

DORINEL STAN

SOCIETĂȚILE
CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI
DIN VOIVODINA (1945-1962)

Presa Universitară Clujeană

DORINEL STAN
SOCIETĂȚILE
CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI
DIN VOIVODINA (1945-1962)

*Tipărirea cărții a fost posibilă cu sprijinul grantului de tip Idei
cod Id_487, finanțat de către CNCS România.*

DORINEL STAN

**SOCIETĂȚILE
CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI
DIN VOIVODINA (1945-1962)**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2012

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ioan Viorel Boldurean

Prof. univ. dr. Ionel Funeriu

Prof. univ. dr. Otilia Hedeșan

Prof. univ. dr. Ilie Moise

Coperta I: *Român din Voivodina în anul 1945*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STAN, DORINEL

Societățile cultural-artistice românești din Voivodina: 1945-1962 /

Dorinel Stan. - Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-595-463-5

061:008(=135.1)(497.113)

© 2012 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

ARGUMENT	7
I. CADRUL LEGISLATIV ȘI CONTEXTUL ISTORIC ȘI ETNOCULTURAL DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ ÎN VOIVODINA POSTBELICĂ	13
I.1. Considerații teoretice și de ordin administrativ-legislativ cu privire la cadru creat pentru desfășurarea vieții culturale	13
I.2. Uniunea Culturală a Românilor din Voivodina	20
I.3. Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români	36
I.4. Asociația Culturală a Serbiei	44
I.5. Alte forme de instituționalizare în comunitățile românești și mixte (Căminul Cultural și Societatea de Limba Română)	46
II. STRUCTURI INSTITUȚIONALE (GUVERNAMENTALE ȘI COMUNITARE) DE ACTIVITATE CULTURAL-INSTRUCTIVĂ ÎN VOIVODINA	53
II.1. Universități populare și muncitorești	53
II.2. Biblioteca populară	58
II.3. Formațiunea muzicală – fanfara	64
II.4. Corul	71
II.5. Secția de folclor	78
II.6. Orchestra de Muzică Populară	84
II.7. Secția de Dramă	90
II.8. Teatrul Popular Românesc din Vârșeț	101
III. FORME ȘI MODALITĂȚI DE MANIFESTARE CREATIVĂ ÎN SOCIETĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA ...	105
III.1. Sărbătorile populare românești și jubileele societăților cultural-artistice	105
III.2. Adunările generale ale societăților cultural-artistice	111
III.3. Trecherile în revistă și inițierea Marelui Festival de Muzică și Folclor al Românilor din Voivodina	117
III.4. Istoricul societăților cultural-artistice românești din Voivodina în perioada 1945–1962	133
CONCLUZII	213
BIBLIOGRAFIE	217
ILUSTRAȚII	225

ARGUMENT

Viața culturală a minorității române din Voivodina, prin toate aspectele ei de manifestare, unește în timp eforturile românilor de aici pentru a păstra limba, obiceiurile, credința și de a crea valori, culturale și spirituale care să le afirme individualitatea în această zonă de contact etnic. Românii din Voivodina au contribuit, au depus eforturi pentru crearea structurilor cultural-artistice care să se impună în contextul multicultural și multiethnic.

Comunitatea românească în Voivodina este în mare parte una rurală, satul fiind spațiul în care prin excelență se păstrează obiceiuri și tradiții cultural-folclorice. Activitățile cultural-artistice s-au desfășurat în mare măsură în zonele rurale. Tradițional, fiecare sat are, ca instituție de căpătâi, un cămin cultural sau o școală unde activează una sau (mai rar) mai multe societăți cultural-artistice, care au avut și au în continuare ca principal obiectiv să promoveze muzica, dansurile, cântecele populare, teatru și portul tradițional românesc.

În viața culturală a românilor din acest spațiu geografic, activitatea amatoriască muzicală (mai cu seamă coruri și fanfare) a avut un rol esențial când este vorba de păstrarea identității naționale, nu doar în perioada postbelică, ci și în cea interbelică. Activitatea corală și fanfara, precum și orchestra populară, au fost de departe cunoscute și prezente în viața rurală a Banatului, comparativ cu alte forme de activitate culturală.¹

Activitatea susținută a amatorilor de bună calitate și diletanților ajută oamenii să-și formeze gustul, oferă orientare în aprecierea valorilor artistice, dezvoltă o atitudine activă față de artă, stimulându-i să se cultive din punct de vedere cultural și estetic. Este o modalitate importantă în relațiile interpersonale, cunoașterea în cadrul unei comunități cu apartenenții altor etnii și populații în țară și străinătate, făcând posibil și stimulând caracterul multicultural și multiethnic.

În mediile rurale sau urbane, unde funcționează societăți cultural-artistice, cultural-instructive sau cămine culturale, acestea au devenit foarte influente și punct de sprijin cultural-artistice și cultural-distractiv, oferind oamenilor posibilitatea satisfacerii necesităților de ordin spiritual și intelectual, preocuparea și tendința de a participa în viața cultural-artistice, dar și ca recreație și divertisment. În activitatea societăților, un rol important are participarea la festivaluri, trecere în revistă,

¹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, Novi Sad, IP Prosveta, 1974, p. 9

competiții care servesc la prezentarea realizărilor artistice, schimbul reciproc de experiență, examinarea unor probleme organizatorice, repertoriul, precum și cunoașterea conținutului și potențialului artistic al altor societăți de aceeași apartenență sau a altor popoare (etnii, minorități) din țară și străinătate.²

În perioada postbelică, manifestările culturale ale românilor din Voivodina au obținut fizionomia unei culturi cu mărci ale identității naționale și specifice zonei în care trăim, desemnând și determinând o continuitate în organizarea și manifestarea ei. În fiecare etapă istorică am vizat și am practicat ca minoritate etnică o cultură autentică, cu un profil propriu în specificul contextului multicultural voivodinean.

Manifestările culturale nu au apărut la întâmplare și sporadic, favorizate de influențe exterioare, ci ca manifestări cu caracter permanent și aparținând spiritului creator românesc. Cultura românească din părțile noastre, în toate perioadele, s-a manifestat ca o individualitate puternică. Perioada de la al doilea război mondial a însemnat o nouă ascensiune a minorității române pe plan cultural. Creația și viața artistică, literară, bogată și variată, s-au impus în aria culturală voivodineană și iugoslavă ca fenomene specifice și originale românești.

Elementul românesc s-a dezvoltat din punct de vedere etnic, cultural și spiritual, având ca rădăcină o cultură străveche, bazându-se pe un fond arhaic românesc, practicând confesiunea creștină ortodoxă, în convețuire cu etniile conlocuitoare. Conviețuirea cu elementul sârbesc s-a manifestat prin împrumuturi la nivel de cultură, influență reciprocă în folclor și prin alte relații de interes reciproc.³

Însăși noțiunea de *societăți culturale* ne face să ne dăm seama de rolul lor ca atare, adică acela de a fi focare de răspândire a culturii în rândurile minorității noastre naționale.

Înființate după terminarea celui de-al doilea război mondial, într-o perioadă deosebit de grea și plină de impreviziuni, societățile culturale au parcurs în dezvoltarea lor mai multe perioade, unele mai accelerate, altele mai încetinite. Fruntașii S.C., instructorii muzicali, folclorici și teatrali, după cum și o seamă de activiști din rândul țărănimii au fost purtătorii făcliei culturale, aducând o contribuție de seamă la emanciparea populației de naționalitate românească atât din orașele Vârșeț, Panciova, Zrenianin și Cuvin, cât și din întregul Banatul Iugoslav. Societățile Culturale s-au afirmat pe plan național și internațional.⁴

² Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vrsac, Viša Škola Strukturnih Studija za Obrazovanje Vaspitača, 2008, p. 57

³ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, Editura Casa de cultură Satu-Nou, Editura CRS, 2002, Cuvânt introductiv, p. 5

⁴ Paraschiva Doban, Traian Doban, Gligor Popi, Maria Spăriosu, *Hora Luceferilor*, Vârșeț, Editura CRS, 1998, p. 3

Pe de altă parte, centralizarea vieții culturale și a instituțiilor culturale descuraja tinerii care doreau să se întoarcă după studii în localitatea natală și să participe la crearea anumitor proiecte și programe culturale.⁵

Perioada postbelică este una foarte dificilă în ceea ce privește evenimentele petrecute în societatea iugoslavă în urma preluării puterii de către P.C.I. (Partidul Comunist al Iugoslaviei). Un răstimp dificil pentru situația culturală în rândul minorității române din Voivodina, care în fond reprezintă continuarea vieții culturale a românilor de pe aceste meleaguri, însă în condiții noi, impuse de situația social-politică și economică din țară dar și de relațiile internaționale. Ceea ce deosebește această perioadă de perioadele precedente este intervenția statului, care finanțează, sprijină și organizează activitățile culturale ale românilor, (minorităților) însă totodată le și controlează și le cenzurează complet.⁶ La Congresele Partidului Comunist a fost stimulat un anumit mod de-a face politică culturală, în cadrul unei ideologii înguste, fără posibilități de a dezvolta o veritabilă politică culturală.⁷

Instituțiile culturale care, la început, satisfăceau ambițiile liderilor din vârful piramidei, s-au transformat pe parcurs în adevărați stimulenți ai creației artistice, ieșind în întâmpinarea acelor care pășeau pe acest drum. Izvoarele documentare și martorii oculari ai evenimentelor cultural-artistice ne arată că în primii ani postbelici, în interiorul minorității române, s-a instalat o stare de frământări spirituale și culturale care au inițiat simulări în concordanță cu specificul perioadei. Înființarea instituțiilor culturale, pregătirea cadrelor, restructurarea învățământului au avut rolul primordial de a păstra și cultiva limba maternă, ceea ce s-a realizat cu succes.⁸

Anul 1945 a fost nu numai an de transformări social-politice, ci și an în care au început, pe planul culturalizării maselor, să se înlăture rămășițele negative, cum era, de exemplu, analfabetismul. Se pune un accent aparte pe lărgirea rețelei școlare cu predare în limba maternă, adică apropierea maselor largi de toate nivelurile de instruire.⁹

La început au fost deschise noi drumuri mișcării artistice de amatori și s-a dat imbold înființării noilor societăți cultural-artistice, oferindu-se tuturor cetățenilor posibilitatea de a participa activ în viața cultural-artistică, care s-a extins și s-a intensificat considerabil. Activitatea amatorilor a depășit granițele locale, necesitând o afirmare pe plan mai larg. Liderii și coordonatorii culturali încep organizarea

⁵ Milena Dragicević-Šešić, Branimir Stojković, *Cultura, management, mediere, marketing*, Timișoara, Fundația Interart Triade, 2002, p. 66

⁶ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vrșac, Viša Škola Strukturnih Studija za Obrazovanje Vaspitača, 2008, p. 147

⁷ Milena Dragicević-Šešić, Branimir Stojković, *Cultura, management, mediere, marketing*, Fundația Interart Triade, Timișoara, 2002, p. 67

⁸ Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc (1941–1946)* vol II, Panciova, Editura Libertatea, p. 419

⁹ Miodrag Miloš, *Fascinația scenei*, Panciova, Editura Libertatea, 1999, p. 7

întregerilor festivalurilor și concursurilor artei amatoare, trecerilor în revistă (emulații, festivaluri) care au drept scop prezentarea rezultatelor, stimularea activității, schimbul reciproc de experiență, crearea valorilor culturale și promovarea și păstrarea specificului în contextual păstrării idealului național.¹⁰

Un factor determinant în animarea, organizarea și evoluția vieții cultural-artistice a minorității române au devenit instituțiile culturale (Uniunea Culturală a Românilor și Uniunea Societăților Cultural-Artistice – secția pentru români) la a căror inițiativă activitatea culturală a prosperat în diferite forme. Formele cultural-artistice au pretins de la activiștii și îndrumătorii artei amatoare o disciplină, perseverență în muncă, activitate sistematică și organizată, în care individul se încadrează în ansamblu. În decursul timpului, aceste forme au avut influență educativ-instructivă și rol de model asupra unui număr mare de activiști. Creația culturală, indiferent la ce treaptă s-a găsit, avea nevoie de libertatea personalității creatoare, libertatea spiritului creator care au fost nevoite să-și găsească modalități concrete în limitele permise, cât mai rezonabile sub aspectul calității, valorii și autenticității. Lumea satului a simțit nevoia să-și exprime sentimentele mai direct, să re trăiască emoții și sentimente prin cântecul și jocul popular.¹¹

Perioada anilor 1945–1962 a fost marcată de implementarea realismului socialist, iar noua putere urmărea să zădărnicească valorile culturale românești și să le transforme în instrumente de propagandă a noii ideologii comuniste. Anul 1962 marchează o semnificativă schimbare în sensul aternării formelor agresive și imperative de impunere a transformărilor radicale ce decurg din pseudoprincipiile luptei de clasă și ale caracterului de clasă a culturii, precum și o sensibilă liberalizare economică și de deschidere sub standardul *mișcării mondiale de nealinieare*. Cu directă și benefică influență asupra vieții comunităților din Voivodina au acționat măsurile prin care după 1962 a putut rămâne în proprietatea privată a familiilor țărănești o suprafață cel mult 10ha teren arabil și mai ales „deschiderea granițelor” Iugoslaviei pentru munca în străinătate a cetățenilor ei.

În sfârșit, din prezentarea, examinarea și, în măsura posibilităților noastre, a analizei principalilor factori, evenimente și procese raportate la cadrul legislativ și politic din această perioadă de mare complexitate, dimensiune și transformări – dar și de găsierea a unor soluții și rezolvări corespunzătoare, chiar ingenioase și favorabile dezvoltării unilaterale a culturii etnice românești pentru o bună conlucrare și opțiunizare a reciprocităților interculturale contextuale în Voivodina, pot fi desprinse

¹⁰ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene, contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc*, Panciova, Editura Libertatea, 1992, p. 8

¹¹ Lia Magdu, *Reflecții pe marginea dăinuirii noastre, Apă vie, Almanahul tuturor românilor*, Timișoara, Editura Augusta, 1999, p. 111

concluzii pentru viitoarele politici și proiecte culturale bazate pe componente și valori ale experienței concrete ale etapei istorice respective.

Indiferent de circumstanțe, relațiile româno-sârbe se consideră de o tradițională prietenie, unice în Balcani, deoarece n-au purtat războaie reciproce ca alți vecini.¹²

Procesul de liberalizare a tuturor sferelor vieții, început în anii șaizeci ai secolului trecut odată cu deschiderea spre occident a comunismului titoist și normalizarea relațiilor cu Pactul de la Varșovia, a creat condiții prielnice de dezvoltare comunitară în Serbia. Cultura a supraviețuit prin noi, iar noi am supraviețuit prin cultură. Curenții culturali și literali, de suprafață și adâncime, s-au transformat în spirit european, cu ecou amplu la conservarea ființei naționale.

¹² Radu Flora, *Relațiile sârbo-române, Noi contribuții*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1978, p. 406

I. CADRUL LEGISLATIV ȘI CONTEXTUL ISTORIC ȘI ETNOCULTURAL DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ ÎN VOIVODINA POSTBELICĂ

I.1. CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI DE ORDIN ADMINISTRATIV-LEGISLATIV CU PRIVIRE LA CADRUL CREAT PENTRU DESFĂȘURAREA VIEȚII CULTURALE

După 1944, treptat regimul comunist iugoslav (dar și cel din România) a desființat vechile instituții de cultură, impunând apariția altora care să îi deservescă ideologia. Banatul avea forțe artistice remarcabile, în special în mediul rural. Aproape nu era localitate unde să nu existe formație corală, formație de călușari, de jocuri populare. În satele românești existau zeci de coruri și fanfare care aveau activități permanente, organizau spectacole folclorice și petreceri populare, reuniuni zonale corale etc. În Banat, în mediul sătesc, a existat o bogată activitate cultural-artistică în perioada interbelică, iar regimul comunist urmărea de fapt să se îndepărteze de cultura spirituală pentru a putea aservi arta și cultura propriilor interese ideologice de dominare spirituală.¹

În condițiile nou create, după terminarea celui de-al doilea război mondial, s-au produs mari schimbări în activitatea culturală și a artei amatoare, în primul rând când este vorba de organizare, opțiuni ideologice și constrângeri în acest sens, repertoriu, conducerea cadrelor (dirijarea).² Populația românească din Voivodina este cuprinsă în noua orânduire de stat, care s-a instalat la putere pe întreg teritoriul iugoslav.³ Din numărul de 18 milioane de locuitori ai Iugoslaviei în anul 1958, ceva mai mult de 12% sunt aparținători ai minorităților naționale. După recensământul din 1953, reiese următoarele: albanezi (șiptari) – 754000, maghiari – 502000, turci – 260000, slovaci – 85000, români – 60000, ruteni – 37000, italieni – 36000, cehi – 35000, ruși – 12000 și alte grupe mici. La începutul existenței Iugoslaviei, aparținătorilor minorităților naționale le sunt recunoscute toate drepturile cetățenești.⁴ Constituția din anul 1946 spune: „Toți cetățenii R.F.P. Iugoslavia sunt

¹ Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004, p. 141

² „Lumina”, decembrie-ianuarie 1975, p. 23

³ Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina*, Pancevo, Editura „Libertatea”, 2004, p. 49

⁴ Aleș Bebiér, *Minoritățile naționale în condițiile de egalitate în drepturi*, „Libertatea”, 23 octombrie, 1958, p. 7

egali în fața legii și se bucură de drepturi egale, indiferent de naționalitate, rasă și confesiune. Se consideră act penal și contrar Constituției orice act prin care cetățenilor li se dau privilegii, sau li se îngrădesc drepturile elementare.” (Art. 21). „Toți cetățenii, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, confesiune, gradul de instrucție și localitatea de domiciliu, care au împlinit vârsta de 18 ani, au dreptul să aleagă și să fie aleși în toate organele autorității de stat” (Art. 23) și „tuturor le sunt accesibile în condiții legale toate funcțiile publice” (Art. 33).⁵

Corurile care aveau o tradiție bogată în Banatul istoric (primul cor în această parte a Banatului a fost înființat la Coștei și Mărcovăț, 1869),⁶ precum și grupurile vocale care au activat în cadrul societăților n-au mai interpretat cântece laice și religioase și n-au mai fost admise în biserici; cu toate că în continuare au funcționat aparte de societățile culturale, corurile bisericești au fost compuse din aceleași persoane care au fost membrii societăților culturale, inclusiv în rândul țăranilor. Când este vorba de preoții, care în perioada interbelică au fost purtătorii, organizatorii și coordonatorii întregii vieți culturale la sat, în perioada postbelică erau îndepărtați din întreaga viață culturală, limitându-se activitatea lor culturală doar la corurile bisericești (strană) și organizații asemănătoare pe lângă Sf. Lăcaș. Referitor la repertoriu, tot ceea ce n-a corespuns ideologiei autorităților care s-au instalat la putere a fost eliminat, îndeosebi tot ce punea în evidență apartenența și identitatea etnică, care în trecut a folosit la întărirea și afirmarea conștiinței naționale, dar s-a insistat pe temele istorice P.C.I., L.E.N. (Partidul Comunist Iugoslav; Lupta de Eliberare Națională) și lupta socialistă a Iugoslaviei cu accent pe lozina „*Frăția și Unitatea popoarelor și naționalităților*” și pe cultul lui Iosip Broz Tito.⁷

La a II-a sesiune C.A.E.N.I., (Consiliul Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei) punctul 4 din Decretul constituirii Iugoslaviei pe principiul federalismului spune: „4.) Minorităților naționale în Iugoslavia le sunt asigurate toate drepturile naționale”. În Iugoslavia postbelică, relația față de minorități în nicio etapă a dezvoltării n-au depins de relațiile internaționale ale statului cu statele învecinate, iar în anul 1948, odată cu Rezoluția Informbiroului, au ajuns la expresivitate.⁸

Societățile culturale și asociațiile s-au reînnoit încă spre sfârșitul operațiilor de luptă pe teritoriul Iugoslaviei. Ele, în această perioadă, funcționau în componența Frontului Popular Iugoslav de Eliberare. Totuși, la reorganizarea, adică la reînre-

⁵ Constituția din 1946

⁶ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului, Vârșeț*, 2007, p. 211

⁷ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, 2008, p. 188

⁸ Laszlo Rehak, *Realizacija nacionalnog statusa pripadnika narodnosti u novoj Jugoslaviji, posebno rumuna, S.L.R.- Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenjanin, Societatea de Limba Română*, 1973, p.4

gistrarea lor, s-a ajuns abia la sfârșitul primăverii 1945. Prin decizia Secției pentru învățământ CPENV (Comitetul Principal de Eliberare Națională a Voivodinei) m.1832 din 14 mai 1945, s-a cerut ca toate societățile cultural-instructive, organizațiile sau instituțiile din Voivodina, care doresc să continue sau să-și reactiveze ființarea, până pe 15 iunie 1945 trebuiau să depună regulamentul, în cadrul Comitetului Popular Local de eliberare și procesul verbal de la ultima adunare generală a societății respective. În „Monitorul Oficial” de stat din 26 iunie 1946, referitor la asociațiile culturale, tehnice, sportive, articolul 13 din lege preciza prevederile impuse cetățenilor pentru înființarea asociației. Cererea se depune la organele competente, în dependență de extinderea teritorială a activității (localitate, cerc, provincie, republică, mai multe republici). Dacă cererea are neajunsuri, se înapoiază expeditorului pentru înlăturarea sau îndreptarea lor. În continuare, articolul 14 din lege, privitor la cererea de înființare a asociației, se cere obligatoriu să fie semnată de cel puțin zece fondatori, care pot fi doar cetățenii cu drept de vot. Odată cu cererea se depune programul și regulamentul asociației (uniunii), care conform articolului 15, trebuie să conțină următoarele:

- a. Denumirea, sediul și raza de activitate.
- b. Țelul uniunii (asociației) și mijloacele de obținere a lui.
- c. Organizarea și modul alcătuirii conducerii uniunii, respectiv modul în care se formulează concluziile.
- d. Ordonanța cu privire la intrarea în membria (rândul membrilor) asociației și părăsirea ei.
- e. Drepturile și obligațiile membrilor.
- f. Reprezentarea asociației.
- g. Simbolurile, sigiliu și altele.
- h. Izvoarele materiale de resurse ale (uniunii) și soarta, (evidența și gestiunea) bunurilor proprietate în cazul încetării activității uniunii.

Articolul 16 spune, că în conducerea asociației trebuie să fie cel puțin 8 membri. Organele competente, conform cu articolul 13 al acestei legi, emit în perioada 30 de zile, decizie referitoare la autorizarea sau neaprobarea uniunii. Dacă în timpul prevăzut de lege, nu se aduce o hotărâre, se consideră aprobată cererea asociației.

Organele de stat autorizate, conform articolului 18, interzic înființarea și activitatea acelor uniuni (asociații) care merg spre schimbarea și distrugerea orânduirii de stat, au scopuri antidemocratice sau folosesc la provocări pe bază rasială, religioasă, ori liderii asociației sunt purtătorii unei astfel de activități. Tot la fel, se poate interzice activitatea dacă nu corespunde cu programul declarat. Proprietățile uniunii (asociației) care au existat și funcționat înainte de 6 aprilie 1941 sau care au

fost înființate în timpul ocupației germane, iar activitatea este interzisă din cauza trăsăturilor fasciste, colaborarea cu germanii sau din cauza programei și scopului care este împotriva cuceririlor L.E.N. (Lupta de Eliberare Națională) s-au confiscat în folosul statului.

Toate uniunile (asociațiile) care au funcționat înainte de 6 aprilie 1941, dar nu s-au anunțat să-și reia activitatea până la promulgarea legii, puteau pe parcurs de 6 luni de la emiterea ei să-și înainteze cererea.⁹

Un an mai târziu (1947) s-au modificat unele articole din lege (aliniate), privind asociațiile, dar esența a rămas aceeași, practic statul a devenit proprietar al pasivelor și activelor organizațiilor, asociațiilor și uniunilor. Bunurile confiscate au fost date noilor asociații și uniuni, înființate în această perioadă pe criterii noi ideologico-politice.¹⁰

În contextul socio-politic de după cel de-al doilea război mondial se înființează în 1945 „**Uniunea Culturală a Românilor**” cu rolul de a coordona rezolvarea problemelor culturale.¹¹ Sediul societăților culturale au fost căminele culturale. Întreținerea căminului cultural aparține competențelor comitetului popular local, iar pentru acoperirea cheltuielilor căminului au contribuit toate organizațiile care au fost repartizate să beneficieze de el. Comitetul cultural-instructiv local desemnează din membrii săi o secție pentru Căminul cultural, care se preocupă de clădire, mobilier, rechizite și bunurile căminului, supraveghează personalul, întocmește și controlează bugetul căminului. Pe baza autorizării Comitetului Popular Local se coordonează activitățile organizațiilor arondate la respectivul cămin. Persoana salariată, dacă este nevoie, o numește Comitetul Popular la propunerea secției pentru Comitetul Cultural.¹²

Celor mai numeroase minorități naționale din Serbia (albaneză și maghiară) egalitatea în drepturi le este garantată și prin faptul că regiunile populate de aceste minorități sunt autonome, este vorba de Regiunea Autonomă Kosovo și Metohia și Provincia Autonomă Voivodina.

Unitățile autonome au corpuri reprezentative eligibile și comitete (consilii) executive proprii. Cetățenii puteau folosi limba lor maternă în fața organelor administrative și judiciare. Acolo unde într-o unitate administrativă apartenenții minorității naționale sunt în majoritate, limba lor este și limbă oficială, iar administrația publică (în comună sau cerc) oficiază în două limbi, în limba

⁹ *Buletinul Oficial al R.P.F.I.* din 25 august 1946, nr.51, p. 588–589

¹⁰ *Buletinul Oficial al R.P.F.I.* din 29 1947, nr.29, p. 329

¹¹ „*Lumina*”, Panciova, nr.6–9, 1994, p. 49

¹² Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, 2008, p. 210

minorității naționale și în limba majorității din republică (sârbo-croată, slovenă și macedonă).¹³

Din Anteproiectul Constituției pentru Serbia și Iugoslavia, reiese că apartenența națională este ceva real, ce se va menține și că nu poate fi vorba de fomarea unei noi națiuni iugoslave în locul celor existente. Iugoslavii nu sunt numai cele cinci popoare ale Iugoslaviei, ci și maghiarii, românii, bulgarii, italienii etc. Toate popoarele și minoritățile naționale au în comun apartenența la comunitatea iugoslavă și se bucură de aceleași drepturi și datorii.¹⁴ În Constituția Serbiei locul, poziția și drepturile minorităților naționale sunt tratate în articolele 92, 93 și 94: „Șiptarii, maghiarii, slovacii, bulgarii, românii, turcii, rutenii și ceilalți aparținători care trăiesc în R. Serbia ca cetățeni ai Serbiei sunt egali în drepturi și datorii, stabilite prin Constituție și lege, cu cetățenii de naționalitate sârbească, bucurându-se de folosirea limbii lor, manifestare și dezvoltarea culturii și de înființarea instituțiilor care asigură acest drept. Apărarea acestor drepturi ale minorităților naționale este asigurată de comunitatea socială” (Art. 92). „Pe teritoriile în care trăiește un număr mare de aparținători ai minorităților naționale se înființează școli primare sau despărțăminte în care învățământul se desfășoară în limba minorității naționale respective. Aparținătorilor minorităților naționale le este asigurat în concordanță cu posibilitățile și condițiile comunității sociale învățământul în limba minorității naționale și în școlile de specialitate și licee. (Art. 93). În Articolul 94 este prevăzută posibilitatea publicării actelor și deciziilor organelor autorității în limba minoritară. Dreptul folosirii limbii materne în fața organelor de stat și în administrație.”¹⁵

La jumătatea secolului al XX-lea, în toată Voivodina se înființează societăți cultural-artistice, cultural-instructive independente, precum și societăți culturale de tineret și sindicate și chiar în cadrul cooperativelor agricole. Problema cu care s-au confruntat ele în toți acești ani o reprezintă obținerea spațiului adecvat, adică incintele pentru desfășurarea activităților societăților și asociațiilor culturale, precum și sediile instituțiilor culturale. În cercul Cuvin, nicio societate culturală, în anul 1951, nu dispunea de edificiu propriu, iar activitatea s-a desfășurat în căminele sindicatelor sau așa numite cămine culturale care erau folosite pentru conferințe și alte necesități.¹⁶

Dacă am face o analiză a vieții culturale în perioada 1945–1962 în comunele (județele) cu populație românească, am constata că s-a simțit lipsa unei activități

¹³ „*Medjunarodna politika*”, nr.255, 16 noiembrie, 1960 (apare în limba sârbo-croată, engleză, franceză, spaniolă, germană și rusă).

¹⁴ „*Komunist*”, nr.289, Belgrad, anul 1962, p. 59

¹⁵ *Anteproiectul Constituției din 1962*

¹⁶ Zaharije Mohara, *Rumuni u Kovinu*, Kolin, 2009, pag 95

mai intense, sistematice, pe o scară mai largă. Problema de bază consta în lipsa programelor de acțiune privind dezvoltarea vieții culturale, dar mai ales lipsa coordonării activității între societățile culturale, teatrele de amatori, universitățile populare, căminele culturale etc. Pentru instituțiile din domeniul culturii au fost desemnate încă în anul 1955 primele organe de autoconducere, prin adoptarea *Legii cu privire la autoconducerea instituțiilor culturale*. Analizând întregul mecanism de autoconducere din domeniul cultural este evidentă varietatea de forme prin care s-a desfășurat întreaga activitate. Pe lângă consilii, ca organe de autoconducere sociale care au fost desemnate în cadrul bibliotecilor, căminelor culturale, muzeelor, arhivelor și teatrului și care au fost validate de inițiatorul legal – Adunările comunale, mai existau și diferite comitete și consilii în cadrul societăților de amatori, al secțiilor cluburilor, sălilor de lectură, al universităților populare etc.

Numărul membrilor consiliilor a fost adesea între 7 și 13 în dependență de mărimea sau gradul de dezvoltare a instituției. În componența consiliilor culturale predomină o anumită categorie de cetățeni (activiști culturali, funcționari). Un exemplu îl constituie cercul Panciova, unde din 462 de membri ai organelor de autoconducere 255 (55%) sunt activiști culturali. Agricultorii și muncitorii sunt puțin reprezentați. Totuși, în perioada anilor 1960–1970 în unele consilii ale căminelor culturale a existat o deschidere spre mediul local. Pe de altă parte, încadrarea tineretului în aceste organe nu a satisfăcut cerințele. Din 462 (cercul Panciova) de membri ai consiliilor, doar 28 sunt tineri. În ceea ce privește volumul și conținutul activității existau mari diferențe, determinate de poziția sau gradul de dezvoltare practică, politică a instituției și componentele ei, precum și competența factorilor de decizie. Consiliile care au reușit în activitatea lor să cunoască problemele instituției, să vadă necesitățile și să aprecieze cerințele mediului au obținut rezultate satisfăcătoare, afirmându-se în mod continuu. În concluzie, ele s-au întâlnit mai des, iar conținutul lor a fost variat. În genere, rolul consiliilor instituțiilor culturale s-a concretizat în dezbaterile diverselor probleme de la înființarea cluburilor, sălilor de lectură, a galeriilor de artă plastică, precum conținutul programelor, calitatea estetică, artistică și ideologică. Ele au analizat repertoriul cinematografelor, structura fondurilor de carte și politica procurării cărților noi. Tot la fel, s-a analizat și sistemul de repartiție internă și de remunerare care adesea a fost în centrul preocupărilor.¹⁷

La ultima sesiune a Adunării Naționale Federale din 1962, un ecou național și internațional deosebit a avut *Legea de amnistiere*. Parlamentul Iugoslav a adoptat

¹⁷ „Libertatea”, Vârșeț, 29 februarie 1963, p. 6

un act de mare amploare care se refera la circa 150000 de oameni, scoși de sub urmărire penală.¹⁸

Pentru desfășurarea activității S.C.A. aveau statut, în baza căruia funcționau, desfășurându-și activitatea culturală, artistică și instructivă.¹⁹ Astfel, în anul 1961 Adunarea Societății Cultural-Artistice „Crișan” din Cuvin a luat hotărârea de a se adopta un statut nou al S.C.A. din localitate, care își păstrează vechea denumire, continuându-și activitatea. (Unele S.C.A. românești pe parcursul anilor și-au schimbat denumirile din motive politice, sau din alte motive). Exemplu este S.C.A. „Valeriu Docna” din Satu Nou, S.C.A. „Petru Albu” din Vârșeț etc.

Statutul adoptat pe 6 iulie prevedea, conform legii, scopul și sarcinile, teritoriul, sediul, lista fondatorilor etc. Articolele 7 și 8 din Statutul S.C.A. „Crișan”, referitor la membrii societății, au menționat că există trei categorii:

1. Activi
2. Ajutători
3. Onorifici

Toți membrii indiferent de categorie aveau drepturi și obligații. În ceea ce privește organizarea și organele societății, capitolul IV din Statut (art. 13–33) definește amănunțit atribuțiile și competențele Adunării Generale, Consiliului de administrație și Comisiei de control. Conform articolului 16, Adunarea societății este convocată de președinte cu 10 zile înaintea termenului stabilit, iar odată cu invitația se trimite și ordinea de zi propusă.

În articolul 21 se precizează hotărârile pe care le ia Adunarea generală:

1. Adoptă statutul, completările și schimbările lui.
2. Alege și eliberează din funcție membrii Consiliului de administrație și Comisiei de control.
3. Alcătuiește planul și programul de activitate.
4. Adoptă planul financiar și bugetul.
5. Hotărăște despre proprietatea societății.
6. Decide referitor la recunoașterea oficială a meritelor excepționale și proclamarea membrilor de onoare.
7. Aduce hotărâri cu privire la structura societății.
8. Efectuează și alte activități prevăzute și admise de statut, lege și norme.

Mandatul unui membru din Consiliul de administrație și Comisiei de control durează 2 ani (art. 29). Un capitol important îl reprezintă mijloacele și finanțarea activității. Aici sunt prevăzute veniturile societății din cotizările membrilor, din serbări, concerte, donații (instituții culturale și organizații), cadouri, activități

¹⁸ „Libertatea”, 26 martie, 1962, p. 7

¹⁹ Aurel Bojin, *Lăutarii de altădată*, Seleuș – Comunitatea Locală, 2000, p. 53

muzicale, colecte și prin contribuții. Societatea se stinge, dacă au rămas mai puțin de 10 membri, iar proprietățile ei se transferă la Comunitatea locală.²⁰

O problemă serioasă a fost încadrarea și antrenarea femeilor în activitatea Căminelor Culturale, unde se constata o prezență pasivă doar la unele emisiuni din programul de televizor și la anumite conferințe sau la adunările alegătorilor, din cauza deprinderilor și mentalității de la sat, cum a fost cazul la Doloave, dar și în alte localități cu populație românească.²¹

Finanțarea activității culturale depindea de activitate și succese. Societățile Culturale și Căminele culturale se autofinanțau din veniturile pe care le realizau prezentând diferite programe. Pe lângă aceasta, Fondul pentru Cultură acorda în fiecare an mijloace financiare societăților și căminelor culturale: criteriul pentru repartizarea mijloacelor era volumul, calitatea și diversitatea activității desfășurate și amploarea succeselor obținute. În felul acesta s-a stimulat activitatea culturală și s-au creat condiții favorabile acolo unde se simțea nevoia culturală specifică. La nivel comunal, Fondul pentru cultură se forma din 2,5 la sută din veniturile cadastrale ale agricultorilor individuali.

În acest interval de timp (1945–1962) au fost adoptate legi cu mari drepturi minoritare, dar ele aveau să fie în realitatea cotidiană micșorate din lipsă de mijloace materiale, cu toate că țara primea ajutoare străine pentru dezvoltarea popoarelor constituante, dar și a minorităților naționale. Minoritatea română din Voivodina nu numai datorită ajutorului societății, ci mai ales datorită cadrelor pe care le-a ridicat cu proprie putere a obținut cele mai mari rezultate cultural-artistice și în planul creației literare și științifice.²²

I.2. UNIUNEA CULTURALĂ A ROMÂNILOR

În ziua de 13 mai 1945 delegații români ai Frontului Unic de Eliberare Națională, Frontului Antifascist al Femeilor, ai Uniunii Tineretului și Sindicatelor Unice din Voivodina s-au adunat la Alibunar unde au hotărât înființarea **UNIUNII CULTURALE A ROMÂNILOR** cu sediul la Vârșeț. La Congres participă reprezentanții și delegații din aproape toate localitățile cu populație românească. Congresul a fost convocat de un Comitet de inițiativă, format din următorii: Vasile Popa, student (Grebenăț), Traian Flora, agricultor din Satul Nou, Alexandru Maiogan, învățător (Voivodinț) și alții.²³ Această organizație culturală de masă prezintă un

²⁰ Arhiva Bibliotecii din Cuvin, *Statutul Societății Culturale „Crișan”*

²¹ „*Libertatea*”, 15 ianuarie 1960, p. 5

²² Actele Simpozionului „*Banatul – trecut istoric și cultural*”, (Novi Sad – Reșița), Timișoara, Editura Marineasa, 2005, p. 129

²³ „*Libertatea*”, A 1, nr. 1, 27 mai 1945

rezultat direct al egalității în drepturi și al liberei dezvoltări culturale de care se bucurau toate minoritățile naționale în Iugoslavia nouă.

Congresul a ales Comitetul de conducere al Uniunii (Comitetul Central) căruia i-a încredințat organizarea comitetelor de bază pe sate (comitetele locale), alcătuirea planului de muncă culturală în toate formele ei (coruri, fanfare, biblioteci, echipe de diletanți și echipe de dans, teatru, conferințe instructive, culturale etc.) și conducerea pentru realizarea acestui plan.

Comitetul Central a început imediat să muncească pentru a răspunde sarcinilor pe care Congresul le-a pus în fața lui. În activitatea sa Comitetul Central s-a bucurat de tot sprijinul autorităților populare oficiale. Între el și organele de instrucție ale autorităților populare a fost desfășurată o colaborare strânsă care a dat încă de la început roade bogate, rezultate încurajatoare, politica culturală a Uniunii fiind aceeași cu cea a autorităților populare. Organizațiile Frontului Popular și ale Sindicatelor Unice au contribuit la fel, adică foarte mult, la adunarea maselor largi românești în jurul Uniunii și la angajarea lor în acțiunile culturale.²⁴

Reprezentanții au ales Comitetul Central al Uniunii Culturale drept organ cu sarcina să organizeze și coordoneze întreaga activitate culturală a minorității române din Banatul iugoslav. Uniunea Culturală și-a asumat următoarele sarcini:

- Consolidarea frățietății, egalității și unității românilor cu popoarele iugoslave.
- Participarea activă la reclădirea și refacerea țării.
- Continuarea luptei aprige contra trădătorilor poporului.
- Apărarea realizărilor și înfăptuirilor războiului de eliberare.
- Culturalizarea maselor populare.

U.C.R. avea următoarea conducere: Traian Flora din Satu-Nou – președinte, Moise Molcuț (Torac), Nicolae Cornia (Barițe) – vicepreședinte; Coriolan Lupsici (Deliblata) – secretar, Alexandru Maiogan și Ion Marcovicean – vicesecretari, Todor Milovan – casier.

Planul de activitate al Uniunii Culturale prezentat de președintele ad-hoc, Vasile Popa, cuprindea următoarele acțiuni: publicarea unei reviste săptămânale, tipărirea cărților, înființarea bibliotecilor, corurilor, fanfarelor, cluburilor sportive și secțiilor artistice. La început, în cadrul Uniunii Culturale s-au format secțiile:

- *Secția preseii*, coordonator Vasile Popa, redactor Aurel Găvrilă, administrator Todor Milovan, (învățător din Ecica)
- *Secția propagandei*, Ion Melinescu (învățător la Ovcea)

²⁴ „Libertatea”, 21 aprilie 1947

- *Secția artistică*, Alexandru Maiogan (învățător responsabil pentru fanfare și coruri), Alexandru Crișan (învățător la Alibunar), responsabil pentru biblioteci, Cornel Țera (învățător din Voivodinț).
- *Secția sportivă*, Ion Covaci, (învățător la Deliblata), Ion Șămanțu (învățător la Seleuș), Ion Tăpălagă (elev din Voivodinț), Andrei Popin (învățător la Straja).

Secția sportivă a fost constituită cu sarcina să înființeze secții sportive în sate, să alcătuiască un regulament de activitate și să înființeze un club sportiv al Uniunii Culturale, ceea ce s-a și împlinit. A fost etapa premergătoare activităților ulterioare cu mult mai bine organizate, cunoscute la noi sub denumiri diferite: Concurs sportiv, competiție, întreceri și Olimpiada satească „Cupa Libertății”.²⁵

Uniunea Culturală a Românilor trebuia să înlocuiască „ASTRA”, desființată odată cu instalarea regimului comunist, cu scopul de a cuprinde întreaga viață culturală a românilor voivodineni și astfel comunitatea românească să fie inclusă în sfera politico-ideologică existentă. Înființarea Uniunii reprezintă consecința noului curs în politica culturală a noilor structuri de conducere iugoslave, care începe cu înființarea și organizarea Agitprop (Aparatul de agitație și propagandă a P.C.I.) în primăvara anului 1945. Aparatul „*Agitprop*”, respectiv prin comisii care au fost instalate în toate comitetele de partid, iar membrii activiști trebuiau incluși din Frontul Antifascist, Frontul Unic de Eliberare Națională și în mișcarea de amatori culturali. În baza planului dinainte pregătit, comisiile acestea acționau în mediile unde influența Partidului Comunist a fost neîmsemnată. La începutul anului 1946, membri de partid au fost doar 86 de români, ceea ce reprezintă o mică influență a comunismului în mediul rural românesc din Voivodina.²⁶

Comitetul central al U.C.R. și-a realizat sarcina primordială, înființând comitete locale ale Uniunii în toate satele românești (în total 34 comitete locale). În decursul celor doi ani de activitate au fost înființate 22 coruri, 16 fanfare, 22 biblioteci, 16 grupuri de diletanți, 8 echipe pentru dansuri pentru popularizarea cunoștințelor, 33 grupuri pentru citire, 34 cursuri pentru analfabeți. Tot în acest răstimp, au fost realizate peste 150 serbări cu program artistic la care au participat toate secțiile artistice ale organizațiilor Uniunii de pe sate. În anul școlar 1946/47 Uniunea a organizat un curs instructiv pentru învățători la care au luat parte 82 de învățători români.

În această perioadă întreaga viață culturală a fost dirijată de așa-numitul „*Agitprop*”, adică Aparatul de Agitație și Propagandă al Partidului Comunist

²⁵ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol II., Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p.124

²⁶ „*Lumina*”, 12 mai 1947, p. 5

Iugoslav, a cărui sarcină principală a fost creșterea influenței ideologice a Partidului Comunist asupra tuturor cetățenilor și asupra întregii vieți sociale din țară. De aceea această fază în istoria culturală a fostei Iugoslavii (Serbia) este cunoscută chiar sub denumirea de „faza Agitprop” a politicii culturale.²⁷

Uniunea Culturală a luat naștere mai mult datorită celor mai „înaintate forțe ale poporului”, (comuniștii), care au identificat nevoile momentane, imediat ce poporul a fost eliberat. Pe atunci, s-a simțit nevoia unui for central care să îndrumeze și să reorienteze activitatea culturală la sate. Totuși, ea nu s-a format pe baza unor acțiuni organizate care să pornească din sânul societăților culturale în mod direct, deși chiar în mijlocul lor se simțea nevoia unui for superior de conducere. Uniunea Culturală a Românilor și a altor minorități din Voivodina (maghiară, slovacă) nu a fost formată de jos în sus, ci invers, de sus în jos. Indiferent, însă, de forma prin care s-a ajuns la Uniunea Culturală a Românilor, este important faptul că ea a luat naștere și că în răstimpul anilor 1945–1948 și-a îndeplinit misiunea sa culturală justificând cu prisosință rolul pozitiv, benefic și necesitatea existenței sale. Pe lângă rezolvarea problemelor culturale ale societăților de la sate, organizarea societăților înseși, repartizarea cadrelor în învățământ și ajutorul ce l-a dat autorităților populare la organizarea lui, Uniunea Culturală a jucat un rol important și hotărâtor la înființarea și organizarea instituțiilor românești culturale centrale. Amintim: Înființarea Liceului Român din Vârșeț, Școala Normală, Școala Superioară de Pedagogie, organizarea Tipografiei, inițierea și editarea publicațiilor: „*Libertății*”, „*Luminei*”, „*Bucuriei pionierilor*”, „*Femeii Noi*”, de asemenea înființarea *Căminului de Cultură*, „*Libertatea*”, *Teatrului Popular Românesc* etc. Evident, este vorba de opere care vor rămâne înscrise cu litere de aur în istoria românilor din Serbia. Primele începuturi ale mișcării literare, manifestările culturale, diferite întreceri și treceri în revistă a corurilor, fanfarelor, grupurilor de folclor și formațiilor de teatru au fost în permanență sub ocrotirea și îngrijirea Uniunii. Pe de altă parte, Uniunea a fost preconizatorul, transmițătorul și propagatorul ideologiei socialiste prin mijloacele și cadrele sale.²⁸

În primii ani postbelici, mișcarea culturală a românilor din Banatul iugoslav a luat avânt, s-au deschis orizonturi și perspective noi de dezvoltare culturală. În majoritatea satelor românești, Uniunea Culturală organizează serbări și manifestări culturale, la care participă de regulă corul și fanfara, apoi spectacole ale tineretului și pionierilor (copiilor). În anul 1946, luna aprilie, începe să apară „*Libertatea literară*”, ca supliment literar și artistic al ziarului „*Libertatea*”.²⁹

²⁷ „*Libertatea*”, 22 noiembrie 2008, p. 5

²⁸ „*Libertatea*”, 24 octombrie 1948

²⁹ „*Borba*”, nr. din 19 mai 1946

La Pârneaora, Uniunea Culturală, filiala din localitate, pe 3 martie 1946 organizează o „Petrecere cu dans”. Programul a cuprins cântece patriotice și populare, precum: „Hei Sloveni”, „De-ajuns române calvarul”, „Privesc din Doftana”, „Bănățeană”, „Ciobănașul”, „Hai Mărie” și „Mă suii în deal la cucă”. Corul a fost dirijat de preotul Vasile Serafim. Cunoscutul taraf de la codru „Buligonii” a concentrat, iar întreg venitul a fost menit pentru terminarea Căminului Cultural.³⁰

Ideea editării unui ziar românesc a apărut la Vârșeț, iar inițiatorul și redactorul primului număr a fost Vasile (Vasko) Popa. La începutul anului 1945, Vasile Popa împreună cu Alexandru Maiogan și Todor Milovan gândesc editarea unui ziar românesc, iar primul număr al „Libertății” în întregime a fost scris de Vasile Popa și Alexandru Maiogan în locuința lui Vasile Popa.³¹

Nucleul presei românești de la noi a evoluat în timp constituindu-se Casa de Presă și Editură „Libertatea”, în sânul căreia – alături de revistele „Lumina”, „Bucuria Pionerilor” (Copiilor) (o perioadă „Femeia Nouă” și „Satul”), iar mai târziu „Tribuna tineretului” – începe să se deruleze și activitatea editorială, respectiv să apară primele cărți în limba română din perioada postbelică.³² Uniunea Culturală sprijină activitatea literară, deschide concursuri literare, care au stârnit un deosebit interes.³³ Cu scopul de a ajuta formarea literaturii românilor din Voivodina, Comitetul Central al Uniunii Culturale inițiază un mare concurs literar. La concurs sunt invitați să participe țăranii, muncitorii și intelectuali români, prin creații în versuri și proză. Lucrările cele mai reușite sunt premiate. Totuși U.C.R. exercită o anumită direcționare făcând recomandări cu privire la subiectele ce urmau să fie tratate în lucrări, care obligatoriu să reflecte viața românilor din Serbia, cu accent pe perioada ocupației germane.³⁴

La Alibunar, Uniunea Culturală s-a înființat în anul 1945 și a fost format primul comitet din următorii membri: Petru Zăria (președinte), Luca Gherga (vicepreședinte), Iosif Berlovan (secretar), Milan Gian (casier), Lucia Jianu, Ioan Trifu, Petru Lațcu și Dimitrie Gherga. În cadrul Uniunii Culturale a funcționat S.C. „Doina” (a românilor) și „Branislav Nušić” (a sârbilor).³⁵

La Novi Sad, în cursul anului 1946 a fost înființată Uniunea Teatrelor de Amatori în care s-au încadrat și secțiile de dramă din localitățile românești, se realizează editarea primei reviste pentru copii „Bucuria pionerilor”.³⁶ Într-un timp

³⁰ Arhiva Comunități Locale din Pârneaora, Cancelaria locală, însemnare pe anul 1946

³¹ „Libertatea”, 28 iulie 1956, p. 4

³² Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, Costa Roșu, *Pe aripile inspirației*, Panciova, Editura Libertatea, 2008, p. 5

³³ Boško Petrović, *Kultura delatnost Rumuna u Vojvodini, Letopis Matice Srpske*, iulie, 1946

³⁴ „Libertatea” 12 martie 1946, p. 3

³⁵ Gligor Popi și colectiv, *Monografia Alibunarului*, Alibunar, Editura CRS, 1998, p. 150

³⁶ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1946) vol II*, Panciova, 1998, p. 340

relativ scurt (3 ani) U.C.R. devenea un factor important de mobilizare și organizare a românilor din Voivodina, în sfera activității culturale. În Rezoluția adoptată la Congresul din Alibunar se mai spune: „*Uniunea Culturală a Românilor din Banat, în cadrul Frontului Unic de Eliberare Națională, va fi focarul culturii pentru păturile largi ale poporului, zălog cultivării și întăririi frăției și unității cu popoarele Iugoslaviei*”.³⁷

Comitetele satești ale Uniunii Culturale în primul an de existență n-au înțeles și n-au realizat pe deplin rolul lor de conducători ai vieții culturale în localitățile lor. În marea majoritate a cazurilor activitatea comitetelor s-a mărginit la organizarea unei sau a două serbări (despre, „strângerea maselor populare” în jurul comitetului nu poate fi nici vorbă). În unele localități ca de exemplu la Cuvin, Comitetul Uniunii a refuzat să sprijine o asociație antifascistă cu prilejul unei manifestări artistice. Membrii comitetelor locale justifică inactivitatea prin lipsa directivelor și necoordonarea activităților propriu-zise. Au fost semnalate cazuri, ca de exemplu în Mărghita (localitate mixtă), unde Comitetul Uniunii nu a permis sârbilor din Frontul Popular să-și țină conferințele în sala Casei Culturale, în lipsa altei clădiri.³⁸

Uniunea Culturală acordă 38 de burse (semiburse) elevilor săraci cu posibilități modeste, suma de 182.000 dinari pentru întreținere și școlarizare pe anul școlar 1945/46, iar pe anul școlar 1946/47 a acordat 47 burse și semiburse în valoare de 225,000 dinari.³⁹

P.C.I. (Partidul Cumunist Iugoslav) și-a realizat politica sa culturală prin intermediul Frontului Popular, care a fost întemeietorul instituțiilor culturale românești: Uniunea Culturală a Românilor (1945–1948) și Uniunea Societăților Cultural-Instructive din Voivodina, Secția pentru români (1948).

La al doilea Congres al românilor din Banat, la 16 septembrie 1945 se hotărăște participarea activă a românilor la alegerile pentru Adunarea Constituantă a Iugoslaviei și intensificarea activității U.C.R. la sate. Președintele Uniunii Culturale, Traian Flora, relevă rolul comitetelor satești care trebuie să fie conducătorii vieții culturale în satele românești. În practică însă, activitatea comitetelor locale satești s-a limitat la aranjarea unei sau două serbări. Uniunea Culturală a reorganizat 22 de coruri mixte și bărbătești cu 953 de membri, 20 fanfare cu 425 membri, 16 grupe de diletanți cu 144 membri, 14 grupe de folclor cu 168 membri. Uniunea Culturală a întâmpinat dificultăți și piedici. La început, mulți au căutat să împiedice activitatea culturală cu caracter politic, îndemnând poporul să nu activeze la Uniunea Culturală până nu vor veni alte vremuri. Un număr considerabil de intelectuali n-au

³⁷ Alexandru Maiogan, *Un an de la înființarea Uniunii Culturale*, „Libertatea”, Vârșeț, 18 08 1946, p. 1

³⁸ Traian Flora, președintele Com. Central al Uniunii Culturale, „Libertatea”, 4 feb. 1946, p. 2

³⁹ „Lumina”, nr. 1, ianuarie, 1947

fost încadrați în mișcarea culturală a Uniunii.⁴⁰ În această perioadă la Torac, Nicolinț și în alte localități românești au existat frământări cultural-politice. Anume, o parte din membrii comitetului și învățătorii au sprijinit ideea de a prezenta serbări de hramul bisericii, la sărbătorile creștine, lucru care n-a fost în conformitate cu politica culturală a statului și partidului.⁴¹ La Jamul Mic, biblioteca școlară se găsea în încăperea unde se adunau corul și fanfara pentru repetiții, iar în rafturile dulapurilor existau cărțile: „România în Europa de mâine” de Mihai Antonescu și „Almanahul Vremea”, cărți care au fost inadmisibile pentru perioada respectivă.⁴²

La înființarea U.C.R. exista doar Comitetul Central, iar după un an, în majoritatea localităților românești existau comitete locale, în total fiind un număr de 36. Uniunea Culturală a avut importante realizări: deschiderea Internatului Român de băieți și fete (50 de elevi cu burse), a obținut o clădire (sediul) impozantă și-a aranjat un nou edificiu pentru *Tipografia „Libertatea”*. Au fost aduse din România câteva mii de cărți.⁴³ Serbările, programele și concertele, în faza incipientă, în unele localități românești din Voivodina au fost organizate în restaurante și cafenele particulare, deoarece căminele culturale erau în fază de construire sau aparțineau cooperativelor agricole. La Satu-Nou, construirea căminului cultural a început abia în februarie 1948. Materialul de construcție a fost asigurat prin contribuția cetățenilor care și-au dat aportul la construirea edificiului, mai ales cu munca voluntară. Deoarece și Cooperativa agricolă a contribuit la ridicarea lui, o parte din clădire a servit pentru activitatea culturală, iar cealaltă parte a fost sediul cooperativei.⁴⁴ În cursul anului 1946, la Novi Sad a fost înființată Uniunea Teatrelor de Amatori, în care s-au încadrat și secțiile de dramă din satele cu populație românească. Scopul formării acestei instituții a fost ridicarea nivelului artei dramatice și străduința ca arta și cultura să devină „un bun al maselor largi populare”.⁴⁵

După ședința Despărțământului cultural din cadrul Comitetului Popular Districtual din Panciova, Uniunea Culturală adresează un apel tuturor cadrelor didactice române și stabilește sectoare pentru munca extrașcolară și culturală.⁴⁶

Apariția publicațiilor, în jurul cărora s-au format tineri scriitori, treptat a schimbat, prin contribuțiile lor, imaginea vieții culturale din acest spațiu. Odată cu formarea lor, activitatea culturală a minorității române nu s-a mai limitat doar la pregătirea serbărilor și la punerea în scenă a manifestărilor artei populare rurare, ci

⁴⁰ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998 p. 126

⁴¹ „Libertatea”, 14 mai 1947 p. 3

⁴² „Libertatea”, 9 noiembrie 1946, p. 4

⁴³ Alexandru Maiogan, *Un an de la înființarea Uniunii Culturale*, „Libertatea”, nr 23/2 iunie 1946 p. 4

⁴⁴ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate, Satu-Nou, Căminul Cultural*, 2002, p. 170

⁴⁵ „Libertatea literară”, nr.9, 1946, p. 8

⁴⁶ *Apelul Uniunii Culturale adresat învățătorilor din Banatul de sud*, „Libertatea”, 17 martie 1946, p. 5

s-a dezvoltat și o altă latură, cea urbană, în care scrisul a devenit o preocupare ordonată și statornică, un fenomen cultural, pentru toți acei care au dorit să participe la viața culturală.

Prima generație de scriitori români din spațiul voivodinean s-a implicat la întemeierea instituțiilor culturale românești și viața culturală. Aici îi amintim pe fondatorii mișcării literare în limba română: Mihai Avramescu, Ion Bălan, Traian Doban, Radu Flora, Aurel Gavrilov, Ion Marcovici.⁴⁷

O atenție deosebită Uniunea Culturală acordă creației literare a tinerilor. La 11 august 1946, la Coștei ia ființă Cercul literar „Lumina”, care devine sector de activitate literară a Uniunii Culturale. Întărirea mișcării literare, la românii din Voivodina, creșterea considerabilă și rapidă a numărului celor ce se îndeletnicesc cu scrisul, favorizarea și facilitarea activității începătorilor talentați în arta scrisului au impus o consolidare și o formă organizată. La prima întrunire, s-a hotărât înființarea Cercului literar „Lumina”, s-a ales comitetul de conducere, s-au stabilit condițiile și criteriile de primire a noilor membri.

Scopurile cele mai importante stabilite au fost:

- Crearea posibilităților de a se asigura o cât mai temeinică educare literară a membrilor (țărani, muncitori și intelectuali).
- Editarea suplimentului literar al „Libertății” – „Libertatea Literară”, care devine organul Cercului literar „Lumina”.
- Traducerea în românește a operelor scriitorilor iugoslavi și traducerea în sârbește a operelor romancierilor, poezilor, nuveliștilor români.⁴⁸
- Pe lângă faptul menționat deja, că U.C.R. a reorganizat 22 de coruri mixte și bărbătești cu 953 de membri, 20 de fanfare cu 425 de membri, 16 grupe de diletanți cu 144 de activiști, 14 grupe de folclor cu 168 de membri, „din anul 1945 și până la finele anului 1947 s-au organizat 203 de serbări culturale.”⁴⁹

Uniunea Culturală a ajutat autoritățile la acțiunile de reorganizare a învățământului, contribuind la repartizarea cadrelor didactice. U.C. a acordat foduri bănești (10.000 din.) pentru ridicarea Casei Culturale la Srediștea Mică, una din cele mai mici așezări cu populație românească din Banatul iugoslav. Uniunea Culturală a deschis și sprijinit financiar internatul de băieți și fete al elevilor secțiilor române de la Liceul și Școala Normală din Vârșeț.⁵⁰

⁴⁷ Predrag Polavestra, *O posleratnoj srpskoj poeziji* – „Mlada kultura”, nr.2, 2 noiembrie 1952, p. 5

⁴⁸ „Libertatea”, 27 august, 1946, p. 3

⁴⁹ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc*, Panciova, Editura Libertatea, 1989, p. 130

⁵⁰ „Libertatea”, nr.3, 15 ianuarie 1948, p. 3

Uniunea Culturală a Românilor a desfășurat o activitate remarcabilă pe tărâm cultural și politic. Rezultatele obținute le relevă și presa iugoslavă (sârbească) și cea română. Cotidianul „Slobodna Voivodina” prezintă activitatea Comitetului Central al Uniunii Culturale, la fel scrie și cotidianul „Borba” din Belgrad relevând activitatea vastă a societăților culturale (coruri, fanfare, biblioteci, presă, școli).⁵¹ Unele publicații din România, ca „Gazeta literară”, publică informații despre Uniunea Culturală și face prezentarea primelor trei numere ale revistei „Lumina”.⁵²

La Adunările generale ale Uniunii Culturale au participat delegați din toate localitățile românești aleși la adunările publice locale. În funcție de mărimea cercului și localității care aparținea de el, a fost repartizat numărul de delegați:

- *Cercul Alibunar* – (Alibunar – 6, Sân-Janăș – 5, Sân-Mihai – 10, Nicolinț – 9, Seleuș – 7, Vladimirovaț – 10)
- *Cercul Vârșeș* – (Biserica Albă – 1, Grebenaț – 7, Iablanca – 2, Srediștea Mică – 2, Marcovăț – 4, Jamul Mic – 7, Voivodinț – 7, Mesici – 5, Oreșăț – 2, Râtișor – 3, Sălcița – 3, Straja – 7, Vlaicovăț – 3, Coștei – 6)
- *Cercul Panciova* – (Satu Nou – 12, Doloave – 7, Glogoni – 3, Jabuca – 2, Omolița – 3, Ovcea – 2, Uzdin – 12)
- *Cercul Begheiți* – (Iancov Most – 3)
- *Cercul Tamiș* – (Torac – 12, Ecica – 4, Clec – 1)
- *Cercul Seciani* – (Sutiesca – 3)
- *Cercul Cuvin* – (Cuvin – 5, Maramorac – 4, Deliblata – 7)⁵³

I.2.1. Activitatea editorială a U.C.R.

La scurt timp după Congresul de înființare a Uniunii Culturale a Românilor, viața culturală și spirituală a etniei noastre primește dimensiuni și contururi noi, trasate prin intermediul secțiilor acestei asociații, printre care se află și *Secția Presei* (președinte Vasile Popa, administrator Todor Milovan) căreia i-a fost încredințată editarea ziarului „Libertatea” (redactor responsabil Aurel Găvrilă). Acest nucleu a evoluat în timp, iar din inițiativa lui începe să se deruleze și activitatea editorială, respectiv să apară primele cărți în limba română din perioada postbelică. La început Editura „Uniunii” și „Libertatea” au fost finanțate și conduse de U.C.R. Editura Uniunii Culturale a Românilor în 1949 își încetează activitatea și este succedată de Editura Uniunii Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români.

Editura Uniunii Culturale, respectiv Editura „Frăție și Unitate” au fost conduse de Vichentie Idvorean.⁵⁴

⁵¹ „Slobodna Voivodina”, Novi Sad, 21 ianuarie, 1947

⁵² „Lumina”, nr-2–3, 1947, p. 44

⁵³ „Libertatea”, 11 ianuarie 1948, p. 2

La Editura Uniunii Culturale a Românilor au apărut în primii doi ani următoarele: „Calendarul poporului”, „Statutul Uniunii pionierilor”, „Almanahul Societății Literare a elevilor din Vârșeș” (care cuprindea lucrările literale ale acestora), dar s-au tipărit de asemenea cinci broșuri politice. În anul 1946 vede lumina tiparului „Cum am învățat eu” de Maxim Gorki (în spiritul climatului postbelic). Următorul an (1947) aduce noutăți semnificative în activitatea editorială a asociațiilor și grupărilor culturale ale românilor de pe meleagurile noastre. Apar primele cărți de beletristică românească originală. Mihai Avramescu publică la Editura U.C.R. primul său volum de poeme *În zori*, Ion Bălan – *Cântecul satului meu*, iar Radu Flora – *Drum prin noapte și prin zi*. Copertile cărților și portretele poezilor au fost realizate de Karlo Naprovnik.

Editura U.C.R. în anul 1948 publică și primele piese de teatru scrise în limba română după cel de-al Doilea Război Mondial – *Aprindeți moara* de Mihai Avramescu și *Nuntă fără voie* de Nicolae Polverejan. Au apărut și două traduceri – *Povești din răsărit* de Garagian Iusupova și *Povești populare slave*. Tot în acest an, vede lumina tiparului și „Cartea de citire” pentru clasele III-IV ale școlii generale. Dintre cărțile de factură ideologico-politică apărute în acest an, amintim: *Noile decizii ale guvernului asupra aprovizionării populației*, *Naționalismul și internaționalismul*, *Raportul politic al Comitetului Central al P.C.I.*, *Îndrumări pentru reorganizarea și activitatea coperativelor*. Sfârșitul anului aduce tipărirea „Calendarului Popular”.

În acești primi ani de activitate editorială predomină titlurile de cărți pe care le solicita și le impunea climatul social-politic și momentul ideologic, mai ales după Rezoluția Biroului Informativ din anul 1948. În acei ani postbelici apar mugurii literaturii românești de la noi, respectiv se fac primii pași care aveau să ne îndrume până la momentul actual al beletristicii – literatura contemporană a românilor din Voivodina.⁵⁵

I.2.2. A treia Adunare generală a Uniunii Culturale Române

La a treia Adunare Generală a Uniunii Culturale Române ținută la Vârșeș în 11 ianuarie 1948 au fost prezenți 300 de delegați (aleși de către popor la adunările publice) și ambasadorul R.P. Române la Belgrad, Teodor Rudenco, precum și reprezentanții uniunilor culturale maghiare și slovacă. În raportul Comitetului Cultural Central Executiv s-a subliniat importanța U.C.R. ca instituție de culturalizare a maselor care să pună în aplicare componenta culturală a programului Frontului Popular, cât și partea lui politico-economică. Delegații Adunării generale aveau

⁵⁴ „Libertatea”, 18 mai, 1947, p. 2–3

⁵⁵ Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, Costa Roșu, *Pe aripile inspirației*, Panciova, Editura Libertatea, 2008, p. 9

sarcina de a-și alege noul Comitet al Uniunii culturale, în fața căruia se impuneau următoarele obiective și sarcini:

- Participarea activă (benevolă) a românilor la construirea canalului Dunăre–Tisa–Dunăre prin mobilizarea forțelor disponibile.
- Popularizarea cooperativelor agricole de muncă și susținerea acțiunii pentru zidirea căminelor cooperative.
- Ridicarea nivelului cultural al maselor largi românești prin coruri, fanfare, grupe de diletanți, grupe de folclor și biblioteci.
- Colaborarea cu: Asociațiunea pentru colaborarea culturală între R.F.P. Iugoslavia și URSS, Asociațiunea de colaborare culturală între R.F.P. Iugoslavia și R.P. Română, Matica Srpska și Uniunile Culturale Slovacă, Maghiară și Rusină.
- Intensificarea luptei contra analfabetismului.
- Popularizarea mijloacelor agrotehnice moderne pentru mărirea producției agricole.

Profesorul Alexandru Maiogan a reliefat neajunsurile și lipsurile școlilor românești când este vorba de cadre de specialitate, respectiv de materialul didactic. Un succes de răsunet l-a obținut Școala Normală din Vârșeț, secția română și sârbă, fiind nominalizată drept cea mai bună școală normală din cele cinci câte existau în Voivodina.

A treia Adunare generală a Uniunii Culturale Române a ales noul Comitet Central al U.C.R.

I.2.3. Comitetul Executiv Central

Președinte: Jiva Bălan, țăran din Oreșăț

Vicepreședinte: Gheorghe Guțu, profesor la Școala de Agricultură din Vârșeț.

Secretar: Aurel Trifu, redactor responsabil al ziarului „Libertatea”.

Secretar II: Mihai Avrămescu, redactorul revistei „Bucuria Pionierilor”.

Casier: Nicolae Polverejan, învățător, Begheiți.

Membri: Andrei Popin, profesor, Vârșeț și Aurel Gavrilă, student.

I.2.4. Plenul Comitetului

1. Sever Brânda, preot din Ecica.
2. Vichentie Petrovici, țăran din Torac.
3. Trăian Lăntoș, muncitor din Glogoni.
4. Trăian Bojin, preot din Uzdin.
5. George Baloș, medic din Novi Sad.
6. Ion Covaci, învățător la Deliblata.

7. Ion Dinu, învățător la Doloave.
8. Radu Flora, student la Belgrad.
9. Mătu Mărioara, învățătoare din Satu-Nou.
10. Valeria Panici, casnică din Vladimirovaț.
11. Ioța Boba, țăran din Alibunar.
12. Ioța Mioc, țăran din Sân-Ianăș (Barițe).
13. Linca Vasa, țăran din Straja.
14. Teodor Lazăr, funcționar din Voivodinț.
15. Vasile Popa, redactor responsabil al revistei „Lumina”.

În cinstea celor prezenți s-a pregătit un bogat program cultural, la care și-au dat contribuția: Corul școlar din Vârșeț (Liceul Mixt și Școala Normală), secția folclorică a Școlii din Uzdin, corul mixt din Deliblata, orchestra „Lira” din Torac, grupul „Călușerii” din Vladimirovaț și celebra fanfară „Turturica” din Mesici.

A treia Adunarea Generală a U.C.R. a fixat noi sarcini în vederea realizării Planului Cincinal, întăririi frățietății și unității și au ales noul Comitet Central.

Ziarele din țară fac referință la Adunarea generală a Uniunii Culturale ținută la Vârșeț în 11 ianuarie 1948, prin care se arată realizările și sarcinile culturale de viitor. Amintim: ziarul „Borba”, „Slobodna Vojvodina”, „Glas” etc. Activitatea culturală bogată se poate vedea din cele 203 serbări culturale, organizate și desfășurate în satele românești până la finele anului 1947. Un număr considerabil de biblioteci au fost reorganizate (în total 24), având 10918 volume vechi la care s-au adăugat încă 80.000 volume distribuite în decursul anului 1946, cărți aduse din R.P. Română. Rolul bibliotecilor s-a evidențiat prin indicele „grupele de citire”, apărute ca o formă nouă de culturalizare a poporului. La sfârșitul anului 1947 au funcționat în satele românești 107 grupe de citire cu aproximativ 10–12 mii de auditori. Uniunea Culturală Română contribuie la repartizarea cadrelor didactice în procesul de reorganizare a învățământului, în așa fel ca nicio localitate românească să nu rămână fără învățător.⁵⁶

I.2.5. Căsătoriile premature

Una din preocupările de bază a U.C.R. a fost problema combaterii căsătoriilor premature – timpurii. Medicul Gheorghe Baloș din Toracul Mic a dat un semnal de alarmă prin broșura *Căsătoriile timpurii – pierirea românilor din Banat* publicată la Editura „Libertatea” în 1947. El prezintă mișcarea demografică a populației românești în unele așezări ca: Satu-Nou, Toracul Mare, Ecica, Râtișor, Straja, Alibunar, Voivodinț, Nicolinț, Jamul Mic, Sân-Ianoș, Toracul Mic și Maramorac.

⁵⁶ „Libertatea”, 15 ianuarie 1948, p. 3–4

Prezentând date statistice, documentează procesul de descreștere a populației românești din satele noastre.⁵⁷ Despre căsătoriile timpurii în satele românești s-a scris mult în presă. În unele localități unde în mare majoritate trăiesc apartenenții minorității române s-au ținut și plenare speciale ale U.S.P.M. (Uniunea Socialistă a Popoarelor Muncitorești) și ale altor organizații de masă, la care s-a analizat problema căsătoriilor premature. La o ședință plenară a Comitetului cercual al U.S.P.M. în cercul Alibunar pe 6 noiembrie 1954, Petru Buțu a prezentat un referat amănunțit cu statistici despre apariția căsătoriilor timpurii. În unele localități bănățene, precum Barițe (Sân-Ianăș) reprezentanții autorităților populare sprijineau indirect acest fenomen, cu pretextul că „apără interesul oamenilor”. În acest sens, n-au denunțat părinții care își căsătoreau odraslele timpuriu, în ciuda faptului că în conformitate cu Articolul 193 din Codul Penal aveau obligația s-o facă. Din luna noiembrie 1957 și până în luna martie 1958, la Barițe au fost 26 de cazuri de căsătorii premature. Autoritățile populare nu au făcut niciun denunț judecătoreiei, iar unii părinți au reușit să obțină aprobarea judecătoreiei, cu toate că trei erau sub 16 ani. Dacă analizăm cazurile, constatăm următoarea situație – două perechi sub 15 ani, 10 de la 15–16 ani, 9 de la 16–17 și 5 de la 17–18 ani. Media de vârstă a celor 26 de perechi căsătorite a fost de 16 ani și 3 luni.

Căsătoriile premature apar în primul rând la familiile mijlocașe, care nu pot concura în privința cheltuielilor pentru vestimentația de sărbătoare cu familiile înstărite, care puteau suporta aceste cheltuieli vreme de mai mulți ani, până când tinerii din aceste familii înstărite ajungeau la vârsta majoratului pentru a respecta prevederea legală pentru căsătorie. Din 26 de perechi căsătorite la Barițe, 21 au peste 10 jugăre de pământ, și doar 5 familii mai puțin de 10 jugăre, din care două familii au până la 4 jugăre. În concluzie, nu tradiția și obiceiurile (îmbrăcămintea) la „joc” (la sărbători) este adevăratul motiv. Tot la Barițe s-a produs un caz paradoxal. Anume, un fost președinte al Comitetului Popular a fost pasiv referitor la căsătoriile premature până când și-a căsătorit el copilul prematur, iar în prezent este cel mai activ și ia atitudini împotriva căsătoriilor timpurii.⁵⁸

Căsătoriile timpurii au fost răspândite în Voivodina (Banat) într-o formă gravă, în special la români. Lupta de combatere a căsătoriilor timpurii, începută în 1948 la consfătuirea medicilor, juriștilor, activiștilor culturali și publici, organizată la inițiativa Consiliului Cultural al Românilor a fost concepută pe un front larg de acțiuni de culturalizare, dar, în caz de nevoie, se indică a recurge la sancțiuni legale. Căsătoriile timpurii nu sunt un „obicei” cum îl explică aceia care le practică,

⁵⁷ Dr. Gheorghe Baloș, *Căsătoriile timpurii – pierirea românilor din Banat*, „Femeia Nouă” A. II, nr.12 (decembrie), 1951, p. 4

⁵⁸ Ion Popin, *Mai multă responsabilitate față de apariția căsătoriilor timpurii*, „Libertatea”, 15 iunie, 1958, p. 6

ele au la bază interese și cauze aproape exclusiv material-economice, cu un cuvânt sunt o „vânătoare” de ocazii favorabile pentru mărirea averii, neținând cont nici de cele mai elementare principii morale și biologice ale vieții conjugale.⁵⁹

I.2.6. A patra Adunare generală a Comitetului Cultural al Românilor

În 4 martie 1951 are loc în Sala Căminului Cooperatist din Alibunar cea de-a IV-a Adunare Generală a U.C.R., la care participă delegații din partea tuturor societăților culturale din satele și orașele cu populație românească. În intervalul de trei ani, cât s-a scurs de la cea de-a treia Adunare Generală (11 ianuarie 1948), pe plan intern și extern s-au produs evenimente importante. Iugoslavia a fost supusă unei blocaje economice puternice din partea URSS și a statelor subordonate.

Rezultatele activității cultural-artistice au fost subliniate și prezentate în raportul secretarului C.C.R., Aurel Trifu care face referință la succesele românilor pe tărâm politic, economic și cultural. Până la 1 martie 1950 au fost constituite 22 cooperative țărănești de muncă formate exclusiv de români, cu un număr total de 1537 familii și 78 cooperative unde pe lângă români erau și alte naționalități conlocuitoare. În timp ce în anul 1949 în România au fost 65 de cooperative țărănești de muncă, în P.A. Voivodina, în același timp, au fost peste 700. Din raport reiese că în satele românești activează 35 de societăți culturale cu 24.000 activiști, 36 biblioteci cu circa 27.262 de cărți, 32 trupe de teatru satești cu 7–15 membri fiecare, iar în 1950 s-a înființat primul Teatru Popular (semiprofesionist) cu sediul la Vârșeș. Tot în acest răstimp au activat 25 coruri cu circa 1200 de coriști, 18 echipe de folclor cu 286 de dansatori și 22 fanfare.

La această Adunare s-au scos la iveală și slăbiciunile vieții culturale de la țară, manifestate prin caracterul inconsecvent, neplanificat „de campanie” al activităților. Conducătorii culturali considerau că doar în lunile de iarnă se poate activa și lucra, iar restul anotimpurilor, țăranii sunt ocupați cu lucrările agricole.⁶⁰

Conform tradiției „Festivalul Artistic”, așa cum a fost numit, a reprezentat o trecere în revistă a succesorilor în viața cultural-artistică a românilor, nivelul artistic al țăranului român și valorile folclorului nostru.

Noul Comitet Cultural al Românilor ales la cea de-a patra Adunare Generală de la Alibunar a avut următoarea componență: Avramescu Mihai, Bălan Ion, Balos Gheorghe, Bou Păun, Bocșan Nicolaie, Băca Ștefan, Boleanțu Lazăr, Buțu Petru, Buza Ion, Bălan Jiva, Cornea Aurora, Cebzan Panta, Cugia Ion, Doban Trăian,

⁵⁹ „*Libertatea*”, 22 iunie, 1958, p. 5

⁶⁰ Referatul lui Aurel Trifu, Secretarul C.C.R., prezentat la cea de-a IV-a Adunare generală, publicat în „*Libertatea*”, 5 martie 1951

Dalea Moise, Flora Radu, Idvorean Vichentie, Iorga Nicolae, Jurjovan Coriolan, Luca Nicolae, Lațcu Petru, Maiogan Alexandru, Marcovicean Ion, Oprici Alexandru, Popi Gligor, Popin Andrei, Pența Avram, Rașa Ion, Roșu Vasilie, Șdieb Sofia, Soșdean Iova, Trifu Aurel, Trifu Octavian, Tăpălagă Ion, Țera Cornea, Văcarin Nicolae și Zăria Petru.⁶¹

I.2.7. A V-a Adunare generală a Consiliului Cultural al Românilor

Adunarea generală a Uniunii Culturale Române s-a ținut în 26 aprilie 1953 la Satu-Nou. Președintele Consiliului Cultural al Românilor a expus un raport cu privire la situația culturală a minorității române, rezultatele și succesele pe tărâm cultural, s-a subliniat importanța democratizării vieții culturale la sat, care a deschis drumuri noi de activitate culturală-artistică. Președintele U.C.R., Nicolae Luca, face referințe la elementele negative și reacționare care, prin democratism, încearcă să se infiltreze în societățile culturale, comitetele culturale etc. În această perioadă în două-trei localități cu populație mixtă, la alegerile pentru autoritățile populare, românii în majoritate au votat doar cu candidații români, iar societatea culturală devenea „Apărătorul drepturilor naționale”.⁶²

La Adunarea Generală de la Satu-Nou s-a căzut de acord ca Uniunea Culturală Română să se numească Consiliul Cultural al Românilor, format din 30–40 de membri, reprezentanți din toate satele românești, care aleg un Comitet Executiv format din 11 membri, în frunte cu președintele.⁶³ Consiliul Cultural ales la Satu-Nou este o nouă formă de conducere, diferită, a vieții culturale românești din Voivodina. Noua formă a fost una de tranziție. Radu Flora, referitor la perspectivele Consiliului Cultural, afirmă: „*Oamenii vor, mai ales atunci când fac ceva de bună voie, să se simtă cu mâinile absolut libere*”.

O problemă a anilor '50 ivită în rândul minorității românești și care a stânjenit activitatea într-o măsură oarecare a fost numărul insuficient și puțina experiență a cadrelor existente, problemă care pe parcurs s-a remediat prin formarea și angajarea unor cadre noi, cu o mai bună competență.

La Satu-Nou, cu prilejul Adunării generale, a fost organizată o expoziție de cărți și publicații în limba română, iar seara, în sala Căminului din Satu-Nou, s-a desfășurat un program cultural-artistic, la care a participat fanfara din Mesici și Satu-Nou, corul mixt al S.C. „Petru Albu” din Vârșeț, corul bărbătesc din Iancaid, secția de folclor din Uzdin și Glogoni și un număr important de interpreți populari.

⁶¹ Gligor Popi, *Trăiască cea de-a IV-a Adunare Generală a Comitetului Cultural al Românilor, „Libertatea”*, nr.9, 4 martie, 1951, p. 5

⁶² „*Lumina*”, mai 1953, p. 8

⁶³ Radu Flora, *Perspectivele Consiliului Cultural, „Libertatea”*, 19 iulie 1953, p. 5

Presa în limba română a acordat o atenție deosebită adunărilor generale ale U.C.R. publicând impresii, analize, comentarii și sugestii în rândurile locuitorilor din așezările românești. La Satu-Nou s-a hotărât ca fiecare societate culturală să-și desfășoare activitatea după posibilitățile proprii. Ca rezultat al descentralizării vieții culturale a fost și Festivalul de cântece românești din 11 aprilie 1954 la Satu-Nou.

Uniunile Culturale înființate prin așezările românești după terminarea războiului au fost create cu scopul să coordoneze întreaga viață culturală a populației respective, iar anual s-au ținut adunări generale unde s-au prezentat rapoarte detaliate. U.C.R. organizează concursuri, treceri în revistă, festivaluri ale secțiilor de dramă, serbări populare.⁶⁴

Referitor la situația minorității române din Voivodina, în perioada 1945–1948, nu se poate vorbi despre o poziție specifică și protejată în comparație cu alte minorități din Voivodina. A fost perioada când s-a introdus în țară un regim totalitar a cărui ideologie în primii ani a fost creată după modelul sovietic al lui Stalin. Cea mai mare importanță, în ceea ce privește situația cultural-instructivă, o are organizarea vieții culturale și învățământului în limba română, care de fapt își are rădăcinile în perioadele precedente, dar în timpul fazei „Agitprop”-ului, statul încurajează dezvoltarea învățământului în limbile minorităților, având ca scop principal creșterea influenței ideologice asupra acestora. Însă faptul a fost foarte util, deoarece a dus la formarea unei elite intelectuale numeroase și bine instruite care a facilitat ca în deceniile următoare viața cultural-artistică, didactică, științifică, literară, cât și alte aspecte ale vieții sociale a minorității române din Voivodina să se dezvolte.⁶⁵ Relațiile culturale și muzicale au urmărit tot timpul exemplul celor politice.⁶⁶

Uniunea Culturală a Românilor a fost înființată imediat după eliberare, având rolul să mobilizeze forțele din rândul minorității, de regulă pentru o vie activitate culturală, iar uneori chiar și politico-socială, îndrumând și călăuzind activitatea oamenilor. În perioada parcursă și-a îndeplinit acest rol, ajutând din punct de vedere material și ideologic la dezvoltarea vieții culturale. U.C.R. a semnalat la timp nevoia deschiderii unei catedre de limba română la Școala Superioară de Pedagogie din Novi Sad.⁶⁷

Uniunea Culturală a Românilor a activat între anii 1945–1953 (într-o perioadă având denumirea de Comitetul sau Consiliul Cultural al Românilor).⁶⁸ Serbările

⁶⁴ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate, Satu-Nou, Căminul Cultural, 2002, p. 174*

⁶⁵ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vršac, Viša Škola Strukovnih Studija za Obrazovanje Vaspitača, 2008, p. 171

⁶⁶ Eugen Cinci, *Consonante Vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003 p. 172

⁶⁷ „Libertatea”, Vârșeț, 12 iulie 1953, p. 6

⁶⁸ Pavel Gătăianțu, *Comunitatea Românilor din Iugoslavia (1990–1995)*, Novi Sad, Editura „Libertatea”, 1996, p. 10

Populare Românești, la care au participat aproape jumătate din numărul total al societăților culturale și câteva mii de spectatori, au arătat nivelul artei românești în toată grandoarea și amploarea ei, dovedind gustul pentru frumos.⁶⁹

I.3. UNIUNEA SOCIETĂȚILOR CULTURALE DIN VOIVODINA – SECȚIA PENTRU ROMÂNI

Uniunea Culturală a Românilor își continuă activitatea în cadrul **Uniunii Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români**.⁷⁰

La Novi Sad, s-a ținut întrunirea Comitetului de inițiativă pentru înființarea Uniunii Societăților Culturale din Voivodina, compusă din reprezentanții organizațiilor de masă și culturale ale regiunii.⁷¹ La 30 mai 1948, la Novi Sad s-a înființat Uniunea Societăților Culturale din Voivodina și în cadrul ei, secții pentru fiecare minoritate aparte (română, maghiară, slovacă, rusină). La Adunarea de constituire a Uniunii societăților și instituțiilor culturale din Voivodina au luat parte președintele Comitetului executiv, Luka Mrkšić și secretarul U.S.C. din R.P. Serbia, Bora Drenovaț. În fața Uniunii se pun un șir de obiective mari privind organizarea activității care va unifica, îndruma și susține activitatea culturală. În realitate, Uniunea Culturală este înlocuită de Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români. Această reorganizare a vieții culturale din Voivodina pe lângă Frontul Popular al Serbiei tinde să rezolve trei probleme mari:

1. Legătura dintre toate societățile culturale
2. Ridicarea și pregătirea cadrelor pentru activitatea culturală
3. Legătura mai strânsă a inițiativei organizațiilor de masă cu activitatea organelor de stat.⁷²

Necesitatea constituirii unei instituții superioare care să coordoneze toată activitatea culturală și artistică a apărut în urma experienței de trei ani a U.C.R. În cadrul Uniunii Societăților Culturale a R.P. Serbia intră și Uniunea Societăților Culturale a P.A. Voivodina, care cuprinde toate societățile culturale de pe întreg teritoriul Voivodinei. Comitetul central executiv al U.C.R. și plenul lui, în ședința din 25 aprilie 1948, după ce s-a dezbătut statutul, și-a dat adeziunea pentru această reorganizare a vieții culturale. Trebuie precizat că U.S.C. nu a micșorat cu nimic inițiativa și legătura pe linie verticală a comitetelor locale cu comitetul central al Uniunii Culturale. Pe de altă parte, Secția pentru români a Uniunii Societăților

⁶⁹ Informații furnizate de la învățătoarea Cornelia Nenadov din Grebenaț în etate de 71 de ani (2009)

⁷⁰ „Libertatea”, 27 iunie 1948, p. 3

⁷¹ „Libertatea”, 11 aprilie, p. 2

⁷² Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996) vol. II*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 129

Culturale din Voivodina organizează și coordonează manifestările culturale și întreaga viață cultural-artistică a românilor din Banatul sârbesc.⁷³

În acest răstimp, la românii din Voivodina, apar primii scriitori de literatură beletristică, rutenii obțin școală în limba maternă, iar minoritatea maghiară a obținut în Subotița un teatru permanent. În Voivodina un fenomen important al vieții culturale postbelice este numărul tot mai mare de artiști, arhitecți, pictori, scriitori etc. În calitate de președinte al U.S.C. din Voivodina a fost ales Mladen Lescovaț, scriitor, iar din partea românilor au fost aleși Aurel Trifu și Ion Covacica, reprezentant al tineretului.

Uniunea Societăților Culturale are următoarele sarcini:

- a. Să dezvolte cât mai mult acțiunea de combatere a analfabetismului.
- b. Sistematic să ducă o propagandă pentru ridicarea felului de trai, pentru o muncă rațională, luptând pentru ridicarea comerțului la sat la un grad superior.
- c. Să organizeze activitatea culturală și artistică la sate, dezvoltând și mai departe tradițiile pozitive, care încă mai trăiesc în popor. Comitetele Uniunii Culturale din sate trebuie să se îngrijească de folclorul adevărat, autentic, ferindu-l de invenții nesănătoase.
- d. Să dezvolte și să întărească și mai mult legătura culturală dintre orașe și sate ca o manifestare însemnată a alianței muncitorilor cu țărâimea.⁷⁴

Pentru realizarea sarcinilor Uniunile cercurale care cuprind în sânul lor toate societățile culturale ale tuturor naționalităților existente în fiecare cerc, acestea sunt ajutate de către Uniunea regională a societăților culturale din Voivodina. Voivodina însăși este considerată ca fiind unul dintre ținuturile cele mai dezvoltate din punct de vedere cultural ale R.P. Serbia, iar în fața U.S.C. din Voivodina s-a pus un șir de însărcinări vizând organizarea largă a festivalurilor, a dansurilor populare și a cântecelor, având în vedere că această formă culturală este deosebit de populară, accesibilă și apropiată de masele largi ale poporului. Astfel, n-a existat serbare fără prezența în program a folclorului propriu, prin care apartenenții își exprimă sentimentele naționale. O altă datorie o reprezintă ridicarea nivelului activității culturale la sat. A treia direcție de acțiune o reprezintă lupta pentru alfabetizarea și culturalizarea maselor populare largi și, considerată cea mai importantă, este angajarea justă și deplină a tuturor forțelor în realizarea sarcinilor propuse, iar învățătorul trebuie treptat eliberat de toate celelalte atribuții și sarcini complementare nespecifice, pentru a se angaja la împlinirea sarcinilor culturale.⁷⁵

⁷³ „*Libertatea*”, 27 iunie 1948, p. 4

⁷⁴ Referatul lui Miloš Hagici, „*Borba*”, 30 mai 1948, p. 6

⁷⁵ Ibidem

Procesele verbale, alături de multe alte materiale documentare, despre timpurile de început ale vieții culturale și literare a românilor din Voivodina nu se mai păstrează, se pare că au fost distruse la sfârșitul anilor optzeci...⁷⁶

Odată cu înființarea U.S.C. din Voivodina, care unifică și coordonează toată viața și manifestările culturale, s-au înființat diferite sectoare: pentru teatru, pentru culturalizarea poporului, muzică, literatură, folclor, editură și sectorul tehnic. Prin ele, se desfășoară întreaga activitate culturală. În plenara a II-a a Uniunii Culturale Române, la 20 iunie 1948, Ion Marcovicianu, președinte U.S.C. din cercul Alibunar, a remarcat că noua formă organizatorică în cadrul U.S.C. nu aduce o schimbare în activitatea culturală, ci o intensificare.

În referatul asupra activității culturale, Aurel Trifu arată rezultatele obținute pe tărâm cultural până în momentul acela, precum și neajunsurile întâmpinate în munca culturală. Societățile culturale, fiind încadrate în Uniunile Societăților Culturale cercuale, au posibilitatea să primească un ajutor cu mult mai eficace decât până atunci.

Secția pentru români a U.S.C. din Voivodina organizează serbări culturale, spectacole, la care participă coruri, fanfare și formații folclorice. Viața cultural-artistică a luat un avânt puternic datorită entuziasmului și elanului mișcării de amatori. Secția pentru români a U.S.C. organizează șezători literare, cursuri și seminare cu caracter cultural, curs de bibliotecar, conferințe.⁷⁷ La inițiativa U.S.C., revista „Lumina” apare din nou, după ce în cursul anului 1948 a încetat un timp să mai apară. La început „Lumina” s-a preocupat de probleme literare, iar după înființarea Uniunii și-a lărgit aria tematică, tratând și probleme culturale.⁷⁸ În Vârșet se găsea sediul Uniunii Asociațiilor Culturale pentru români, care a inițiat înființarea S.C. „Petru Albu”, azi „Luceafărul”, prima societate culturală urbană românească.⁷⁹

Interesul pentru activitatea culturală se poate observa și din progresul atins de secțiile de dramă și participarea publicului în număr mare la spectacole. Pentru întrecerile din februarie și martie s-au anunțat 34 de secții de dramă din localitățile cu populație românească.⁸⁰

Viața și activitatea cultural-artistică la românii din Voivodina înregistrează rezultate importante. Societățile Culturale au făcut un salt mare.⁸¹ La finala

⁷⁶ Informații furnizate de Ion Marcovicianu

⁷⁷ „Libertatea”, 27 iunie 1948, p. 3–4

⁷⁸ „Libertatea”, 15 august 1948, p. 4, „Lumina”, nr.2, noiembrie 1948, p. 143

⁷⁹ „Letopis Matice Srpske”, Novi Sad, noiembrie-decembrie, 1949

⁸⁰ „Književne novine”, Beograd, 22 februarie, 1949

⁸¹ Paraschiva Doban, Traian Doban, Gligor Popi, Măria Spăriosu, *Hora Luceferilor*, Vârșet, Editura CRS, 1998, p. 9

întregerilor de folclor, concurs ce a avut loc la Novi Sad, secția din Ecica și Vârșet au fost printre cele mai bune, iar la finala întrecerilor de coruri la Uzdin locul I îl ocupă corul din Torac.

Editura U.C. este înlocuită în anul 1949 cu Editura Uniunii Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români, iar în 1950 se transformă în Editura „Frăție și Unitate”.⁸² În anul 1951 au existat și funcționat 35 de societăți culturale (în marea majoritate a localităților cu populație românească) cu 24.000 de membri; mai funcționau 36 de biblioteci cu circa 27000 de cărți și 39 de teatre de amatori.⁸³

Modelul sovietic al lui Stalin este înlăturat prin izbucnirea conflictului politic dintre Iugoslavia și Biroul Informativ [Cominform], în urma căruia s-au creat condiții mai prielnice pentru o liberalizare treptată a vieții culturale, care începe să fie tot mai vizibilă și prezintă începând cu anul 1952, cu toate că unele elemente se pot observa și înainte de acest an.⁸⁴ Ca martor ocular al evenimentelor politice și culturale din acele timpuri, profesorul Petru Flora din Satu-Nou, (fiul primului președinte al Uniunii Culturale și deputat în Adunarea Serbiei, Trăian Flora) pe atunci student, își amintește: „*Rezoluția Biroului Informativ n-a avut un ecou prea larg în rândul populației românești din Banat. Totuși, unii lideri ai minorității noastre, printre care și tatăl meu, Trăian Flora, Corolan Lupsici din Deliblata, iar alături de ei erau chiar și unii timocenii (români din Serbia de Răsărit), care au aderat la Rezoluție, au ajuns în temniță*”.⁸⁵

Traian Flora care s-a împotrivit represiunilor politice față de țărâtime a fost condamnat la șapte ani jumătate de pușcărie la penitenciarul „Goli Otok”, iar Lupsici a fost condamnat la zece ani.⁸⁶ Desprinderea din jugul sovietic-stalinist a Iugoslaviei a rupt relațiile și dintre cele două state (România și Iugoslavia), lăsând românii din partea sârbească a Banatului fără niciun sprijin, timp de mai mulți ani, iar relațiile culturale au urmat tot timpul exemplul celor politice. Așa, conducerea Biroului Cominform din România confiscă expoziția de fotografii la Arad, publicațiile științifice iugoslave nu sunt primite de instituțiile culturale românești, iar ambasada română din Belgrad trimite materiale de propagandă și nu publicații științifice. Presa din România relatează despre românii din Voivodina, etichetându-i ca fiind „asupriți” din punct de vedere cultural și economic. Conducerea paucheristă a Partidului Muncitoresc Român se afla într-o stare de supunere față de

⁸² „Književne novine”, Belgrad 22 februarie, 1949

⁸³ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996) vol. II*, Panciova, 1998, p. 137

⁸⁴ „Libertatea”, nr.44, 4 noiembrie 1951, p. 3

⁸⁵ Informații furnizate de Petru Flora în etate de 79 ani (2010)

⁸⁶ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vršac, Viša Škola Strukovnih Studija za Obrazovanje Vaspitača, 2008, p. 71

Uniunea Sovietică, de dependență ideologică și culturală, și arată o clară ostilitate, în contextul când Iugoslavia se delimitează rupându-se de influența sovietică.⁸⁷

La a doua Adunare generală a U.S.C. din R.P. Serbia, la Belgrad, în 29 septembrie 1951, Miša Hagici, responsabil pentru știință și cultură pe lângă Comitetul provincial al Voivodinei, a prezentat numărul total al societăților culturale din toate localitățile Voivodinei și numărul societăților culturale ale minorităților naționale. Astfel, în Voivodina activau 280 societăți culturale ale minorităților naționale, din care 107 sunt maghiare, 35 românești, 32 slovace și 11 rusine.⁸⁸ Tot în această perioadă, pentru ridicarea culturală și ideologico-politică a maselor populare, pe lângă societățile culturale s-au înființat secții pentru culturalizarea poporului, unde au intrat activiști culturali și politici din fiecare sat.⁸⁹ Procesul de liberalizare în domeniul culturii și al artelor a apărut la începutul anilor cinzeci, ideea fiind expusă în mod deschis în referatul lui Miroslav Krleža prezentat la Congresul al III-a al Scriitorilor din Iugoslavia, care a avut loc la Ljubljana (Slovenia), în octombrie 1952.⁹⁰

În octombrie, același an la Novi Sad, s-a desfășurat Plenara Uniunii Societăților Culturale din Voivodina, unde au fost premiate și un număr mare de societăți culturale ale minorităților naționale, grupe, secții, membri individuali. Printre premiați amintim: corul S.C. „George Coșbuc” din Grebenaț, secția de dramă a S.C. din Ecica și cel mai talentat amator, Pavel Ursu, la secția de dramă, precum și biblioteca S.C. „Doina” din Alibunar și bibliotecarul Moise Dalea, grupul de folclor a S.C. din Vladimirovaț, secția muzicală și dirijorul societății culturale „Ion Creangă” din Mesici. Din numărul total al societăților culturale din Voivodina au fost premiate 71 societăți și secții și 68 indivizi.⁹¹

Uniunea Societăților Culturale din Voivodina a elaborat un regulament pentru întrecerile societăților culturale. De aici rezultă că societățile culturale ale minorităților naționale se întrec cu restul societăților culturale pe teritoriul cercului, respectiv ale orașului. Referitor la problemele organizatorice, se stipulează că acolo unde nu există condiții de a se înființa societate culturală să se înființeze grupe, iar programul trebuia ales și prezentat, în așa fel încât să influențeze pozitiv educația în direcția dezvoltării patriotismului socialist. Vizitele și manifestările cultural-artistice în afara localității se încurajează. Cheltuielile ce se fac cu ocazia organizării trecerilor în revistă se acoperă din veniturile care se obțin din incasările la serbările date cu

⁸⁷ „*Libertatea*”, nr.67, 1952, p. 5

⁸⁸ „*Libertatea*”, 25 iunie 1950, p. 3

⁸⁹ „*Libertatea*”, 30 septembrie 1951, p. 2

⁹⁰ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 211

⁹¹ „*Libertatea*”, 8 aprilie 1954, p. 4

ocazia acestora. Emulațiile secțiilor de dramă ale minorităților pe teritoriul cercului respectiv se organizează aparte, după posibilitățile minorităților naționale.

În prima ședință plenară a Comitetului Cultural al Românilor din 1 aprilie 1951, Trăian Doban propune înființarea sectorului pentru descoperirea și cercetarea documentelor culturale. În domeniul cercetărilor istorice cu privire la trecutul poporului român din Serbia, s-a lucrat foarte puțin.⁹²

Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români – avea sediul la Vârșeț. Regulamentul U.S.C. din Voivodina prevedea existența următoarelor secții, iar în cadrul fiecărei secții a fost desemnat un reprezentant al românilor, astfel:

- Secția de teatru (Ion Buza, profesor)
- Secția muzicală (Ion Matei, violonist)
- Secția literară (Mihai Avramescu)
- Secția pentru culturalizarea maselor populare (Ion Covaci)
- Secția editorială (Ion Covaci și Vasile Popa, student la Belgrad)⁹³

Secția pentru români a fost alcătuită din următorii membri: Aurel Trifu, Mihai Avramescu, Vasile Popa, Radu Flora, Gheorghe Balaș, Lazar Rachitovan. Responsabili pentru învățământ au fost următorii: Ion Covaci, Ion Marcoviceanu, Andrei Popin, Ion Buza, George Suțu, Jiva Bălan și Alexandru Maiogan. Traducători au fost: Aurel Trifu, Mihai Avramescu și Alexandru Maiogan.⁹⁴

În anul 1954 la Universitățile din Belgrad existau circa 100 de studenți români, așa încât s-a simțit nevoia ca acest număr mare de studenți să se grupeze în jurul unei societăți culturale. Societatea studenților va purta numele poetului național „Mihai Eminescu”. În cadrul acestei societăți culturale au funcționat: Clubul de dezbateri pentru probleme propriu-zise științifice, secția muzicală, de teatru, de folclor și Universitatea populară. În comitetul de conducere au fost aleși: Ion Miloș – președinte, Valeriu Rodean – secretar și încă cinci membri. Totuși, din lipsa unui spațiu adecvat pentru activitate, S.C. „Mihai Eminescu” a studenților n-a avut o acitivitate constantă și a rămas mai mult o încercare.⁹⁵

La inițiativa Comitetului Cultural al Românilor respectiv U.S.C., la începutul anului 1951, s-a organizat la Vârșeț și Zrenjanin Festivalul de cântece și jocuri populare. A fost prima încercare de a se organiza o astfel de manifestare cultural-

⁹² „*Libertatea*”, 23 mai 1954, p. 4

⁹³ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 95

⁹⁴ *Ibidem*

⁹⁵ „*Libertatea*”, 19 decembrie 1954, p. 3–5

artistică.⁹⁶ Pentru o cât mai bună organizare și desfășurare a vieții culturale, Comitetul Cultural al Românilor elaborează planul de activitate culturală pe secții:

- Secția pentru culturalizarea poporului cuprinde sectoarele: biblioteci, universități populare, conferințe, expoziții, consfătuiri, seminare și cursuri.
- Secția pentru sănătatea poporului și căsătoriile premature.
- Secția pentru activitatea literală și editorială.
- Secția pentru muzică.
- Secția pentru teatre.
- Secția pentru dansuri populare.
- Secția pentru cercetări istorice și etnografice.⁹⁷

Putem afirma, fără echivoc, că în primul deceniu după eliberarea Iugoslaviei, viața culturală în satele românești a înregistrat progrese remarcabile. Cea mai importantă manifestare culturală din acest răstimp, se consideră a fi Serbările Populare Românești din 31 august și 1 septembrie 1952. Programul s-a desfășurat pe stadionul sportiv din Vârșeț cu participarea celor mai active societăți culturale din satele cu populație românească. Au participat coruri, fanfare, orchestre de muzică populară și formații de dansuri. A doua zi s-a ținut o consfătuire a activiștilor culturali, publici și politici și s-a organizat expoziție de cărți în limba română.⁹⁸ Serbările Populare Românești au avut mare ecou în publicațiile noastre românești și în presa iugoslavă în general. Aproape toate ziarele au scris despre această manifestare artistică de amploare. Ziarul central „Politica” publică știri în legătură cu Serbările Românești și fotografia corului mixt al S.C. din Straja, precum și un articol despre activitatea pe tărâm cultural și artistic a minorităților românești.⁹⁹ În perioada anilor 1952–1962, societățile culturale dezvoltă o activitate culturală intensă, se organizează vizite reciproce, se aniversează jubileie. Exemplu: în 18 decembrie 1955 S.C. „Romanța” din Maramorac a marcat jubileul de 50 de ani de la înființarea corului.¹⁰⁰ La primul festival de muzică al R. Serbia organizat de U.S.M. (Uniunea Socialistă Muncitorească) și desfășurat la Kosovska Mitrovica în 21 iunie 1958, participă cele mai bune 14 formații muzicale din Voivodina, printre care și celebra fanfară „Turturica” din Mesici.¹⁰¹

⁹⁶ „Lumina”, nr.1–2, 1951, p. 91

⁹⁷ „Borba”, 17 aprilie 1951, „Lumina”, nr.5, 1951 p. 27

⁹⁸ „Femeia Nouă”, nr.9, 1952, p. 6–7

⁹⁹ „Politica”, 31 august 1952, p. 6, „Libertatea”, 7 septembrie 1952

¹⁰⁰ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996) vol.II*, p. 134

¹⁰¹ *Fanfara din Mesici la Festivalul de la Kosovska Mitrovica*, „Libertatea”, 29 iunie 1958, p. 4

I.3.1 Uniunea Cercuală a societăților culturale

Uniunile Cercuale cuprind toate societățile culturale ale tuturor naționalităților existente în cercurile respective. În cercurile Alibunar, Vârșeț, Panciova, Cuvin, Begheiți și Timiș, unde conviețuiește minoritatea românească, s-au înființat instituții culturale cercuale noi, care unifică și coordonează activitatea culturală din cerc. Scopul primordial a fost legătura mai strânsă între toate societățile dintr-o unitate administrativă cum este cercul. Uniunile cercuale ale societăților culturale stabilesc legătura între inițiativa organizațiilor de masă și activitatea organelor de stat, anual analizează activitatea la Adunările Generale. Uniunile cercuale și orașenești aleg delegații pentru Adunarea Uniunii Societăților Culturale din Regiunea Autonomă Voivodina.

În satele cu populație românească, comitetele locale ale Uniunii Culturale, organizatoric, s-au încadrat în uniunile societăților culturale în cercurile de care aparțin administrativ.¹⁰² Pentru realizarea sarcinilor, Uniunile cercuale au fost ajutate de Uniunea Regională a societăților culturale din Voivodina, care a supravegheat activitatea culturală și a numit funcționari administrativi în cercuri. Totuși, unele uniuni cercuale (Panciova, Alibunar) începând cu anul 1950 se reorganizează intern, astfel ele desființează angajarea cu plată a funcționarilor administrativi. Treptat se tinde spre descentralizarea asociațiilor cu caracter cultural. Uniunile cercuale în continuare sunt organul care fixează calendarul, agenda pentru consfătuiri, seminare și cursuri cu privire la unele probleme generale, făcând posibil schimbul de experiență între unele societăți cultural-instructive și secții.

La Adunările generale a Uniunii Cercuale s-au analizat succesele atinse în ceea ce privește activitatea culturală și artistică, s-au făcut recomandări în direcția intensificării activității, dar s-au scos în evidență și neajunsurile în cadrul societăților cultural-artistice.¹⁰³

În exemplul pe care îl dăm, precumpănitoare sunt cazurile demne de urmat: la Adunarea generală din 25 decembrie 1949 a Uniunii cercuale Vârșeț, în referatul președintelui Uniunii se spune că secțiile de coruri și fanfare ale societăților culturale românești sunt fruntașe în cercul Vârșeț, iar Uniunea Cercuală, în anul (1948) a fost reprezentată la întrecerile de coruri de la Novi Sad, de corul bărbătesc din Marcovăț. Tot în referat se remarcă faptul că secțiile românești de coruri și formațiuni muzicale cultivă și promovează autenticitatea, respectiv caracterul popular al muzicii, cu mare valoare folcloristică.¹⁰⁴

¹⁰² „Libertatea”, 16 iulie, 1949, p. 4

¹⁰³ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 91

¹⁰⁴ Arhiva Muzeului din Vârșeț, fond SKPDV, *Procesul verbal de la Adunarea Uniunii Cercuale*, Vârșeț, 1950

I.4. ASOCIAȚIA CULTURALĂ A SERBIEI

Asociația Culturală a Serbiei s-a înființat în mai 1956, unificând și coordonând activitatea culturală a tuturor organizațiilor sociale. Spre deosebire de U.S.C., Asociația Culturală a Serbiei și-a lărgit activitatea în toate domeniile vieții culturale – societățile de amatori, biblioteci, universități populare și muncitorești, instruirea adulților, popularizarea realizărilor științifice și tehnice și înființarea de comitete, secții și cluburi pentru diverse feluri de manifestări în domeniul artei și culturii. Într-o astfel de organizație social-culturală și-au găsit locul societățile, asociațiile, instituțiile și alte organizații care cuprind în programul lor orice fel de sarcini culturale.¹⁰⁵ Instituțiile culturale cuprind toate formele de activitate cu caracter cultural-artistic și relevă împrejurările social-istorice și politice diferite în care acestea au apărut. Țelul activității lor este permisiunea maselor populare largi să accedă la cunoștințele necesare în lupta pentru emanciparea națională, de clasă, de elită și sexuală.¹⁰⁶

Printre sarcinile principale ca parte componentă a culturalizării este inclusă popularizarea științei și tehnicii. Activitatea vastă este de neînchipuit fără aplicarea mijloacelor tehnice moderne: filmul, cinematograful ambulant, televizorul, magnetofonul și altele. Asociația Culturală a Serbiei, pe lângă altele, acordă o grijă aparte și sistematică cu privire la înfrumusețarea localităților, aspectul lor general, igiena publică.

Asociația culturală s-a dovedit ca inițiator și purtător al unei întregi serii de acțiuni culturale de seamă în viața cultural-distractivă, grija pentru instruirea adulților. Pentru realizarea sarcinilor, s-a prevăzut colaborarea cu diverse organizații: Sindicatele, Tineretul Popular, organizațiile sportive și altele.

Începând cu anul 1956, pe lângă programele în care predomină folclorul, s-a început acțiunea deschiderii expozițiilor de artă plastică, organizarea concertelor, soliști remarcabili și schimbul de manifestări artistice.¹⁰⁷ Noile statute ale instituțiilor, aduse în decursul anilor 1957 și 1958, au introdus conducerea socio-administrativă în instituțiile culturale, precizând competențele și sarcinile fiecăruia în parte. Asociațiile culturale, în concordanță cu intențiile generale ale dezvoltării sociale, trebuiau să devină celula de bază a vieții culturale care unește toate componentele și problemele activității culturale, pe care le evidențiază și supune controlului social.

¹⁰⁵ „Libertatea”, 1958, p. 5

¹⁰⁶ Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković, *Cultura, management, mediere, marketing*, Fundația Interart Triade, Timișoara, 2002, p. 21

¹⁰⁷ „Libertatea”, Vârșet, 20 februarie, 1957, p. 6

Asociațiile culturale, în scurt timp de la formare pe județe, s-au dovedit că sunt mai folosite în comparație cu formele anterioare de activitate culturală, unde instituțiile culturale acționau de sine stătătoare. În dependență de posibilități, Asociațiile culturale se angajau și în instruirea adulților, consolidarea universităților populare și muncitorești, organizarea diverselor cursuri și seminare, desfășurarea activității amatorilor, lupta împotriva rămășițelor analfabetismului etc. În Voivodina în anul 1959 exista circa 750 de obiecte pentru diverse forme de activitate culturală dintre care 300 au fost construite după război. În acest răstimp au fost neglijate bibliotecile satești. Din 364 de biblioteci satești 30 sunt în case particulare sau în locuința unor cititori, tot 30 se găseau în încăperi școlare, 50 în clădirile comitetelor populare comunale, 60 în încăperi de care se folosesc și alte organizații sociale din sat, iar 30 nu dispun de nicio încăpere pentru desfășurarea activității.

Tot la fel, destul de neglijată a fost și finanțarea universităților populare. Asociațiile culturale satești, prin activitatea intensă în timp, au devenit tribuna de la care s-au proiectat și pornit toate acțiunile vieții culturale.¹⁰⁸ Asociațiile culturale satești nu s-au dezvoltat uniform: unele cu mai mult succes, iar altele cu mai puțin. Greutățile cele mai frecvente și mai numeroase au fost de natură financiară, asociațiile satești și comunale fiind adesea nevoite să ceară sprijin de la cele superioare.¹⁰⁹

I.4.1. Asociația Culturală Cercuală

La sfârșitul anului 1956 s-au înființat „asociațiile culturale cercuale”, dezvoltând și cultivând numeroase forme de activități. Exemplul pe care îl prezentăm se referă la *Asociația Culturală Cercuală din Vârșeț*, care a avut de înfruntat multe greutăți impuse de problematica din acest domeniu, dar și realizări. Încă de la început asociația a format: Uniunea teatrelor de amatori și a secțiilor de dramă, Uniunea societăților muzicale, Uniunea bibliotecilor și a societăților pentru răspândirea cărților și Uniunea universităților populare și muncitorești. O seamă de probleme au fost dezbătute și analizate de fiecare asociație. Amintim: problemele vieții culturale și distractive la sat, viața distractivă din oraș în timpul verii, instruirea producătorilor agricoli, dezvoltarea amatorismului muzical și dramatic.¹¹⁰

Asociațiile culturale cercuale au contribuit la unificarea forțelor culturale în satele mixte. Existau în unele asociații, și „centrul cercual de propagandă culturală”. Adunarea anuală a Asociației cercuale din Vârșeț a făcut o prezentare statistică a vieții culturale din cercuri. Uniunea teatrelor de amatori și a secțiilor de dramă cuprindea 8 teatre și 43 secții de dramă. Numărul membrilor activi variază de la an

¹⁰⁸ „*Libertatea*”, 22 februarie, 1959, p. 5

¹⁰⁹ Informații furnizate de Pantelion Cebzan, învățător

¹¹⁰ „*Lumina*”, nr. 1, ianuarie 1957, p. 54–55

în an, depinzând de activitate și de alegerea repertoriului, dar în medie cuprindea 800 de tineri. Mai existau încă 350 de membri iubitori ai Thaliei.

În anul 1957, s-au dat 115 reprezentații urmărite de 26.450 de spectatori, iar în 1958 numărul reprezentațiilor a urcat la 123 și al spectatorilor la 35.150, secțiile amintite participând la concursuri, iar trupa cea mai bună fiind promovată la festivalul provincial. În Uniunea societăților muzicale sunt încadrate 47 ansambluri muzicale: 12 coruri, 18 fanfare și 17 orchestre populare, în total circa 900 de membri activi. Un mare succes l-a obținut fanfara din Mesici, care participă la festivalul republican din Kosovska Mitrovica. Succese asemănătoare au obținut și corul „Žarko Zrenjanin”, corul Școlii normale din Vârșet și fanfara din Coștei.

Uniunea bibliotecilor și societăților pentru răspândirea cărții cuprindea 48 de biblioteci și săli de lectură dintre care 25 în cadrul societăților culturale și 23 independente, iar Uniunea universităților populare și muncitorești cuprindea 10 universități populare și 2 muncitorești.¹¹¹

I.5. ALTE FORME DE INSTITUȚIONALIZARE ÎN COMUNITĂȚILE ROMÂNEȘTI ȘI MIXTE

I.5.1. Căminul Cultural

În cele 44 de comune din Voivodina, la începutul anilor șazeci ai secolului trecut existau 358 de „cămine culturale”, dintre care 143 au fost cămine culturale propriu-zise, 129 cămine cooperatiste, iar 36 cămine ale tineretului. Majoritatea au fost construite sau adaptate și reamenajate ca atare între anii 1945–1950 cu ajutorul cetățenilor, dar mai ales al tineretului – acțiuni de muncă voluntară. Căminele cooperatiste au fost construite mai târziu, iar unele clădiri mai vechi au fost adaptate pentru necesitățile vieții cultural-artistice.

Numărul total de cămine culturale în 1961	Cămine culturale cu o sală	Cămine culturale cu 2 săli	Cămine culturale cu 3 săli	Cămine culturale cu 4 săli	Cămine culturale cu 5 săli	Cămine culturale fără sală
358	282	24	8	1	1	42

În toate căminele existau 3782 de încăperi, dar numai 1572 de încăperi au fost folosite de instituții și organizații cultural-artistice.¹¹² Căminele Culturale ca formă extinsă în mediul rural s-au înființat ca instituții aparte, în baza hotărârilor Consiliului Cultural pe lângă Comitetul Popular, societățile culturale se transformă,

¹¹¹ „Libertatea”, 29 martie, 1959, p. 7

¹¹² „Libertatea”, 16 martie 1967, p. 7

acolo unde există condiții, în instituție bugetară cu scopul organizării vieții culturale și distractive a localității.¹¹³ Întemeietorul Căminului Cultural este Comunitatea Culturală. Primul cămin cultural cu caracter românesc a fost înființat în anul 1959, la Alibunar. La conducerea căminului se găsea un director care era responsabil de organizarea vieții culturale. Dintre directorii Căminului cultural din Alibunar, care au avut rezultate remarcabile, îi amintim pe Andon Andonov din Banatski Karlovac și Nicola Pascu din Uzdin. Pe lângă muzica populară românească și sârbească, la Alibunar, în cadrul căminului cultural se cultivă și muzică ușoară. Prima orchestră care a interpretat acest gen muzical a fost formația „Amigos”, înființată aici în anul 1960. Formația a fost constituită din următorii membri: Adrian Negru (bas chitară și solist vocal), Živa Rajić (solo chitară), Đorđe Slavković (orgă electronică), Svetislav Rošulj (acordeon) și Milan Zelčev (baterii).¹¹⁴

Căminul Cultural ca instituție de importanță majoră în viața culturală a unui sat cuprinde: sala de serbări publice, cinematograful, biblioteca, sala de lecturi publice, încăpere ca sediu pentru Uniunea Socialistă, sală pentru tineret, încăperile pentru societatea culturală și diversele secții (artă, dansuri populare, fanfară, orchestră, teatru etc). În localitățile cu populație mixtă, de exemplu, la Doloave (români-sârbi) sau la Vlaicovăț (români-maghiari-sârbi), deopotrivă, după interesul particular sunt încadrați în activitățile căminului cultural reprezentanți ai naționalităților și minorităților iugoslave. În perioada incipientă, cămine culturale au existat la Vladimirovaț, Alibunar, Cuvin, Seleuș, Uzdin, Begheți și Nicolinți.

Căminul Cultural din Ulmu (localitate mixtă), condus de directorul Jiva Almăjan, a făcut un pas înainte, astfel în cadrul activităților sale a organizat și cursuri pentru completarea calificării adulților și vârstnicilor. Căminul dispunea de un aparat de cinematograf ambulant pentru deplasări în localitățile din jur.¹¹⁵

În primii ani postbelici, activitatea cultural-artistică la Petrovasâla se desfășoară în cadrul S.C. „Progresul”. În anul 1958 ia naștere Căminul Cultural din localitate, al cărui sediu se găsea în clădirea fostului hotel „Jovanović”, adaptată între anii 1953 și 1957 pentru prezentarea programelor cultural-artistice. Până atunci spectacolele se organizau în sala cinematografului lui Vasile Barbeș. Primul președinte al Consiliului Căminului Cultural a fost Stevan Glumaț, iar primul director Tiberiu Gruba și apoi Alexandru-Citu Murgu.¹¹⁶

În anul 1961, membrii în Consiliul Căminului Cultural erau în majoritate de origine română: Petru Stan, Roman Jivan, Ion Golea, Traian Tuțu, Nicolae Vârzoc,

¹¹³ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, Casa de Cultură Satu-Nou, 2002, p. 180

¹¹⁴ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Editura Comunitatea Românilor din Iugoslavia, Alibunar 1998, p. 120

¹¹⁵ „*Libertatea*”, 12 martie, 1965, p. 6

¹¹⁶ Mircea Măran, *Vladimirovaț – Petrovasâla*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2008, p. 175

Tiberiu Măran, Stanko Stojislavljević, Traian Pavlu, Petar Bokun, Jovan Rastović și Nikica Stojislavljević. Căminul Cultural avea doi angajați: unul pe post de bibliotecar, operator-cinema și casier și o altă persoană care întreținea curățenia. Începând cu anul 1962, funcția de director al C.C. o exercită Simeon Condan, care reușește să reanimeze viața culturală în sat.¹¹⁷

Nu toate căminele culturale au avut o activitatea constantă, intensă și bogată. Căminul cultural din Maramorac nu a satisfăcut așteptările, nu și-a îndeplinit menirea și funcția și avea pierderi financiare mari (lucru des întâlnit). În aceste condiții, Comitetul Popular Local schimbă directorul.¹¹⁸

Imediat după înființarea Căminului cultural din Satu Nou, a început să funcționeze biblioteca, dispunând de cărți în limba sârbă donate de apartenenții Armatei Iugoslave, iar mai târziu achiziționând și cărți în limba română. În funcția de director al Căminului a fost ales Pavel Blagoie. După un an, în 1959, director a fost Sever Șdicu, cadru didactic la școala generală din sat. Activitatea căminului cultural se intensifică datorită faptului că în Comunitatea Cultural-Instructivă din comuna (județ) Panciova, din anul 1961 încep să organizeze întreceri culturale amatoricești sub genericul „Cel mai vesel sat”, la care participă toate localitățile din comună. Întrecerile au stârnit un viu interes în rândurile tineretului și datorită caracterului competițional, ridicând nivelul calitativ al amatorilor. Manifestarea s-a bucurat de popularitate în rândul tuturor cetățenilor.

Cultivând muzica și dansurile populare (sârbești și românești), generații întregi de tineri din Satu-Nou au activat în cadrul Căminului cultural și astfel au păstrat și dezvoltat relații de prietenie și au cunoscut folclorul și cultura ambelor popoare. Prin muncă și efort, sacrificiu și sânguință, la succesele amatorilor și Căminului au contribuit și coreografii și instructorii, care i-au îndrumat pentru continua perfecționare. Activitatea amatoricească a fost răsplătită, în primul rând, prin satisfacție și mulțumire sufletească, precum și prin numeroase mențiuni, premii și diplome, care au rămas o vie mărturie a succeselor realizate prin participarea la diferite întreceri emulații, festivaluri, începând de la cele de rang local, comunal, regional, până la cele de nivel provincial, republican și chiar internațional. Căminul cultural din Satu-Nou a luat parte la Festivalul de Folclor și Muzică Românească al Românilor din Voivodina de la prima ediție.¹¹⁹

În cercul Panciova, consiliile pentru cultură din comună s-au despărțit de consiliile pentru învățământ și au activat ca organe aparte. O sumedenie de obstacole și probleme au creat o stare de indiferență față de modul de organizare când este

¹¹⁷ Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla) pagini de istorie culturală*, Editura „Aldom”, Novi Sad, 1998, p. 107

¹¹⁸ Ion Bălan, *Căminul Cultural trebuie să-și îndeplinească menirea*, „Libertatea”, 11 aprilie, 1961

¹¹⁹ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, Casa de cultură Satu-Nou, 2002, p. 181

vorba de cultura de la sate. Astfel, autoritățile locale nu se îngrijesc pentru crearea condițiilor prielnice pentru o viață culturală corespunzătoare, nu au cadre competente necesare, iar în unele cazuri, nici intelectualii nu s-au angajat suficient. Unele edificii ale căminelor culturale (Sân-Mihai) n-au fost terminate, apoi frământările și neînțelegerea dintre uniunile coperatiste și comunitățile culturale, când e vorba cui îi aparțin căminele culturale, au creat confuzie.¹²⁰

Căminul Cultural din Doloave a fost înființat în anul 1959 cu eforturi survenite din partea comunității locale și cu sprijinul tuturor organizațiilor social-politice și culturale. Lăcașul de cultură din Doloave, de la înființare și până în zilele noastre, a sprijinit, a susținut și a analizat toate secțiile S.C.A. „Ion Creangă”. Primul director al Căminului Cultural din Doloave a fost Alexandar Prvulj – Aca, om deosebit care, prin angajamentul personal necondiționat, prin interes și preocupări susținute, cu ajutorul contribuțiilor sătenilor, au fost cumpărate instrumente muzicale și s-a înființat orchestra de muzică populară a Societății Culturale „Ion Creangă”.¹²¹

În structura Căminului Cultural din Sutiesca (Sărcia) sunt integrate: cinematograful, universitatea culturală, sala de vizionare a programelor de televiziune, biblioteca, orchestra, fanfara și secția de dramă. Din cauza deficitului financiar mare, secțiile societății culturale, timp de doi ani, nu și-au făcut cu regularitate repetițiile, neavând spații corespunzătoare, nici mijloace de încălzire în anotimpul rece. Biblioteca, instituției care avea un număr de 2160 de cărți în limba română și sârbă, fiind deschisă trei zile în săptămână, nu a cumpărat nici o carte în doi ani de zile, din lipsa mijloacelor bănești.¹²²

În urma Adunării Generale a Comunității Culturale din Voivodina, firul roșu al dezbaterilor l-a constituit democratizarea vieții socio-culturale și îmbunătățirea activității în căminele culturale, respectiv căminele cooperatiste care oferă condiții prielnice pentru organizarea vieții culturale, instructive și de recreere la sat, aceste posibilități nici pe departe nu sunt folosite. Un număr mare de Cămine Culturale nu folosesc scopurilor pentru care au fost fondate ci s-au transformat în magazine și depozite, cantine și birouri. Un număr mare de cămine se ruinează sau se află într-o stare deteriorabilă.¹²³

La Torac (Begheiți) în incinta Căminului Cultural, cooperativa agricolă din localitate avea sediu și deținea majoritatea încăperilor libere. Începând cu anul 1963, s-a impus transferarea întregului spațiu către instituția culturală. În acest caz,

¹²⁰ „Libertatea”, 16 mai, 1962, p. 5

¹²¹ Gheorghe Giacob – Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2003, p. 133

¹²² „Libertatea”, 6 martie 1962, p. 6

¹²³ „Libertatea”, 26 aprilie, 1961, p. 4

din lipsa încăperilor s-a ajuns indirect și la stagnarea activității S.C. „Flacăra” din Begheiți.¹²⁴

În anul 1962, în Voivodina activează 44 societăți culturale ale apartenențelor naționalității maghiare, 16 românești, 10 slovace și 5 rutene.¹²⁵

Minoritatea românească din Voivodina este concentrată în mediul rural, iar în mediul urban au fost înființate doar două societăți culturale. La Vârșeț, S.C.A. „Petru Albu” (azi „Luceafărul”) și la Cuvin, S.C.A. „Crișan”.¹²⁶ Între anii 1959–1962 s-a pus problema de fuzionare a societăților culturale cu regim urban și încadrarea în instituția numită „Căminul Cultural”. În anul 1962, anumite persoane din domeniul culturii din Vârșeț au luat măsuri de fuzionare a societăților culturale de aici: „Petru Albu” – românească, „Žarko Zrenjanin” – sârbească și „Șandor Petofi” – maghiară, într-o societate comună, având o conducere centralizată. În urma discuțiilor care au avut loc în cadrul Comunității culturale comunale și cercuale, nu s-a acceptat propunerea, deoarece nu era în concordanță cu statutul S.C.A. „Petru Albu”. Conducerea societății românești în frunte cu președintele Gligor Popi a ajuns la concluzia că acest act nu ar aduce o îmbunătățire a activității societăților culturale, ci, dimpotrivă, duce la pierderea fizionomiei și specificului național al fiecărei societăți. În final, forurile cercuale și provinciale au renunțat și acțiunea de fuzionare nu a fost realizată.¹²⁷

La Covin, s-a ajuns la fuzionarea tuturor societăților și secțiilor culturale și transformarea lor în instituția bugetară – Cămin Cultural.¹²⁸

I.5.2. Societatea de limba română

Până în decembrie 1961 a existat și și-a desfășurat activitatea la Novi Sad *Societatea pentru limbile materne din Voivodina*. În cadrul societății, existau secții pentru limba fiecărei naționalități voivodinene aparte.¹²⁹

La adunarea anuală a Societății pentru limbile materne în P.A. Voivodina, ținută la Novi Sad pe 16 decembrie 1961, s-a hotărât ca societatea, sub forma organizatorică de până aici, să fie dizolvată, iar, în locul secțiilor pentru fiecare limbă în parte, se se formeze societăți aparte. Astfel, au luat ființă, pe lângă Societatea de limbă maghiară, Societatea de limbă română, și societăți aparte pentru limbile slovacă și rusină. Societățile sus amintite aveau un *Comitet de coordonare* cu sediul

¹²⁴ „*Libertatea*”, 22 decembrie 1963, p. 4

¹²⁵ „*Lumina*”, nr.6 (noiembrie-decembrie) 1962

¹²⁶ „*Libertatea*”, 14 ianuarie, 1954, p. 5

¹²⁷ Paraschiva Doban și alții, *Hora Luceferilor*, p. 23

¹²⁸ „*Libertatea*”, 1 ianuarie, 1959, p. 7

¹²⁹ Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, „*Libertatea 1945–1995*”, *ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „*Libertatea*”, 1995, p. 151

la Novi Sad și cu atribuții pur consultative. Motivele principale care au determinat inițierea activității aparțin de diversitatea problematicii și a specificului limbilor în parte, dificultăți de ordin organizatoric, astfel că s-a ajuns la concluzia că separarea în mai multe societăți, cu autonomie deplină fiecare, va fi cea mai bună soluție.¹³⁰

Adunarea de constituire a *Societății de Limba Română* a fost convocată de Comitetul de inițiativă și redacția revistei „Lumina”, în colaborare cu Centrul de Pedagogie al Cercului Panciova. Adunarea s-a ținut la Vârșeț în sala Căminului meseriașilor, în 3 și 4 martie 1962.¹³¹ Adunarea a fost deschisă de dr. Radu Flora, care a expus proiectul de statut al noii Societăți, iar proiectul programei de activitate a fost prezentat de Ion Bălan. În noul comitet de conducere au fost aleși: Dr. Radu Flora, profesor la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin, Elena Petrovici, profesoară la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin, Ion Bălan, propunător la Liceul din Vârșeț, Lucreția Rachici, propunătoare la Școala Normală din Vârșeț, Alexandru Maiogan, inspector școlar din Panciova, Cornel Bălică, ziarist din Vârșeț, Nicolae Raichici, ziarist din Novi Sad, Tiberiu Măran, propunător din Vladimirovaș și Pau Sfera, propunător din Mărghita. În comitetul de control al S.L.R. au fost aleși Stefan Laza, ziarist din Vârșeț, Persida Lațcu, învățătoare din Alibunar și Dimitrie Ciobanu, învățător din Begheiți. În calitate de președinte al S.L.R. a fost ales dr. Radu Flora, vicepreședinte a fost aleasă Elena Petrovici, secretar a fost ales Ion Bălan, iar casier Lucreția Rachici.

A doua zi, în 4 martie 1962, Societatea de Limba Română, și-a continuat lucrările prin referatul expus de Elena Petrovici „Limba română în școlile noastre elementare”.¹³² La scurt timp după întemeierea S.L.R., la Zrenianin, s-a ținut Adunarea de constituire a filialei S.L.R., fiind ales ca președinte avocatul Moise Molcuț. Filiala din Zrenianin fiind prima filială înființată în 22 martie 1962.¹³³

În 1962 au mai fost înființate filialele Coștei (26 aprilie), Uzdin (1 mai), Vârșeț (20 mai), Satu Nou (25 mai), Ecica (3 iunie), Begheiți (mai-iunie), Grebenaș (1 septembrie), Barițe (18 octombrie), Locve (1 noiembrie), Nicolinț (18 noiembrie).¹³⁴

Secretariatul Provincial pentru Afaceri Interne din Novi Sad, prin Decizia nr. 05–1982/5–62 din 9 iunie 1962, a aprobat Statutul și planul de activitate al S.L.R. din Voivodina.¹³⁵ În cadrul filialelor se organiza șezători literare, programe cu subiecte din istoria literaturii române, iugoslave și universale, prezentarea unor

¹³⁰ „Libertatea”, 4 februarie 1962, p. 2

¹³¹ Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc*, vol II, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 229

¹³² Ion Bălan, *Înființarea Societății de Limba Română din Voivodina*, „Libertatea”, 15 iunie, 1962, p. 4

¹³³ „Lumina”, nr.2, 1962, p. 109

¹³⁴ „Analele Societății de Limba Română”, 1970, Zrenianin, p. 10

¹³⁵ Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc (1941–1996)*, vol. II, p. 230

scriitori, aniversări și comemorări, expoziții de carte etc.¹³⁶ Mai târziu, S.L.R. se preocupă și de cercetarea trecutului istoric și cultural și organizează sesiuni științifice.¹³⁷

Filiala S.L.R. din Satu-Nou în primul an de activitate, a organizat câteva serate literare. A reușit să adune în sânul ei intelectualitatea din localitate: studenți, profesori, cadre didactice, tineri talentați. Expunerile și comunicările prezentate la serate au cuprins domeniul folclorului literar, dialectologiei și literaturii.

Exemplul pe care îl dăm este referatul prof. dr. Radu Flora, care a susținut comunicarea *Caracteristicile graiului bănățean*, sau ing. Petru Pomană, care a vorbit despre poezia populară, sau studentul Românel Balnojan cu tema *Erotica în poezia lui Mihai Eminescu*.¹³⁸

Societatea de Limba Română se reliefează ca un adevărat for cultural, sub auspiciile căruia se coordonează munca de cercetare, documentare și conservare în toate sferele spiritualității românilor din Voivodina. Instituționalizată în 1962, S.L.R. își manifestă de la început cu elanul, pionieratului o prodigioasă activitatea care va evolua de la inițiativa independentă a filialelor, prin profesorii de limba română, la o muncă coordonată.¹³⁹ Perioada următoare este foarte bogată, cu o intensificare și diversificare a activității, constituind o veritabilă forță stimulatorie: au loc sesiuni științifice ale căror comunicări și referate sunt publicate în volumele de „Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina”, apoi simpozioanele bilaterale iugoslavo-române, precum și instituirea împreună cu redacția revistei „Lumina” a unei modalități originale deosebit de prolifică „Colonia Literală”.¹⁴⁰ [sic!]

¹³⁶ „Lumina”, nr.5, septembrie-octombrie, 1962, p. 31

¹³⁷ Gligor Popi, *Situația Românilor din Banatul iugoslav – străduințe de supraviețuire, Banatul trecut istoric și cultural*, Timișoara – Novi Sad – Reșița, 2005, p. 250

¹³⁸ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, Casa de cultură Satu-Nou, 2002, p. 218

¹³⁹ „Lumina”, nr.6–9, 1994, p. 49

¹⁴⁰ Ibidem

II. STRUCTURI INSTITUȚIONALE (GUVERNAMENTALE ȘI COMUNITARE) DE ACTIVITATE CULTURAL-INSTRUCTIVĂ ÎN VOIVODINA

II.1. UNIVERSITĂȚI POPULARE ȘI MUNCITOREȘTI

Universitățile populare și muncitorești au fost înființate mai cu seamă în perioada comunismului în vederea educației generale, de specialitate, social-economice și ideologico-politice, precum și în vederea calificării muncitorilor. În aceeași perioadă, o dată cu extinderea rețelei de universități populare și muncitorești, s-a amplificat și rețeaua căminelor culturale, înființate ca forme instituționalizate de dezvoltare cultural-artistică a creativității. La începutul anilor șaizeci, se ajunge la contopirea instituțiilor în mediile unde ele existau mai de mult. Motivele care au determinat în bună măsură combinarea funcțiilor culturii și educației au fost de natură economică, de cadre și culturologic-programatică.¹

Pentru instruirea adulților au fost create universități populare. Majoritatea universităților au fost un fel de centre pentru prelegeri. Caracteristicile de bază s-au rezumat la verbalism, neactualitate, generalitate, epuizare enciclopedică care, în fond, destimula interesul pentru instruire. Unele universități populare (Zrenjanin, Subotica, Novi Sad) foloseau și alte forme de activitate: ziare verbale, serate literare, discuții publice, serbări cultural-artistice etc. Problemele de natură materială sunt cauza multor dificultăți care atrag după sine și problema cadrelor competente. Un obstacol în dezvoltarea celor două instituții îl constituiau problemele de natură organizatorică. Răspândirea acestor instituții este neegală, nu numai între republici, ci și între cercuri și județe.²

Universitățile muncitorești împreună cu universitățile populare au fost bazele sistemului de instruire a adulților. În faza incipientă, universitatea populară avea ca scop instruirea și ridicarea culturală, politico-ideologică a celor mai de jos straturi sociale, în care țărănul și muncitorul au fost direct vizați. Universitatea populară la țară contribuia la nivelarea culturală între sat și oraș. Conferințele care se țineau la universitatea populară în satele românești le organizau comitetele locale ale Uniunii Culturale. Universitatea populară în așezările românești a fost înființată de

¹ Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković – *Cultura, management, mediere, marketing*, p. 121

² „Libertatea”, 11 iulie 1961, p. 5

către Comitetul local al Uniunii, care numește un Consiliu (comitet) însărcinat pe sectoare (știință și artă, sociologie, agronomie, literatură, politică etc). În această ordine de idei, Uniunea Culturală publică în ziarul „Libertatea” conferințe în rubrica permanentă „Universitatea populară”, textele servind conferențiarilor de pe sate drept material și model. Se fac referințe pentru ca expunerile publice ale universității populare să fie ținute regulat, în fiecare duminică la căminul cultural sau în școală, temele să fie apropiate de popor, interesante și să fie expuse simplu, într-o limbă populară. În 10 februarie 1946, la Seleuș s-a deschis „Universitatea populară” iar conferințele susținute au fost concepute după următorul program cultural: *Imnul pionierilor* (marș), *Moșul și pionierul* (poezie), *Să fie sănătos* (poezie), *Trenul și vaporul* (recital), *Bate vântul* (cântec popular executat în interpretarea elevilor Școlii primare), *Munca, țelul și importanța ei*, *Noua reclădire a statului* (conferință susținută de directorul școlii Constantin Arhire, *Munca* (poezie), Datoria părinților de a trimite copiii la școală și de a participa la manifestările culturale din localitate (înv. Victoria Arhire), *Lectura – Povestea unui om leneș* de Ion Creangă. Veniturile de la manifestare au fost destinate fondului pentru refacerea țării.³ Tot în acest an s-au ținut numeroase conferințe publice în cadrul universității populare, dintre care amintim doar câteva: învățătorul J. Rajić – *Perioada preșcolară și educația familială*; N. Aleksandrov – *Minciunile copiilor și înfrântarea lor*; M. Jivan – *Școala și organizațiile de tineret*; Victoria Arhire – *Cultivarea gustului artistic în școala primară*; Constantin Arhire – *Tineretul – mândria viitorului*.

În anul următor, 1947, universitatea populară a ținut 34 de conferințe publice din domeniul agriculturii, nouă teme educaționale, una cu caracter științific și cinci diverse. În total 49 conferințe pe parcursul întreg anului.⁴

În primii ani postbelici s-au înființat patru universități populare (Alibunar, Uzdin, Seleuș și Begheiți) care nu și-au stabilit o metodă de muncă organizată. Comitetul Cultural al românilor dispunea de un activ de douăzeci de conferențieri la dispoziția Societăților Culturale, dar coordonarea lipsea cu desăvârșire. La începutul anilor cinzeci, comunicările în cadrul universității populare în localitățile românești au devenit focar de culturalizare a maselor largi populare.

Activiștii culturali și intelectualii din sate prin aceste reuniuni au transmis țăranimii cunoștințe și experiență din domeniul agriculturii, științei, istoriei, educației sanitare, economiei politice, educației sociale și ideologiei. În anul 1953, la Uzdin universitatea populară era una dintre cele mai active ale minorității românești desfășurând un adevărat program de instruire și informare pentru întreaga localitate. Universitatea populară a fost încadrată în S. C. „Doina” din localitate, iar responsabil

³ „Libertatea”, februarie 1946, p. 3

⁴ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Seleuș, Comunitatea Locală Seleuș, 1990, p. 67

pentru această secție a fost învățătorul Gheorghe Ionescu. Consiliul învățătorilor și propunătorilor alcătuiesc un program pentru întruniri și fixează temele care trebuie expuse la conferințe. În total au fost prevăzute și planificate 120 de teme. Unele au fost cu caracter politic – *Iugoslavia ca factor de ordine din lume; Despre relațiile dintre țările socialiste și capitaliste...*; o mulțime de teme din domeniul economic, cultural, sanitar, istoric etc. Temele au fost distribuite celor 13 învățători din localitate, fiecare având sarcină să expună câte trei teme prevăzute. Restul temelor au fost împărțite intelectualilor și chiar unor țărani. Unele teme din domeniul sanitar au fost susținute de dr. Dăneș, consătean (medic la Panciova), dr. Franțu, dr. Baloș și dr. Sima Spăriosu. La fel au fost incluși și studenții români la medicină – Vasile Puia, Adam Selea, Valeria Selea și Gheorghe Lifa, student la Școala Superioară de Pedagogie din Novi Sad.

Este interesant că printre conferențieri se găseau și țărani precum Iovan Spăriosu (viticultor) și Iovan Șoșdean (apicultor). Pe lângă fiecare comunicare din cadrul universității populare, Societatea Culturală „Doina” din localitate și elevii claselor primare prezentau câte un scurt program cultural-artistic.⁵

În cercul Cuvin, activitatea în cadrul universităților populare este organizată sistematic. În fiecare sat s-a întocmit planul comunicărilor și a fost fixată ziua în care se vor expune (săptămânal câte o conferință). La Deliblata, Maramorac și orașul Cuvin s-au stabilit două încăperi (săli) unde s-au ținut cuvântările. Conferențiarilor au fost cadrele didactice din sate și o echipă formată din membri ai Comitetului Popular Cercual și Comitetului Cercual al Frontului Popular. Există informația că în aceeași localitate (Deliblata) au avut loc pe 24 Ianuarie 1953 două conferințe în cadrul universității populare: *Rolul Națiunilor Unite* – Petar Kacioventa, președintele Comitetului Popular Cercual, care a fost susținută într-o parte a așezării, iar în căminul cooperativei a avut loc în aceeași zi o altă consfătuire cu tema: *Despre relațiile între Iugoslavia și Uniunea Sovietică*. Situații similare s-au întâlnit și în restul localităților din cerc.⁶

Universitățile populare în general reprezentau o nouă formă de transmitere a doctrinei socio-culturale și politice în popor, adoptate în primii ani după război de regimul care s-a instalat la putere. În unele localități activitatea constantă cu succes a universităților a avut influență benefică asupra activității culturale, societăților culturale, bibliotecilor și asupra culturalizării poporului în general. Uniunile cercuale ale societăților culturale, pentru universitățile rurale alcătuiau prelegeri, asigurându-le cadrele necesare. Ele au înființat universitățile, lăsându-le în seama cadrelor care nu posedau pregătirea necesară și n-au fost competente pentru problematica tratată

⁵ „Libertatea”, decembrie 1953, p. 5

⁶ „Libertatea”, 12 februarie 1953, p. 6

în universitățile populare. Unele universități sătești se ocupau exclusiv cu aspectul politic, neglijând cultura. Un număr semnificativ de universități populare n-a reușit să strângă suficient auditorium.⁷

În deceniile următoare, la Vladimirovaț (1961), Societatea femeilor număra 11 membri, organizând șase conferințe. În perioada respectivă crește numărul intelectualilor, se deschid noi posturi de muncă, țăranii încep să-și revină după loviturile primite în deceniile precedente.⁸

La Begheiți (Torac) în cadrul universității populare s-a ținut și conferință comemorativă dedicată savantului Nicola Tesla, sublinindu-se importanța inventatorului în dezvoltarea tehnicii moderne, precum și un număr însemnat de serate literare. Pe lângă un ciclu de conferințe ținute în ultimii ani, universitatea populară din localitate a deschis: școala tinerilor agricultori, școala de seară pentru adulți, curs de gospodărie, curs sanitar și curs agricol.⁹ O realizare reușită, fără îndoială, au obținut pionierii din Begheiți, care s-au organizat în Societatea culturală „Viitorul”, având secțiile: cor mixt, secție de dramă, trei echipe de folclor, orchestră, recitatori, universitate populară pentru pionieri, bibliotecă și sală de lectură.¹⁰

În majoritatea localităților românești n-a existat o activitate sistematică. Conferințele (aproape unica formă) au fost în majoritate improvizări prin care adesea în mod superficial se expuneau teme care nu trezeau interesul publicului. Începând cu anul 1958 se încearcă noi orientări în activitatea universităților populare. Astfel, conferințele nu vor fi neglijate, dar vor deveni o formă secundară cuprinzând problematica socială actuală. Formele principale se realizează prin cursuri, seminarii, cicluri de conferințe, discuții, reprezentații cinematografice, concerte și expoziții. Formele noi au îndrumat activitatea universităților populare spre un conținut interesant în rândurile adulților, oferind posibilitatea identificării, în cadrul lor, a problemelor într-adevăr necesare pentru mediul respectiv. Riscul uniformizării și tipizării, în aceste condiții, este exclus, iar universitățile populare din diferite localități (Alibunar, Uzdin, Vârșeț) s-au diferențiat în ceea ce privește conținutul și formele întrebuințate. Scopul principal al universităților populare a devenit activitatea pentru îmbunătățirea economiei și ridicarea nivelului social-economic, cultural și de specialitate al producătorilor.

Noile sarcini în reorientarea activității universităților populare prevedeau următoarele: „Ciclul de conferințe” era forma care avea posibilități mari de întrebuințare. Printr-un ciclu de conferințe în legătură cu o problematică se puteau transmite cunoștințe utile adulților. Vom exemplifica prin cele mai importante teme: *Femeia*

⁷ Ibidem

⁸ Mircea Măran, *Vladimirovaț-Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura „Libertatea” 2008, p. 48

⁹ Emil Filip, *Activitatea S.C. „Flacăra” din Begheiți în vâltoare*, „Libertatea”, 9 aprilie 1953, p. 6

¹⁰ „Libertatea”, octombrie 1961, p. 5

în societate, Tineretul azi, Orientul Mijlociu și noi, Omul de azi și timpul liber, Cum privim un film și cum audiem emisiunile de radio, Țările care construiesc socialismul, Să ne cunoaștem țara, Despre muzică, Căsătoria și familia, Literatura pentru copii și tineret (...) O problemă actuală și interesantă a satului se putea cunoaște prin „discuțiile” organizate în această direcție.

Un interes deosebit au stârnit și „expozițiile”, care puteau fi cu caracter general, dar puteau cuprinde și anumite teme specifice: expoziții de fotografii și cărți, expoziții agricole, de animale domestice și păsări, alcoolismul și tutunul, sanitare etc.

Pentru cultivarea gustului artistic au fost folosite seratele muzicale și reprezentațiile cinematografice. În scopul cunoașterii țării (obiective industriale și agricole, culturale și istorice) s-a recomandat organizarea „excursiilor”.¹¹ Universitatea populară din Vârșeț din cauza mijloacelor financiare și a lipsei de cadre competente nu a desfășurat o activitate îndeajuns de bogată și intensă. Conferințele s-au redus la temele generale pentru un cerc restrâns de cetățeni. În cursul anului 1955 au avut loc 17 comunicări, la care au asistat peste 5000 de oameni. Universitatea populară nu dispunea de încăperi proprii. În aceste condiții, 8000 de muncitori, cât au existat în Vârșeț, nu au fost cuprinși în cadrul universității populare și în alte forme de pregătire și perfecționare politică, generală și de specialitate. Reprezentanții organizațiilor politice și sociale înființează la Vârșeț, în ianuarie 1957, universitate muncitorească. Comitetul Popular cercual și cel orășnesc pentru desfășurarea activității au acordat suma de un milion de dinari. Centrul universității muncitorești a fost Căminul Muncitoresc din Vârșeț.¹²

Pe parcursul anilor, Universitatea muncitorească din Vârșeț făcea parte din rândul celor mai bune instituții de felul acesta din Voivodina, care a acordat atenție deosebită seminarilor și cursurilor, acestea fiind frecventate de un număr însemnat de muncitori angajați în câmpul muncii. Totuși, cele mai interesante și urmărite au fost cursurile de calificare a muncitorilor. Pe lângă muncitorii din Vârșeț, Universitatea muncitorească a cuprins și muncitorii domeniilor agricole din cerc. Universitatea muncitorească din Vârșeț a cumpărat un aparat de proiecție cu care vizita satele din jurul Vârșețului (Marcovăț, Sălcița, Mesici, Pârneaura, Jamul Mic, Râtișor, Iablanca, Pavliș și Vlaicovăț). Cinematograful ambulant a prezentat filme lunar în localitățile amintite, bucurându-se de succes considerabil.¹³

¹¹ „Libertatea”, 1 decembrie 1957, p. 4

¹² „Lumina”, mai 1957, nr. 4, p. 37–39

¹³ „Libertatea”, 11 iulie 1961, p. 5

II.2. BIBLIOTECA POPULARĂ

Este cert faptul că cele mai vechi biblioteci din satele cu populație românească au fost bibliotecile parohiale din cadrul bisericilor.¹⁴ În secolul al XIX-lea începe perioada de înflorire a sistemului bibliotecar (cataloagele structurale, apare profesia de bibliotecar și revistele de biblioteconomie). În perioada postbelică, biblioteca devine centrul cultural destinat răspândirii educației, culturii, chiar și distracției pentru straturi largi ale populației.¹⁵

La Seleuș, biblioteca a fost înființată în anul 1907, iar intemeietorul a fost Mihai Pepenariu.¹⁶ În anul 1946, dascălul Constantin Arhire relatează secției de cultură din Alibunar că în Seleuș, pe lângă Uniunea Culturală, există o bibliotecă românească cu 150 de membri, iar pe parcursul anului au achiziționat 400 de cărți cu suma de 600 dinari. În această perioadă cetățenii au donat bibliotecii un fond de 150 de cărți, iar biblioteca dispunea în total de 795 de cărți și 20 de cărți de teatru. În următorii ani, un număr considerabil de cărți a dispărut, astfel la începutul anului 1948 biblioteca avea doar 351 de cărți. Tot în acest an, biblioteca se reorganizează și primește o sală de lectură. Este interesant numărul abonaților la ziarele timpului: *Libertatea* – 193; *Politika* – 6; *Borba* – 32; *Slobodna Vojvodina* – 2 și *Glas* – 3, iar 120 de elevi au fost abonați la revista „Bucuria pionierilor” și 25 la revista „Pionir”.¹⁷ În raportul prezentat de bibliotecarul Boba Trifu (25 septembrie 1949), la Adunarea Generală a Uniunii Culturale, reiese că biblioteca avea un fond de 350 de cărți și chiar unele foarte vechi. Amintim câteva titluri: „Foloasele învățaturii” de Petre Dulfu, tipărită în 1911; „Cuib de rândunică” de Victor Stanciu (1916); „Ștefan cel Mare” de Alexandru Lăpădatu (1904); „Convorbiri pedagogice” de E. Hodoș (1898); „Nuvele” de Enric Sienkiewicz (1910); „Cum să vă păziți de boală sifilitică” de Manoilă Rossignon (1906); „În livadă” de J. Rossignon (1909); „Suflete stinghere” de Liviu Marian (1910); „Nicolae Iorga” de Avram Corcea (1912); „Bolile lipicioase” de Iulian Chitu (1914); „Nutrețul măiestrit” de Ioan F. Negruțiu (1912); „Din vremuri apuse” de Iudita Secula (1899); „Cântarea României” de V. I. Apostolescu (1914); „Pomicultura” de Iosif Bălan (1909); „Alcoolismul” de Marcu Izidor (1907); „Însemnătatea meseriilor” de Arsenin Vlaicu (1896); „Iancu de Humpad” de Iosif Bălan (1897); „Cartea plugarilor” de Ioan Georgescu (1899); „Graiul Ardelenesc” de A. Suluț Carpenișeanu (1890) și altele.

¹⁴ Mircea Măran, *Vladimirovac (Petrovasâla) pagini de istorie culturală*, Novi Sad 1998, Editura Fundației, p. 134

¹⁵ Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković, *Cultura, management, mediere, marketing*, p. 92

¹⁶ „Lumina”, 1953, nr. 5–6, pag. 14

¹⁷ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Comunitatea Locală din Seleuș, 1990, p. 143

În anul 1950 biblioteca avea 990 de titluri, a organizat o serată literară și două recenzii de carte.¹⁸

În acest răstimp, majoritatea bibliotecilor nu dispuneau de încăperi corespunzătoare ceea ce a făcut ca și accesibilitatea la cărți să fie redusă. Cărțile se găseau răspândite prin locuințele cadrelor didactice, în tavanele școlilor și bisericilor, cancelariile învățătorilor sau a cooperativelor țărănești și agricole. La Alibunar s-a închiriat o încăpere pentru bibliotecă. În centrul Cuvin, la Deliblata și Maramorac (localități mixte), biblioteca și sălile de lectură au fost instalate în căminele cooperativelor.¹⁹

La începutul anului 1955, conform statisticii bibliotecarilor din 18 așezări românești în care funcționau bibliotecile, deducem că acestea dispuneau de 24.523 cărți dintre care 10.000 de titluri în limba română. Uzdinul în anul 1956 are 4410 locuitori, iar la biblioteca locală se găseau doar 695 de titluri, ceea ce nu se poate considera un fond de cărți satisfăcător.²⁰

Bibliotecile populare au fost constituite ca forme importante de culturalizare a maselor largi de populație. Nu exista localitate cu populație românească fără bibliotecă. În unele așezări biblioteca este cercetată de un număr impresionant de cititori, iar în altele praful s-a așternut pe carte. În timpul perioadei de vară activitatea unor biblioteci nu s-a simțit aproape defel. Rolul învățătorilor, bibliotecarilor și al intelectualilor din sat a fost socotit primordial la răspândirea cărții și ridicarea nivelului cultural. Regretatul prof. Dr. Gligor Popi, vizitând bibliotecile populare în perioada postbelică a constatat că unele funcționau foarte bine (Ecica, Alibunar), iar altele stagnau în activitatea lor. O cauză a stagnării bibliotecilor a fost micșorarea numărului cărților în loc să crească. Bibliotecarii sau unii indivizi și-au creat biblioteci proprii din cărțile care aparțineau bibliotecii satului, folosindu-le doar câteva persoane. În această situație, cetățenii n-au acces la ele, indiferent că în realitate sunt proprietatea întregului sat.²¹

Exemplul pe care îl dăm este Societatea Culturală „Doina” din Marcovăț, în apropiere de Vârșeț, unde la Adunarea anuală a Societății (1948), biblioteca dispunea de 230 cărți din 930 câte existau în trecut. Biblioteca și sala de citire funcționau în încăperile cârciumei cooperativei și folosea un aparat de radio dotat de cooperativa locală.²²

Biblioteca populară din Ecica a servit un exemplu tuturor bibliotecilor populare din Banat în primii ani postbelici. Meritul îi revenea țăranului Petru Cădărean, care

¹⁸ Arhiva din Panciova, Narodni odbor sreza Alibunarskog, nr. 1447/1952

¹⁹ „*Libertatea*”, 12 februarie 1953, p. 5

²⁰ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol. II, Panciova, p. 353

²¹ Gligor Popi, *Bibliotecile populare – adevărate focare de cultură la sate*, „*Libertatea*”, decembrie 1951

²² Comunitatea Locală din Marcovăț, *Proces verbal nr. 121/3, 1948*

a frecventat un curs de bibliotecari la Zrenjanin. Prin angajamentul personal a reorganizat instituția de cultură care figura doar pe hârtie. În scurt timp a reparat geamurile și ușa bibliotecii, a zugrăvit încăperile introducând curentul electric. A abonat biblioteca la ziarele cotidiene ale timpului. Sprijin și logistică a primit biblioteca din Ecica de la Comitetul Frontului Antifascist al Femeilor, iar Comitetul Popular Local a rămas indiferent față de problemele bibliotecii. Președintele Comitetului Popular la cererea bibliotecii de a se pune la dispoziție patru scaune frânte pentru a fi reparate și menite cititorilor, a refuzat categoric. Biblioteca din Ecica dispunea în acel moment de 1195 volume și 126 membri. În iarna anului 1948 s-au ținut trei consfătuiri la care s-au citit operele marilor scriitori, s-au organizat mai multe conferințe pentru membrii bibliotecii cu caracter instructiv. Biblioteca din Ecica a demonstrat că se poate organiza fără mari posibilități materiale și financiare.²³ La Straja, în aceeași perioadă bibliotecar a fost iarăși un țăran, Ioan Licăreț, iar în bibliotecă se găseau 1051 de cărți.²⁴

În viața satului bănățean, prin bibliotecă s-a promovat cartea în popor. Neglijarea bibliotecii lăsa un gol mare în viața culturală a satului la mijlocul secolului al XX-lea. La Voivodinț, datorită indifferenței comitetului Societății Culturale „George Coșbuc”, biblioteca exista doar pe hârtie, iar în deceniile următoare, s-a organizat în adevăratul sens al cuvântului devenind focar de răspândire al culturii.²⁵

La Sân-Mihai (Lokve) biblioteca și respectiv sala de lectură, funcționau zilnic între orele 17–23. În lipsa unui bibliotecar, s-au perindat câte un membru al Societății și un învățător. Din anul 1954 biblioteca își mărește inventarul primind cărți în valoare de 10.000 dinari de la Uniunea Culturală a Românilor. Ziarele și revistele erau puse la dispoziția cititorilor din partea Școlii (*Lumina*, *Comunismul*, *Crvena Zvezda*, *Partizan*), din partea cooperativei (*Poljoprivrednik* și *Zadruga*), din partea Societății Culturale (*Libertatea*, *Politika*, *Borba*, *Sport*, *Pančevac*, *Jež*). În sală exista și un televizor.²⁶

Societatea Culturală *Ion Creangă* din Mărghita, în anul 1951 dispunea de o bibliotecă de peste 370 de cărți și o sală de lectură. Societatea culturală a organizat în cadrul bibliotecii șezători literare cu sprijinul studenților români. Una din numeroasele serate literare a fost dedicată operei scriitorului Ion Creangă al cărui nume îl purta societatea din localitate. Studentul Nicolae Popov a prezentat un referat citindu-se fragmente din opera marelui scriitor român. Studentul Petru Sârbu a

²³ „*Libertatea*”, martie 1948, p. 4

²⁴ „*Libertatea*”, anul 1949, p. 5

²⁵ „*Libertatea*”, anul 1949, p. 4

²⁶ Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, Novi Sad, Editura „*Libertatea*”, 1989, p. 210

pregătit un referat despre viața și opera poetului Mihai Eminescu, iar învățătorii Panta Cebzan și Nicolae Nicola au citit poezii din opera eminesciană.²⁷

Până în anul 1959, unele biblioteci din satele românești nu au procurat cărți apărute la Casa de Editură *Libertatea*, care în acest interval a editat circa 200 de titluri. Este de remarcat că biblioteca din Ecica nu avea niciun titlu, iar Râtișorul și Srediștea Mică un singur titlu. În general, fondurile de cărți ale bibliotecilor au fost sărace și lipsite de mijloace materiale.²⁸

În 8 februarie 1951 la sediul Comitetului Cultural al Românilor s-a organizat o consfătuire a bibliotecarilor din bibliotecile populare. Bibliotecarii sau reprezentanții societăților culturale în cadrul cărora activează bibliotecile au prezentat activitatea, starea și mijloacele de existență. În majoritatea localităților bibliotecile populare și-au îndeplinit rolul și menirea, însă la Vlăicovăț nu exista bibliotecă, iar conducerea societății culturale și organizațiile de masă nu au luat măsuri pentru înființarea bibliotecii. Concluziile și hotărârile au fost trimise printr-o circulară tuturor bibliotecilor populare și societăților culturale, care, printre altele, conținea următoarele:

- Alcătuirea unui catalog al tuturor cărților cu titlul cărților și numele autorului;
- Să se ducă lupta permanent pentru mărirea numărului cărților și organizarea expozițiilor de carte;
- Înființarea bibliotecilor populare unde nu existau;
- Colecționarea publicațiilor în limba română;
- Prezentarea și lansarea cărților noi editate;
- Înlăturarea din bibliotecile populare a cărților care nu corespund luptei popoarelor pentru construirea socialismului;
- Înființarea sălilor de lectură acolo unde nu există;
- Procurarea aparatului de radio pentru atragerea poporului în sălile de lectură;
- Înființarea grupurilor de citire cu sprijinul autorităților populare.²⁹

La Seleuș, în sala de lectură s-a putut juca șah și asculta radio începând cu anul 1952. Biblioteca seleușană a fost în componența Societății Culturale „Unirea”, având un fond de 1678 de cărți și 54 de membri, fără sală de lectură. În anul următor numărul de cărți al bibliotecii a fost de 850 de cărți. Biblioteca a fost condusă de Ion Popa și avea aproape 150 de cititori activi. Activitatea bibliotecii în anii următori nu este în măsură corespunzătoare cunoscută, fără date concrete, până în anul 1965, când și-a îmbogățit fondul de carte.³⁰

²⁷ Informații furnizate de Panta Cebzan

²⁸ „Lumina”, nr. 3–4, anul 1961, p. 200

²⁹ „Libertatea”, 1951, p. 5

³⁰ Ion Bojin, *Din trecutul satului Seleuș*, „Lumina” nr. 5–6, p. 270

Autoritățile comuniste au insistat asupra deschiderii de biblioteci în toate localitățile, ceea ce a reprezentat o posibilitate de propagare a ideologiei comuniste. Pe parcursul anilor s-au înlăturat cărțile antebelice care nu corespundeau din punct de vedere ideologic. Se insista în mod special asupra procurării ziarelor. În anul 1957, biblioteca din Vladimirovaț avea înscriși 180 de membrii, posedând un fond de 1500 de cărți, ziare și reviste. În perioada postbelică au fost angajați ca bibliotecari Petru Șteflea și Anka Soldat, iar prin preluarea funcției de director al Căminului Cultural de către Simeon Condan în anul 1962, el preia și postul de bibliotecar.³¹

Pe parcursul timpului s-au înregistrat numeroase critici la adresa inactivității bibliotecilor prin satele românești. Criticile au fost semnalate în ziarul *Libertatea*. Exemplul pe care îl relatăm este localitatea Coștei, care în anul 1953 biblioteca a fost neglijată din partea activiștilor culturali și conducerii Societății Culturale *Mihai Eminescu*. Coșteienii s-au simțit sesizați și în scurt timp au amenajat biblioteca Societății Culturale și au numit bibliotecar așa că lucrurile s-au cristalizat relativ repede. Paralel, s-a amenajat și biblioteca cooperativei țărănești și o sală de lectură și s-a reparat radioul. Prin urmare, critica și-a atins scopul, iar la Coștei s-au deschis două biblioteci.³²

Biblioteca Societății Culturale *Valeriu Docna* din Satu Nou, funcționa în una din încăperile Școlii generale din localitate. Biblioteca avea un fond de 336 de cărți (1949), în genere cărți politice, științifice și foarte puțin beletristică. Funcția de bibliotecar a îndeplinit-o Ion Ardelean. Biblioteca a fost abonată la toate publicațiile care apar în limba română (*Libertatea*, *Lumina*, *Bucuria Copiilor*) și la două reviste sârbești (*Naša dela*, *Kulturni život*).³³

Biblioteca din Alibunar care poseda cărți românești funcționa în cadrul Societății Culturale *Doina*, iar cea sârbească în cadrul Societății Culturale *Nušić*. Odată cu reorganizarea, biblioteca românească poseda 1232 cărți, iar cea sârbească 612 cărți. Din anul 1952 cele două biblioteci se unifică și se formează pentru prima dată o instituție aparte – Biblioteca populară. În primii ani postbelici bibliotecar a fost Dalea Moise. Începând cu anul 1952 la Alibunar funcționează o singură bibliotecă cu un fond de peste 2800 cărți, dintre care circa 650 în limba română. În post de bibliotecară cu salariul lunar de 6.370 dinari a fost numită Natașa Francuski. Biblioteca dispune de sala de lectură cu inventar nou, a fost abonată la zece ziare și opt reviste și era dotată cu un aparat de radio. Biblioteca numără 415 membrii dintre care 97 români iar restul erau sârbi sau de alte naționalități. Situația socială a

³¹ Mircea Măran, *Vladimirovac-Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2008, p. 191

³² „Libertatea”, anul 1953, p. 6

³³ Ibidem

membrilor a fost următoarea: țărani 32, gospodine 61, meseriași 30, funcționari 125, ucenici 34, elevi de școală generală 83, cadre didactice 24 și alte categorii 30. După terminarea celui de-al doilea război mondial, au fost înlăturate toate titlurile ce se considerau cu conținut ideologic negativ. Regimul comunist și persoanele care au făcut revizuirea cărților au fost convinse că tot ce-i din perioada care a rămas în urmă, trebuie distrus (un număr considerabil de cărți valoroase au ars).

Începând cu anul 1954, în cadrul bibliotecii s-a înființat redacția care va pregăti programul de radio difuziune locală. Emiterea s-a realizat cu difuzoarele amplasate în diferite părți ale localității. Tot în anul 1954 se înființează biblioteca cercuală, cu sediul la Alibunar. Din 1960 biblioteca funcționează ca unitate aparte în cadrul Căminului cultural.³⁴

În acest răstimp tot mai multă atenție se acordă bibliotecilor din partea autorităților. Biblioteca din Biserica Albă, pe lângă încăperile moderne, dispunea de un fond de peste 4000 cărți (sârbă, română, maghiară, engleză, franceză, germană etc), în total 900 de membri (în anul 1950 a avut 200 de membri). Sala de lectură a fost vizitată zilnic de 70–80 cetățeni.³⁵

În anul 1961, biblioteca din Uzdin și-a mărit fondul de cărți și dispunea de 2500 cărți.³⁶ Fondul de cărți s-a mărit substanțial începând cu anul 1962, odată cu deschiderea spre occident a comunismului titoist și normalizarea relațiilor cu Pactul de la Varșovia.³⁷

În localitățile în care existau biblioteci, au apărut pe parcurs o sumedenie de neajunsuri care împiedicau activitatea justă și dezvoltarea bibliotecilor. Un număr mare de biblioteci nu dispunea de numărul suficient de cărți care să satisfacă interesele și diversitatea cetățenilor. Multe biblioteci aveau cărți vechi și neactuale care deseori compromiteau bibliotecile ca instituții culturale. Existau mari proporții între numărul cărților și necesitățile culturale. La mijlocul secolului trecut, situația de 0,72 de cărți la un locuitor din Voivodina a fost foarte dificilă. În Serbia rețeaua sălilor de lectură nu a fost una dezvoltată. În cadrul celor 1512 biblioteci de tip general, au funcționat doar 870 de săli de lectură.³⁸

Conform datelor statistice, în anul 1962, Voivodina s-a bucurat de o rețea largă de biblioteci, iar fondul de cărți în proprietatea diferitelor biblioteci s-a estimat la peste un milion de volume. Atât numărul bibliotecilor cât și al cărților, reprezenta o bogăție culturală imensă care contribuia într-o măsură însemnată la ridicarea

³⁴ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Alibunar, Editura C.R.I., 1998, p. 147

³⁵ „*Libertatea*”, 19 octombrie 1954, p. 5

³⁶ „*Lumina*”, nr. 3–4, anul 1961, p. 200

³⁷ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod Rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 197

³⁸ Cornel Bălica, *Bibliotecile și sălile de lectură prezintă un factor important în cultura P. A. Voivodina*, „*Libertatea*”, 24 martie 1960, p. 6

nivelului cultural al maselor largi populare. Noua lege republicană referitor la biblioteci (1962) prevedea înregistrarea bibliotecilor, adoptarea regulamentelor de activitate și determinarea poziției lor și a modului de finanțare se traduc anevoios în notă, de multe ori cu întârzieri nejustificate. Bibliotecile din centrele județene și orașe, a căror activitate s-a desfășurat în cadrul unei anumite unități teritorial-administrative, datorită fondului bogat de cărți, aveau rolul de a deservi cu cărți pe timp limitat bibliotecile rurale, care n-au posibilități materiale mari. În aceste condiții, cititorii de la sate aveau la dispoziție colecții de cărți și titluri care nu se găseau în biblioteca locală.³⁹

II.3. FORMAȚIUNEA MUZICALĂ – FANFARA

Fanfara până în zilele noastre reprezintă mândrie și sărbătoare pentru comunitate și iubitorii ritmului profund și armonios al instrumentelor de suflat. Muzica oștirii române a luat naștere pe la începutul secolului al XX-lea având doi strămoși. Unul e mai recent, fanfara militară și unul mai vechi – meterhaneaua turcească, care a fost muzica de curte cu secole în urmă. Bănățenii noștri, într-un trecut mai îndepărtat cântau cu fluierul sau cu cimpoaiele, apoi s-a cântat cu vioara... Apoi, când a apărut clarinetul, a fost ca o revelație, iar instrumentele de suflat, aduse de la armată, au devenit martorul veșnic al patriotismului și al tradiției românești. Oamenii de diferite vârste și-au dedicat sufletul, chiar și viața pentru această artă a muzicii – fanfara.⁴⁰

Majoritatea fanfarelor din spațiul voivodinean (cu excepția fanfarei din Coștei, care s-a înființat încă în anul 1910), au început activitatea în perioada interbelică. Acest fenomen nu a fost caracteristic doar pentru românii din această parte a Banatului. În cealaltă parte a Banatului (România) în anul 1922 a luat ființă Asociația Corurilor și Fanfarelor Române din Banat, care în anul 1934 numără 220 de coruri și 70 de fanfare, exprimând proporțiile de masă ale acestui fenomen. Intensificarea apariției fanfarelor s-a produs în anii de după 1922 în Banatul istoric, așa că putem afirma cu certitudine influența puternică a mișcării muzicale din Patria mamă în ceea ce privește activitatea culturală a etniei românești din fosta Iugoslavie.

O mare însemnătate reprezintă organizarea unor concursuri de teorie muzicală și de dirijat pentru amatorii corurilor și fanfarelor bănățene în România, contribuind la formarea fanfarelor calificate pentru societățile muzicale.⁴¹ În perioada dintre

³⁹ „*Libertatea*”, 11 februarie 1962, p. 6

⁴⁰ „*Cuvântul românesc*”, Vârșeț-Zaieciar, nr. 78/2006, p. 15

⁴¹ Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004, p. 74

cele două războaie la conducerea unor fanfare se găseau dirijori instruiți (Iosif Micu, Romulus Micu, Todor Mihai, Pantelie Drăghici, Nicolae Iorga și alții), ușurând formarea fanfarelor sătești cu repertuar bogat și nivel artistic mare.

Muzica instrumentală tradițională a românilor din Voivodina s-a dezvoltat în concordanță cu instrumentele prin intermediul cărora interpreții își exprimau creațiile artistice. În secolul trecut, un rol esențial în activitatea folclorică îl dețineau formațiile lăutărești (tarafurile), iar la începutul secolului al XX-lea apare o nouă formă de manifestare – fanfara. Astfel, sub influența fanfarelor militare, dar mai ales a unor fanfare bănățene de pe teritoriul României, în localitatea Coștei ia naștere, în anul 1910, prima formațiune muzicală a românilor bănățeni din Voivodina.

Sunetul puternic și festiv, uneori duios, melancolic al fligoarnei, a făcut ca și restul localităților românești să fie entuziasmate de acest colorit folcloric, iar la început fanfara cânta la hora satului melodii din repertoriul lăutarilor. În perioada postbelică, în noile condiții sociale, tarafurile, numite în această parte a Banatului „Bandă”, care au contribuit la dezvoltarea melodiei populare bănățene, tot mai pronunțat au fost apăsate de suflători.⁴²

În perioada dintre cele două războaie mondiale, s-au înființat 23 de fanfare, aproape în fiecare așezare românească exista câte o fanfară. Activitatea fanfarelor în cadrul societăților culturale, respectiv căminelor culturale valorifica creația populară în care se reflectă condițiile sociale și tot ceea ce este valoros în muzica tradițională.⁴³ Fanfarele pe tărâm cultural-artistic își prind rădăcini adânci, în special în satele din zona montană (codru) și din jurul Alibunarului. Formațiunile muzicale din această parte a Banatului au dus faima cântecului românesc și pe liniile frontului. Perioada de dominare a fanfarelor asupra celorlalte forme de activitate cultural-artistică a fost perioada care a succedat luptei de Eliberare a Iugoslaviei, unde s-a impus în mod special fanfara „Turturica” din Mesici. După modelul ei, în perioada postbelică s-au organizat și reînființat fanfare aproape în toate satele românești, iar în satele din zona de pustă (Ecica, Begheiți, Sărcia și Uzdin), fanfarele au rămas doar în faza de experimentare, cu o mică excepție la Uzdin.⁴⁴

În perioada postbelică, întreaga activitate culturală și fanfara a fost dirijată de formele de instituționalizare existente. Fanfarele din satele românești au fost secții muzicale în cadrul societăților culturale. În anul 1951 Uniunea Culturală a Românilor avea înregistrate peste 20 de fanfare, care prezentau rapoarte de activitate. Nu toate

⁴² Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei*, Coștei, Editura S.C. „Mihai Eminescu”, 1969, p. 77

⁴³ Dr. Niță Frățilă, *Privire generală asupra folclorului muzical al românilor din Voivodina*, „Lumina”, nr. 6–9, 1994, p. 58

⁴⁴ Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzărean, *Libertatea 1945–1995 – ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 85

desfășurau o activitate intensivă, existau și formațiuni în care activitatea s-a derulat periodic. Existau și cazuri, într-un anumit interval de timp, unde fanfarele nici nu aparțineau de societățile culturale din localitățile respective. Amintim localitățile: Oreșuț, Straja, Begheiți și Vladimirovaț (Petrovasâla). Astfel, unele formațiuni muzicale au devenit semiprofesioniste, muzicanții s-au prezentat când aveau chef să cânte la joc sau la nuntă, primind anumite remunerații. În multe cazuri, fanfarele, din lipsă de dirijori cu o pregătire competentă, nu puteau executa bucăți muzicale complexe, cu excepția horelor și marșurilor ușoare, după auz. Unii conducători de fanfare, din cauza egoismului și prestigiului, nu transmiteau tainele artei muzicale tinerilor, nu-i iniția în totalitate, ci atât cât au considerat că este necesar. O caracteristică a fanfarelor bănățene o reprezintă activitatea periodică. De obicei iarna activitatea a fost constantă, iar de primăvară și până-n toamnă activitatea stagnează. Motivul principal a fost munca câmpului, membrii fanfarelor ocupându-se, în mare, cu zootehnia și cultivarea pământului. Intervalele mari de timp în care instrumentul a fost neglijat, nu s-au făcut exerciții și practic s-a pierdut degetația și ambajura. În practică s-a dovedit că acolo unde fanfara activează permanent, s-a obținut rezultate satisfăcătoare sub toate aspectele.⁴⁵

La Sălcița s-a deschis o problemă serioasă când s-au împărțit instrumentele noilor fanfariști, căci fiecare prefera să cânte la clarinet, figliorn și basfigliorn, iar toba, basul și tolgerile nu voia nimeni. Pe această temă s-au ținut ședințe ale comitetului, S.C. *Aurel Vlaicu* și consfătuiri cu cei pregătiți pentru a prelua instrumentele muzicale. În sfârșit, după multe insistențe și compromisuri, s-a reușit să se facă împărțirea instrumentelor.⁴⁶

În perioada postbelică fanfarele participau la toate manifestările, la concursuri, festivaluri culturale și social-politice, au fost angajate în localitate, la „jocul de duminică”, nunți și la înmormântări. Au fost numeroase și vizitele în alte localități cu diverse ocazii, evenimente, treceri în revistă a amatorilor muzicali, paradele de 1 Mai de la Belgrad, participarea la numeroase festivaluri, atât în țară (Serbia, Croația, Bosna și Herțegovina, Macedonia și Muntenegru) cât și în România și Ungaria. Unele fanfare cum era cazul cu cea din Petrovasâla (1949), autoritățile cercuale au încadrat-o în Societatea Pompierilor din localitate, măsură care însă a avut un caracter provizoriu. Asemănător s-a întâmplat cu formațiunile muzicale din Begheiți și Uzdin.⁴⁷

Este interesant că la Uzdin, un centru cultural puternic al românilor din Voivodina, fanfara s-a înființat abia în anul 1947, în cadrul Societății de Pompieri, la

⁴⁵ Simion Drăguța, *Ceva despre activitatea fanfarelor noastre*, „Libertatea”, 4 decembrie 1951, p. 5

⁴⁶ Gheorghe Vulcu – Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, Vârșeț 2005, p. 50

⁴⁷ Mircea Măran, *Vladimirovaț-Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2008, p. 166

inițiativa președintelui Nicolae Căldărean. La început, fanfara număra 40 de membri.⁴⁸ La fel și la Begheiți, un centru românesc cultural marcant în Banatul central, fanfara s-a înființat în cadrul Societății de Pompieri în anul 1937. Pe întreg parcursul existenței, din veniturile fanfarei 15% s-a distribuit Societății de Pompieri. Societatea propune să fie amendați cei care nu vin regulat la repetiții în scopul întăririi disciplinei.⁴⁹

La trecerile în revistă a corurilor și secțiilor muzicale din cercul Panciova, în anul 1955 la Panciova au participat fanfarele Societăților Culturale din Satu Nou și Doloave. Fanfara din Uzdin nu a participat la manifestare, a fost chiar respinsă pe motivul că această fanfară aștepta la gară cu cântece pe doi conaționali din localitate, care au fost condamnați de către tribunalul militar.⁵⁰

Fanfarele românești au fost un factor pozitiv de emancipare a tinerilor din mediul rural. În trecut, fanfarele nu au fost numai simple formațiuni muzicale care se ocupau doar de muzică, ci un îndrumător în formarea tineretului sătesc, un centru educativ în formarea personalității și acumularea cunoștințelor generale. Fanfarele au contribuit la lupta pentru culturalizarea largă a maselor populare. Membrii fanfarei au fost în același timp și ai societăților culturale. Tinerii din sate, în cadrul fanfarelor, pe lângă instruirea muzicală și distracție, au avut prilejul de documentare și schimbul de experiență din domenii diferite. Pentru tineret și popor, a fi membru într-o formațiune muzicală a reprezentat o mândrie.⁵¹ La Coștei, Adunarea generală a S.C. „Mihai Eminescu” l-a numit ca dirijor pe Ion Rotariu – Cordân, care începe instruirea celor 31 de începători, iar la instruire participau permanent și părinții tinerilor fanfariști, precum și alți săteni.⁵²

Întrecerile fanfarelor au fost urmărite de presa timpului. În aprilie 1949, la competițiile fanfarelor românești din Voivodina, s-au prezentat formațiunile muzicale din Mesici, Râtișor, Oreșăț și gazdele din Voivodinț. Comisia a hotărât clasamentul în felul următor: Pe podium, fanfara din Mesici urmată de Râtișor, Voivodinț și Oreșăț.⁵³

Adunarea generală a S.C. *Progresul* din Vlaicovăț, în anul 1954 a adoptat hotărârea ca venitul secției de fanfară să se împartă în două părți: 80% primesc fanfariștii pentru remunerări, iar 20% se alocă în fondul secției de fanfară.⁵⁴

⁴⁸ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 182

⁴⁹ Ion Pavel Iacob, Cira Petrovici, *Societatea Pompierilor din Torac (Begheiți) 1930–2005*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2006, p. 21

⁵⁰ „Libertatea”, 11 martie 1955, p. 5

⁵¹ „Libertatea”, 20 iulie 1956, p. 4

⁵² Marius Bizeria, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, Coștei, Ediția S.C. „Mihai Eminescu”, 1969, p. 91

⁵³ „Lumina”, nr. 4/aprilie 1949, p. 344

⁵⁴ „Libertatea”, anul 1954, p. 5

În România după anul 1948, când este vorba de coruri și fanfare s-au produs acțiuni dramatice care vizau excluderea caracterului național prin degradarea calității și diversității repertoriilor muzicii corale și fanfarelor.⁵⁵ Pe de altă parte, rolul și importanța fanfarelor voivodinene în perioada postbelică a crescut constant, nu doar în viața culturală a comunității românilor din Voivodina, ci mult mai extins, iar membrii sunt prezenți în fanfarele militare la sfârșitul luptelor pentru eliberarea Iugoslaviei și sunt inevitabile la manifestările culturale și politice în spațiul voivodinean. În acest context, rolul fanfarelor a fost în primul rând, ca prin interpretarea „marșurilor” și cântecelor revoluționare să lase o nuanță puternică festivă revoluționară și impresii puternice la auditor, respectiv întregii opinii publice.⁵⁶

Numărul fanfariștilor a fost condiționat de numărul instrumentelor, perioadă și schimbul de generații. Fanfarele românești din Voivodina în genere au fost compuse din 15–40 de membri. Fanfara din Vlaicovăț – 28, Vladimirovac – 18, Coștei – 31, Satu Nou – 25, Torac – 40, Nicolinț – 20, Sân-Mihai – 28 de membri...⁵⁷

Activitatea fanfarelor, corurilor și orchestrelor un timp îndelungat a dus lipsa de partituri, la care greu se ajungea, iar relațiile cu România erau la un nivel scăzut. În acest context, din Begheiți (Torac) în toamna anului 1954 este expediată din partea fanfariștilor o scrisoare la Paris pe adresa marelui compozitor violonist, dirijor și pianist român George Enescu. Maestrul dă răspuns la scrisoare și anexează partitura *Rapsodiei române* cu dorința unei colaborări în viitor. Colaborarea începută este întreruptă din cauza stingerii din viață a compozitorului în primăvara anului 1955, iar partitura *Rapsodiei Române* a rămas la Begheiți.⁵⁸ Cea mai serioasă problemă a instituțiilor culturale o reprezenta lipsa de partituri.⁵⁹ Un alt exemplu îl constituie secția fanfarei din cadrul S.C.A. *Unirea* din Seleuș, în anul 1954, sub conducerea țaranului Ion Magda, fanfara și-a îmbogățit repertoriul cu piese clasice precum: *Nunta lui Figaro* de Mozart, *Rapsodia sârbească* de A. Cijek, *Amintirea lui Stevan Mokranjac* etc. Formațiunea muzicală nu dispunea de partituri, dirijorul a preluat și unele din cântecele tarafurilor și a compus bucăți muzicale, care mai târziu au devenit cunoscute și în afara hotarului localității.⁶⁰ În anul 1949, formațiunea muzicală efectua repetiții de trei ori săptămânal, iar de două ori lunar pregătirea ideologică a membrilor. Fanfara din Seleuș a fost una din cele mai

⁵⁵ Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, p. 74

⁵⁶ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 173

⁵⁷ „Lumina”, 1955, p. 59

⁵⁸ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, București, Editura Danubius, 1999, p. 97

⁵⁹ „Libertatea”, anul 1949, p. 5

⁶⁰ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Seleuș, p. 127

numeroase (30 membri) și cele mai active din cercul Alibunar, care a activat intens cu toate că nu dispunea de încăpere proprie.⁶¹

În repertoriul fanfarelor românești din Voivodina, cele mai des întâlnite melodii și prelucrări folclorice au fost: *Marșul tanciștilor sovietici*, *Belgradul în noapte*, *potpuriul Garofița*, *Hora Orăviței*, *21 Mai*, *Pe dealurile Croației*, *Marș olimpic*, *Marș de paradă*, *Marșul partizan*, *Tot pe drum*, *Hora regruților*, *Marșul brigadelor voivodinene*, *Din Niș și împrejurime*, *Rapsodia Română*, *Mărășești*, *Vultur*, *Nunta lui Figaro*, *Rapsodia sârbească*, *Sećanje na Mokranjca (În amintirea lui Mokranjać)*, *Din șezătoare*, *Europa cântă*, *Cătălinca*, *Hei sloveni*, *Bagă*, *Doamne, luna-n nori*, *Rabotnički marș*, *Freămăte pribegi în zări* și altele.⁶²

În unele localități printre care și Sân-Mihai, pentru înființarea fanfarei mijloacele financiare au fost primite și de la Uniunea Culturală a Românilor precum și din fondul pentru Cultură a Comunei Alibunar. Instrumentele au fost cumpărate la Belgrad, Zrenianin și Uzdin. Tot Uniunea Culturală l-a numit instructor al fanfarei din cadrul S.C. „Tudor Vladimirescu” pe învățătorul Petru Lăpădat din Vlaicovăț. După plecarea instructorului, formațiunea muzicală a mai activat câțiva ani (1964) când s-a desființat și nu a mai cântat decât ocazional la unele înmormântări.⁶³

În perioada deceniului șase al secolului trecut, fanfariștii doloveni din lipsă de partituri s-au adresat fanfarei militare din Panciova și primesc anumite partituri sârbești. Plini de entuziasm, după primirea partiturilor exercitau și câte cinci ore pe zi cu multă abnegație.⁶⁴

Fanfara din Deliblata a fost încadrată în S.C. „Petru Albu” cu 25 de membri. Cel mai răsunător succes înregistrat a fost cucerirea primului loc la competițiile fanfarelor din Požarevac (1953).⁶⁵

Unele fanfare nu și-au completat rândurile cu membrii noi (Vladimirovaț, Sân-Mihai), retragerea unor membri vrâsnici, trecerea în neființă a fanfariștilor bătrâni, lipsa dirijorului pentru pregătirea noilor cadre au fost motivele principale care au dus la stingerea treptată a activității formațiunilor muzicale.⁶⁶

În satele românești exista o practică veche, ca activitatea culturală să se desfășoare doar în timpul lunilor de iarnă, iar în timpul sezonului lucrărilor agricole activitatea culturală a stagnat. Majoritatea membrilor Societății Culturale au fost agricultori și este explicabil atitudinea activiștilor. Îndeosebi s-a reflectat asupra

⁶¹ Ibidem

⁶² „Lumina”, 18 august 1954, p. 72; „Libertatea”, 1950, p. 5

⁶³ Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1989, p. 209

⁶⁴ Gheorge Iacob Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2003, p. 51

⁶⁵ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, Novi Sad, Editura J.P. Prosveta, 1974, p. 9

⁶⁶ Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla) pagini de istorie culturală*, Novi sad, Editura Fundației Aldom, 1998, p. 63

fanfariștilor care erau puși în situația întrucât nu fac repetiții să-și piardă ambajura și degetația. Recomandările instanțelor superioare referitor la perioada lucrărilor la câmp, s-a considerat că este suficient ca secțiile societăților culturale să se adune o dată săptămânal.⁶⁷

În perioada anilor 1950–1960 s-au organizat cu regularitate competiții și treceri în reviste de fanfare la diferite niveluri. Cele mai importante formațiuni muzicale au fost cele din jurul Vârșetului (Mesici, Coștei, Voivodinț, Marcovăț, Râtișor, Iablanca) și Panciovei.⁶⁸

Entuziasmul și eforturile activiștilor culturali nu au fost mici, iar dorința și dragostea de a se manifesta n-a fost înfrântă nici de timp, nici de condițiile nefavorabile. La concursul secțiilor muzicale de la Straja, fanfariștii din Grebenăț și Oreșăț au venit pe jos și s-au înapoiat noaptea târziu la casele lor pentru ca a doua zi să continue munca însămânțărilor de primăvară.⁶⁹

Fanfarele românești și-au dat contribuția când este vorba de eliberarea Iugoslaviei. Exemplul pe care îl dăm este fanfara *Turturica* din Mesici, care în noiembrie 1944 a fost în întregime mobilizată, încadrată în Brigada a IV-a voivodineană și trimisă pe frontul din Srem, în Bosnia, Slavonia, Croația și până în Slovenia.⁷⁰ Fanfara mesiciană a însoțit armata Roșie și partizanii lui Tito până la Triest (Italia) și Crusca (Slovenia). Se poate spune că Iugoslavia a fost eliberată în sunetele fanfarei *Turturica* din pitoreasca localitate Mesici, ai cărei instrumentiști nu au știut să cânte decât marșuri și cântece patriotice românești (Deșteaptă-te române, Treceți batalioane române Carpați și altele).⁷¹

Tot la fel și fanfara militară din cadrul Diviziei a V-a crainiană, care era în majoritate formată din români (Mesici, Voivodinț, Râtișor, Satu Nou, Glogoni și Iabuca) la început cânta doar marșuri și cântece românești, iar mai târziu au învățat cântece și melodii patriotice partizane.⁷² Din Iablanca doi membri ai fanfarei au fost încadrați în fanfara militară a Diviziei 45, iar după eliberare au rămas în componența fanfarei militare până la pensie.⁷³

Pe de altă parte, fanfara *Privighetoarea codreanului* din Srediștea Mică (Pârneaura), înființată în anul 1927, la sfârșitul anului 1944, i-au fost confiscate

⁶⁷ „*Libertatea*”, mai 1958, p. 7

⁶⁸ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 174

⁶⁹ „*Libertatea*”, aprilie 1958, p. 5

⁷⁰ Dorinel Stan, *Am învățat la cântecul păsărilor*, „Cuvântul românesc”, nr. 60/2004, p. 8

⁷¹ Viorel Selejan, *Participarea românilor din Vârșeț și împrejurime la lupta de eliberare națională a Iugoslaviei*, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina IV, p. 13

⁷² Kosta Mitrović, *Pod Kulom vršačkom*, Novi Sad, Savez udruženja boraca NOR-a SR Srbije, 1969, p. 239

⁷³ Viorel Selejan, *Fanfarele românești din Banatul iugoslav, Iablanca*, „*Libertatea*”, 24 februarie 1996, p. 8

toate instrumentele muzicale de reprezentanții regimului care urma să se instaleze la putere. Instrumentele muzicale au fost luate și distribuite fanfarelor care au participat pe front. Astfel din anul 1945 fanfara a rămas fără instrumente, și-a întrerupt activitatea până în 1971. Vechile instrumente muzicale s-au pierdut în perioada când majoritatea membrilor au fost refugiați în România. Instrumentele nu sau mai înapoiat, au rămas pradă de război.⁷⁴

Un caz asemănător s-a produs și cu instrumentele fanfarei din Iablanca, care în anul 1944 au fost luate și predate fanfarei militare a Primei divizii crainene, iar după război problema principală o reprezenta instrumentele. În aceste condiții, problema s-a depășit relativ repede, prin achiziționarea noilor instrumente.⁷⁵ După eliberare în rândul fanfarelor se înscriu mulți tineri, iar ele sunt încadrate în societățile culturale și repertoriul să lărgeste cu noi piese muzicale.⁷⁶

În perioada anilor 1945–1962, formațiunile muzicale – fanfarele participau la toate evenimentele organizate cu prilejul „noilor sărbători de stat”, la emulațiile cercuale, festivaluri, sărbătorile populare, „Jocul” de duminică etc.⁷⁷

Doar în unele localități cu populație românească cum sunt Iancaid, Ovcea, Covin, Maramorac, Omolița, Iabuca și Biserica Albă nu s-au constituit fanfare, sau au existat un timp neînsemnat fără urme importante în activitatea culturală a minorității românești din Voivodina.⁷⁸

II.4. CORUL

Bănățenii nu se mândresc față de frații lor de pe alte plaiuri nici cu povestitori isteți, nici cu iscusiți dăltuitori de versuri, ci se laudă cu cântăreții lor, fiindcă prin ei într-adevăr *Banatu-i fruncea*.⁷⁹ Este îndeosebi cunoscută contribuția bănățenilor la cântecul coral, fenomen care reprezintă gloria muzicii bănățene.⁸⁰ Astfel privite lucrurile trebuie afirmat că primele forme de *cântare împreună* s-au încheat în bisericile satești pentru simplul motiv că, pe lângă cântăreții de strună și ceilalți credincioși să poată da răspunsuri la liturghie. În baza documentelor rămase, putem concluziona că oamenii cântau *după ureche*, instruiți de cantori, preot sau vreun învățător.⁸¹ Corurile bănățene au luat naștere în biserică.⁸²

⁷⁴ „Glasul Cerbiciei”, anul II, nr. 3, p. 5–6

⁷⁵ „Libertatea”, decembrie 1995, p. 8

⁷⁶ Gheorghe Bosioc, *Nicolinț – pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura „Libertatea” 1998, p. 27

⁷⁷ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 247

⁷⁸ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 39

⁷⁹ Calendarul Nădejdea, Vârșeț 1935, p. 7

⁸⁰ Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană, Timișoara*, Editura Mirton, 2004, p. 66

⁸¹ Ibidem

⁸² Vasile Vărădean, *Cântecul la el acasă*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1985, p. 68

Tradiția corală lugojană (primul cor din Banat pe patru voci – 1841) puternic a influențat înființarea și constituirea numeroaselor coruri bănățene în toată zona, dar și în regiunile extinse ale Banatului. Pe parcurs, se pun bazele corurilor din Chizătău, Caransebeș, iar succesele înregistrate au avut un răsunet și în satele din afara granițelor. Datorită acestui impuls moral se înființează mai multe coruri pe meleagurile noastre, la Coștei, Marcovăț, Grebenaț, Biserica Albă...⁸³ În anul 1879, corul vocal din Biserica Albă avea statut înregistrat în limba germană.⁸⁴

Corul din Marcovăț este cel de al treilea cor după vechime din Banatul istoric și cel mai vechi din Voivodina. Este înregistrat oficial în anul 1868, sub denumirea de „Corul vocal al plugarilor”, numărând 60 de persoane, iar dirijor și instructor a fost învățătorul Petru Iștván.⁸⁵

La scurt timp după stăvilirea vâltorii de foc a războiului, corurile își reiau activitatea. Amatorismul muzical, pas cu pas, a început să se reînnoiască în lumea satului bănățean, dar în condiții noi, impuse tuturor activităților culturale din țară. Corurile participă la serbări și jubilee, dar în primii ani postbelici apar și la sărbătorile bisericești (corul din Voivodinț, Coștei, Nicolinț).⁸⁶

Primele întreceri muzicale ale amatorilor de etnie română au fost organizate la Uniunea Culturală a Românilor și Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru români. În Voivodina la începutul anului 1948 au fost reorganizate 22 de coruri mixte și bărbătești, cu aproape o mie de membri.⁸⁷

Noua orânduire socialistă a ajutat mișcarea culturală cu scopul de a o controla. În acest răstimp, corurile s-au confruntat cu o mulțime de probleme. Numărul coriștilor s-a micșorat simțitor, unii au decedat, mulți au părăsit localitățile, tineretul greu se recruta în activitatea corală. Pe de altă parte, aparatele radio au devenit o necesitate. În trecut, corul era singurul loc unde tinerii se simțeau bine și să învețe multe. Cazurile de indisciplină pe parcursul anilor au fost tot mai frecvente.⁸⁸ În primul deceniu după eliberare, corurile și-au continuat activitatea culturală și spirituală datorită entuziasmului activiștilor culturali, în primul rând învățătorilor, dar și intelectualilor de la sate. Corurile au avut o importanță covârșitoare în viața etniei noastre din Voivodina. Ele ne-au păstrat mai mult decât orice conștiință de

⁸³ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 7

⁸⁴ Arhiva istorică din Biserica Albă

⁸⁵ Lista celor 76 coruri din Banat, apărută în anul 1906 la București în cadrul „Calendarului Minervei”. Tabelul a fost publicat și de către profesorul Vasile Vărădean în cartea sa *Cântecul la el acasă*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1985 cât și de Daniel Gaita, *Corul din Marcovăț cel mai vechi*, „Cuvântul românesc”, nr. 73/2006, p. 12

⁸⁶ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 247

⁸⁷ Costa Roșu, *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului și jocului bănățean*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1990

⁸⁸ Petru Mezin, *Corul din Uzdin la opt decenii*, Zrenianin, ASLR 11–12, 1983, p. 137

neam, limba, datinile și obiceiurile contribuind direct la cel mai susținut proces de culturalizare a maselor.⁸⁹

După cel de al doilea război mondial, corul din Deliblata, sub bagheta învățătorului Trandafir Jurjovan, alcătuit din 60 de membri, anual prezenta 3–4 concerte, iar în 1947 înregistrează câteva cântece la postul de Radio Belgrad.⁹⁰

Rolul învățătorilor și preoților la păstrarea și promovarea valorilor românești este incontestabil, dar trebuie remarcată și activitatea unor activiști (țărani) la extinderea vieții cultural-artistice în localitățile românești. Exemplu pe care îl dăm este Andrei Bălan, țăran din Vlaicovăț, care a fost membru activ în fiecare secție a SCA *Progresul* (cor, folclor, teatru, fanfară și orchestră), desfășurând o vastă activitate pe tărâm cultural.⁹¹

Învățătoarea Cornelia Nenadov, cu domiciliul la Veliko Središte (Srediștea Mare), zilnic făcea naveta pe jos, relația Srediștea Mică – Srediștea Mare, circa 5 km într-o direcție pentru pregătirea și instruirea membrilor secțiilor Societății Culturale *Avram Iancu* din Srediștea Mică (Pârneaurea).⁹²

Entuziasmul activiștilor culturali în condiții politice și materiale nefavorabile a caracterizat și dominat primul deceniu postbelic, n-au reprezentat obstacole de nedepășit. Astfel, SCA *Doina* din Alibunar, pe un timp nefavorabil s-a deplasat la Seleuș, prezentând un program cultural-artistic în prezența celor 200 de spectatori. La întoarcerea spre casă cu un camion defectat au rămas la jumătatea drumului celor două localități, unii s-au întors pe jos, iar alții au așteptat repararea camionului, cântând și recitând cântece pe o vreme extrem de grea.⁹³ În unele localități românești, cum este și Alibunarul, corul bisericesc până la finea celui de al doilea război mondial a fost și cor laic. În faza incipientă a anilor cinzeci, învățătorul Todor Ghilezan reînființează corul mixt. Este interesant că membri corului au fost de naționalitate română și sârbă, care au cântat în ambele limbi. Amintim unele cântece pe care le-a interpretat corul în perioada respectivă: „Pescărușul” (în limba română) și *Kolo* de Isidor Bojić (în limba sârbă). Indiferent de divizarea formală a corului mixt de cel bisericesc, în realitate mulți interpreți au fost incluși în corul laic, dar care au cântat și în corul bisericesc.⁹⁴

Înființarea corurilor mixte a reprezentat o problemă serioasă când este vorba de includerea fetelor și femeilor în viața culturală. Activiștii culturali s-au lovit de mai multe piedici, începând cu căsătoriile premature (14–16 ani) și mentalitățile mediului

⁸⁹ Gligor Popi, *Românii din Biserica Albă*, Vârșeț, Editura CRS, 2006, p. 70

⁹⁰ Anton Eberst, *Muzički amatori Vojvodine*, p. 61

⁹¹ „*Libertatea*”, 12 decembrie 1952, p. 5

⁹² Informații furnizate de Alexandru Cacovan în etate de 86 de ani

⁹³ *Almanahul „Libertatea”*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2006, p. 97

⁹⁴ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Editura CRS, 1994, p. 104

rural.⁹⁵ La Nicolinț corul mixt s-a înființat în anul 1952, sub conducerea învățătorului Nicolae Vârzoc, care împreună cu Octavian Trifu, a organizat un cor mixt al romilor (țigănilor) cu un număr mare de persoane.⁹⁶ Învățătoarea Sofia David (Grebenăț), după multe convorbiri individuale cu părinții fetelor și conferințe cu localnicii, a reușit să încadreze tineretul feminin la cor, care a început să funcționeze în anul 1950. Membrii corului se adunau seara la repetiții când trăgea clopotul cel mare pe care toți sătenii îl numeau *Arâng*. Corul mixt încadrat în SC *George Coșbuc* făcea repetiții și patru ore la seară cu 70 de persoane.⁹⁷ Primul cor al Societății Culturale *Petru Albu* (azi *Luceafărul*) din Vârșeț a fost un ansamblu de femei care număra peste 50 de interprete.⁹⁸ Asemănător s-a prezentat situația privind încadrarea fetelor și femeilor tinere în activitatea culturală, la care au participat în masă la cor, secția de dramă și folclor, iar la Vlaicovăț, din cauza lipsei de voci feminine nu s-a putut înființa corul mixt.⁹⁹

Dirijorii de cor în majoritatea cazurilor au fost recrutați din rândul învățătorilor și activiștilor culturali care au frecventat anumite cursuri. Totuși, un număr important de cadre didactice instruite ca dirijori după război au rămas în România, continuând activitatea muzicală, fie ca profesori de muzică, dirijori sau chiar compozitori (Traian Lăpădat, original din Vladimirovaț, învățător care a pregătit, instruit și dirijat câteva coruri în România în Gaiul Mic, Pădureni, Sâmpetru Mare, Ciacova și Cărpiniș, pe tot parcursul vieții; Silviu Miclea, profesorul de muzică din Uzdin, în adolescență și-a dat contribuția la dezvoltarea culturală a românilor din această parte a Banatului, iar după terminarea războiului s-a stabilit la Timișoara; din Ecica amintim pe Petru Iștvan, care termină Academia de Muzică din Timișoara, se angajează pe post de profesor de muzică la un liceu timișorean. În timpul studenției participă la reanimarea activității culturale în localitatea natală, dirijor al Societății Culturale *Ștefan Ștefu* din Ecica.¹⁰⁰

În aprilie 1952 au loc primele treceri în revistă a corurilor din Voivodina, la care participă un număr însemnat de coruri românești.¹⁰¹ În perioada de după cel de al doilea război mondial conținutul, respectiv programele cultural-artistice organizate de Societățile culturale, au avut un conținut predominant ideologic-politic în spiritul timpului și orânduirii sociale a statului. Corul SCA *Progresul* din Vladimirovaț condus de Nicolae Vârzoc a interpretat următoarele cântece: *Marșul soldaților*,

⁹⁵ „*Libertatea*”, decembrie 1954, p. 3

⁹⁶ Gheorghe Bosioc, *Nicolinț – pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura „*Libertatea*”, 1998, p. 20

⁹⁷ „*Libertatea*”, 1959, p. 5

⁹⁸ Eugen Cinci, *Consonanțe vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003, p. 71

⁹⁹ „*Libertatea*”, 23 februarie 1951, p. 4

¹⁰⁰ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 164

¹⁰¹ Gligor Popi, *Românii din Biserica Albă*, Vârșeț, Editura CRS, 2006, p. 70

Doinitorii români, Bolen leži, iar mai târziu, prin anul 1953, se înființează corul mixt cu circa 15 femei, în total 50 de coriști. Corul mixt avea următorul repertoriu: *Negruța, Lugojana, Răsunet din Banat, Cătălina, Sârba, În poieniță, Cu Tito în frunte, Pescaru și Cimpoișul*.¹⁰² Corurile, în general au activat în cadrul Societăților culturale, iar în anul 1950 SC *Flacăra* din Begheiți a fost declarată cea mai bună Societate din Voivodina.

Corurile din Begheițul Mare și Begheițul Mic s-au unit, numărând 140 de membri.¹⁰³ În Begheiți des s-au întâlnit cazuri ca tata și fiul sau fiica să vină împreună la cor, lucru care nu s-a întâlnit în alte sate românești.¹⁰⁴

În ziua de 5 iulie 1958, secția corală a SCA *Flacăra* din Begheiți, participa la primul Festival Coral din Republica Serbia.¹⁰⁵ După părerea învățătorului Nicolae Polverejan, corul SC *Flacăra* din Begheiți a fost cel mai bun cor din Banat.¹⁰⁶

În unele localități cu populație românească (Ovcea) în perioada postbelică, corul a cântat doar în biserică, limitând activitatea la cântarea în strună, fără a mai participa la viața culturală a localității.¹⁰⁷ La Oreșat (localitate mixtă), după război a funcționat doar corul bisericesc, sub conducerea preotului Ion Ivașcu.¹⁰⁸

Este de remarcat localitatea Satu Nou, unde exista trei coruri: corul bărbătesc, corul mixt (tineret) și corul copiilor (pionierilor).¹⁰⁹ Membrii corului din această localitate, pe lângă activitatea muzicală, au fost activi și pe alte tărâmuri. Astfel, la construirea casei parohiale, au participat la colectarea mijloacelor de ajutor necesare și la munca voluntară.¹¹⁰

Corul din Mărghita, condus de Dimitrie Vasile – Mita, în anul 1958 încetează să mai existe. Motivele sunt multiple, dar plecarea masivă a tinerilor coriști la munca provizorie în străinătate a contribuit la încetarea treptată a activității culturale în genere.¹¹¹

Când este vorba de perfecționarea dirijorilor și coriștilor, în anul 1949 (3 luni) s-a planificat ca 20 de coruri și 10 orchestre pe teritoriul Voivodinei să însușească

¹⁰² Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla)*, pagini de istorie culturală, Novi Sad, Editura „Libertatea”, 1998, p. 32

¹⁰³ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 33

¹⁰⁴ „Libertatea”, 1950, p. 3

¹⁰⁵ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, București, Editura Danubius, 1999, p. 58

¹⁰⁶ „Femeia Nouă”, nr. 10–11, octombrie-noiembrie 1951, p. 9

¹⁰⁷ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea – pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura „Libertatea”, 2007, p. 60

¹⁰⁸ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 44

¹⁰⁹ „Libertatea”, aprilie 1954, p. 7

¹¹⁰ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de culturală și spiritualitate*, Satu Nou – Casa de cultură, Satu Nou 2002, p. 66

¹¹¹ Olimpia Pancaricean, *Mărghita – pagini de istorie culturală*, Zrenianin, Editura Institutului Cultural al Românilor din Voivodina, 2009, p. 41

nota muzicală. Paralel, în perioada de pregătire pentru competiții, echipe specializate aveau obligația să viziteze corurile care participă la întreceri, oferind și acordând îndrumări necesare și benefice. Active specializate de dirijori au existat la Novi Sad, Subotica, Senta, Panciova, Zrenianin, Vârșeț, Sremska Mitrovica.¹¹² La începutul anului 1961 Școala Normală din Vârșeț este vizitată de importante personalități ale lumii muzicale sârbești (Milan Bojškanski – dirijorul corului Operei din Belgrad, Jelica Smedlaka, Radomir Petrović, profesori de muzică). Comisia trebuia să selecteze corul care urma să reprezinte Serbia la primul Festival Coral al ansamblurilor de tineret de la Celje (Slovenia). Într-un final, corul mixt al secției române a fost ales pentru acest însemnat festival. Corul s-a prezentat cu următorul repertoriu: *Pesma o slobodi* (*Cântec despre libertate*), *Floare bănățeană* și *Lugojana*.¹¹³

La începutul anilor '50, corul din Coștei a fost alcătuit preponderent din membrii cooperativei agricole țărănești *Tudor Vladimirescu*. Spre deosebire de el, corul SC *Petru Albu* din Vârșeț a fost constituit mai cu seamă de intelectualii și elevii școlilor românești vârșețene. Restul corurilor din comuna (județul) Vârșeț au în componență țărani.¹¹⁴ La concursul din cercul Alibunar (1952), corul Societății Culturale *Unirea* din Seleuș, s-a prezentat cu cântecele: *Cu Tito*, *Lugojana*, *Andaluzia* (spaniolă).¹¹⁵ Tot în această perioadă s-au remarcat încercările dirijorului Petru Lăpădat din Jamul Mic, care a pus pe note muzicale poezia, pe atunci a tinerei poete Florica Ștefan, *Cântec pentru schimbul trei*, interpretat cu succes de corul bărbătesc din Jamul Mic.¹¹⁶

În urma ordinului primit de la autoritățile comuniste, la Uzdin a fost distrus tabloul corului, alcătuit în anul 1938 când aniversa jubileul de 40 de ani de activitate corală. Motivul invocat de oficialii noii puteri ar fi fost printre coriști unele persoane care aparțineau Mișcării Legionare din România.¹¹⁷

După anul 1945 corul din Ovcea n-a mai organizat programe culturale și concerte, fiind cor bisericesc. După 12 ani (1957) totuși s-a înjghebat un cor împreună cu pompierii din localitate.¹¹⁸

Singurul cor românesc care a reușit să cucerească locul de frunte la întrecerile corale iugoslave de la Niš (1960) a fost corul bărbătesc din Begheiți, condus de Ion

¹¹² Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 164

¹¹³ Eugen Cinci, *Consonante vârșețene*, p. 129

¹¹⁴ „Lumina”, nr. 4/aprilie 1949, p. 346

¹¹⁵ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, p. 85

¹¹⁶ „Libertatea”, 1949, p. 5

¹¹⁷ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura SLA „Tibiscus”, 2002, p. 119

¹¹⁸ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea – pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura Fundației, 2007, p. 60

Lațcu – Iolă.¹¹⁹ Începând cu anul 1952, se organizează *Serbări populare* la care participau și corurile, însă foarte repede serbările nu mai prezentau interes pentru societățile culturale. Un număr important de coruri românești, începând cu anii 1959–1960, care reprezenta ultima bază a întrecerilor corale regionale treptat încep să se stingă.¹²⁰

Importanța corurilor în viața comunităților etniei românești din Voivodina a fost covârșitoare. Corurile l-au obișnuit pe țăranul român să citească, l-au obișnuit cu disciplina și să prețuiască strădania colectivă de a munci organizat. A fi *corist* însemna un titlu de cinste și de mândrie, persoană de încredere și de vază. Corul pentru mediul rural voivodinean a reprezentat școala, unde s-a deprins cu spiritul de solidaritate și de sacrificiu. Corurile sătești reflecta cultura românească, care și-au menținut intact autenticitatea și tradiția artistică.¹²¹

Compozițiile corale uneori au fost publicate în revista „*Lumina*” din Vârșeț, așa cum a fost cazul cu cunoscuta compoziție *Lugojana* de Ion Vidu frecvent interpretată pe scenele bănațene.¹²² Cele mai frecvent întâlnite prelucrări folclorice pentru cor bărbătesc în repertoriul corurilor românești din Voivodina au fost: *Dragă și iar dragă*, *Boboacele și inele*, *Ș`asară* de Ion Vidu, *Calea mândrei* și *Dorul* de Trifon Lugojan, *Tu mândruță bănațeană*, *Mândră țară e Banatu* de Iosif Velceanu, *Domniță, domniță* de Isidor Vorobchievici, *Serenadă*, și *Cântec de primăvară* de Ciprian Porumbescu, *Sună buciul* de Filaret Barbu, *În poieniță* și *Sârba-n căruță* de Gheorghe Danga etc.¹²³

În repertoriul corurilor mixte, din prelucrările folclorice cel mai des apar piesele corale: *Bănațeană*, *Trandafir de pe răzoare*, *Crișana* de Sabin V. Drăgoi, culegerea pentru corul mixt *Severina* (*Cântec de primăvară*, *Zborul*, *Andaluza*, *Sus opinca*, *Răsunsetul Ardealului*, *Ana Lugojana*, *Grânele vara se coc*) precum și *Peste deal* și *Negruța* de Ioan Vidu, *Lino*, *Leano*, *De doi* și cele 22 piese corale din cele patru suite pentru cor mixt *Cărășeană*, *Pastorala*, *Ceremoniala* și *Almăjana* (*Orăvițeană*) în care întâlnim doine și cântece din Banatul de codru de compozitorul Nicolae Ursu: *Cimpoiul*, *Doina din bătrâni*, *Răsunset din Banat*, *Vino bade* de Iosif Velceanu, *La oglindă* de Timotei Popovici, *Mama* și *Cântecul cucului* de Ioan Chirescu, *La fântână* de Augustin Bena și multe altele.¹²⁴

¹¹⁹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănațene*, Contribuție la istoria corurilor din Banat, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 35

¹²⁰ Ibidem

¹²¹ „Cuvântul Românesc”, nr. 46, Vârșeț-Zaieciar 2003, p. 14

¹²² „Lumina”, nr. 3, 1952, p. 192

¹²³ Dr Ion Lelea, *Pun rămaș că nicăierea...*, „Cuvântul românesc”, nr. 47/ 2003, p. 16

¹²⁴ Ibidem

II.5. SECȚIA DE FOLCLOR

Spațiul bănățean a contribuit de-a lungul timpului la marele patrimoniu al folclorului românesc cu creații de o valoare și frumusețe ieșită din comun. Folclorul bănățean este interesant și prin faptul că reprezintă produsul unui amalgam de amprente etnice. Conviețuirea mai multor comunități pe un spațiu relativ restrâns, a dus la inevitabile interferențe, împrumuturi de forme ale expresiei.¹²⁵

Până în perioada postbelică, activitatea formațiilor folclorice în cadrul Societăților culturale s-a limitat la execuția jocurilor tradiționale străvechi *călușarii* și *bătuta*, fiind vorba, evident, de grupul bărbătesc de tineri. Primele formații de dansatori au fost înființate la începutul secolului trecut de membrii corului.

Când este vorba de călușari, echipa a fost de obicei formată din 7–11 tineri și câte un vătaf care, în formă autentică, reprezintă unul din cele mai vechi și complexe dansuri populare, nu doar la români, ci mult mai larg.¹²⁶

Călușarii au fost foarte populari la românii din Voivodina. Astfel, acest dans a fost adus la Glogoni de pildă de la Uzdin. Costumația tinerilor dansatori se poate descrie în felul următor: „*Pe cap se purta căciulă cu o pană de păun sau curcan, cămașa lungă până la genunchi, ciorapii împlețiți din lână albă și legați cu un șiret negru pe picior și zurgălăi. Încălțăminte a fost confecționată din opinci de piele de vacă, strânse cu curele. Cămașa și brâul a fost brodat cu fire de arnici, de culoare roșie, galbenă, albastră și neagră. Brâul se purta și pe umăr, iar vătaful îl purta pe ambii umeri. Intrarea călușarilor se făcea cu un marș des de vătaf prin strigături urmând bătuta auzindu-se zurgălăii și strigătele vătafului (dreapta în stânga, stânga în dreapta, doi de doi).*”¹²⁷

La Seleuș intrarea în scenă a călușarilor cu bâta se făcea cu un marș ales de către vestiții lăutari din localitate, iar intrarea pe scenă a călușarilor fără bâta se făcea cu *Hora Sinaiei*.¹²⁸

În Banat *călușarul* totuși a reprezentat un dans tradițional în care dansatorii au demonstrat măiestria în executarea figurilor artistice complexe care, când este vorba de feciori, avea influență la reputație în rândul comunității sătești. La începutul anilor șaizeci, aproape în toate localitățile a încetat interesul pentru practicarea jocului *călușarul*, care s-a executat tot mai rar dispărând treptat din

¹²⁵ Mircea Măran, Eugen Cinci, Mircea Samoilă, *Lăutarul Ion Durain*, Vladimirovaș-Seleuș, 2005, p. 55

¹²⁶ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Seleuș 1990, p. 129

¹²⁷ Roman Cristea, *Activitatea corului și a fanfarei din Glogoni*, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Vârșeț, Editura S.L.R., 1977, p. 212

¹²⁸ Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Seleuș, p. 129

repertoriul societăților culturale. Excepție este localitatea Grebenaț unde se dansează și azi, cu ocazia Carnavalului *Fășancu*, la începutul postului de Paște.¹²⁹

Un loc deosebit de important în viața folclorică a românilor voivodineni i-a revenit obiceiului *Prinsu-n joc*, o adevărată sărbătoare a localității, care s-a derulat în fiecare an de sărbătoarea Paștelui și în duminicile următoare, obiceiul a reprezentat un act de bunăvoință și mândrie pentru părinți de *aș prinde fica sau fiul în joc*, ca o etapă obligatorie în preajma logoditului (pețitului). Într-o altă ordine de idei, de acum în colo fetele și flăcăii părăsesc copilăria și intră în rândul adulților.¹³⁰ La Satu Nou, jocul de duminică începea după masă și se termina în amurg. Flăcăii și tinerii veneau la hora satului cântând. Fiecare grup era așteptat de muzicanți, iar apariția lor a fost comentată de cei prezenți, că au ajuns junii din *cvartul* întâi, doi și fiecare *cvart* își avea cântecul său. De pildă:

*Frunză viergie de pe spinie,
Iaca cvartu-al tri-lea vinie!*¹³¹

Jocul era organizat cu regularitate mai des duminică și de sărbători și la el a fost prezent întreg satul. Cele mai cunoscute jocuri care se jucau la Sălcița erau următoarele: cârligul, poșovaica, păpășeica, piglaisu, duda, bănățeana, ardeleana, măzărica, de doi, axionul și hora.¹³² Dintre dansurile populare practicate de românii voivodineni amintim: cărăbășasca, duda, duba, cioara, ghemu, doica fira, căluțu, pipieru și altele.¹³³

La Satu Nou, jocul se ținea duminică și de zile mari, în centrul localității. Jocul a fost locul potrivit de dezvoltare a sentimentelor și a planurilor de viitor dar și de demonstrare a puterii și a învoielii familiilor înstărite. După reguli nescrise, înțelegerea părinților se transmitea în sat prin ieșirea viitorilor logodnici la *joc*. Tot la joc se înfiripa prima dragoste, iar viața își urma cursul. Aici era locul cel mai potrivit pentru constatarea frumuseții fetei și a numărului de galbeni de pe piept. Când expresia *jocului* ajungea la punctul culminant ieșeau în față cei mai dotați jucători pentru *a bate pintenul* producându-se explozii de ritm și mișcare.¹³⁴

Prinsul în joc necesita pregătiri minuțioase ale junilor și fetelor mari. Dansatorii trebuiau să cunoască foarte bine tainele dansului spre a nu se *face de rușine* în alaiul care urmărea ceremonia. Grație acestui motiv, factorii implicați direct (părinții,

¹²⁹ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 186

¹³⁰ „Lumina”, nr. 6–9/1994, p. 58

¹³¹ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, p. 85

¹³² Gheorghe Vulcu-Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, Vârșeț 2005, p. 58

¹³³ Nica Frațile, *Novi muzički sadržaji u tradicionalnoj instrumentalnoj muzici vojvođanskih Rumuna*, Zbornik radova XXXV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Podgorica – Rožaje 1988, p. 421

¹³⁴ Mărioara Stojanovici, „Jocul” de la Satu Nou din anii `60, Panciova, Almanah „Libertatea”, 2005, p. 132

rudeniile) îi instruiău pe cei tineri la ei acasă sau la petreceri. În această parte a Banatului, *jocului* îi se mai zicea și *hora mare*. Și dacă în trecut, pe vremuri, *jocurile* se încheiau odată cu lăsarea întinericului, azi încep abia în amurg.¹³⁵

Introducerea dansurilor noi la care participă și fetele a însemnat o provocare aparte. Anume, din cauză că flăcăii și fetele timpuriu s-au logodit (14–16 ani), a existat problema neparticipării, adică inactivității fetelor în cadrul secției de folclor, deoarece părinții fetelor logodite n-au permis să danseze cu altcineva, decât cu cel logodit. Astfel, destul de frecvent, fetele au evoluat singure, iar perechi de folclor s-au putut alcătui în cadrul tineretului școlar. Problema cheie în aceste cazuri o reprezenta participarea lor doar în timpul vacanțelor, ceea ce s-a reflectat asupra activității secției de folclor.¹³⁶ O altă piedică, după 1945 o reprezentau căsătoriile premature, care în majoritatea satelor începeau să dispară în perioada anilor 1955–1960.¹³⁷

După eliberare, formația de călușari din Vladimirovaț participă în anul 1951 la festivalul internațional de la Zagreb. Treptat se includ fetele în formațiile de dansatori, la început dansând individual. Pe lângă SC *Progresul* din localitate activau formații mixte de dansatori constituite din elevi și studenți și activau cu neregularitate. O problemă serioasă o constituia tineretul feminin de la sat, care nu s-a încadrat în măsura convenită în activitatea Societăților culturale. Formarea perechilor de dansatori tineri căsătoriți înlesnea alcătuirea formațiilor de dansatori, punându-se capăt venirii fetelor la repetiții. Noua situație a contribuit la îmbunătățirea activității cultural-artistice, iar paralel va duce la stingerea formațiilor de călușari.¹³⁸

Prin satele românești, după instalarea sistemului de tip sovietic, se pune temei, aproape în exclusivitate pe activitatea corului și a fanfarei. Formația de dansuri este oarecum marginalizată. La început, toți membrii echipei de dansuri populare au fost țărani. Repetițiile erau prilej de distracție și relaxare a dansatorilor și a multor cetățeni. Vom exemplifica prin secția de folclor a SCA *George Coșbuc* din Voivodinț. Repetițiile în serile lungi de iarnă durau până noaptea târziu. Mulți săteni care asistau, urmărind programele de repetiții, erau foarte disciplinați ca la șezătorile deja uitate. Cei mai vârstnici se ridicau de pe scaun arătând tinerilor figuri și pași de joc. Aproape toți membrii secției erau țărani, care des au uitat de munca ce îi așteaptă în ziua următoare, petrecându-și timpul adesea și până după miezul nopții, cuprinși de dorul glumelor, veseliei și dansului. De nenumărate ori se aduceau cârnați de casă, pâine și vin, astfel veselia lua avânt, continuând până în zorii zilei

¹³⁵ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 275

¹³⁶ Mirjana Maluckov, *Rumuni u Banatu – Etnološka monografija*, Novi Sad, Editor Vojvođanski Muzej, 1985, p. 278

¹³⁷ „*Libertatea*”, 20 martie 1957, p. 6

¹³⁸ Mircea Măran, *Vladimirovaț-Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura Libertatea, 2008, p. 173

următoare. Locul de desfășurare a repetițiilor a fost sala mare a școlii din sat. Servitoarea, Răchila Roxa, dis de dimineață făcea ordine în școală, iar drept răsplată pentru efort, întotdeauna avea un loc rezervat în primele rânduri la toate spectacolele prezentate în localitate.¹³⁹

Localitatea Voivodinț se poate mândri cu cunoscutul joc popular *De doi*, așa ca la Voivodinț. Jocul poate fi executat de o pereche (dansator și dansatoare), de un *trio* – un bărbat și două femei și de cinci executanți dintre care unul singur este bărbat, cel care conduce jocul, iar patru sunt jucătoare.¹⁴⁰

Nenumărate au fost cazurile când spectatorii veneau la serbările societăților culturale nu pentru programul prezentat, ci pentru dansul care urma după fiecare serbare culturală în localitățile cu populație românească.¹⁴¹

Învățătorul Ion Bojin la Seleuș, în anul 1950, în cadrul SC *Unirea* a înjghebat o nouă secție de folclor formată din tineri țărani și intelectuali, elevi și studenți.¹⁴²

Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru români, în anul 1949 a prevăzut următoarele când este vorba de formațiile de folclor:

1. Organizarea Festivalului de Cântece și Jocuri Populare după anumit plan;
2. Organizarea cursurilor lunar pentru coregrafi;
3. Înființarea și alcătuirea grupelor folclorice în toate localitățile unde existau condiții elementare de organizare;
4. Ajutor direct și nemijlocit formațiilor folclorice prin trimiterea persoanelor competente pe teren;
5. Stabilirea numărului formațiilor folclorice, categoria jocurilor practicate și evidența evoluțiilor;
6. Organizarea turneelor echipelor folclorice în centrele puternice voivodinene.

La popularizarea folclorului au contribuit numeroasele conferințe și prelegeri. În anul 1949 au activat 29 de formații folclorice cu 490 de membri activi care s-au prezentat la diverse serbări și au fost urmărite de 15000 de spectatori.¹⁴³

Instituțiile culturale românești s-au preocupat și de folclor prin desfășurarea unor festivaluri populare de cântec și joc, cursuri de coregrafi, organizau vizite ale secțiilor de folclor minoritar în centrele urbane. Astfel, un succes important l-a obținut secția de folclor din Doloave, care a participat la numeroase festivaluri la Panciova,

¹³⁹ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 284

¹⁴⁰ Ibidem

¹⁴¹ „*Libertatea*”, martie 1953, p. 3

¹⁴² Aurel Bojin, *Seleuș – un secol de activitate culturală*, Seleuș 1990, p. 134

¹⁴³ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 189–191

Zrenianin și Novi Sad. La Festivalul provincial din Novi Sad, în anul 1950 cucerește locul doi, iar grupa de călușari din Panciova în 1951 ajunge pe podium.¹⁴⁴

Secția de folclor a SC *Albina* din Iabuca număra 25 de membri. Repertoriul acestei secții cuprindea jocuri populare ale mai multor naționalități iugoslave, făcând parte din cele mai bune ansambluri de folclor din cercul Panciova.¹⁴⁵ În anul 1954 secția de folclor din Vladimirovaț este alcătuită din trei echipe. Una bărbătească, una mixtă și echipa pionierilor care, pe parcursul anului au pregătit 12 serbări locale.¹⁴⁶

Tot în această perioadă este de remarcat vizita marelui savant român Constantin Brăiloiu, întemeietorul folcloristicii contemporane la Petrovasâla, Deliblata și Barițe. În anul 1955, împreună cu omul de știință belgrădean Milan Vlajn și etnomuzicologul Milica Ilin, Brăiloiu culegea creații folclorice. Doar din Petrovasâla culege nouă cântece propriu-zise, cinci numărători pentru copii, trei bocete, două cântece de nuntă, două paparude, o baladă, un cântec ritual funebru *Zorile*, în total 23 de piese și două chestionare de nuntă.¹⁴⁷

Succese remarcabile a obținut și grupa folclorică din Satu Nou a SC „*Valeriu Docna*” în cercul Panciovei, cucerind locul doi. Repertoriul cuprindea jocuri populare românești, dar și jocuri populare sârbești și macedonene.¹⁴⁸

Societatea Culturală a Școlii Normale – secția română, cu bogate tradiții culturale, deși nu avea o anume denumire, a ocupat locul întâi la Festivalul Tineretului din Voivodina. Pe parcursul anilor s-au evidențiat formațiile de folclor din Begheiți, Vârșet, Ecica, Doloave, Uzdin, Grebenaț, Râtișor și altele.¹⁴⁹

Folclorul, muzica, dansul, dar și bocetele, strigăturile au fost foarte răspândite și prețuite în zona de pustă a Banatului. Nu exista petreceri la care să nu se joace *Ardeleana cu figuri* sau *Hora*. La Begheiți (Torac) nu era considerat fecior isteț un june care nu știa dansa ardeleana, bătuta, călușarul după toată rânduiala. Astfel, printre călușarii de altădată din Toracul Mare și Toracul Mic, Andrei Sobu-Laica avea epitetul *Descântătorul jocului*. Toate manifestările cultural-artistice, folclorice nu s-ar fi prezervat dacă n-ar fi fost organizate și canalizate spre o activitate sistematică în cadrul Societăților culturale de cadrele didactice sau intelectualii din sat. Muncind sistematic și sânguincios, echipele de folclor au început să „crească” cu fiecare program prezentat în sat și în localitățile învecinate, întrecerile comunale,

¹⁴⁴ Gheorghe Giacob, *Cronica amatorismului la românii din Doloave*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2003, p. 50

¹⁴⁵ „*Libertatea*”, iulie 1953, p. 4

¹⁴⁶ „*Libertatea*”, martie 1955, p. 6

¹⁴⁷ Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla), pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 1998, p. 68

¹⁴⁸ „*Libertatea*”, februarie 1960, p. 7

¹⁴⁹ „*Lumina*”, septembrie 1953, p. 55

regionale, zonale, festivaluri și chiar în afara hotarului țării. Exemplul pe care îl dăm este formația de folclor a SCA *Flacăra* din Begheiți, care a reprezentat etnia românească în cadrul Festivalului *Cântece și jocuri* ale minorităților naționale la Belgrad, în sala Căminelor Sindicatelor (cea mai reprezentativă din fosta Iugoslavia), turnee de câteva săptămâni în Bosnia și Herțegovina și Muntenegru, fiind oaspete brigăzilor de muncă, apoi a reprezentat folclorul românesc din Serbia în emisiunea publică *Vojvodina u pesmi i igri* („Voivodina în cântec și joc”) organizată de postul de Radio Novi Sad. Formația de folclor din Begheiți a fost selectată pentru parada de 1 Mai, evoluând în fața tribunei președintelui Josip Broz Tito.¹⁵⁰

În localitățile mixte (Alibunar, Glogoni), în secția de dansatori au fost încadrați sârbi și români, care au jucat deopotrivă dansuri sârbești și românești.¹⁵¹

În primele decenii postbelice, în localitățile cu populație românească foarte multe femei cunoșteau doar limba română, iar printre bărbați un număr însemnat vorbeau mai bine maghiara și germana (au învățat la școală), decât sârba.¹⁵²

Bogăția folclorică a popoarelor și minorităților din Iugoslavia a fost prezentată la *Festivalul Iugoslav de Folclor*. Formația din Begheiți s-a prezentat cu *Ardeleana din Begheiți*, un dans local autentic, care se joacă în mai multe perechi și este compus din două părți. În prima parte flăcăul face cunoștință cu fata saltând în ritmul strigăturii:

*Frunză verde de dudău
Joac-o față și-un flăcău;
Frunză verde foi de mac
Ardeleana din Torac.*

În prima parte, prin figurile *pe sub mână* și *pe la spate* se evidențiază mai mult fata, în partea a doua ritmul dansului crescând, urmând figurile *împletita*, *ciocanele*, *secele* și altele prin care flăcăii stârnesc admirația fetelor care dansează legănat, urmărindu-i cum execută cea mai impresionantă figură a dansului – *secerele îngenunchiate*. O ilustrație specifică a dansului o constituie numeroasele strigături cu conținut satiric pe care și le adresează flăcăii întrecându-se la joc.¹⁵³ Semnalăm cu acest prilej o influență majoră din partea folclorului coregrafic sârbesc: Amprenta multiplu marcată a *dansului tematic*.

O problemă arzătoare a folclorului românesc în Voivodina a fost publicarea unui îndrumător pentru formațiile folclorice a societăților culturale. Pentru alcătuirea îndrumătorului a fost însărcinat învățătorul Andrei Popin, care a terminat lucrarea sa în anul 1951, cu titlul *Manual de dansuri populare românești*. Andrei Popin

¹⁵⁰ „*Libertatea*”, 6 mai 1962, p. 4

¹⁵¹ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Alibunar, Editura CRS, 1998, p. 124

¹⁵² Marijana Maluckov, *Rumuni u Banatu*, Novi sad, Vojvodjanski muzej, 1985, p. 27

¹⁵³ „*Libertatea*”, august 1962, p. 7

considera o sarcină importantă înlăturarea jocurilor neromânești din repertoriul folcloric și introducerea jocurilor românești tradiționale. O parte din dansurile și cântecele publicate în volum au fost preluate din cartea *Jocuri românești* de Alexandru Dolorescu din România, dar este folosit și materialul adunat și notat în intervalul de patru ani de Andrei Popin, precum și din cercetările interpretate de autor. Cartea a apărut într-un tiraj de 1000 de exemplare cu scopul de a fi utilizată de societățile culturale, școli și instituții culturale care cultivau dansurile populare românești.¹⁵⁴ Manualul, prelegerile și cursurile pentru coregrafi aveau drept scop popularizarea și stimularea activității folclorice în rândul populației. La o trecere în revistă de la Vârșeț, echipa de dansuri din Deliblata trebuia să-și încheie suita de dansuri pe scenă cu *sârba*, dar programul a fost considerat prea lung trebuind scurtat și astfel au fost opriți să execute *sârba*, închinându-li-se cortina. Drept răspuns la acest gest, deliblăcenii în mod colectiv au renunțat la abonamentul ziarului „*Libertatea*”, ca semn de protest, dezamăgire și dezapreciere.¹⁵⁵ Secțiile de folclor din Begheiți și Vârșeț au participat în calitate de oaspeți la Serbările populare a minorității slovace la Bački Petrovac. Cotidianul „*Dnevnik*” face remarcă referitoare la echipele de dansuri românești, care au avut jocuri bine executate, într-o bună stilizare, inventivă din punct de vedere coregrafic. Siguranța și claritatea mișcărilor au caracterizat formațiile în ritm grațios.¹⁵⁶

În unele localități cu populație mixtă cum este Ecica, Mărghita, Glogoni, în cadrul Societăților culturale românești au existat echipe de dansuri naționale la care se lucra pe două secții – secția românească și sârbească.

În perioada 1945–1962 dintre toate formele de activitate cultural-artistică, la cultivarea dansului popular nu s-a reușit pe deplin, în mare parte din cauza lipsei de cadre de specialitate în acest domeniu.¹⁵⁷

II.6. ORCHESTRA DE MUZICĂ POPULARĂ

În societățile tradiționale muzica a fost parte componentă a vieții cotidiene și a ritualului, cu care se ocupau toți membrii comunității. Un public muzical anume nu exista.¹⁵⁸

Un segment important în viața culturală a românilor voivodineni au fost orchestrele de muzică populară. În Banat muzica bănățeană, de altfel foarte răspândită, a

¹⁵⁴ Andrei Popin, *Manual de dansuri naționale românești*, Vârșeț, Editura Frăție și Unitate, 1951, p. 33–35

¹⁵⁵ „*Libertatea*”, 30 martie 1951, p. 5

¹⁵⁶ „*Dnevnik*”, 28 martie 1956, p. 8

¹⁵⁷ „*Libertatea*”, 15 aprilie 1960, p. 6

¹⁵⁸ Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković, *Cultura – management, mediere, marketing*, Timișoara, Fundația Interart Triade, 2002, p. 106

fost cunoscută sub denumirea de *tăraf* (Ion Luca Bănățeanu, Nelu Stan, Moise Belmustață, Ion Durain, Pătru Buliga și alții). Tarafurile au fost alcătuite la început din viori, viole, contrabas și țambal și prezente la nunți, botezuri, serbări, manifestări culturale în localitate și în afara așezării.¹⁵⁹ Tarafurile bănățene de lăutari reprezintă climatul muzical specific al zonei noastre, în care au cultivat și păstrat muzica populară în toate aspectele ei.¹⁶⁰

În perioada interbelică în zona de pustă a Banatului celebrul țaraf *Durain* a dominat, iar în zona așa-zisă de codru a fost cunoscut țaraful *Buligonii*.

Denumirea *Buligonii* a orchestrei lăutărești este în fond numele de familie al celor cinci membrii. Celebrul țaraf a dominat prin cântec zona de la Bega până la Dunăre, cutreierând sat după sat. Din Srediștea Mică și până la Rachitova și Pătrovaț, la poalele Semenicului (România).

Pentru a ajunge la destinație călătoreau 2–3 zile cu trăsura sau pe jos. Tot ceea ce au creat și au cules *Buligonii*, s-a transmis de la bunic la nepot, de la tată la fiu.¹⁶¹ Taraful a fost alcătuit din următorii instrumentiști: Alexa Buligă – vioară, Gheorghe Buligă – vioară, Ion Buligă – contrabas, Petru Buligă – braci, Ion Dima-Borgoi – braci și Ion Roșu – contrabas. Elemente din muzica lor se păstrează încă și în zilele noastre. *Axionul lui Buligă* se cântă și azi în Banat.¹⁶² Acești virtuozii ai cântecului popular, pe lângă calități deosebite de interpreți, au fost și buni dansatori, lucru pe care l-au demonstrat la hora în sat sau în alte împrejurări. În perioada postbelică, spre finalul carierei, lăutarii au cântat în cârciuma lui Slavcu din Pârneaurea.¹⁶³

Este important să subliniem faptul că unul din cei mai cunoscuți lăutari din Voivodina, Ion Durain, este primul muzician de etnie română care a înregistrat un disc pentru producția muzicală americană *Columbia Phonograph Company* din New York. După terminarea războiului mondial, bătrânul Durain tot mai rar cânta, iar din cauza colaborării cu germanii în timpul războiului, comuniștii l-au internat în lagăr, astfel după eliberare, în anul 1947 a decedat.¹⁶⁴

Satele românești din Voivodina au avut violoniști care în comunitatea din care făceau parte au fost deosebit de apreciați. De obicei au condus tarafurile atât de necesare localităților sau au fost încadrați în formații. Pe la mijlocul secolului trecut, sub influența frecventelor contacte cu marile ansambluri din România, în satele românești din partea sârbească a Banatului se vor consolida orchestrele

¹⁵⁹ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 194

¹⁶⁰ Mircea Măran, Eugen Cinci, Mircea Samoilă, Lăutarul Ion Durain, Vladimirovaț 2005, p. 27

¹⁶¹ Natalia Stan, *Doinitorii legendari*, „Glasul Cerbiciei” nr. 1, 2007, p. 5

¹⁶² „Cuvântul românesc”, nr. 45/ 2003, p. 14

¹⁶³ Informații furnizate de Dumitru Iovan din Pârneaurea

¹⁶⁴ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 195

Societăților culturale. În acest răstimp s-a ajuns la cristalizarea câtorva orchestre remarcabile: Begheiți, Uzdin, Nicolinț, Ovcea, Mesici. De remarcat este că nucleul acestor orchestre provenea din fostele tarafuri.¹⁶⁵

La Glogoni fanfara își încetează activitatea în anul 1961 și i-a naștere orchestra *Veselia*. Cauzele au fost multiple: numărul tot mai mic de locuitori de etnie română, plecarea la muncă provizorie în străinătate, iar fanfara nu a mai putut aduna numărul necesar de membri, pentru a putea desfășura activitatea, s-a ajuns la ideea să se înființeze orchestra.¹⁶⁶ Această orchestră a interpretat muzică populară compusă din instrumente de suflat: clarinete, saxofoane, acordeoane, precum și alte instrumente care au servit fostei fanfare. Unii dintre soliști s-au evidențiat, precum Viorel Idvorean care a devenit membru în fanfara militară din Belgrad, iar Nicolae Idvorean – Lae a fost membru într-o orchestră de muzică simfonică din Germania.¹⁶⁷ Orchestra din Glogoni formată din membrii fanfarei, la joc pe lângă ardelene, învărtite și hore a executat valsuri și tangouri.¹⁶⁸ În primii ani după eliberare, școlile noastre nu au dat atenția cuvenită culturii muzicale, iar majoritatea Comitetelor populare nu au prevăzut nici un fel de sprijin financiar pentru activitatea secțiilor muzicale de amatori.¹⁶⁹ La inițiativa unui grup de entuziaști în anul 1959 la Nicolinț s-a pus temelia orchestrei în cadrul SCA *Ion Heliade Rădulescu*. Conducătorul orchestrei a fost Ion Matei care și-a adus contribuția la avansarea vieții muzicale în general. Din 1962 orchestra este condusă de Ionel Corneanu care mai târziu înființează și o orchestră a școlii, unde au fost incluși elevi și eleve.¹⁷⁰

Prima orchestră de coarde este înființată în anul 1949 în cadrul Societății Culturale „*Petru Albu*” din Vârșeț, dirijată de Sever Bunda.¹⁷¹ Orchestra a fost formată din patrusprezece instrumentiști iar în anul 1961 s-au procurat instrumente muzicale în valoare de 540.000 dinari, suma primită de la Fondul pentru activitatea culturală din Voivodina.¹⁷²

Tot în perioada de după al doilea război mondial sub o formă nouă de organizare, și-a început activitatea prima dată în satele românești din Voivodina, orchestra de muzică populară *Doina* din Uzdin, care în scurt timp a devenit model de organizare pentru alte localități. Astfel s-a reorganizat *Lira* din Begheiți care trece din faza

¹⁶⁵ Mircea Măran, Eugen Cinci, Mircea Samoilă, *Lăutarul Ion Durain*, Vladimirovaț-Seleuș, 2005, p. 78

¹⁶⁶ Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzărean, *Libertatea 1945–1995, ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 142

¹⁶⁷ Ilie Baba, *Glogoni – pagini de istorie culturală*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 68

¹⁶⁸ „*Libertatea*”, 17 noiembrie 1957, p. 7

¹⁶⁹ Ibidem

¹⁷⁰ Gheorghe Bosioc, *Nicolinț-pagini de istorie și cultură*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 1998, p. 32

¹⁷¹ Eugen Cinci, *Consonanțe vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003, p. 71

¹⁷² Paraschiva Doban și alții, *Hora Luceferilor*, Vârșeț, Editura CRS, 1998, p. 18

lăutărească, într-o formă organizată în cadrul SC *Flacăra*. La scurt timp apar orchestrele de valoare în localitățile: Ovcea, Vârșeț, Nicolinț, Sân Mihai, Mesici și altele.¹⁷³ Activitatea în orchestre a pretins de la activiștii amatori disciplină, perseverență în muncă, activitate sistematică și organizată, în care individul se încadrează în ansamblu. Meritul orchestrei *Doina* constă și în faptul că a inițiat Festivalul Cântecului Popular din Voivodina, apărut într-o perioadă când era mai necesar, în etapa de stagnare a activității culturale și a servit ca un nou stimulent în activitatea artistică a Societăților culturale.¹⁷⁴ Ilie Ristea, cunoscut violonist în anul 1951 intră în orchestra nou înființată *Doina* împreună cu Petru Șămanțu, cunoscut solist vocal și instrumental al doinelor autentice bănațene, prezent și în emisiunile muzicale de televiziune.¹⁷⁵ Pe parcursul anilor în mai toate localitățile românești unde exista societate culturală s-au înființat orchestre. La Ovcea în anul 1954 s-a înființat orchestra *Steaua* din inițiativa tinerilor entuziaști reîntorși din armată. În următorul an, s-a încadrat în Societatea Culturală *Steaua* cultivând, răspândind și promovând cântecele și melodiile folclorice din Ovcea.¹⁷⁶

Un alt exemplu este orchestra lui Vulcu Braica din Sălcița, unde o perioadă de timp a activat profesorul Todor Petrone, mai târziu membru al orchestrei simfonice a RTV Belgrad, dirijorul orchestrei RTV Priștina (Kosovo), orchestrei din Zagreb (Croatia).¹⁷⁷

Treptat, numeroși tineri instrumentiști, care cântau în fanfară la clarinet sau saxofon au început să-și înjghebeze formații instrumentale – orchestre de muzică populară în care, alături de viori, linia melodică o cântau și suflătorii.¹⁷⁸ În zona de pustă a Banatului fanfarele sunt înlocuite cu orchestrele de muzică populară, care cântă duminica la joc, iar în unele sate Societatea Culturală într-o anumită perioadă de timp o constituia doar cei 7–10 membri ai orchestrei. La repetițiile orchestrelor de obicei tinerii din sat au venit la cămin, să asculte – să deranjeze.¹⁷⁹

La Adunarea anuală a Comunității Culturale din Republica Populară Serbia, ținută la Belgrad în 1957, Uniunea Societăților Muzicale din Serbia a ajuns la constatarea că la stagnarea activității muzicale s-a ajuns din cauza lipsei de

¹⁷³ Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzărean, *Libertatea 1945–1995, ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 10

¹⁷⁴ „Libertatea”, 27 mai 1970, p. 5

¹⁷⁵ Vasa Barbu, Petru Șămanțu, *Un violonist cu suflet de doinitor*, în vol. *Oameni de seamă ai Banatului*, Timișoara, Editura „Augusta”, 2003, p. 144

¹⁷⁶ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea – pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 2007, p. 69

¹⁷⁷ Gheorghe Vulcu – Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, p. 124

¹⁷⁸ „Lumina”, nr. 6–9/1994, p. 58

¹⁷⁹ „Libertatea”, noiembrie 1962, p. 7

specialiști, respectiv n-au intrat elemente tinere în societățile muzicale (coruri și orchestre).¹⁸⁰

La Alibunar, prima orchestră de muzică populară a fost înființată în anul 1950. Orchestra a interpretat melodii românești și sârbești și a fost formată în cadrul SC Nušić și SC *Doina* care mai târziu este numită *Unirea*.¹⁸¹

În unele localități, amintim Doloave, Mesici, orchestra de muzică populară se înființează la începutul anilor șaizeci ai secolului trecut, alcătuite din acordeoniști, bas-chitară și instrumente de suflat.¹⁸²

Orchestrale românești au susținut singure sau acompaniind soliști vocali, concerte prin satele noastre și au făcut imprimări la radio. Pe parcurs orchestrele și-au completat cadrele cu instrumente noi, introducând saxofonul. În practică, cu cât orchestra dispunea de instrumente mai variate, mai deosebite ca gen, cu atât orchestrația a devenit mai bogată. Melodia reluată la diverse instrumente, oferea mai mare bogăție frazei muzicale.¹⁸³

Generația postbelică de instrumentiști a reușit, în condiții grele, să păstreze amprenta tradițională a țesăturii melodiei, nota specifică sufletului bănățean întruchipat în cântece lirice, *doine*, melodii de joc, melodii ceremoniale, ce au la bază o structură arhaică, figuri și melodii specifice care, deși poartă această denumire ca și cele din Banatul românesc (pipierul, poșovaica, cârligu, cărbășește...) ele prezintă totuși tipuri melodice specifice create de minunați lăutari de pe meleagurile noastre. Păstrarea sufletului specific, autentic a constituit și constituie un izvor nesecat, dar permanent de inspirație, făclie aprinsă la păstrarea conștiinței de neam. Admirația și interesul lui Bela Bartok pentru folclorul românilor din Voivodina, încă în 1912, reprezintă un exemplu elocvent în această privință.¹⁸⁴

Cea mai celebră orchestră în perioada postbelică a fost *Lira* din Begheiți. Evoluând în condiții vitrege, dar cu devotament, orchestra și-a perfecționat și lărgit cu fiecare repetiție repertoriu și mijloacele de exprimare, exigența, colegialitatea și spiritul de echipă, făcând din toți cei care cu dragoste și mândrie au cântat sub faldurile acestei formații orchestrale ambasadorii artistici credinței străbune și ai patriotismului înflăcărat. Tot în această așezare, în anul 1933 s-a înființat orchestra *Ciocârlia* sub bagheta dirijorului Alexandru Leca – Frișcan. Din păcate, formația

¹⁸⁰ „*Libertatea*”, octombrie 1957, p. 6

¹⁸¹ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, p. 115

¹⁸² Gheorghe Giacob-Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura „*Libertatea*”, 2003, p. 58

¹⁸³ „*Libertatea*”, iulie 1957, p. 6

¹⁸⁴ „*Lumina*”, nr. 7–8, Panciova 1994, p. 58

muzicală nu a putut activa mult timp, deoarece unii dintre membrii ei au plecat la muncă în străinătate.¹⁸⁵

Cele două orchestre în anul 1953 au găsit o formulă de fuziune în cadrul SCA *Flacăra*, sub conducerea lui Vichentie Petrovici.¹⁸⁶ Perioada de aur începe în anii șaizeci ai secolului trecut când orchestra este instruită de fiul lui Bocăluț, Lucian Petrovici, concertmaestru al Orchestrei Populare la Radio Novi Sad. În acest răstimp, orchestra înregistrează succese excepționale la festivalurile de la Kikinda și Baimok, la Festivalul Voivodinean din Ruma, la Sărbătoarea păstorilor de la Svârlig, precum și la festivalurile de folclor din Iugoslavia: Koper, Portorož, Piran, Izola, Ankoran și Split.¹⁸⁷

Repertoriul orchestrelor a fost bogat și variat: *Doina*, *Ardeleana lui Licu*, *Ardeleana lui Bocal*, *Doina lui Durain*, apoi *ardelenele lui Moise Lăutașul – Pitu*, *Pucea*, *Sima Mălaimare*, melodii din repertoriul bănațean: Ion Luca Bănățeanul, Moise Bermustată și Simeon Stan, precum și fragmente din *Rapsodia Română* de George Enescu, hore și sârbe de concert din repertoriul Orchestrei de Muzică Populară de la Radio București și multe altele.¹⁸⁸

Un lucru inedit s-a întâmplat la o nuntă în Begheiți când orchestra *Lira* și taraful lui *Durain* au avut prilejul să se măsoare. Întâmplarea a făcut ca ambele formațiuni muzicale să cânte la aceeași nuntă. *Lira* a cântat la mire, iar *Durain* la mireasă. După masă, la joc au cântat împreună, dar au cântat și separat (pentru a-și demonstra capacitatea și măiestria. Astfel, cele două localități (Toracul Mic și Toracul Mare) au venit la joc să vadă *întrecerea*, iar nunta a primit un alt caracter. Comentariile s-au putut auzi cu mult timp înaintea nunții. *Durain* avea instrumentiști vârsnici. Taraful său îl urmărea cu exacitate și precizie în acompaniament, care a stârnit admirația tuturor. Când orchestra *Lira* a început să cânte, tot jocul a fost cu privirea la Bocăluț, care a executat o doină și două ardelene, până atunci neauzite, creații proprii. După ultimele acorduri, *Durain* i-a felicitat pe membrii formației. Totuși, părerile au fost împărțite...¹⁸⁹

Învățătorul Alexandru Gavrilovici a procurat, la Iabuca, instrumentele necesare pentru orchestră, luând credit bancar, pe cont propriu. Orchestra de muzică populară se bucura de cea mai mare popularitate în localitate, afirmându-se și în afara satului, grație muncii pline de abnegație a dascălului.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, București, Editura Danubius, 1999, p. 123

¹⁸⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 50

¹⁸⁷ Teodor Munteanu, *Bocăluț – lăutarul secolului XX*, Panciova, Almanah „Libertatea”, 2003, p. 98

¹⁸⁸ Ibidem

¹⁸⁹ „Libertatea”, 17 noiembrie 1957, p. 6

¹⁹⁰ Cornel Bălica, *Eforturile comune au dat rod*, „Libertatea”, iulie 1958, p. 5

Până prin anii '60, soliștii instrumentiști în majoritatea cazurilor, au fost amatori, fără o pregătire muzicală, dar care din dragoste și talent au practicat muzica. O grupă aparte de soliști instrumentiști o constituiau învățătorii, care au însușit notele muzicale ca elevi ai școlilor de învățători la Vârșeț și Timișoara, iar majoritatea au cântat la vioară. Un număr relativ mic a cunoscut și interpretat muzica clasică de compozitori din România sau din rândul etniei. Profesorul Ion Matei din Nicolinț s-a evidențiat, executând în anul 1946 piese clasice în prezența ambasadorului României la Belgrad, Tudor Vianu.¹⁹¹

În unele localități s-au depus eforturi în direcția înființării orchestrelor de muzică populară. Învățătorul Mircea Barbulov la Voivodinț a procurat câteva instrumente formând o mică orchestră, însă a activat puțin. Încercări au mai fost, dar nu s-a reușit.¹⁹²

Problemele orchestrelor în perioada postbelică s-au oglindit în activitatea sporadică, sincopată, în campanii fără sistem și muncă permanentă, apoi problema lipsei de dirijori și conducători, organizarea cursurilor permanente etc.¹⁹³

Cu toate acestea, instrumentiștii români din spațiul voivodinean au înregistrat succese pe scenele muzicale ale lumii. Atanasie Tomas Todor, un virtuoz al viorii născut la Uzdin în 1921, la șaisprezece ani se stabilește în S.U.A. unde s-a îndeletnicit cu muzica. A trăit în Hollywood și a compus opere și programe muzicale pentru radio. Înregistrează disc la *Shepard Records* la Hollywood.¹⁹⁴

Orchestra, ca formă muzicală, superioară ca expresie estetică și artistică, reprezintă un segment cultural important în viața românilor din Voivodina. O caracteristică a orchestrelor românești este și diversitatea interferențelor muzicale. Nu rareori, în repertoriul acestora apar sonorități care aparțineau muzicii altor popoare.¹⁹⁵

II.7. SECȚIA DE DRAMĂ

Fenomenul cultural-artistic în spațiul minoritarului român din Voivodina merită tot respectul, atât prin complexitatea și diversitatea modalităților de exprimare, precum și prin durabilitatea și perseverența cu care s-a impus drept model – existențial primar.¹⁹⁶ În secolul al XX-lea, după Primul război mondial, mișcarea

¹⁹¹ „Lumina”, nr. 1, ianuarie 1950, p. 75

¹⁹² Cornel Mata, *Monografia Voivodințului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 286

¹⁹³ „Libertatea”, aprilie 1956, p. 5

¹⁹⁴ Pavel Gătăianț, Atanasie Thomas Todor, *O poveste – oameni de seamă ai Uzdinului*, Timișoara, Editura „Augusta”, 1998, p. 32

¹⁹⁵ „Libertatea”, 18 octombrie 1960, p. 7

¹⁹⁶ Mariana Stratulat și alții, *Monografia trupei de teatru „Neica” din Coștei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2007, p. 5

teatrală a cuprins întregul Banat istoric, având o influență benefică împreună cu mișcarea muzicală a corurilor și formațiunilor muzicale – fanfarelor.¹⁹⁷

Amatorismul teatral în satele noastre a fost inițiat în împrejurări deosebite, în dependență de situația economică, culturală și politică, dar mai ales de numărul intelectualilor și al oamenilor care au înțeles într-un mod rolul de instruire și educație a maselor largi populare. Primele piese jucate de diletanți aveau tendințe instructive prin conținutul lor criticând unele slăbiciuni omenești. O caracteristică generală a începutului activității amatoricești în satele noastre o prezintă faptul că până în urma celui de-al Doilea război mondial nu existau secții de dramă sau teatre de amatori care să funcționeze în mod independent, ci activitatea teatrală se desfășoară în cadrul corurilor existente. În asemenea împrejurări nu putem vorbi de o oarecare calitate artistică a spectacolelor prezentate, ci doar de un început de cultivare a teatrului modern și de popularizare a lui.¹⁹⁸

Pe lângă actori diletanți și regizori improvizați, fără pregătire de specialitate necesară, faza incipientă este caracterizată de entuziaști care aveau afinitate și doreau să realizeze ceva în domeniul activității culturale și țărani din domeniul teatral, iar cu scurgerea timpului și-au însușit și câștigat experiență. Perioada anilor postbelici se caracterizează prin valoarea ridicată a multor piese abordate de autori consacrați (I. L. Caragiale, Branislav Nușić, Mihail Sorbul, Carlo Goldoni și alții), numărul mare de actori, ridicarea la un nivel artistic satisfăcător al modului de interpretare și prin modul superior al regizării pieselor teatrale, cu scenografie corespunzătoare, ținându-se cont de elementele scenice necesare (costumație, machiaj, lumină...)¹⁹⁹.

În absența unui teatru profesionist, românii din Voivodina au recurs la teatrul de amatori ca formă principală de expresie dramatică încă din a doua jumătate a secolului trecut, Totuși, abia după perioada celui de al doilea război mondial, odată cu organizarea manifestărilor bine concepute, se statornicește o tradiție a teatrului de amatori care durează până în zilele noastre. În evoluția acestei mișcări artistice se observă o sporire a exigenței artei interpretative, dar și a criteriilor de evoluare ale juriilor și spectatorilor.²⁰⁰

Frontul de Eliberare Națională încă în 18 februarie 1945 aduce hotărârea de înființare a secțiilor de diletanți în Voivodina. Grupele de diletanți trebuiau să devină cei mai puternici factori culturali. Fiecare echipă avea sarcina ca anual să prezinte șase piese teatrale.²⁰¹

¹⁹⁷ Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004, p. 92

¹⁹⁸ Miodrag Miloș, *Contribuții la cercetarea privind activitatea teatrală amatoricească la românii din PSA Voivodina*, „Lumina”, nr. 6–7/1988, p. 59

¹⁹⁹ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 2002, p. 17

²⁰⁰ Miodrag Miloș, Cuvânt înainte, la vol. *Fascinația scenei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1989

²⁰¹ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 117

Teatrul de amatori în limba română în anul 1945 era foarte modest. În presa timpului se semnalau doar unele serbări culturale în cadrul cărora erau prezentate recitaluri patriotice și monoloage. Doi ani mai târziu (1947) sunt anunțate comitetele locale ale Uniunilor culturale că sunt obligate să înființeze, în cel mai scurt timp secții de dramă pe lângă celelalte existente. Despre înființarea lor trebuia informată Uniunea Culturală a Românilor cu sediul la Vârșeț. Tot la fel, serbarea și conținutul ei trebuia anunțat la U.C.R., iar societățile care nu au piese de teatru să ceară ajutorul Uniunii.²⁰²

Inițiatorii și animatorii vieții culturale la românii din Voivodina au fost învățătorii, iar actorii au fost, în majoritatea cazurilor, sătenii talentați. Repertoriul cuprindea scenete, dramatizări, legende folclorice, comedii și altele. În primii ani postbelici, indiferent de schimbarea sistemului și suferințele cetățenilor forțați să presteze cotele obligatorii, nu se poate vorbi despre o stagnare în ceea ce privește activitatea cultural-artistică. Anume, alături de fanfară și cor, grupa de diletanți pregătea scenete vesele, dialoge și monoloage cu care distra publicul necăjit, adesea flămând, făcându-l să uite de greutățile cotidiene. Anual se organizau întrecerile trupelor de teatru.²⁰³

La început, piesele de teatru s-au prezentat în cadrul serbărilor la care participa corul, formațiunile muzicale, recitatorii, soliștii vocali și instrumentiști. În primii ani postbelici, autoritățile au impus piesele de teatru care erau stabilite dinainte și orientate ideologic, iar tot ceea ce s-a jucat în perioada interbelică și n-a corespuns noilor autorități a fost eliminat. În acest context K. Trifunović și Branislav Nušić în limba română nu s-a jucat din lipsa traducerilor care n-au existat, iar după război devin parte componentă a secțiilor de diletanți de pe întreg teritoriul iugoslav.²⁰⁴

Prima competiție a secțiilor de dramă din localitățile românești se anunță în ziarul „Libertatea”, care avea să se desfășoare pe centre, între 15 și 30 aprilie 1947.²⁰⁵ Competiția a fost dirijată de către Uniunea Societăților Teatrale a Amatorilor din Voivodina, iar secțiile românești se întreceau pe cercuri, împreună cu secțiile amatorilor din rândurile celorlalte popoare și naționalități conlocuitoare. O societate culturală sau secție putea participa la concurs numai cu o singură piesă.

În Voivodina, în anul 1947 existau 357 de ansambluri de amatori. În etapa finală a competițiilor provinciale, la Novi Sad, a participat o singură trupă românească, cea de la Begheiți, cu toate că aproape fiecare așezare românească își avea secția de teatru.²⁰⁶

²⁰² Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, p. 8

²⁰³ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 243

²⁰⁴ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vârșeț 2009, p. 134

²⁰⁵ „Libertatea”, 9 martie 1947, p. 5

²⁰⁶ Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, p. 9

În continuare se prezentau piese de teatru în cadrul programelor cultural-artistice desfășurate în mod aparte cu prilejul sărbătorilor socialiste de stat. Distribuția rolurilor este și pe mai departe în mâinile cadrelor didactice. Publicul de la sate, în general prefera comedii ușoare, iar problemele cu care s-au confruntat actorii amatori au fost de ordin tehnic, lipsind în mod special decorul.²⁰⁷ Piese de teatru pe lângă tineri entuziaști din sat (adesea duceau lipsa de texte) au fost pregătite și din partea elevilor școlilor medii și studenți în vacanțele școlare. La Sîn Mihai în anul 1952 începe și activitatea secției literare.²⁰⁸

Întrecerile de teatru continuă în anul 1948 cu scopul de a scoate în evidență cele mai bune formații și de a dezvolta activitățile teatrului de amatori în țară. Programul prevedea localitățile în care se vor desfășura întrecerile și satele participante.²⁰⁹ Reproducem programul competițiilor de amatori:

- 30 mai la Voivodinț participă la întreceri amatorii din Coștei, Voivodinț, Grebenăț și Straja. Juriul avea următoarea componență: Gligor Popi, V. Groza și N. Polverejan.
- 30 mai la Mărghita s-au întrecut amatorii din Vlaicovăț, Râtișor, Mărghita și Marcovăț. Juriul: R. Flora, I. Buza și N. Vârzoc.
- 13 iunie la Vladimirovaț s-au întrecut amatorii din Satu Nou, Vladimirovaț, Seleuș, Alibunar, Locve, Barițe și Nicolinț. Juriul: M. Avramescu, N. Bocșan și T. Tomici.
- 20 iunie la Uzdin participă la competiție amatorii din Ovcea, Uzdin, Glogoni și Begheiți. Juriul: Elena Biala, T. Doban și Alexandru Maiogan.

Întrecerea finală a celor mai bune secții din grupele amintite a fost prevăzută pe 27 iunie 1948 la Nicolinț. Cele mai bune ansambluri alese la competițiile selective au fost: trupa de teatru din Glogoni cu piesa „Drumul de fier“, din Voivodinț cu piesa „Cine-i hoțul“, din Mărghita cu drama „Răfuiala“ și din Maramorac cu comedia „O noapte furtunoasă“. La competiția finală nu s-a prezentat trupa din Vladimirovaț.²¹⁰ La întrecerile din anul 1948 au participat, în total, 15 secții de dramă cu aproximativ 140 de actori. Este interesant că 70% au fost țărani, 25% intelectuali și 5% muncitori. La finala de la Nicolinț, pe locul întâi s-a plasat trupa de teatru din Maramorac cu comedia „O noapte furtunoasă“ de Ion Luca Caragiale cucerind titlul de cea mai bună secție de dramă amatoricească a românilor din Voivodina pe anul 1948, reprezentând etnia la competiția provincială de la Novi Sad.²¹¹

²⁰⁷ Mircea Măran, *Vladimirovaț-Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2008, p. 169

²⁰⁸ Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, Novi Sad, Editura „Libertatea”, 1989, p. 207

²⁰⁹ „Libertatea”, 16 mai 1948

²¹⁰ „Lumina”, nr. 5–6/1987, p. 61

²¹¹ Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1989, p. 11

În timpul întrecerilor de teatru au apărut cazuri de disqualificare și excluderea secțiilor de teatru considerate neadecvate (fără idei) promovând violența, hoția și alcoolismul. Cazuri au fost semnalate la Mărghita, Jamul Mic și Marcovăț.²¹²

La Straja s-a prezentat piesa *Puiul codrului*, considerată naționalistă, reacționară și antisemită, însă cu unele modificări, dar esențialul și mesajul a rămas nemo-dificat. La alegere n-au contribuit învățătorii ci actorii țărani, astfel consecințele n-au fost atât de tragice.²¹³

Un rol foarte important l-au avut comisiile de notificare (apreciere) care, înaintea începerii întrecerilor, stabilește grupele de diletanți prezente la competiție, numărul membrilor și cheltuielile de deplasare. Verifică suma câștigată din vânzarea biletelor și anunță începerea competiției. Pentru alcătuirea punctajului existau criterii și modul cum se distribuie punctele:

- pentru regie cel mult 10 puncte
- pentru interpretare cel mult 10 puncte
- pentru cunoașterea teatrului și a rolului 10 puncte
- pentru decor maxim 5 puncte
- pentru costumație cel mult 5 puncte
- pentru machiaj cel mult 5 puncte

Fiecare secție de teatru putea obține de la un membru al comisiei maxim 45 de puncte. La sfârșitul competiției, membrii juriului se retrăgeau pentru deliberare și apreciau reprezentațiile, iar în procesul verbal încheiat constatau rezultatul obținut de fiecare grupă în parte. Rezultatul final s-a comunicat și publicului. Comisia de apreciere trimite Uniunii Teatrelor din Voivodina 20% din câștigul serbărilor cu ocazia întrecerilor.²¹⁴

La Vârșeț, în anul 1949 funcționa și teatrul de păpuși în limba română, compus din actori tineri. Prima reprezentare *Scufița Roșie* s-a dat pe 30 decembrie 1949.²¹⁵

Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru români, în încăperile Teatrului Popular Românesc din Vârșeț organizează seminar pentru perfecționarea regizorilor amatori din cadrul societăților culturale. Seminarul a fost organizat în perioada 2–4 ianuarie 1950 și frecventat de 23 cursanți. Prelegerile au fost susținute de membrii Teatrului Popular Românesc: Nicolae Bocșan, Sever Bunda și Viorel Moldovan.²¹⁶ Începând cu anul 1948, pe paginile revistei *Lumina* au început să apară în traducere românească piese de teatru de autori consacrați în literatura sârbă și universală:

²¹² „Lumina”, nr. 4/1949, p. 320

²¹³ „Libertatea”, 11 iulie 1950, p. 5

²¹⁴ „Libertatea”, noiembrie 1949, p. 4

²¹⁵ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc*, vol. II, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 346

²¹⁶ „Lumina”, nr. 1/1950, p. 67

Analfabetul, *Deputatul*, *Un individ suspect*, *Familia îndoliată*, *Lumea* de Branislav Nušić, apoi *Jubileul*, *Ursul*, *În peșt* de A. P. Cehov, *Răfuiala* de Eusebin Camilar, *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale, *Slugile* de Ivan Cankar, *Patrioții* de I. St. Popovici, *Mințile-n cap* de S. Popovici.²¹⁷

În presa românească din Serbia apar îndrumări, respectiv recomandări cu privire la o anumită piesă. Astfel, pentru ca piesă să reușească, se recomandă studierea acțiunii ei, să se cunoască natura fiecărui rol, apoi distribuirea rolurilor să se facă după capacitățile membrilor. Este necesar cel puțin 30 de repetiții și treptat se va tinde a da piesei interpretarea dorită de autor. Piesa trebuia jucată întâi în localitate, creându-se mijloacele financiare necesare, care se vor întrebuița la deplasări. Tot din acest câștig, fiecare secție de teatru își procură cele necesare pentru aranjarea scenică.²¹⁸

Întregerile preliminare din 1950 s-au desfășurat în perioada 5–12 martie, în localitățile care dispuneau de condiții onești: Marcovăț, Iablanca, Râtișor, Nicolinț, Maramorac, Ecica, Mărghita și Glogoni. La Mărcovăț locul întâi a revenit amatorilor gazdă cu spectacolul *Sluga Iernei* de Ivan Cankar, pe locul secund s-au plasat amatorii din Jamul Mic cu spectacolul *Analfabetul* de B. Nušić, iar pe locul trei amatorii din Srediștea Mică cu spectacolul *Leana* de Stilu Pantek.

La Iablanca locul întâi a revenit formației locale pentru spectacolul *Aprindeți moara* de M. Avramescu, locul doi, în mod egal celor din Sălcița cu piesa *Mințile-n cap* de M. Popović și amatorilor din Mesici pentru comedia *Ursul* de A. P. Cehov.

La Râtișor, locul întâi l-au cucerit vlăicovicii cu comedia *Deputatul* de B. Nušić, locul doi secția de dramă din Râtișor și Biserica Albă pentru spectacolele cu aceeași piesă *Inspectorul școlar* de K. Trifković.

La Nicolinț, locul întâi a revenit celor din Alibunar cu piesa *Drum de fier* de Vasile Alecsandri, locul doi gazdele cu spectacolul *Sluga Iernei* de I. Cankar, iar locul trei amatorilor din Seleuș, pentru interpretarea piesei *Mințile-n cap* de M. Popović.

La Maramorac cei mai buni au fost gazdele cu spectacolul *Mințile-n cap*. Pe locul doi s-a plasat secția de dramă din Doloave cu spectacolul *Drum de fier* de V. Alecsandri. În acest centru nu s-au prezentat formațiile din Cuvin și Deliblată.

La Ecica au câștigat gazdele cu piesa *Piatra din casă*. Pe locul secund s-au plasat amatorii din Iancov Most prin interpretarea piesei *Mințile-n cap*, iar locul trei a revenit trupei de teatru din Begheiți cu piesa *Inspectorul școlar*. Secția de dramă din Sărcia a ocupat locul patru pentru interpretarea piesei *Analfabetul* de B. Nušić.

²¹⁷ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 2002, p. 121

²¹⁸ „Libertatea”, 4 martie 1950, p. 4

La Mărghita locul întâi l-au ocupat gazdele cu spectacolul *Mințile-n cap*, locul doi amatorii din Locve cu spectacolul *O scrisoare de dragoste* de A. P. Cehov, iar pe locul trei s-a plasat secția de teatru din Barițe cu spectacolul *Analfabetul*.

La Glogoni locul de frunte l-au cucerit amatorii din Uzdin cu piesa *Inspectorul școlar* de K. Trifković, locul doi gazdele cu piesa *Deputatul* de B. Nušić, iar locul trei secția de dramă din Satu Nou cu spectacolul *Mințile-n cap*.

La întrecerile din anul 1950 se obsearvă o *sărăcie* a repertoriului, unele piese se repet, nu toate secțiile de teatru angajau în activitatea lor țărani și muncitori.²¹⁹

La începutul anilor cinzeci au fost unele cazuri când o secție s-a despărțit de Societatea Culturală. Exemplul pe care îl dăm este secția de teatru a Societății Culturale *Doina* din Râtișor, care s-a despărțit de Societatea Culturală și a activat cu mult succes, dar din cauza presiunilor politice, criticile autorităților s-a reîntors în sânul S.C. *Doina*.²²⁰ Secția teatrală a S.C.A. *Aurel Vlaicu* din Sălcița a fost constituită doar din bărbați, care erau nevoiți să interpreteze și rolurile feminine.²²¹ Secția de dramă a SC *Petru Albu* din Deliblata cu piesa *Persoana suspectă* de Branislav Nušić, s-a prezentat la întrecerile din centrul Maramorac. În urma trecerilor în revistă activitatea secției de dramă a stagnat pentru motivul că n-au fost just apreciați, iar ziarul *Libertatea* a relatat că au jucat altă piesă decât cea care în realitate au prezentat-o.²²²

Întrecerile secțiilor de dramă din centrul Glogoni din 1950 (Satu Nou, Uzdin și gazdele) s-au terminat într-o atmosferă tensionată din cauza lipsei celor doi membri din Comisia de apreciere care nu s-au prezentat la fața locului.²²³

Ardelean Mihai, zis *Miu* din Satu Nou, actor al secției de dramă a SC *Valeriu Docna* a devenit eroul principal al diverselor povestiri, pe care le-a înjghebat elevii școlari din localitate, datorită rolurilor interpretate. A devenit foarte popular în sat încât pe stradă s-au povestit detalii din viața acestui țaran, de a cărui creațiune este strâns legată întreaga activitate teatrală la Satu Nou.²²⁴

De la 1 ianuarie 1951, Teatrul trece sub egida Comitetului Provincial al Voivodinei, ca instituție de stat. În Voivodina, în localitățile românești, existau 32 de secții de dramă.²²⁵

²¹⁹ „Lumina” nr. 3/1950; „Libertatea”, 19 martie 1950

²²⁰ „Libertatea”, 7 martie 1951, p. 6

²²¹ Gheorghe Vulcu-Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, Sălcița, 2005, p. 71

²²² „Libertatea”, martie 1950, p. 5

²²³ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate*, Satu Nou, Casa de Cultură, 2002, p. 169

²²⁴ Viorica Orza, *Adunarea anuală a Societății Culturale “Valeriu Docna” din Satu Nou*, „Libertatea”, 25 ianuarie 1950, p. 5

²²⁵ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc*, vol. II, p. 145

Anul 1953 a reprezentat apogeul activității teatrale la Uzdin, localitatea care a contribuit cel mai mult la ridicarea nivelului artistic al amatorismului teatral la românii din Voivodina.²²⁶ În acest an au fost puse în scenă șapte spectacole, dintre care două de către echipele tinere și cinci de către secția adulților, deși secția a rămas fără cinci actori.²²⁷

Secții de dramă existau în fiecare Societate culturală, iar numărul membrilor oscila în dependență de perioadă, localitate și societatea culturală. Printre neajunsurile în activitatea secțiilor de teatru remarcăm:

- În pregătirea pieselor de teatru nu se acorda atenție cuvenită, punându-se în scenă într-un timp relativ scurt și fără multe repetiții;
- Nu se ținea cont de timpul și spațiul în care acțiunea s-a petrecut;
- Reprezentantele sexului feminin n-au fost în număr satisfăcător încadrate în secțiile de dramă;
- Dotarea sălilor de spectacol a unor societăți culturale a lăsat de dorit;
- Activiștii culturali în unele localități nu au format secții de dramă permanente, ci ocazional desfășurând o activitate campanică.²²⁸

În anul 1956, când s-a desființat Teatrul Popular Românesc din Vârșeț, au încetat să se mai organizeze manifestări teatrale, ceea ce a dus și la stingerea numeroaselor trupe românești de teatru din Voivodina.²²⁹ După desființare, în vara nului 1956, numeroși activiști teatrali din Vârșeț și foști membri ai teatrului s-au atașat Societății Culturale *Petru Albu* (azi *Luceafărul*) să-și satisfacă necesitățile de exprimare artistică în diverse domenii. Astfel, unii foști actori ai teatrului, care se găseau încă în oraș, după șase ani de inactivitate, în anul 1962 înființează o secție de teatru în cadrul S.C. *Petru Albu* și în felul acesta au sperat că vor reuși să reînființeze Teatrul român dizolvat din Vârșeț.²³⁰

Începând cu anul 1957 au apărut primele semne că întrecerile secțiilor de teatru între localitățile cu populație românească dădeau tot mai vădite semne de slăbire, tot mai puține secții de teatru se prezentau la emulații. Un factor remarcat a fost și neacordarea mijloacelor financiare necesare secțiilor de teatru, iar în anul 1959 s-a inaugurat prima ediție a Festivalului de Folclor și Muzică Românească, astfel orchestrele și folclorul erau în plină ascensiune.²³¹

²²⁶ „Lumina”, nr. 2–3/1989, p. 109

²²⁷ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 2002, p. 141

²²⁸ „Libertatea”, 12 februarie 1950, p. 6

²²⁹ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate, Satu Nou*, Casa de Cultură Satu Nou, 2002, p. 190

²³⁰ Miodrag Miloș, *Contribuții la cercetările privind activitatea teatrală amatoriască la românii din Voivodina*, Editura „Libertatea”, 1989, p. 107

²³¹ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 2002, p. 167

Aurelia Bujigan născută la Ovcea și originală din Deliblata, a devenit prima actoare profesionistă din această parte a Banatului în cadrul Teatrului Profesionist din București, în perioada de după război.²³² Entuziasm și insistență au dovedit și membri secției de dramă din cadrul S. C. *George Coșbuc* din Grebenaț, care au făcut repetiții în fiecare seară după terminarea celorlalte secții, chiar până la ora 23,00.²³³ Demn de amintit este reînființarea secției de dramă în 1948 la Coștei în cadrul S.C.A. *Mihai Eminescu* care obține rezultate remarcabile, existând o continuitate până în zilele noastre.²³⁴

În Voivodina (1960) existau 48 de teatre de amatori și 383 secții de dramă în cadrul societăților cultural-artistice cu 19.000 de membri activi și peste 20 de mii membri ajutători ceea ce reprezenta o forță. În fiecare secție de dramă sau teatru de amatori au fost încadrați în medie între 40–50 de membri activi și ajutători. Majoritatea amatorilor de teatru trăiau la țară, activând în condiții care de multe ori nu corespundeau cerințelor.²³⁵

Perioada anilor 1945–1962 se caracterizează prin valoarea foarte ridicată a multor piese abordate de autori foarte cunoscuți (I. L. Caragiale, Branislav Nušić, Mihail Sorbul, Carlo Goldoni și alții), iar pentru realizarea repertoriului a fost nevoie de actori dotați și de regizori consacrați.²³⁶

Tot în această perioadă cele o sută piese de teatru care au fost mai frecvent interpretate de secțiile românești au fost următoarele opere:

1. Puiu Maximilian – *O scrisoare de pe front*, 1945–1947
2. Puiu Maximilian – *Văduva cu farmece*, 1946
3. Anton Pavlovici Cehov – *În peșit*, 1950
4. Anton Pavlovici Cehov – *O scrisoare de dragoste*, 1950
5. Anton Pavlovici Cehov – *Putea să fie și mai rău*, 1951
6. Anton Pavlovici Cehov – *Ursul*, 1952
7. Anton Pavlovici Cehov – *Copilul științei*, 1950
8. Anton Pavlovici Cehov – *Jubileul*, 1952
9. Anton Pavlovici Cehov – *Elixirul tinereții*, 1955
10. Branislav Nušić – *Familia îndoliată*, 1950
11. Branislav Nušić – *Lumea*, 1950
12. Branislav Nušić – *Individul suspect*, 1948
13. Branislav Nušić – *Dr*, 1953
14. Branislav Nušić – *Răposatul*, 1956

²³² Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 138

²³³ Tiberiu Mohora, *Numai munca intensivă aduce roade...*, „Libertatea”, martie 1954, p. 7

²³⁴ Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei*, 1969, p. 89

²³⁵ „Libertatea”, 8 noiembrie 1959

²³⁶ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 2002, pag. 169

15. Branislav Nušić – *Însurătoare și măritiş*, 1958
16. Branislav Nušić – *Haplea la stăpână*, 1958
17. Branislav Nušić – *Musca*, 1958
18. Branislav Nušić – *Doi hoji*, 1958
19. Branislav Nušić – *Deputatul*, 1950
20. Branislav Nušić – *Belgradul cândva și acum*, 1952
21. Branislav Nušić – *Analfabetul*, 1950
22. Branislav Nušić – *Copilul comunal*, 1957
23. Branislav Nušić – *Țiganul boier*, 1956
24. Branislav Nušić – *Doamna ministru*, 1956
25. Suhodolski – *Nebunul*, 1949
26. Suhodolski – *Creanga verde*, 1950
27. Ion Luca Caragiale – *Năpasta*, 1947
28. Ion Luca Caragiale – *O noapte furtunoasă*, 1953
29. Ion Luca Caragiale – *O scrisoare pierdută*, 1956
30. Ion Luca Caragiale – *D-ale carnavalului*, 1950
31. Ion Luca Caragiale – *Conul Leonida față cu reacțiunea*, 1950
32. Ion Luca Caragiale – *Răzbunarea*, 1950
33. Ivan Cankar – *Slugi*, 1948
34. N. Ostrovski – *Bojarka*, 1949
35. Vasile Alecsandri – *Piatra din casă*, 1947
36. Vasile Alecsandri – *Drum de fier*, 1950
37. Vasile Alecsandri – *Arvinte și Pepelea*, 1957
38. V. Pavicevici – *Mințile-n cap*, 1950
39. Leon Levin – *Ochii Anișoarei*, 1949
40. Victor Eftimiu – *Omul care a văzut moartea*, 1957
41. Mihai Eminescu – *Luceafărul*, 1958
42. Mihai Eminescu – *Scrisoarea a III-a*, 1958
43. Radu Flora – *Școala logodnicilor*, 1956
44. E. Tăzlănanu – *Leana*, 1945
45. E. Tăzlănanu – *Căsuța veche*, 1946
46. Lasinski – *Oglinda fermecată*, 1953
47. Aleksandar Aleksandrovici Fadeiev – *Tânăra gardă*, 1950
48. A. Sljebov – *Nastenka*, 1948
49. Ion Creangă – *Soacra cu trei nurori*, 1959
50. B. Georgevici – *Casa din colț*, 1960
51. Nicolae Polverejan – *Nunta fără voie*, 1962
52. V. Mandić – *Tema de casă*, 1962

53. Vasa Stojanović – *Licuriciul pe creangă*, 1962
54. C. Negruzzi – *Carantina*, 1945
55. N. Panait – *Și dracul se teme*, 1945
56. I. Pas – *Tândală și Păcală*, 1945
57. I. Pas – *Maistor Păpuc*, 1945
58. Kosta Trifković – *Inspectorul școlar*, 1950
59. Kosta Trifković – *La mulți ani!*, 1956
60. Kosta Trifković – *Cine alege – culege*, 1954
61. Kosta Trifković – *Alegătoarea*, 1950
62. N. Țânțariu – *Sardul fermecat*, 1949
63. N. Țânțariu – *Puiul codrului*, 1956
64. N. Țânțariu – *S-a stricat lumea*, 1946
65. Stilu Pantele – *Leana*, 1950
66. Plaovici – Siokovici – *Apa de munte*, 1950
67. Mihai Avramenscu – *Aprindeți moara*, 1950
68. Dobričanin – *Locuința comună*, 1957
69. Branko Čopić – *Femei noi*, 1952
70. Bertola Brent – *Puștile doamnei Carrar*, 1957
71. Liviu Rebreanu – *Ion*, 1950
72. Ion Costea – *Guvern popular*, 1949
73. Bergholtz și Macogonenco – *Puterea dragostei*, 1950
74. Eusebiu Cămlar – *Răzbunarea*, 1950
75. Mile Klojčić – *Mama*, 1953
76. Carlo Goldoni – *Mirandolina*, 1951
77. Jovan Sterija Popović – *Însurătoare și măritiş*, 1952
78. M. Sebastian – *Omul care a văzut moartea*, 1950
79. Maksim Gorki – *Copiii soarelui*, 1954
80. Nazarev – *O discuție veselă*, 1952
81. M. Mitrović – *Concurs*, 1962
82. M. Sorbul – *Poveste studentească*, 1950
83. M. Sorbul – *Plângi, pământ iubit*, 1950
84. M. Sorbu – *Trenul blindat*, 1953
85. M. Sorbu – *Cuiul lui Pepelea*, 1951
86. M. Sorbu – *Făclia de Paști*, 1950
87. I. Nazarov – *Rațe cu repetiție*, 1948
88. I. Nazarov – *O discuție veselă*, 1948
89. I. Cankar – *Sluga Iernei*, 1950
90. Gou și D. Iso – *Adânci sunt rădăcinile*, 1953

91. Valentin Petrovici Kataiev – *Copilul poporului*, 1951
92. Joža Horvat – *Degetul înaintea nasului*, 1949
93. Kulenović – „*Ce acum...?*”, 1951
94. [?] Stancu – *Prietenie sinceră*, 1950
95. [?] Stancu – *Institut pentru reeducare*, 1950
96. Ana Brodele – *Rivalele*, 1952
97. James Gow și Arnold D`hssan – *Rădăcini adânci*, 1953
98. Alan Paton – *Plângi patrie iubită*, 1956
99. M. Sorbul – *Poveste studentească*, 1960
100. Dimitrie Fara – *Dragostea e averea*, 1962²³⁷

II.8. TEATRUL POPULAR ROMÂNESC DIN VÂRȘEȚ

Un rezultat important reprezintă și înființarea celor opt teatre profesioniste pe teritoriul Voivodinei, drept urmare a dezvoltării culturii socialiste și influenței în popor. Teatrul profesionist sârbesc „Sterija” din Vârșeț a început să funcționeze pe 2 ianuarie 1945. Înființarea Teatrului popular românesc la Vârșeț în anul 1949 a însemnat un factor important în procesul de promovare a vieții și culturii teatrale românești în Voivodina.²³⁸ În perioada incipientă (1949–1950) s-au depus eforturi pentru înjghebarea ansamblului, dându-se nouă opere din literatura dramatică, totalizând 57 spectacole în cele 29 de sate românești și mixte pe care le-a vizitat, iar în stagiunile viitoare prioritate a fost ascensiunea lui artistică.²³⁹

Teatrul Popular Românesc s-a manifestat ca un factor important în procesul de promovare al culturii teatrale. În Voivodina au fost populare trecerile în revistă ale teatrelor de amatori. La toate manifestările respective de nivel comunal și provincial, participau și ansambluri care reprezentau minoritatea română, iar secțiile de dramă prezentau spectacole calitative din punct de vedere artistic. În asemenea condiții, când populația rurală tot mai mult este atrasă de teatru, se naște ideea de înființare a unui teatru profesionist românesc.²⁴⁰ Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru români, a adus hotărârea ca în cadrul S. C. *Petru Albu* din Vârșeț să ia ființă primul Teatru Românesc – Semiprofesionist, avându-se în considerare inexistența cadrelor de specialitate pentru ca ansamblul să primească imediat statutul de ansamblu profesionist.²⁴¹

²³⁷ „*Lumina*” nr. 1/ianuarie 1950, pag. 65–70; Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, Panciova, p. 7–18

²³⁸ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 139

²³⁹ „*Slobodna Vojvodina*”, 9 martie 1950, p. 11

²⁴⁰ „*Libertatea*”, 5 iunie 1949, p. 4

²⁴¹ *Ibidem*

Ideea înființării, după cum se pare a pornit din sânul membrilor Societății Culturale *Petru Albu* din Vârșeț.²⁴²

Ideea înființării Teatrului Profesionist a fost una politică, într-o perioadă grea când Iugoslavia s-a detașat de influența Uniunii Sovietice, iar înființarea teatrelor minoritare a reprezentat o replică a statului iugoslav membrilor Pactului de la Varșovia, care o acuzau constant de încălcarea drepturilor minorităților naționale. În acest context, odată cu dezghețarea relațiilor politice dintre Iugoslavia și U.R.S.S., Teatrul Popular Românesc se desființează sub diferite pretexte.²⁴³

În faza incipientă (1949/50), când s-a format nucleul artistic, se fac demersuri oficiale pentru transformarea unor cadre didactice cu înclinații pentru activitatea teatrală, la Vârșeț. Teatrul Popular Românesc la început a numărat 8–9 actori profesioniști: Nicolae Bocșan, Lili Bocșan, Sever Bunda, Vida Bunda, Viorel Moldovan, Anuica Moldovan, Sofia Buza, Maria Bura, Ion Petrică și Solomon Miloș (persoană tehnică).²⁴⁴

Teatrul a avut un caracter ambulant, iar mica trupă de entuziaști începe să colinde satele cu populație românească. Sâmbăta și duminica se deplasau în câte un sat din jurul Vârșețului, Alibunarului, Zrenianinului sau Panciovei, bucurându-se de primire călduroasă și entuziastă, o adevărată sărbătoare pentru întreaga localitate.²⁴⁵

Primul spectacol de teatru s-a jucat pe 6 iunie 1949 prezentându-se comedia „Năpasta” de Ion Luca Caragiale, în regia lui Nicolae Bocșan. La alegere s-a luat în considerare că „Năpasta” are puține personaje și își desfășoară acțiunea în mediul satului românesc al vremii, apropiat de țăranul român din Voivodina. Teatrul având caracter ambulant, trebuia să transporte decorul cu mijloacele de comunicație existente (trenul, tractorul cu remorcă și trăsurile). La premieră au fost prezenți 180 delegați din satele cu populație românească.²⁴⁶

În pofida mijloacelor de transport modeste și improvizări scenice, Teatrul Popular a avut un rol pozitiv stimulând activitatea secțiilor de diletanți din satele noastre și apropiând spectatorul obișnuit de la țară de scenă.²⁴⁷

Vom exemplifica prin vizita efectuată la Mesici (sat din zona de codru a Banatului) în anul 1955, când Teatrul Popular Românesc a vizitat Mesiciul, iar în localitate nu exista cămin cultural. Spectacolul s-a prezentat în curtea casei cetățeanului Miță Ivașcu. A venit aproape tot satul cu mic cu mare, deși fiecare venea

²⁴² *Almanahul „Libertatea”*, Panciova 1990, p. 47

²⁴³ Informații furnizate de Petru Flora

²⁴⁴ „*Lumina*” nr. 1/1948, p. 35

²⁴⁵ Miodrag Miloș, *Unele momente din activitatea Teatrului Popular Român din Vârșeț (1949–1956)*, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenianin 1973, p. 207

²⁴⁶ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 140

²⁴⁷ „*Lumina*”, nr. 4/1950

cu scaun de acasă. Mulți aduceau ouă, brânză sau pâine, iar bărbații au venit cu câte o domigeană sau un litru de vin. Petrecerea a durat până în zorii zilei următoare. La întoarcere, un localnic a retezat un prun (pom foarte răspândit la Mesici) care l-a pus în camionul cu care ansamblul s-a deplasat.²⁴⁸

Interesant este să ilustrăm prin cifre interesul spectatorilor prin satele românești care au urmărit spectacolele în turneu: Coștei – 350, Voivodinț – 350, Uzdin – 350, Râtișor – 200, Deliblata – 200, Maramorac – 300, Vladimirovaț – 200, Alibunar – 200, Seleuș – 160, Locve – 160, Vlaicovăț – 150 etc.

Teatrul Popular Român din Vârșeț în prima stagiune în repertoriu a avut nouă opere din literatura dramatică. În total 29 sate românești și mixte au fost vizitate prezentându-se 57 spectacole teatrale la care au participat 14.720 spectatori.²⁴⁹ O contribuție importantă și un mare merit îl au soții Ion și Măria Isaia, actori profesioniști cu o bogată experiență scenică la Teatrul Național din București.²⁵⁰

Ultima premieră, *Sirena*, s-a jucat la 4 aprilie 1956 la Vârșeț. Teatrul a dăinuit o perioadă scurtă pentru a-și putea afirma o fizionomie specifică. Caracterul ambulant l-a situat într-o poziție aparte față de celelalte case teatrale din Voivodina.²⁵¹

Teatrul Popular Român în decursul celor șapte ani de existență a pregătit 30 de premiere prezentând etniei românești aproape 500 de spectacole. Începând din 1951 Teatrul Românesc a fost susținut de către Consiliul Cultural al P. A. Voivodina, iar în urma decentralizării a trecut în ingerințele cercuale. Activitatea teatrului s-a desfășurat în cuprinsul celor trei comune cu populație românească: Vârșeț, Panciova și Zrenianin. În aceste condiții, cele trei comune (județe) trebuiau să asigure mijloacele financiare necesare activității. Deși comunele Vârșeț și Zrenianin au căzut de acord, comuna Panciova a respins sprijinirea propunând ca asigurarea mijloacelor financiare să fie făcută de localitățile românești unde teatrul își desfășoară activitatea. Propunerea n-a găsit ecou în rândurile minorității și nici suport financiar.²⁵²

Decizia a fost adusă la ședința Consiliului Cercual din Vârșeț din 17 mai 1956, iar motivul invocat a fost lipsa de mijloace financiare.²⁵³

În continuare prezentăm lista pieselor care au fost jucate de Teatrul Popular Român:

- Ion Luca Caragiale – *Năpasta; O scrisoare pierdută; O noapte furtunoasă; D-ale Carnavalului;*

²⁴⁸ „Cuvântul românesc”, nr. 49–50, anul XIII, (2003), p. 21

²⁴⁹ Nicoleta Polverejan, *Prima fază de activitate teatrală a Teatrului Popular Român*, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenianin 1976, p. 213

²⁵⁰ „Libertatea”, martie 1952, p. 5

²⁵¹ Alexandru Maiogan, *O piesă bună și un succes*, „Libertatea”, 21 martie 1954, p. 4

²⁵² Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, *Libertatea 1945–1995, ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 150

²⁵³ „Libertatea”, 10 iunie 1956, p. 3

- Zaharia Bârsan – *Mușcata din fereastră*;
- T. Mușatescu – *Titanic vals*;
- Branislav Nušić – *Familia îndoliată*; *Deputatul*; *Lumea*; *Omul de rând*; *Copilul comunal*; *Doamna ministru*;
- Jovan Sterija Popovici – *Însurătoare și măritiș*; *Femeia rea*; *Măistorița la modă*;
- K. Trifković – *Cine alege și culege*;
- S. Sremac – *Popa Cira și popa Spira*;
- M. Širola – *Ochilă, Lungilă și Burțilă*;
- Nikola Jovanović – *Mirele fără voie*;
- Maxim Gorki – *Micii burghezi*;
- Fr. Schiller – *Intrigă și iubire*;
- Sauw și Disseau – *Rădăcini adânci*;
- Jaroslav Hašek – *Bravul soldat Šveik*; *Fluierul fermecat* (spectacol pentru copii).²⁵⁴

²⁵⁴ *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, Zrenianin, Editura S.L.R., 1973, p. 211

III. FORME ȘI MODALITĂȚI DE MANIFESTARE CREATIVĂ ÎN SOCIETĂȚILE CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA

III.1. SERBĂTORILE POPULARE ROMÂNEȘTI ȘI JUBILEELE SOCIETĂȚILOR CULTURAL-ARTISTICE

Satul românesc bănățean se identifică cu activitatea bisericească, și cu constituirea societăților culturale. De obicei, satul în esență este veșnicia unde s-a născut cultura, unde se conservă și supraviețuiesc valorile și tradițiile puternice ce se cer descoperite, puse în lumină și păstrate. Nici nu se poate concepe o analiză a satului ca sistem social, ca tip de civilizație, fără a se ia în considerare cultura sa, prin care universul sătesc a devenit un mediu specific de existență.¹

Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru Români și Uniunea Culturală a Românilor a realizat numeroase acțiuni cu caracter cultural. Una din prestigioasele manifestări culturale din anul 1952, se consideră „Serbările Populare Românești”. Președinția U.C.R. și membrii plenarei au hotărât ca serbările populare ale minorității române să aibă loc la Vârșeț, în zilele de 31 august și 1 septembrie. Programul acestei grandioase manifestări s-a desfășurat pe stationul central. Au participat numeroase societăți culturale din diverse localități românești (coruri, fanfare, orchestre de muzică populară și formații de dansuri), iar un număr considerabil de spectatori au venit din toate localitățile cu populație românească. Serbările populare organizate de U.C.R. se pot compara cu actualul Festival de Folclor și Muzică Românească din Voivodina care se organizează tradițional de jumătate de secol.²

În preajma „Sărbătorilor Populare Românești” s-a ținut la Alibunar (3 iulie, 1952) o consfătuire a învățătorilor de la țară, circa 60 de dascăli pentru reușita manifestării culturale a etniei. Pregătirile serioase au început în timpul vacanței de vară. La Begheiți, toți elevii Liceului Român din Vârșeț și studenții Universității din Belgrad, conștienți de însemnătatea sărbătorilor populare și dezvoltarea culturii în satele românești, în jur de 50 de elevi și studenți au elaborat un plan de muncă pe timpul vacanței de vară. La adunare a fost ales un comitet care coordonează

¹ „Libertatea”, 11 septembrie 2010, p. 8

² Gligor Popi, „Românii din Banatul sârbesc”, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 136

activitatea culturală pe un interval de două luni. Din comitetul cultural au făcut parte: Pavel Stoin (facultatea de istorie), Vioara Sușireanu (filozofie), Emil Filip și Ana Popi (elevi). În corul S.C. „Flacăra” din Begheiți au activat 45 de elevi, iar în echipa de dansuri naționale opt perechi. Contribuția tinerilor din Begheiți a fost una importantă pentru S.C. „Flacăra” când este vorba de Serbările Populare Românești de la Vârșeț.³

Serbările Populare au adunat un număr mare de formații muzicale din satele cu populație românească din Voivodina. În programul propriu-zis al acestor interesante „tregeri în revistă” a succesorilor realizate de români pe tărâm cultural pe de o parte, respectiv grandioasă manifestare a unității și frăției popoarelor din Iugoslavia socialistă au participat amatori români din majoritatea localităților voivodinene: corurile din Alibunar, Marcovăț, Begheiți, Petrovasâla (Vladimirovaț), Biserica Albă, Straja, Iancaid, Ecica și Corul Liceului Român din Vârșeț. Fanfarele din Mesici, Satu Nou, Vlaicovăț, Uzdin, Nicolinț, Seleuș și Mărghita și echipele de dansatori din Uzdin, Begheiți, Sân-Mihai, Petrovasâla și Ecica.⁴

Uniunea Culturală Română, la plenara din iunie 1952, analizând activitatea societăților culturale a adus hotărârea, ca la 31 august și 1 septembrie să organizeze o trecere mai amplă a activităților culturale oferind posibilitatea tuturor societăților culturale la expresivitate și prezentarea nivelului atins de secțiile societăților cultural-artistice în toate domeniile. Serbătorile Populare Românești de la Vârșeț – centrul cultural și spiritual al minorității românești din Serbia, s-a considerat că sunt o dovadă inreproșabilă de dezvoltare liberă a minorității românești, dar în fond avea și un caracter cultural-politic. Programul s-a desfășurat pe stadionul sportiv din Vârșeț cu participarea celor mai active societăți culturale cu caracter românesc. La inaugurare, Aurel Trifu a vorbit despre însemnătatea momentului cultural, reflectarea noilor realități și raporturile din țară. Printre altele menționează succesele obținute pe tărâm cultural, iar pe de altă parte, condamnă activitatea antidemocratică a blocului informburoist, cu accentul pe București și Moscova, împotriva Iugoslaviei. Serbările Populare Românești au fost salutate și de Ministrul Afacerilor Interne al R. P. Serbia, Slobodan Penezić și de reprezentanți ai altor minorități naționale din Voivodina.⁵

În prima zi, 31 august, participanții în program au defilat pe strada principală a orașului Vârșeț și au vizitat instituțiile culturale românești. A urmat programul cultural-artistic în ansamblu, programul sportiv, iar seara, societățile culturale au

³ Gheorghe Frișcan, *Un exemplu bun de urmat...*, „Libertatea”, iulie 1952, p. 5

⁴ Costa Roșu, „Corurile noastre bănățene”, contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 80

⁵ Mirča Maran, *Kulturne politike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vârșeț, Editura Visoka Škola za Vaspitače, 2008, p. 170

prezentat două spectacole. La Serbările Populare Românești veneau peste 10.000 de spectatori.⁶ În aceeași zi, au fost organizate și două expoziții, care au ilustrat dezvoltarea presei și editurii în limba română, teatrului românesc, precum și exponate etnografice ale românilor din Voivodina. În baza directivei, adică recomandărilor venite din partea președinției U.C.R., cu pretextul precum unele bucăți muzicale, corale și dansuri sunt deja pregătite din iarna trecută de corurile, fanfarele și grupele folclorice se recomandau următoarele piese: coruri mixte – „lu Tito”, „Lugojana” și „Planul cincinal”, fanfare – „Pe Drina”, „Jocuri populare” de Vlăin și „Marșul partizan”, iar grupele de folclor – „Ardeleana”, „Sârba” și „Hora bănațeană”.⁷

A doua zi (1 septembrie) a Serbărilor Populare Românești de la Vârșeț a fost consacrată consfățuirii activiștilor culturali și publici români, la care Ion Tăpălagă, vicepreședintele Uniunii Culturale a vorbit despre dezvoltarea culturală a românilor din Voivodina în ultimii ani. Referințe s-au făcut și asupra problemei căsătoriilor premature, care au fost considerate la momentul respectiv principala problemă a satului românesc în Banat. Totodată, n-au lipsit nici celebrele fraze la adresa „conservatismului și concepțiilor burgheze”, subliniindu-se importanța luptei pentru culturalizarea largă a maselor, democratizarea și decentralizarea în domeniul culturii. El constată și unele neajunsuri în viața cultural-artistică: repertoriul modest al unor coruri și fanfare, lipsa dirijorilor de fanfare, neglijarea bibliotecilor sătești, accentuând în primul rând lupta împotriva căsătoriilor timpurii, care impunea angajarea tuturor forțelor în combaterea lor.⁸

Teatrul Popular Român a prezentat două spectacole cu piesa *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale. Serbările Populare Românești au fost apreciate drept manifestare care reprezintă o amplă trecere în revistă a realizărilor românilor în Iugoslavia nouă.⁹

Rezoluția adoptată în aceste împrejurări prevedea:

1. Intensificarea luptei împotriva căsătoriilor timpurii, prin prelegeri și activitate culturală;
2. Lupta împotriva influenței concepțiilor reacționare și burgheze;
3. Vigilența mărită asupra activității unor preoți;
4. Colaborarea activiștilor culturali și publici, societăților culturale și organizațiilor politice;
5. Ridicarea ideologică a membrilor S.C.A.;
6. Grijă sănătății și dezvoltării tineretului prin organizarea vieții sportive.¹⁰

⁶ „Lumina”, nr. 6–7/1952, p. 24

⁷ „Libertatea”, 4 septembrie, 1952, p. 3

⁸ Gligor Popi, „Românii din Banatul sârbesc”, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 149

⁹ „Lumina” nr. 455–456, 1952, p. 32

¹⁰ Mircea Maran, *Kulturne politike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, 2008, p. 171

Președintele Uniunii Culturale, Nicolae Luca, spunea despre Serbările Populare Românești că sunt: „*Sărbătoare măreață a poporului nostru, o grandioasă manifestare a unității și frăției popoarelor din Iugoslavia socialistă și o trecere în revistă a realizărilor culturale și politice în noua noastră patrie*”.¹¹

Serbările Populare Românești s-au dovedit necesare, manifestându-se dorința și creația vie a poporului care reprezintă regiunea natală sub toate aspectele. După câțiva ani, însă, aceste serbări nu mai prezentau interes pentru secțiile societăților culturale, îndeosebi pentru unele coruri care începând cu anul 1959–1960, când se organizează pentru ultima dată întrecerile corale regionale, încep să-și înceteze treptat activitatea. În perioada respectivă, o atenție mare se acordă orchestrelor, fanfarelor și echipelor de dansatori, adică muzicii instrumentale în ansamblu.¹²

Serbările Populare Românești au avut un mare ecou atât în publicațiile românești cât și în presa centrală iugoslavă. Aproape toate ziarele din fosta Iugoslavia au scris cu entuziasm despre manifestare, accentuând faptul că Serbările Populare Românești nu sunt numai o trecere în revistă a rezultatelor pe tărâm cultural și artistic, ci ele oglindeau libertatea românilor din Voivodina în păstrarea identitară și națională.¹³

Ziarul central al Partidului Comunist Iugoslav „Borba” („Lupta”) evidențiază numărul mare a apartenențelor minorității românești, care au participat la Serbările Populare, precum și progresul cultural ce s-a realizat și, evident, condițiile create de președintele Tito și Partidul Comunist. În acest context, s-au evidențiat manifestările adiacente și ridicarea politico-culturală a etniei românești. În continuarea articolului se specifică apariția (de două ori săptămânal) ziarului „Libertatea” în 5.000 de exemplare, revista „Lumina” în 1.000 exemplare, „Bucuria pionierilor” în 3.500 exemplare și revista „Femeia nouă” în 1.800 de exemplare. Activitatea intensă pe tărâm cultural-artistic a românilor se desfășoară în cadrul celor 36 societăți culturale existente în așezările românești și prin Teatrul Popular Românesc din Vârșeț.¹⁴

Un alt cotidian belgrădean, „Politika”, publică informații referitor la Serbările Populare Românești, apoi fotografia corului mixt al Societății Culturale din Straja, despre activitatea pe tărâm cultural și artistic a minorității. Programul Serbărilor este prezentat în ziar și un fragment din discursul redactorului responsabil al ziarului „Libertatea”, Aurel Trifu și parlamentar în Adunarea Națională a R. F. P. Iugoslavia.¹⁵

¹¹ „Lumina”, nr. 540–541, 1952, p. 41–43

¹² Costa Roșu, „Corurile noastre bănățene”, Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, pag. 83

¹³ „Libertatea”, 7 septembrie, 1952, p. 3

¹⁴ „Borba”, 2 septembrie, Beograd, 1952, p. 3

¹⁵ „Politika”, 29 august – 1 septembrie, Beograd, 1952

Ziarul voivodinean „Slobodna Vojvodina” cu un titlu sugestiv „Festivalul românilor de la Vârșeț” publică pe prima pagină un articol de fond despre importanța culturală și politică a serbărilor populare românești. Importanța festivalului, pe lângă altele, constă în faptul că contrar politicii de deportări realizată în România, serbările populare reprezentau o replică a statului iugoslav autorităților din București și Uniunii Sovietice când este vorba de drepturile popoarelor și minorităților naționale. Serbările Populare au scos în evidență politica cu adevărat socialistă, frățietatea dintre popoare, respectiv egalitatea pe tărâm politic, cultural și economic.¹⁶

Presa minoritară din Iugoslavia, scria cu entuziasm despre Serbările Populare Românești. Toate ziarele au concluzionat că, ele au fost o impozantă trecere în revistă a succeselor realizate de minoritatea românească din Voivodina.¹⁷

În primii ani după terminarea celui de al Doilea război mondial, cu prilejul sărbătoririi Paștelui, în majoritatea satelor românești, în anul 1946, s-au organizat serbări culturale (Toracul Mare, Nicolinț, Voivodinț, Deliblata, Glogoni, Seleuș, Srediștea Mică, Coștei, Ecica, Grebenaș, Oreșat), aranjate de tineret și învățători. În acei ani manifestările culturale au fost folosite și pentru propaganda politică.¹⁸ Pe parcursul anilor, au loc și jubilee, care au fost marcate în mod festiv. Animtim jubileul de 75 de ani al corului vocal român din Biserica Albă, la care a participat corul Societății Culturale din Grebenaș, fanfara „Turturica” din Mesici, formația de dansuri a S.C.A. din Petrovasâla. Astfel, corului din Biserica Albă i-a fost decernată Diploma de Onoare din partea Uniunii Societăților Culturale din Voivodina și din partea Uniunii Culturale a Românilor, drept recunoștință pentru activitatea depusă și constantă timp de 75 de ani de existență și activitate.¹⁹ Jubileul corului vocal român din Biserica Albă a fost organizat, în ziua de 7 iunie 1952, deoarece ca data întemeierii corului a fost luat anul 1877 (nu anul 1879 când într-adevăr a fost întemeiat), ci anul când un grup de studenți români și alți tineri entuziaști organizează în localitate serbări culturale.²⁰ La festivitățile aniversării a 75 de ani au participat ca oaspeți: Luka Mrkšić, președintele Adunării Naționale a Voivodinei, Ruža Tadić, președintele Frontului Antifascist al Femeilor din Voivodina, Branko Šinjar, procurorul Voivodinei și alții.²¹

O grandioasă manifestare culturală a avut loc la Cuvin (Kovin) cu prilejul marcării jubileului de 50 de ani de activitate a corului mixt, în luna ianuarie 1952.²²

¹⁶ „Slobodna Vojvodina”, 31 august, Novi Sad, 1952, p. 1

¹⁷ „Libertatea”, septembrie, 1952, p. 4

¹⁸ Aurel Trifu, „Dezvoltarea vieții noastre culturale prin Uniunea Societăților Culturale din Voivodina”, „Lumina”, nr.2/1948

¹⁹ „Femeia nouă”, nr. 6/1952, p. 10

²⁰ Gligor Popi, „Românii din Biserica Albă”, Vârșeț, Editura CRS, 2006, p. 78

²¹ „Libertatea”, 22 mai, 1952, p. 3

²² Gligor Popi, „Românii din Banatul sârbesc”, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 348

La aniversarea jubileului participă și formația de dansatori din cadrul S. C. „Doina” din Uzdin, fanfara din Mesici, orchestra din Torac și secția de dramă din Coștei.²³ Jubileul corului mixt român din Cuvin s-a desfășurat conform programului dinainte alcătuit și afișat. Pe un timp nefavorabil, jubileul de jumătate de veac al corului din Cuvin și-a exteriorizat caracterul de manifestare masivă, care s-a derulat în sala Hotelului „Voivodina”. Conform tradiției, după cuvântul de salut a început ședința festivă cu raportul despre activitatea corului în perioada celor 50 de ani, prezentat de Dimitrie Sarmăș, președintele S.C. „Crișan” din Cuvin. În referat s-a accentuat și starea actuală a românilor din Cuvin și în general. Jubileul a fost salutat și de: Petar Caciavenda, deputat în Adunarea Populară a R. F. P. Iugoslavia, Gheorghe Bosioc, secretarul S.C. „Doina” din Alibunar, Simion Drăguța în numele fanfarei „Turturica” din Mesici, Traian Mătu în numele societății din Nicolinț, Trifu Barbu în numele torăcenilor, Aurel Oprea în numele S.C. din Uzdin. Aurel Trifu, președintele Uniunii Culturale a Românilor a evidențiat însemnătatea acestui jubileu nu numai pentru Corul mixt din Cuvin, ci pentru toți românii din fosta Iugoslavie. În numele U. C. R. a înmănat membrilor corului o „Diplomă” pentru păstrarea și cultivarea folclorului național timp de 50 de ani.²⁴

În după amiaza zilei serbării jubileului (13 ianuarie) a avut loc hora comună la care a cântat fanfara „Turturica” din Mesici și orchestra „Lira” din Torac. Seara a concertat Corul mixt din Cuvin cu cântece corale și soluri, orchestra „Lira” din Torac, echipa de folclor din Uzdin, soliștii vocali: Anuța Coracu, Traian Coracu, Gheorghe Baloș – Gică și solistul instrumentist Nicolae Vinu, iar fanfara „Turturica” a prezentat două potpuriuri de cântece românești. Programul s-a încheiat cu prezentarea dramei „Năpasta” de către secția de dramă a S.C. „Mihai Eminescu” din Coștei. Jubileul de 50 de ani a Corului mixt din Cuvin a fost considerat o manifestație culturală și politică centrală a românilor din Banat.²⁵

La Coștei, socotit unul din focarele de răspândire a culturii în Voivodina, pe 16 mai 1954, a avut loc jubileul de 85 de ani de activitate a corului. La festivitățile care au durat două zile, au participat coruri și fanfare din Banat și câte doi reprezentanți ai tuturor societăților culturale din așezările Banatului sârbesc. Jubileul a reușit pe deplin, rămânând în memoria participanților drept unica și cea mai importantă manifestare cultural-artistică din perioada respectivă.²⁶

Corul din Ecica în august 1960 a aniversat jubileul de 75 de ani de la înființare, fiind condus de Trifu Barbu și Petru Bugariu – Tuli. La eveniment a participat

²³ „Femeia nouă”, nr. 6–7/1953, p. 18

²⁴ Costa Roșu, „Libertatea 1945–1995, ani de memorie jurnalistică”, p. 55

²⁵ „Libertatea”, 20 ianuarie, 1952, p. 4

²⁶ Marius Bizeria – Misu, Viorel Selejan, „Monografia Corului din Coștei (1869–1969)”, Coștei, Editor S.C. „Mihai Eminescu”, 1969, p. 88

corul și orchestra din Uzdin. Programul variat și la un nivel artistic a fost primit foarte călduros de publicul spectator venit în grădina de vară de la castel. În toiul pregătirilor pentru acest eveniment, s-a propus încadrarea Corului și a întregii Societăți Culturale „Stefan Stefu”, într-o societate cultural-artistică locală de proporții mai largi, în care să se activeze în limba română și sârbocroată. Proiectul fuzionării celor două societăți culturale din Ecica, românești și sârbești, nu s-a realizat.²⁷

Tradiția muzicală la românii voivodineni este foarte veche. Aceasta o dovedește însuși faptul că societățile culturale românești își organizau sărbătoarea jubileelor de mai mult de jumătate de veac. Jubilee marcate au mai fost la Begheiți, în 11 martie 1956 s-a aniversat 70 de ani de activitate a corului din localitate, în aprilie 1956 s-a organizat jubileul de 30 de ani de la înființarea fanfarei din Oreșăț (localitate cu populație mixtă), la Maramorac în 18 decembrie 1955 s-a marcat jubileul de 50 de ani de la înființarea corului și 10 ani de la începutul activității culturale a Societății „Romanța” și multe alte jubilee care nu au fost înregistrate în presa timpului.²⁸

III.2. ADUNĂRILE GENERALE ALE SOCIETĂȚILOR CULTURAL-ARTISTICE

În baza statutului, anual, societățile culturale își țineau Adunarea Generală, la care s-a analizat activitatea secțiilor din cadrul societății culturale, cu toate succesele, realizările, neajunsurile și piedicile întâmpinate timp de un an de zile. Adunările Generale ale societăților cultural-artistice aveau și menirea de-ași alege comitetele de conducere și de control, respectiv, reprezentanții pentru Uniunea Culturală cercuală, Adunarea Generală a Uniunii Societăților Culturale din Voivodina – secția pentru români. Conducerea societăților avea obligația să trimită rapoarte de activitate instituțiilor instituționalizate din cursul anului cu privire la activitatea societăților culturale.

Adunările Generale ale societăților culturale de obicei aveau loc la finea anului, sau la începutul Anului. Aproape toate societățile culturale și-au alcătuit planuri de activitate pe șase luni sau pe un an. Ziarul „Libertatea”, revista „Lumina” fac referințe la sprijinul presei când este vorba de afirmarea, schimbul de experiență și informații cu privire la activitatea cultural-artistică a societăților culturale și culturalizarea maselor largi de populație.

²⁷ Ileana Magda, „Corul Ștefan Ștefu din Ecica”, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina vol IV, Vârșeț, 1977, p. 209

²⁸ Gligor Popi, „Românii din Banatul sârbesc”, p. 350

În nenumărate rânduri, contrar acestor deziderate și a campaniei deschisă de presă, societățile cultural-artistice românești au ținut Adunări generale cu caracter formal (limitându-se la executarea dispoziției Uniunii Culturale Cercuale), sau n-au știut cum să procedeze în unele cazuri, neurmărind propozițiile și campania din presă. Eșecul a fost prescris în seama conducătorilor culturali: În anul 1949, exemplu S.C. „Doina” din Alibunar – prima societate culturală românească care a ținut în 13 noiembrie o Adunare generală model a fost prezentat în presa timpului. Un număr însemnat de societăți culturale nu au trimis copii după procesele verbale de la Adunările generale ținute, nici corespondențe pentru presă. Din toate societățile cultural-artistice românești, până la 1 ianuarie 1950 au trimis rapoarte de la Adunările generale ținute numai S.C. „Doina” din Alibunar, S.C. „Aurel Vlaicu” din Sălcița și S.C.A. „Ion Creangă” din Mesici. O piedică în activitatea societăților culturale a fost faptul că nu se depunea o muncă perseverentă din partea unor conducători, pentru mărirea numărului membrilor activi în secții, iar numărul femeilor era foarte mic. Conducerea S.C. din Jamul Mic a motivat neconvocarea Adunării generale, prin faptul că nu știa cum să procedeze, iar despre societate afirma că nu este organizată dar funcționează, iar secții stabile nu are. Nici în ceea ce privește înregistrarea societăților culturale la autoritățile populare, pentru a obține dreptul de persoană juridică, nu s-a ajuns la rezultatul dorit în primii ani postbelici.²⁹

La Vârșeș, la inițiativa învățătorului Panta Cebzan se organizează la 14 ianuarie 1961 Adunarea generală a S.C. „Pentru Albu” cu ordinea de zi: Reactivarea Societății Culturale „Petru Albu”. La întrunire au participat cca 100 de persoane. Vorbitorii au salutat inițiativa de a se reactiva Societatea culturală și s-a sugerat alcătuirea planului de activitate real. În satele din jurul Vârșeșului, viața cultural-artistică este în stagnare, iar reactivarea S.C. „Petru Albu” să devină un imbold pentru celelalte societăți. Înainte de a se trece la ordinea de zi, orchestra s-a prezentat cu un scurt program. Responsabili pentru formațiile existente au fost propuși următorii: Ion Matei – orchestră, Coriolan Bugariu – cor, Ion Bălan – cercul literar, Maria Dolingă – formația de dansuri, Trăilă Spăriosu – cercul de conferențieri, Sofia Buza – activitatea pentru emanciparea femeilor și Mihai Avramescu – teatru. Cu primele rezultate promițătoare se ține Adunarea generală la 12 martie 1961, în prezența celor 70 de membrii și activiști ai Societății. La această Adunare au fost prezenți și un număr însemnat de tineri, eleve și elevi ai Liceului și Școlii Normale. A fost ales noul Comitet de conducere și Comitetul de control.

Pe baza hotărârilor Adunării generale, noul Comitet a stabilit și cotizația pentru membrii activi și ajutători de 20 dinari, pentru membrii fondatori 1000 dinari, iar

²⁹ „Libertatea”, ianuarie, 1950, p. 4

pentru membrii de onoare 500 de dinari. S-a hotărât tipărirea carnetelor de membru. Adunarea generală din acest an este de o însemnătate excepțională pentru activitatea Societății, atât prin felul cum a fost organizată, cât și prin amploarea ei și planul de activitate bine trasat.³⁰

Deciziile anului 1961 au marcat următoarele decenii ale S.C. „Petru Albu”, iar cea mai importantă s-a dovedit a fi numirea în fruntea orchestrei a lui Gheorghe Velici, sub bagheta căruia orchestra și celelalte secții ale Societății renasc și ajung pe cele mai înalte culmi.³¹

La Satu Nou, pe data de 14 martie 1954 a avut loc Adunarea generală în prezența a cca 300 de membri și oaspeți ai S.C. „Valeru Docna”. Din referatul prezentat de secretarul Sever Șdicu, s-au putut vedea succesele și greutățile pe care le-a întâmpinat Societatea în decursul activității. Analizând activitatea secției de dramă au fost enumerate succesele secției care a prezentat șase piese (500 de spectatori) în localitate, patru în alte localități iar la întrecerile „Maramorac 1954” s-a clasat pe locul fruntaș.

Au fost menționați trei actori: Miu Ardelean, Șabov Moldovan și Ștefan Omorean. Consiliul Cultural din Novi Sad a oferit un premiu de 30.000 dinari. Munca intensă a celor trei învățători a fost subliniată: Viorica Flora, Cornelia Damianov și Traian Tomici. Activitatea fanfarei nu satisfăcea în întregime din cauza lipsei de partituri. Un neajuns este faptul că societatea nu are o secție de folclor, permanentă și bine instruită.³²

În anul 1954 (7 ianuarie) la Adunarea generală din Vladimirovaț au participat peste 200 de membri.

Raportul de activitate a fost expus de învățătorul Ion Rotariu. Cea mai activă secție a societății a fost fanfara, sub conducerea noului dirijor Rașa Trifu. Restul secțiilor au activat periodic, adică în decursul iernii. Corul pe parcursul anului 1953 avea în componență un număr mic de membri. Biblioteca populară nu a fost cuprinsă în raportul de activitate al societății, ceea ce denotă tratamentul superficial al conducerii. După prezentarea raportului au urmat discuții privitor la mărirea numărului de membri în Comitetul de conducere de la 30 la 35, dorindu-se în acest mod să fie reprezentate toate secțiile. În urma dezbaterilor, s-a ales noul Comitet format din 33 de membri.³³

³⁰ Paraschiva Doban și alții, *„Hora luceferilor”* – Contribuții la monografia Societății Culturale „Petru Albu – Luceafărul” din Vârșeț, Vârșeț, Editura CRS, 1998, p. 16

³¹ Eugen Cinci, *„Consonanțe vârșețene”*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, 2003, p. 72

³² Ilie Baba, Valentin Mic, *„Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou”*, Satu Nou, Casa de Cultură, 2002, p. 174

³³ G. Ruian, *Adunarea generală a Societății Culturale „Progresul” din Vladimirovaț*, „Libertatea”, 14 ianuarie 1954, p. 5

Din rapoartele societăților culturale românești pe anul 1950 se poate constata creșterea nivelului cultural-artistic aproape la toate societățile comparativ cu anii precedenți. Accentul, totuși, a fost pus doar pe secțiile artistice, neglijându-se activitatea secției pentru culturalizarea poporului (alfabetizarea, prelegeri din domeniul științei, ideologiei, culturii în cadrul universităților populare). Una din puținele societăți românești care a acordat atenție într-o oarecare măsură secției pentru culturalizarea poporului a fost S.C. „Flacăra” din Begheiți, care în cursul anului 1950 a ținut peste 60 de prelegeri. Din rapoartele prezentate se mai observă că în majoritatea societăților nu activează toate secțiile, cu toate că ele există formal, dar în practică nu se acordă atenția cuvenită. Exemplu pe care îl dăm este S.C. „Mihai Eminescu” din Coștei care a acordat mai multă atenție secției de dramă, devenind cea mai activă pe parcursul anului 1950, iar celelalte secții au activat foarte puțin, sau chiar n-au activat. S.C. „Ion Creangă” din Mesici s-a concentrat pe secția muzicală (fanfară) neglijând toate celelalte secții.³⁴

La Maramorac, în anul 1955 avea loc Adunarea generală a S.C. „Romanța” care avea și un caracter festiv. Societatea din localitate a aniversat zece ani de activitate culturală. În decursul deceniului de activitate culturală în cadrul societății au activat mai multe secții: cor, dramă, muzică, dansuri populare și universitatea populară. Secția de dramă din Maramorac în anul 1947 obține locul întâi, fiind cea mai bună secție de teatru a românilor din Banat în anul respectiv. Partea a doua a Adunării generale a fost consacrată aniversării jubileului de zece ani de la înființarea S.C. „Romanța” și 50 de ani de la înființarea primului cor românesc din Maramorac. Cu acest prilej s-a propus editarea monografiei satului de învățătorul Sava Nicolaevici, manifestări adiacente, diplome de onoare membrilor merituosi pentru activitate extraordinară pe tărâm cultural.³⁵ Cinci ani mai târziu, Adunarea generală a S.C. „Romanța” din Maramorac pe lângă cele obișnuite, citirea raportului despre activitate și inactivitate, succese, insuccese, posibilități și neajunsuri, membrii societății s-au gândit și la caracterul pe care trebuie să-l aibă societatea lor în noile condiții. Maramoracul fiind o localitate mixtă, aspectul politic al societății culturale conta enorm în configurație, astfel s-a înființat o secție specială pentru culturalizarea poporului, adică politico-ideologică. Membrii S.C. din Maramorac au aprobat noul regulament al societății, respectiv noul Statut care reglementează sarcinile și drepturile membrilor societății. Conform noului Statut nu mai există membri activi și pasivi ai societății (cu excepția celor vârsnici care vor deveni membri de onoare). O hotărâre interesantă a fost încadrarea societății în organizația Uniunii Socialiste a Poporului Muncitor.

³⁴ „*Libertatea*”, ianuarie, 1951, p. 4

³⁵ „*Libertatea*”, decembrie, 1955, p. 6

În anul 1953, la Adunarea generală a S.C. „Tudor Vladimirescu” din Sân Mihai a fost luată hotărârea privind înființarea fanfarei. În acest sens a fost ales un comitet pentru colectarea produselor agricole din localitate și strângerea fondurilor.³⁶

Societatea Culturală „Lumina” din Iancaid (Jancov Most) în anul 1962 și-a ținut Adunarea generală la care s-a expus raportul activității depus pe tărâm cultural în ultimii doi ani. Singura secție care a activat permanent a fost corul, datorită căruia societatea și-a reînceput activitatea. Tinerii din localitate n-au fost animați de activitatea culturală din sat în această perioadă, astfel oamenii vârsnici constituiau nucleul corului. Planul adoptat la Adunarea generală prevedea reactivarea secțiilor și redobândirea renumelui de odinioară, lucru care s-a întâmplat pe parcursul anilor.³⁷

Societățile culturale de amatori aveau un rol însemnat în viața culturală a satului românesc, a județului în ansamblu și al etniei în genere. Mijloacele financiare alocate acestor instituții au fost simbolice în raport cu activitatea desfășurată și în comparație cu instituțiile culturale profesionale. Serbările au fost un mijloc de a asigura venituri societății. Societățile din așezările mai mici se preorientau spre vizite cât mai dese în alte localități, inclusiv în satele cu populație mai mare. Cotizațiile, acțiunile de muncă benevolă, organizarea „Jocului” de duminică au fost modalitățile care asigurau societăților un oarecare profit. Totul însă depindea de cei responsabili din conducerea societății în vederea angajamentului lor. Motivul principal al stagnării activității culturale într-o localitate a fost lipsa de cadre competente în organizarea activității. Cei chemați au fost învățătorii și cadrele tinere de intelectuali ai comunităților, aceștia fiind în continuare purtătorii făcliei culturale, dar au fost cazuri izolate când chiar ei au fost dezinteresați și pasivi.

Prin anii șaizeci ai secolului trecut, unele forme vechi de activitate au fost considerate depășite datorită influenței programelor televiziunii și radioului sau a concertelor publice susținute de formații profesionale. Activiștii din cadrul societăților culturale au fost în situația de a-și dezaprecia ei înșiși munca. Specificul societăților culturale, autenticitatea, valorile individuale și colective ale fiecărei localități aparțin n-au fost atinse, nici preluate de ansamblurile profesionale.³⁸

O problemă des analizată și discutată o constituia neînțelegerea dintre uniunile cooperatiste și comunitățile culturale, când este vorba de dreptul proprietar asupra căminelor culturale. Din aceste motive, un număr considerabil de cămine culturale nu au fost terminate o perioadă îndelungată de timp sau nu s-au folosit îndeajuns pentru activitatea culturală.

³⁶ „Lumina”, nr. 11/1960, p. 68–70

³⁷ „Libertatea”, decembrie, 1962, p. 8

³⁸ Todor Baloș, *Comuna și cultura*, „Libertatea”, 14 mai 1964, p. 8–10

În anumite perioade, au existat societăți cultural-artistice și colective de amatori care și-au lărgit activitatea prin introducerea unor noi forme de artă și cultură pentru amatori, au dezvoltat viața cultural-artistică și distractivă și s-au acomodat noilor cerințe contemporane (cinematograf, club, serate etc). În club cetățenii foloseau presa cotidiană și periodică, emisiuni de radio și televiziune, ascultau muzică imprimată pe discuri și jucau șah.

Cu prilejul întocmirii planului de activitate, nu întotdeauna societățile culturale au ținut cont de posibilitățile existente și reale. Reactivarea anumitor secții a însemnat încadrarea de noi membri în activitate, îndeosebi tineri. Membrii oricărei secții a unei societăți culturale activau pe bază benevolă, la fel și conducătorii. Societatea, în dependență de mijloacele financiare, rezultatele obținute, putea premia pe cei mai activi membri sau conducători de secții.³⁹

La Adunarea generală din anul 1958 a S.C. „Flacăra”, aceasta își schimba numele în Societatea Cultural-Artistică „Flacăra” din motivul că activitatea ei devenea mai amplă, cu caracter artistic, mai pronunțat.⁴⁰

Conducerea S.C. „Mihai Eminescu” din Coștei, în anul 1953, a hotărât să remunerească conducătorul de cor cu suma de 40.000 dinari doar pentru a pregăti corul pentru aniversarea jubiliară. Ceilalți conducători de secții n-au fost remunerați, dar nu au avut nici pretenții. Au fost și aspecte negative în sânul societăților care au fost soluționate în mod democratic, dar uneori au izbucnit mici conflicte.⁴¹

Paralel cu dezvoltarea societății, aproape în toate domeniile de activitate și creație culturală s-a obținut un progres vădit. Viața culturală a fost îndeosebi îmbogățită prin dezvoltarea mijloacelor de comunicare în masă. A luat ființă televiziunea iugoslavă cu studiourile de televiziune din Belgrad, Zagreb și Ljubljana. La începutul anului 1962 au fost 60.706 de televizoare, iar aparte radio au fost 1.673.103. Rolul presei în viața societăților cultural-artistice a fost mare, atât în ceea ce privește informarea cât și ridicarea nivelului instructiv-cultural. În fosta Iugoslavia, în 1957, au apărut 533 de ziare cu tirajul total de 451 de milioane de exemplare, pe când în anul 1962 au apărut 1039 de ziare cu un tiraj total de 652 de milioane de exemplare.

În viața muzicală s-au obținut rezultate frumoase. În această perioadă existau 14 orchestre filarmonice și 23 de orchestre profesioniste. Numărul concertelor a sporit de la 350 în 1957, la 976 în anul 1960. În Serbia exista și 27 de Centre Culturale, instituții informative și de propagandă culturală, care s-au ocupat și cu

³⁹ Ibidem

⁴⁰ Pavel P. Filip, „*Toracul de lângă Timișel*”, București, Editura Danubius, 1999, p. 57

⁴¹ Informații furnizate de la Ion Rotariu Cordân din Coștei

completarea, împrumutarea și popularizarea tuturor mijloacelor de comunicare culturală în masă.⁴²

Odată cu amploarea activităților cultural-artistice în cadrul societăților culturale (1962), a apărut necesitatea angajării unei persoane plătite în funcție de secretar tehnic, care avea sarcina să poarte corespondența societății, să se îngrijească de inventar, să organizeze spectacole și să întrețină contactul cu societățile culturale și cu persoanele competente din localitățile rurale cu populație românească. La Adunările generale de regulă se numea în funcție secretarul tehnic al societății.⁴³

III.3. TREGERILE ÎN REVISTĂ ȘI ÎNIȚIEREA MARELUI FESTIVAL DE MUZICĂ ȘI FOLCLOR AL ROMÂNILOR DIN VOIVODINA

III.3.1. Principiile și cadrul organizațional

Primele întreceri muzicale în cadrul minorității române din Voivodina au fost organizate de Uniunea Culturală a Românilor, imediat după terminarea celui de al doilea război mondial. În perioada postbelică, începe și reorganizarea întrecerilor amatoricești, a festivalurilor și tregerilor în revistă care au drept scop prezentarea rezultatelor și stimularea activității, adică schimbul reciproc de experiență. Frământările spirituale individuale, istoria trăită a înaintașilor noștri, năzuința exprimării artistice a „timpului nou”, toate acestea au prins formă de cântec și joc, formă care acum jumătate de veac, la inițiativa renumitei orchestre de muzică populară „Doina” din Uzdin, s-a transformat în „Concurs de muzică vocală și instrumentală” al soliștilor. Manifestarea pe parcurs a evoluat în Festivalul de Folclor și Muzică Populară Românească.⁴⁴

La începutul anului 1948, la românii voivodineni au fost reorganizate 22 de coruri mixte și bărbătești, cu aproximativ o mie de membri activi, 20 de fanfare cu 500 de membri activi, 16 grupuri de diletanți și 14 formații de dansatori.⁴⁵

Uniunea Societăților Culturale din Voivodina în anul 1951 aduce **„Îndrumări pentru întrecerile societăților culturale”** care au fost puse la îndemâna tuturor societăților culturale și a activiștilor culturali, document din care vom prelua și prezenta, glosându-le succint structura și prevederile.

⁴² Vladimir Pajin, *Politika SKV u oblasti medjunacionalnih odnosa u SAP Vojvodini*, în vol. Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenjanin, 1973, p. 17–19

⁴³ Arhiva SCA „Petru Albu” („Luceafărul”), Vârșeț, 38/12, cutia II

⁴⁴ Costa Roșu, *Frumoasele festivaluri, lauda cântecului și jocului bănățean*, „Libertatea”, 14 septembrie 1990, p. 3

⁴⁵ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 8

Scopul întrecerilor generale ale societăților culturale și ale grupelor este dezvoltarea cât mai puternică a activității de culturalizare și largă a poporului pentru ridicarea nivelului cultural-artistice și ideologic al maselor populare, atât la orașe cât și la țară, întărind activitatea organizațiilor de masă pe tărâm cultural. În această ordine de idei, au fost stabilite principiile de bază ale întrecerilor:

1. Întrecerile societăților culturale și ale grupelor (tineret), sau ale altor organizații din județ se organizau sub auspiciile Cercului orașului respectiv;
2. Întrecerile sunt organizate de Uniunea Societăților Culturale prin participarea activă a organizațiilor de masă (Frontul Popular, Sindicatul, Tineretul Popular, Uniunea Luptătorilor etc);
3. Întrecerile durează pe tot parcursul anului (1 ianuarie – 31 decembrie);
4. Societățile culturale și alte grupe se întrec ca întreg la toate ramurile activității cultural-artistice;
5. Societățile culturale ale minorităților naționale se întrec cu restul societăților culturale pe teritoriul cercului, respectiv a orașului;
6. Pentru a se evidenția nivelul cultural-artistice atins în cadrul cercului sau orașului, se pot organiza treceri în revistă ale unor secții (dramă, coruri, orchestre, folclor, fanfare etc) la sărbătorile de stat (oficiale), iar Uniunea provincială și conducerea organizațiilor de masă fixează data;
7. Uniunea Societăților Culturale din Voivodina organizează parțial întrecerea teatrelor de amatori și a secțiilor de dramă în afara cadrului cercului sau orașului. La aceste întreceri participă și teatrele de amatori și secțiile de dramă ale minorităților naționale. Uniunea Societăților Culturale va stabili ce teatru de amatori și care secție de dramă vor participa din afara cercului, consultând conducerile provinciale a organizațiilor de masă;
8. Tineretul Popular organizează parțial întrecerile școlilor medii;
9. La organizarea întrecerii trebuie să se evidențieze inițiativa deplină a societăților culturale și a altor grupe, a organizațiilor de masă cercuale și a indivizilor, în vederea consolidării activității cultural-artistice.

III.3.2. Probleme organizatorice

1. Comitetele locale ale organizațiilor în masă, iar la sat în special Frontul Popular și Tineretul Popular trebuie să aibă grijă permanentă asupra dezvoltării întregii activități cultural-artistice în general, cu accentul pe activitatea societăților culturale. Unde nu există condiții pentru înființarea societăților culturale, să se înființeze grupe;
2. Consolidarea conducerii societății să se realizeze printr-o alegere corectă a indivizilor care au capacități organizatorice, aptitudini și dragoste pentru

activitatea culturală. Secțiile trebuie să dispună de comitete restrânse care coordonează activitatea, întâlnindu-se minim o dată pe lună, dezbătând problemele și fixând sarcini concrete. Realizarea planurilor lunare, trimestriale, semestriale, fixând planul anual și Adunarea Generală. Planurile trebuia să cuprindă sarcini care pun accentul pe programul întrecerii. Sarcinile din plan trebuiau dezbătute în cadrul secțiilor (repertoar, rechizite, prezența regulată la repetiții, încaperile puse la dispoziție, selecționarea membrilor pentru anumite cursuri de specialitate și seminare etc);

3. Amenajarea spațiului pentru bibliotecă și pentru diferite serbări. Dacă clădirile pentru căminele cooperative sunt terminate, trebuie asigurate aceste încăperi în spațiul din Căminul Cooperativ;
4. Înscrierea noilor membri, evidența lor, achitarea cotizației și eliberarea carnetelor de membru;
5. Resursele financiare ale societății trebuie bazate pe mijloacele proprii (serbări și vizite). Autoritățile populare au obligația să asigure o parte din mijloacele financiare ca ajutor (subvenții) societății și în special bibliotecilor. În privința cheltuielilor trebuie să predomine principiul general al economisirii.⁴⁶

III.3.3. Culturalizarea poporului

În cursul întrecerii să se acorde o atenție deosebită problemelor activității pentru culturalizarea poporului, în special la sat. În acest scop organizațiile de masă și organele autorităților populare trebuie să adopte măsurile necesare pentru dezvoltarea acestei activități pe tărâmul sau de culturalizare a poporului. La alcătuirea planului de întrecere în vederea culturalizării poporului, trebuia proiectate și realizate următoarele momente, obiective și activități:

1. Prin angajarea autorităților populare și a societăților culturale se va lichida analfabetismul, atragerea largă a oamenilor la cursurile de culturalizare. E nevoie de încadrarea persoanelor care deja au frecventat cursurile de alfabetizare, după posibilități și nivelul cultural. Cursurile trebuie organizate în cadrul cooperativelor țărănești de muncă și pe proprietățile agricole de stat;
2. Societățile culturale trebuie să ajute la organizarea cursurilor de muncă, care contribuie la culturalizarea maselor (agricultură, gospodărie, educație sanitară, sfaturi și rețete culinare...). În strânsa colaborare cu toate organizațiile de masă și cu autoritățile populare trebuie constatat ce fel de cursuri se pot organiza și cine le va organiza;

⁴⁶ Îndrumări pentru întrecerile societăților culturale în anul 1951, „Libertatea”, 7 februarie 1951, „Lumina” nr. 1–2/1951, p. 73–78

3. În cursul întrecerilor bibliotecile trebuie să desfășoare o amplă activitate. Fiecare bibliotecă trebuie să aibă bibliotecar specializat, care va primi o remunerare, iar fiecare bibliotecar numit va trebui să frecventeze un curs de 7 zile organizat de autoritățile culturale cercuale;
4. În cadrul Universităților Populare se va ține o evidență permanentă și precisă referitor la numărul prelegerilor ținute și numărul celor care frecventează prelegerile;
5. Societățile culturale au sarcina ca, împreună cu autoritățile populare, să contribuie la înfrumusețirea localității, sădirea pomilor, amenajarea fântânilor, locurilor publice, parcurilor, aleilor etc. Grijă pentru aspectul estetic și cultural al populației trebuie să devină o parte componentă a activității Societății pentru culturalizarea poporului;
6. Societățile culturale și activitatea lor trebuie să organizeze vizionări și vizite la cinematografe, teatre, la expoziții din așezările mai apropiate sau să se preocupe de organizarea excursiilor în centrele urbane culturale.

III.3.4. Activitatea cultural-artistică

În vederea consolidării activității cultural-artistice în societățile culturale, tendința și miza au fost organizarea corectă internă și perfecționarea artistică. Pentru realizarea acestora trebuie avute în vedere următoarele:

1. Consolidarea organizatorică a secțiilor existente ale societăților culturale și înființarea secțiilor noi, unde sunt condiții prielnice. Angajarea pe tărâm cultural a unui număr cât mai mare de tineri, muncitori și femei. O atenție deosebită trebuie acordată activității secțiilor de dramă, corului, orchestrei, grupelor folclorice și descoperirea talentelor și promovarea lor în rândul soliștilor vocali și instrumentiști;
2. Cu membrii societății se urmărea și chiar se impunea să se organizeze în permanent prelegeri cu caracter ideologic, educativ și de specialitate. Prezentarea și prelucrarea articolelor de specialitate din revistele „Viața culturală” și „Scena noastră” și alte reviste care tratează problemele cultural-artistice. Obligatorie este introducerea prelegerilor în legătură cu scriitorul sau compozitorul a cărui operă, respectiv compoziție este în pregătire. La prelegeri trebuia să fie încadrați pe lângă membrii activi ai secțiilor și membrii ajutători precum și toți iubitorii de artă în general. Cadrele competente din conducerea societății trebuie trimise la diverse cursuri de specialitate și perfecționare;
3. Programele societăților culturale trebuie concepute și prezentate în scop educativ și în direcția dezvoltării patriotismului socialist. Pentru o bună calitate artistică e necesar un număr corespunzător de repetiții în vederea reușitei;

4. După premieră trebuie prezentate publicului larg cât mai multe reprezentații în reluare. Organizarea concertelor individuale și prezentări comune ale mai multor secții. Să se organizeze cât mai multe vizite (schimburi de experiență, documentare, manifestări) ale societăților și secțiilor în afara localității de reședință. Evidența celor menționate;
5. Viața cultural-distractivă într-o oarecare măsură era neglijată și dezorganizată, prin aceea că nu întotdeauna în cursul întrecerilor se organizau diferite serate distractive cu dans, șezători, serate vesele, de bună calitate, iar în program sunt introduse cântece și poezii cu caracter socialist, umor sănătos și distracție în genere, dar uneori apăreau și aspecte convenționale, precum și o anumită încărcătură și formalism și superficialitate.⁴⁷

III.3.5. Organizarea întrecerii

Întrecerile societăților culturale sunt sprijinite și urmărite de comitetele cercuale și orașanești ale Uniunii Societăților Culturale, care în acest scop au următoarele obligații:

1. a) Pe baza îndrumărilor generale pentru întreceri se întocmește un plan concret de întrecere al societăților culturale din sat, respectiv oraș;
b) Să urmărească activitatea și să ajute societățile, asigurând o evidență precisă în legătură cu rezultatele obținute trimestrial, iar la finele anului să facă o analiză a întrecerilor pe baza căreia se vor declara rezultatele definitive;
c) Să organizeze treceri în revistă și să numească comisiile de specialitate;
2. Societățile culturale și grupele se întrec ca întreg în toate ramurile activității cultural-artistice în cadrul cercului și în afara lui;
3. Comitetele cercuale ale U.S.C. în baza rezultatelor obținute ale societăților culturale în activitățile trimestriale vor declara cea mai bună societate, secție și grupă, biblioteca populară și sala de citire, universitate populară, secție de conferențieri, secție de teatru, cor, orchestră, grupă de folclor și pot să le acorde stegulețe de trecere (evidențiere și promovare). Acordarea stegulețelor de trecere trebuie făcută în cadru solemn, la zilele importante: 1 Mai, 7 Iulie – Ziua eliberării, la plenarele comitetelor cercuale ale Uniunii;
4. La sfârșitul anului se declară cele mai bune societăți, secții și activiști pe baza rezultatelor obținute în cursul întregului an. Cu această ocazie se înmânează diplome, mențiuni și se acordă premii;
5. Întrecerile teatrelor de amatori și ale secțiilor de dramă ale societăților culturale se organizează aparte;

⁴⁷ Ibidem

6. Comitetul provincial al Tineretului Popular prescrie îndrumări aparte pentru întrecerile elevilor școlilor generale și medii.

III.3.6. Organizarea trecerilor în revistă; exemplificări

1. În cadrul cercului (orașului) se pot organiza treceri în revistă ale activității cultural-artistice (cercuale sau raionale) pentru a se câștiga prestigiul pe baza rezultatelor obținute. U.S.C. fixează locul și data trecerilor în revistă. Cheltuielile cu prilejul organizării acestor treceri în revistă se acoperă din veniturile obținute de la serbările date cu ocazia lor. Trecerile în revistă a secțiilor de dramă ale minorităților naționale de pe teritoriul cercual se vor organiza după posibilități aparte pentru fiecare minoritate națională;
2. Hotărârea cu privire la organizarea trecerilor în revistă regionale și provinciale o adoptă Uniunea Provincială a Societăților Culturale din Voivodina.

Autoritățile au considerat, în vederea dezvoltării și păstrării elanului de întrecere la nivel de societăți, că e nevoie de agitație prin întrunirile conducerii societăților și secțiilor și prin dialogul permanent între concurenți. Rezultatele atinse și înregistrate de societățile culturale trebuiau făcute publice în presă și radio, prin corespondență, publicitate și reportaje stimulând participarea unui număr cât mai mare de societăți la trecerile în revistă.⁴⁸

Uniunea Societăților Culturale din Voivodina – Secția pentru români, paralel cu întrecerile secțiilor de dramă, organizează pe 20 și 27 februarie 1948 întrecerile corurilor și fanfarelor societăților culturale din satele noastre. Astfel au fost formate următoarele centre de calificare: Begheiți, Uzdin, Nicolinț, Deliblata, Petrovasâla, Coștei, Grebenaț și Marcovăț. Pentru faza următoare (semifinale), centrele, data tinerii și comisiile au fost publicate în ziarul „Libertatea”.⁴⁹

La Vârșeț, în 21 aprilie 1948 în sala Căminului Muncitoresc a avut loc trecerea în revistă a fanfarelor și a grupelor de folclor ale societăților culturale din satele românești care aparțineau cercului (județului). La trecerea în revistă s-au prezentat: Fanfara S.C. din Mărghita, fanfara din Voivodinț și fanfara din Mesici (în afara concursului) și grupa de folclor din Coștei. După terminarea programului comisia de specialitate a stabilit următorul clasament: Locul întâi fanfara din Mărghita, iar locul doi fanfara din Voivodinț. Neavând concurență, echipa de folclor a S.C. „Mihai Eminescu” din Coștei ocupă poziția fruntașă. În primii ani după război, interesul pentru treceri în revistă n-a fost cel dorit, însă cu timpul întrecerile devin un imbold pentru toate localitățile și societățile culturale din regiune.⁵⁰

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Costa Roșu, *Pagini de cronologie jurnalistică*, „Libertatea”, 27 martie 2010, p. 14

⁵⁰ „Lumina” nr. 3/1948, p. 187–204

Așa, la începutul anului 1949, în sala Căminului de Cultură din Voivodinț, s-a desfășurat concursul final al fanfarelor în cercul Vârșeț. La întreceri au participat formații de suflători din Mesici, Râtișor, Oreșăț și Voivodinț. Juriul de specialitate a făcut următoarea clasificare: Mesici, Râtișor, Voivodinț și Oreșăț.⁵¹

În ziua de 20 martie a avut loc la Uzdin întrecerea finală a secțiilor de dramă pe anul 1949, la care au participat secțiile de dramă ale societăților culturale din Alibunar, Maramorac, Straja și Vârșeț. Învingătoare a fost desemnată secția de dramă a S.C. „Petru Albu Macra” din Vârșeț, care a reprezentat minoritatea română la întrecerile din Novi Sad ale teatrelor de amatori ale naționalităților din Voivodina. Grupa de teatru vârșețeană s-a prezentat cu *Răfuiala* de Eusebiu Camilar, în regia lui Nicolae Bocșan.⁵²

La întrecerile semifinale ale grupelor de folclor care au avut loc la Zrenianin, pe 1 Mai, au luat parte și grupele de folclor ale societăților noastre culturale din satele românești: Nicolinț, Doloave, Ecica, Sutiesca și Vârșeț. Grupele de folclor din Ecica și Vârșeț s-au plasat pe locul doi.⁵³

Întrecerile cercuale ale corurilor pe anul 1950, în organizarea Uniunii Culturale din Voivodina, s-a desfășurat duminică, 16 aprilie, cu participarea corului „Zrenianin” din Cuvin în afara concursului, apoi corul SC „Petru Albu Macra” din Deliblata, corul „Romanța” din Maramorac și corul maghiar din Skorenovac. Tregeri în revistă similare s-au desfășurat în toate cercurile, dar a fost sesizată neparticiparea unor coruri și fanfare cu tradiție, în primul rând corul din Coștei.⁵⁴

În vara anului 1951, la întrecerea provincială a fanfarelor de la Novi Sad, participă fanfarele tuturor naționalităților conlocuitoare din Voivodina: Uzdin, Doloave, Apatin, Sombor, Senta, Zrenianin, Kikinda, Kanjiža, Bajmok și Becej. La aceste întreceri trebuie să amintim că formațiunea muzicală din Doloave cucerește din nou locul doi în Voivodina, iar fanfara din Apatin locul întâi.⁵⁵

În cadrul USC din cercul Alibunar, la Banatsko Rankovičevo au avut loc întrecerile de coruri și grupe de folclor, în anul 1951. Întrecerile s-au desfășurat în două faze. În prima fază pe scenă au evoluat grupele de folclor din: Alibunar, Vladimirovaț, Seleuș, Sân-Mihai, Banatsko Rankovičevo și din Jermenovci. Locul întâi l-au cucerit formațiile din Jermenovci și Vladimirovaț, locul secund Banatsko Rakovičevo, iar locul trei Alibunarul. La întrecerile corale clasamentul a fost

⁵¹ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Voivodinț – Vârșeț, Editura C.R.S., 2007, p. 249

⁵² „*Libertatea*”, 10 aprilie-8 mai 1949, p. 4-5

⁵³ „*Libertatea*”, 8 mai 1949, p. 5

⁵⁴ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952*, Vrșac, Viša Škola Strukovnih Studija za Obrazovanje Vaspitača”, 2008, p. 169

⁵⁵ Gheorghe Giacob-Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879-2000)*, Panciova, Editura „*Libertatea*”, 2003, p. 53

următorul: Alibunar poziția frunțasă, locul doi Vladimirovaț și locul trei corul SC „Nicolae Bălcescu” din Barițe. Organizarea întrecerilor din cercul Alibunar a avut și unele scăpări, de pildă întrecerile nu au început la timpul fixat, ci cu mult mai târziu.⁵⁶

Pe tema trecerilor în revistă, la Novi Sad a avut loc o întrunire a comitetului de conducere al U.S.C. din Voivodina, la care, pe lângă membrii acestui comitet, au participat și reprezentanți ai comitetelor cercuale și orășanești, ale uniunilor societăților culturale. La întrunire s-a discutat despre trecerile în revistă a activității cultural-artistice și despre pregătirile pentru dezvoltarea activității culturale în timpul toamnei și iernii. Minoritățile naționale nu au obținut rezultate admirabile în ceea ce privește trecerile în revistă ale secțiilor de dramă, excepție făcând rezultatele obținute de rusini. Au fost prezentate operele a 72 de dramaturgi din care 32 revin scriitorilor iugoslavi. Cel mai frecvent au fost operele scriitorilor Nusić, Trifković, Sterija Popović și alții.

La trecerile în revistă ale corurilor au participat peste 47 de coruri cu peste 2200 de cântăreți. Dintre coruri s-au evidențiat în special corurile din Banatsko Rankovičevo, Iancaid (românesc), Rocir și Beocin. În final, s-a constatat că trecerile în revistă sunt cea mai potrivită formă de activitate a societăților culturale.⁵⁷

În aceeași perioadă și alte minorități naționale aveau serbări populare, treceri în revistă, emulații, festivaluri. Exemplele pe care le dăm se referă la minoritatea maghiară și la cea slovacă din Voivodina. Serbarea tradițională a minorității naționale slovace s-a desfășurat în zilele 5–7 august la Bački Petrovac. La trecerile în revistă s-au prezentat corurile, soliștii populari, grupele de folclor, secțiile de dramă și organizațiile de cultură fizică (sportive) din satele în care trăiesc apartenenții minorității naționale slovace. În anul 1950 au activat 32 societăți culturale slovace cu mii de membri. Pe teritoriul Voivodinei, circa 600 de reprezentanți ai minorității slovace au fost în conducerea comitetelor populare, iar în Adunarea Populară a Voivodinei aveau 10 deputați, în Adunarea Serbiei 2, precum tot doi în Adunarea R.F.P.I.

Trecerile în revistă a apartenenților minorităților naționale maghiare, în perioada 16–21 iunie 1951, s-au desfășurat pe terenul de lângă lacul Palić, în apropiere de Subotica. Pe lângă participanții la program la această trecere în revistă au fost prezenți aproape 10.000 maghiari. Pentru transportul din diferite localități din Voivodina la Subotica, au fost puse în circulație trenuri speciale și bilete cu reduceri. Programul trecerii în revistă a fost foarte bogat și variat.⁵⁸ Cea mai numeroasă minoritate națională din Voivodina, cea maghiară, a desfășurat o amplă activitate

⁵⁶ Jovan Novaković, dirijorul muzicii militare din Vârșet, *Întrecerile societăților culturale din cercul Alibunar*, „Libertatea”, 26 aprilie 1951, Vârșet

⁵⁷ „Libertatea”, 7 decembrie 1951, p. 4

⁵⁸ „Libertatea”, 25 iunie 1951, p. 3–4

culturală având cele mai multe societăți culturale de tip rural și urban. În primul deceniu după eliberare, viața culturală a maghiarilor voivodineni în unele cercuri (Cuvin) a fost mai intensă comparativ cu cea a românilor sau a altor etnii.⁵⁹

Treptat, activitatea culturală s-a îmbogățit, extins și dezvoltat, ca urmare firească a dezvoltării economice și orientării cadrelor politice și culturale spre problemele și trebuințele pe plan cultural. Uniunea Societăților de Muzică a Serbiei a luat inițiativa să organizeze un festival la nivel de republică al societăților de muzică cuprinzând atât formațiile corale cât și instrumentale – fanfare și orchestre populare. Selecția societăților participante la festival s-a făcut de către o comisie de specialitate desemnată din partea Uniunii Societăților de Muzică a Serbiei. Trecherile în revistă comunale s-au ținut în cinci centre: Vârșeț, Coștei, Jasenovo, Uljma și Plandiște. În centrul Vârșeț au participat formațiile muzicale de pe teritoriul comunelor Vârșeț și Gudurița și anume: SC „Žarko Zrenjanin”, SC „Ratar”, SC „Krsta Kovačević”, corul din Jamul Mic, fanfarele din Vârșeț, Jamul Mic și Marcovăț.

În centrul Coștei participă: corul din Sălcița, fanfarele din Mesici, Iablanca, Voivodinț și Coștei și orchestra populară de la Iablanca.

La Jasenovo s-au întrecut corurile și fanfarele din Biserica Albă, Straja și Grebenaț, corul din Jasenovo, fanfara din Oreșat și orchestra din Biserica Albă.

În centrul Ulmu s-au prezentat: corul din Nicolinț, fanfarele din Vlaicovăț și Râtișor ca și orchestrele din Izbîște și Ulmu.

La Plandiște au participat formațiunile muzicale din Sân-Mihai, Velika Greda și Plandiște, Barițe și Mărghita, precum și orchestra populară din Plandiște și Hajducîța. Festivalul fiind la prima ediție, trecherile în revistă au fost bine organizate și în celelalte cercuri și centre muzicale din Voivodina.⁶⁰

Trecherile în revistă au fost organizate și cu ocazia jubileelor și a aniversărilor. La Panciova, cu ocazia a zece ani de activitate culturală în R. P. Serbia, în 4–5 martie 1955 a avut loc trecerea în revistă a corurilor, secțiilor de muzică și a echipelor de dansuri naționale din acest cerc. La trecerea în revistă au participat: corul SCA „Abrașevici” din Panciova, corul mixt al SC „Valeriu Docna” din Satu Nou, corul SC „Ivo Lola Ribar” din Doloave și orchestra din Uzdin. Impresii frumoase a lăsat în special corul mixt din Satu Nou, care a fost alcătuit din tineri și tinere de origine română și sârbă și care tindea spre fuzionarea cu corul SC „Valeriu Docna” care numără cca 40 de membri.⁶¹

În scopul de a se reafirma activitatea muzicală din cercul Vârșeț, în 1958 se organizează trecerea în revistă a secțiilor muzicale din satele vecine care aparțin

⁵⁹ Ibidem

⁶⁰ „Lumina” nr. 3–4/1954, p. 45–48

⁶¹ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou*, Satu Nou, Casa de Cultură Satu Nou, 2002, p. 175

unei comune. Secțiile societăților muzicale din comuna Jasenovo au prezentat un concert muzical pe scena Căminului Cultural din Straja. Corul SC „Mihai Eminescu” din Straja, dirijat de țăranul Bugă S. a pregătit trei piese de muzică corală românească: „Floare bănațeană” de Soian, „La șezătoare” de T. Brediceanu și „Sârba” de Gh. Danga. Orchestra SC „Svetozar Markovici” din Dupleaia a prezentat o suită de cântece și jocuri sârbești, apoi au concertat orchestra din Jasenovo, precum și fanfarele din Grebenaț și Oreșăț. Fanfara din Grebenaț, dirijată de țăranul Gheorghe Curea, care instruia și corul din localitate, a prezentat: *Cimpoiașul din Banat* de Velceanu, *Șumski marș* și *Drugarski marș* de A. Smajlovici.

Fanfara SC „George Coșbuc” din Oreșăț, condusă de Milutin Babet a cântat: *Cu cântecul și jocul prin Voivodina* de Vojtehovski, *Pe ogor, Toarce, lele* de Ion Vidu, iar ca încheiere *Marșul libertății* de Vojtehovski.⁶²

La inițiativa Comunității Culturale din Panciova, la începutul anilor '60, în această comună a început organizarea întrecerilor „Alegem cel mai vesel sat” la care participau formațiile de amatori ale societăților și căminelor culturale din cercul Panciovei.

Scopul întrecerilor „Alegem cel mai vesel sat” a fost dezvoltarea diverselor forme de activitate cultural-distractivă în cadrul societăților culturale și al căminelor culturale din comună (județ).⁶³

Manifestația a avut un puternic imbold pe tărâmul vieții culturale. Astfel, prin această trecere în revistă s-a reorganizat corul mixt din Glogoni cu 60 de coriști, apoi corul din Vojlovica și secția de folclor din Jovanovo. În cadrul acestor întreceri formația Căminului Cultural din Glogoni obține succese importante, cucerind de trei ori locul de frunte. Formația învingătoare (Glogoni) drept răsplată pentru efortul depus pe plan cultural-artistic, a primit din partea Comunității Culturale din Panciova un premiu de 150.000 dinari. Amatorii din Kačarevo au primit pentru locul doi un premiu de 120.000 dinari, iar formația Căminului din Satu Nou, plasată pe locul trei, a primit un premiu de 90.000 dinari. Diplome de onoare au fost înmânate corului mixt din Glogoni și SC „Veselia” tot din Glogoni. În mod aparte au fost menționați Aurel Idvorean – saxofonist, Vasilie Mărianu, dirijorul orchestrei de muzică populară, Aurel Oprea, solist și Valeriu Boleanțu, dirijorul corului mixt din Glogoni.

Întrecerile „Alegem cel mai vesel sat” au dus la creșterea numărului vizitelor dintre sate, iar nivelul programelor s-a îmbunătățit constant. Schimburile de experiență între secțiile și societățile culturale din localitățile participante au fost mai bogate, intese și sistematice.⁶⁴

⁶² „Libertatea”, 27 aprilie 1958, p. 7

⁶³ Gligor Popi, „Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)”, vol II, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 354

⁶⁴ Gheorghe Muntean, *Formația din Glogoni, pentru a treia oară pe locul prim în cadrul întrecerilor comunale*, „Libertatea”, 14 mai 1963, p. 7

III.3.7. Inițierea și începuturile Marelui Festival de Muzică și Folclor

În anul 1962, s-a ținut la Cuvin o trecere în revistă a grupelor de dramă ale copiilor la care s-au prezentat șase societăți artistice pentru copii din Opoovo, Ulmu, Pavliš, Panciova, Cuvin și Biserica Albă. Tot în acest an a fost organizată trecerea în revistă a corurilor și a orchestrelor de copii la Banatski Karlovac, la care au participat șapte coruri și două orchestre cu aproape 800 de membri.⁶⁵

La trecerile în revistă, inclusiv a corurilor, în cercurile cu populație românească, cu precădere au participat corurile românești, ceea ce demonstrează că entuziasmul amatorilor români încă din acele timpuri a arătat că folclorul era determinant pentru păstrarea identității și spiritualității naționale.⁶⁶

Înțelesul, denumirea și noțiunea de *festival* presupune forme foarte importante și complexe de difuzare a culturii. Creația festivalurilor este evaluată și prin premii, diplome și mențiuni, permițându-ne o apreciere în baza realizărilor artistice ale unui mediu, într-o anumită perioadă de timp.⁶⁷ Festivalurile sunt prin excelență ample, intense și spectaculare forme consumate de masele largi de populație, iar efectele se pot ușor evolua, precum și unele consecințe calitative în plan socio-cultural.⁶⁸

Festivalul Românilor din Voivodina, în faza incipientă (1959) sub formă de concurs muzical, s-a transformat după patru ani în „Festivalul de Muzică Populară Românească din Banat” (actualmente „Festivalul de Folclor și Muzică Românească din Voivodina”) și a avut drept scop păstrarea și cultivarea folclorului autentic și în același timp stimularea activității amatoriști la sat. Într-o altă ordine de idei, festivalul a devenit un izvor de tinere talente din rândul cărora au fost recrutați soliști vocali și instrumentiști ai Postului de Radio Novi Sad.⁶⁹

Festivalul de folclor a fost și este cea mai importantă manifestare culturală a românilor din fosta Iugoslavie. Însemnătatea constă atât în amploarea ce i s-a dat, cât și în relevarea specificului etnic prin ce acesta are mai semnificativ: tradiția populară. Festivalul stimulează continuu comunitățile românești spre a-și evidenția vitalitatea spirituală.⁷⁰

Românii din Voivodina, au trecut, profitând și angajându-se la o decentralizare a vieții culturale, după cea de a parta Adunare a Consiliului Cultural al Românilor, ținută la Satu Nou în 1954, unde s-a hotărât ca fiecare societate culturală să-și

⁶⁵ „Libertatea”, 21 iunie 1964, p. 8

⁶⁶ „Femeia nouă”, nr. 9/1952, p. 6

⁶⁷ Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković, „Cultura, management, mediere, marketing”, Timișoara, Fundația Interart Triade, 2002, p. 166

⁶⁸ Ioan Viorel Boldureanu, „Cultură populară bănățeană”, Timișoara, Editura Mirton, 2004, p. 123

⁶⁹ „Cuvântul românesc”, C.R.I., nr. 14, iulie-august 1996, p. 4

⁷⁰ Aurel Turcuș, „Festivalul de Folclor și Muzică Românească din Voivodina”, Renașterea Bănățeană – Paralela 45, 2 august 1993, Timișoara, p. 2

desfășoare activitatea după posibilitățile proprii, găsindu-și formele cele mai corespunzătoare de activitate pe tărâm cultural-artistic. Rezultat prim și major al acestei decentralizări în viața culturală românească a fost și Festivalul de Căntece Românești, care s-a desfășurat pe 11 aprilie 1954 în Sala Căminului (Cooperatist) din Satu Nou. Festivalul a fost organizat la inițiativa Comitetului de conducere al SC „Valeriu Docna”. Un interes vădit domnea în rândul cetățenilor din localitate, întreg satul aștepta cu mare nerăbdare evenimentul cultural inedit. În dimineața zilei de duminică oaspeții și participanții Festivalului au fost așteptați la gară de fanfara și conducerea Societății. După masă, în curtea școlii, tineretul a întins o horă mare în sunetele celebrei orchestre „Lira” din Begheiți (Torac), dirijată de Vichentie Petrovici – Bocăluț. Programul Festivalului a început seara, pe scenă orchestra „Lira” s-a prezentat cu un potpuriu de cântece și jocuri populare românești. În continuare s-au prezentat soliștii vocali: Anita Șaranivici, Cornelia Ilia, Eufrozina Obei, Sava Stoian și soliști ai Postului de Radio Novi Sad – Ana Gașpăr și Maria Marinov. La sfârșitul programului, Sima Malaimare, acompaniat de orchestra „Lira”, a interpretat la acordeon doine și jocuri populare românești.⁷¹

Această inițiativă a SC „Valeriu Docna” din Satu Nou de a organiza un festival a fost urmată și de alte societăți culturale. Amintim SC „Doina” din Uzdin, care a organizat în anul 1959 Concursul de cântece populare românești, care reprezintă piatra de temelie a actualului Festival de Folclor și Muzică Românească din Voivodina.⁷²

Ideea organizării unui concurs muzical al soliștilor vocali și instrumentiști din satele românești a luat naștere în primăvara anului 1959 la Uzdin, la inițiativa orchestrei de muzică populară „Doina” din localitate. Uzdinienții au fost încântați de concertul prezentat pe scena căminului cultural din Uzdin de soliștii Postului de Radio Novi Sad, cântăreți consacrați din Banat. În acest răstimp teatrul de amatori din localitate a dat reprezentații la un nivel artistic înalt, iar publicul căuta și dorea ceva nou. Propunerea comitetului SC „Doina” de a organiza un concurs muzical, la care să participe un număr cât mai mare de soliști vocali și instrumentiști din așezările românești, a fost primită cu înflăcărare de activiștii culturali și muzicali din Banat.

Despre concursul muzical de la Uzdin s-a menționat în presa vremii, având un răsunet puternic în multe din satele românești din Voivodina. Primul concurs a întrecut așteptările. La prima ediție a Concursului muzical cu premii au participat 44 soliști vocali și instrumentiști din mai multe localități cu populație românească. Zilele de 21–22 februarie 1959 au fost pentru Uzdin zile de sărbătoare. Succesul

⁷¹ „*Libertatea*”, 19 aprilie 1954, p. 5

⁷² Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou*, Satu Nou, Casa de Cultură Satu Nou, 2002, p. 174

obținut a satisfăcut așteptările, atât în privința numărului de participanți, cât și în privința calității cântecelor interpretate pe scenă.⁷³

Cei 44 de soliști vocali și instrumentiști s-au prezentat în fața juriului, care a acordat trei premii soliștilor instrumentiști: Gheorghe Velici și Gheorghe Țăran – premiul I, Alexandru Cătălina – premiul II, Nicolae Rista și Gheorghe Nicolaevici – premiul III și trei premii soliștilor vocali: Roman Bugariu – premiul I, Eufrozina Bochianț, Adam Roșu – premiul II și Todor Dalea – premiul III.⁷⁴

Concursul muzical de la Uzdin – ediția a doua a fost organizat tot la Uzdin în 12–13 martie 1960, la care au participat 52 soliști vocali și instrumentiști. Numărul participanților a fost mai mare, însă calitatea interpretării pieselor a fost la un nivel mai scăzut decât la ediția anterioară. În categoria soliști vocali, s-a evidențiat Ionel Lăpădat din Uzdin care la această ediție a obținut premiul I, iar Adam Șamanțu premiul II. Impresie plăcută au lăsat și soliștii instrumentiști Gheorghe Barbu din Iablanca, care a cucerit premiul I, iar premiul II l-a obținut Ion Vâlcu din Sălcița. Începând cu ediția a doua au existat două juriuri. Unul de specialitate și juriul publicului, care au acordat premii, modalitatea aceasta repetându-se la următoarele ediții.⁷⁵

Organizatorilor n-au făcut obiecțiuni din cauza unor pregătiri superficiale. În acest an, în numele SC „Tudor Vladimirescu” din Sân-Mihai participă trei soliști vocali: Gheorghe Pecurar cu cântecul „*Mărie, mă doare capul*”, Traian Sfera cu cântecul „*Vai Doamne, ce-o să fac*” și Petru Șoșdean cu cântecul „*Săracă tinerețea mea*”.⁷⁶

La Uzdin, pe 18–19 martie 1961, era din nou sărbătoare: pentru minoritatea românească din Voivodina, s-a organizat a treia ediție a Concursului muzical de la Uzdin. În Căminul Cultural renovat și-au dat concursul 19 soliști vocali și 15 soliști instrumentiști din 14 localități. În calitate de oaspeți s-au prezentat soliștii vocali și soliștii instrumentiști premiați la cele două ediții. La reușita concursului și-a dat concursul cunoscuta orchestră de muzică populară „Doina” din Uzdin, dirijată de Todor Ghilezan. Orchestra, prin interpretarea horei, a deschis concursul, lăsând impresii plăcute atât prin nivelul interpretării cât și prin numărul mare de membri, completat cu instrumentiști din cunoscute formații orchestrale bănățene, de la ultimele două ediții. În prima parte a concursului (sâmbătă) s-au prezentat publicului 16 soliști. Juriul format din Petru Mezina (învățător din Uzdin), Florica Livius (profesoară din Maramorac) și Iosif Bozavela (Doloave) a acordat premii următorilor soliști vocali: Iosif Miloș Puiu (Sărcia) și Ionel Lăpădat (Vârșeț) – premiul I, Pavel Radu (Uzdin) – premiul II și Ileana Savuliev (Glogoni) – premiul III. În categoria soliștilor

⁷³ „*Libertatea*”, 20 martie 1961, p. 5

⁷⁴ Costa Roșu, *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului și jocului bănățean*, Panciova, Editura „*Libertatea*”, 1990, p. 6

⁷⁵ Ibidem

⁷⁶ Pavel Gătăianțu, Panta Bojin, „*Locve ieri și astăzi*”, Novi Sad, Editura „*Libertatea*”, 1989, p. 211

instrumentiști s-au acordat premiile următorilor interpreți: Giuri Novac din Uzdin (violină) – premiul I cu 27 de puncte în valoare de 5000 dinari, iar Alexandru Cătălina (Dolove) și Gheorghe Țăran (Uzdin) au obținut 26 puncte, împărțind premiul II și III.

La ediția din 1961 s-au remarcat și soliștii: Nicolae Idvorean (Glogoni) și Ion Vâlcu (Sălcița). Ediția a satisfăcut pe deplin așteptările. Organizatorii se așteptau ca numărul participanților să fie mai mare. Totuși, numărul de 34 de interpreți din 14 sate, precum și interesul publicului spectator dovedesc clar că concursul muzical din Uzdin a devenit o manifestare culturală de amploare a românilor din Serbia, încă din faza primelor ediții, fiind tot mai mult sprijinită pe viitor.⁷⁷

După ediția a III-a, din 1961 a Concursului de muzică populară românească, apar unele probleme în ceea ce privește organizarea lui ulterioară. Practic, necesitatea organizării unei manifestări (festival) al cântecului s-a impus, înaintea inițierii concursului muzical de SC „Doina” din Uzdin. Încercarea celor de la Uzdin a dat roade și ecou în satele românești. Întrebarea care frecvent s-a pus în acea perioadă a fost – de ce chiar Uzdinul?

Uzdinul a fost un focar de răspândire a culturii, unde a activat o orchestră de muzică populară, alcătuită din instrumentiști afirmați, cor bărbătesc puternic, o echipă de dansatori și grupa de teatru. Uzdinul, localitate cu vechi tradiții culturale și obiceiuri, a fost supranumit și „Buricul pământului”. Problemele la început erau provocate mai mult de participanți care au fost începători fără experiență mare scenică și fără pregătire corespunzătoare. Repertoriul ales de ei, în nenumărate rânduri, pretindea pregătire temeinică. Pe de altă parte, existau voci după care concursul muzical să fie organizat în mai multe centre (așezări), iar trecerea în revistă finală să se desfășoare la Vârșet – centrul spiritual, cultural, economic și politic al românilor din Serbia. Însă, concursul s-a organizat și în continuare la Uzdin.⁷⁸

La început, concursul de muzică populară românească din Uzdin a devenit o necesitate în viața culturală cu un răsunet marcant în satele românești din Voivodina. Munca asiduă, eforturile materiale, angajarea multor uzdineni la reușita concursului, care în timp a devenit cea mai prestigioasă manifestare, o sărbătoare și o mândrie a satului, n-au fost zadarnice.

La Panciova, în 1961 are loc o consfătuire la care se caută rezolvarea multor probleme legate de organizarea unui concurs pretențios la un nivel înalt. În căutarea formelor de soluționare a unui întreg complex de probleme legat de acest concurs, s-a pornit de la întrebarea – ce se dorește prin acest concurs muzical? O variantă a

⁷⁷ Gheorghe Bosioc, *Concursul muzical de la Uzdin a devenit o manifestație culturală tradițională*, „Libertatea”, 28 martie 1961, p. 4

⁷⁸ Costa Roșu, *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului și jocului bănățean*, 1990, p. 10

fost Festival de Muzică Populară Bănățeană, iar altă variantă manifestare cultural-politică. Adepți erau de ambele părți, dar s-a căutat o combinație și o completare la nivel minoritar, într-un proces de integrare care să dea rezultatele corespunzătoare. Participarea la festivalul de la Uzdin în viitor necesita preselectii, cântece anunțate din timp, orchestra completată cu instrumente noi, respectiv numirea unui comitet de conducere al festivalului.⁷⁹

A patra ediție, cea din 1962, a Concursului de muzică vocală și instrumentală, așa cum a fost numit anterior, s-a organizat în zilele de 23–24 februarie la Uzdin. Anunțurile puteau fi trimise până pe data de 18 februarie 1962, iar fiecare participant avea dreptul la două cântece. Anunțurile s-au expediat pe adresa Căminului Cultural. Transportul participanților și cazarea a fost asigurată de gazde. O noutate a fost că la concurs nu participă niciun instrumentist din Uzdin. Premiile ediției a IV-a, au fost următoarele: premiul I – 5000 dinari, premiul II – 4000 dinari, premiul III – 3000 dinari. Pe lângă aceste premii principale, au fost acordate șase premii de câte 2000 dinari, din partea unor organizații și instituții din localitate: Cooperativa Agricolă „Unirea”, Întreprinderea comercială „Buducnost”, Societatea Pompierilor, a vânătorilor, Societatea Sportivă „Unirea”, Casa de Editură și Presă „Libertatea” și școala.⁸⁰ Și în acest an, concursul s-a desfășurat festiv în zilele de 23–24 februarie 1962, cu participarea celor 23 soliști vocali și instrumentiști din 17 așezări. Echipa Televiziunii din Belgrad a înregistrat programul în cadrul căreia au fost executate 104 melodii.⁸¹

Cu cântecul lui Barbu Lăutaru, interpretat de orchestra „Doina” din Uzdin, a început concertul în prima seară. Dirijorul orchestrei, Todor Ghilezan, a dat dovadă de o capacitate uimitoare perfecționând orchestra și dându-i expresie artistică remarcabilă. Membrii juriului au fost: Trandafir Jurjovan (Postul de Radio Novi Sad), Florica Livius (profesoară de muzică din Cuvin) și Petru Mezin (învățător din Uzdin). În categoria soliștilor vocali, premiul I i-a revenit din nou lui Ionel Lăpădat din Vârșeț, premiul II lui Aurel Opreanu din Glogoni, iar premiul III Silviei Danciu din Vârșeț.

Premii la soliștii instrumentiști:

- I. Alexandru Cătălina din Doloave (trompetă)
- II. Solomon Magda din Ecica (clarinet)
- III. Roman Jivan din Vladimirovaț (fluier)⁸²

⁷⁹ Ilie Dolinga, „Concurs de muzică populară românească bănățeană sau manifestare cultural-politică?”, „Libertatea”, 14 decembrie 1961, p. 7

⁸⁰ „Libertatea”, 11 februarie 1962, p. 5

⁸¹ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol. II, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 354

⁸² „Libertatea”, 4 martie 1962, p. 4

Cântăreții instrumentiști George Nicolaevici din Vârșeț și Dimitrie Scânteii din Straja au obținut premiile acordate de asociațiile din Uzdin, iar solista vocală Anuica Bălan a obținut premiul „pentru dicție” acordat de Casa de Presă și Editură „Libertatea”. De la an la an, interesul artiștilor amatori din localitățile românești față de concurs crește, iar la cea de-a V-a ediție din 1963, se transformă într-o manifestare regională, primind denumirea de „Festivalul de Muzică Populară Românească din Banat”.⁸³ Concursul de muzică populară românească, întemeiat în anul 1959, la inițiativa artiștilor culturali din Uzdin a fost la început de proporții mici. Pe parcurs, programul acestei grandioase manifestări culturale devine tot mai bogat și mai variat, iar concursul se transformă într-un festival la care participă cei mai buni interpreți de muzică populară din Voivodina. Festivalul a rămas cea mai importantă manifestare a artei neprofesioniste de răsunet a românilor din Serbia, care a contribuit decisiv la păstrarea și transmiterea cântecului, obiceiurilor și a portului tradițional, moștenit în cultura folclorică românească.⁸⁴

În primele două decenii posbelice societățile culturale, căminele culturale, respectiv secțiile și formațiile românești au participat la numeroase festivaluri în fosta Iugoslavie. La primul Festival de muzică al R. Serbia, organizat de Uniunea Societăților de Muzică a Serbiei, desfășurat la Kosovska Mitrovica în 21–22 iunie 1958, participă cele mai bune formații muzicale din Voivodina (14 în total), printre care și celebra fanfară „Turturica” din Mesici.⁸⁵ Festivalul era prevăzut să se țină în două centre și anume la Kosovska Mitrovica și Niș. În primul centru s-au prezentat cele mai bune formații instrumentale, iar la Niș formațiile corale deja afirmate. Selecția societăților participante la festival s-a făcut din partea comisiei de specialitate, iar festivalul a avut un caracter de manifestație culturală generală. Festivalul a început cu ariile populare românești din potpuriul „Buciumul”, în execuția fanfarei din Mesici, care a fost unica formație muzicală alcătuită din țărani artiști culturali. La festival a participat și fanfara muncitorilor mineri din Bor și fanfara SC „Žarko Zrenjanin” din Zrenjanin. Muzica de estradă a fost reprezentată prin orchestrele de la Kosovska Mitrovica, Peć, Zaječar, Novi Sad, Smederevska Palanka și Leskovac. În partea finală au concertat orchestrele simfonice din Zrenjanin, Novi Sad, Sombor și Filharmonica din Belgrad. Prima ediție a Festivalului a constituit și o afirmare la nivelul de artă populară pe plan muzical a popoarelor și minorităților din Republica Serbia.⁸⁶

⁸³ Costa Roșu, *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului și jocului bănățean*, p. 11

⁸⁴ Florin Ursulescu, *Pregătiri pentru Festival*, „Libertatea”, 30 aprilie 1967, p. 8

⁸⁵ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol. II, p. 351

⁸⁶ Simeon Drăguța, *Fanfara din Mesici la Festivalul de la Kosovska Mitrovica*, „Libertatea”, 29 iunie 1958, p. 4

În anul 1951 călușarii din Petrovasâla participă la Festivalul internațional de la Zagreb (Croatia), unde obțin rezultate remarcabile.⁸⁷ La Cuvin, în anul 1962 s-a inițiat Festivalul de Muzică Distractivă intitulat „Primăvara la Cuvin – 62” la care au luat parte orchestrele și soliștii din Panciova, Debeliacea, Biserica Albă, Glogoni și Cuvin.⁸⁸

La Festivalul de Muzică și Folclor al Districtului Panciova, organizat la Sefkerin în luna martie 1951, fanfara din Doloave, sub bagheta lui Iovan Danilă-Vanci, ocupă locul II, iar secția de dansatori „Călușarii” cucerește locul I, precum și solistul Andrei Drăgan obține locul de frunte.⁸⁹ La festivalul corurilor de amatori din Niș, organizat în zilele de 5–7 iulie 1958, a participat și corul bărbătesc „Flacăra” din Begheiți (Torac). Concertul simfonic al Filharmonicii din Novi Sad (ianuarie 1961) a fost dirijat de Todor Petrone, fostul conducător al fanfarei „Turturica” din Mesici.⁹⁰

Societățile culturale românești au desfășurat o activitate permanentă și bogată, înregistrând rezultate remarcabile. Participă la diverse festivaluri, la alte manifestări, cu prilejul diferitelor jubilee, iar unele coruri merg în turnee prin țară, și mai târziu chiar și în străinătate, unde se evidențiază secțiile societăților culturale din Coștei, Begheiți, Uzdin, Vârșeț, Ovcea și alte localități românești și mixte.

La începutul anului 1961, un succes remarcabil a obținut și corul mixt al Școlii Normale și Liceului Român din Vârșeț, care a reprezentat Serbia la primul Festival coral al ansamblurilor de tineret de la Celje (Slovenia).⁹¹ Corul românesc a pregătit următorul repertoriu: *Pesma o slobodi* (*Cântec de libertate*) – Radovan Gobeț, *Floare bănațeană* – George Goian și *Analogojana* – Ion Vidu. Corul vârșețean s-a întors cu diplomă de recunoștință, iar însuși compozitorul Radovan Gobeț, a cărui compoziție a executat-o corul, l-a felicitat pe dirijorul Coriolan Bugariu.⁹²

III.4. ISTORICUL SOCIETĂȚILOR CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA ÎN PERIOADA 1945–1962

Conștiința națională și predispoziția muzicală a bănațenilor, dezvoltată de-a lungul secolelor, s-a manifestat prin folclorul acestora, baladele ce-au eternizat diferite evenimente excepționale și sociale și comunitare au făcut ca doinele să fie

⁸⁷ Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla), pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 1998, p. 90

⁸⁸ „*Libertatea*”, aprilie 1962, p. 7

⁸⁹ Gheorghe Giacob-Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura „*Libertatea*”, 2003, p. 54

⁹⁰ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol. II, p. 354

⁹¹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănațene*, Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, „*Libertatea*”, 1992, p. 84

⁹² Eugen Cinci, *Consonanțe vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003, p. 128

izvorâte spontan din inima bănașenilor, manifestându-se în cultura tradițională și să treacă în cultura populară. Banatul a fost cunoscut dintotdeauna prin numărul impresionant de doinitori de o rară înzestrare, formații corale care la început cultivau cântarea bisericească, iar apoi și cântarea laică. Mișcarea corală bănașeană reprezintă un fenomen deosebit de complex iar cultul coral a devenit în Banat un fel de tradiție. În majoritatea satelor există formație corală, formație de folclor, fanfară, orchestră sau trupă de teatru, care au reprezentat o formă de supraviețuire națională pe lângă biserică și în societățile culturale.⁹³

Majoritatea așezărilor românești din Voivodina cunosc o perioadă de ascensiune pe plan social-economic, politic și cultural la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, parțial întreruptă de primul război mondial. O perioadă nouă în istoria românilor din Voivodina începe în anul 1918, când această parte a Banatului este încadrată în nou înființatul Regat al Iugoslaviei (Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor). Viața culturală organizată se dezvoltă încă în ultimele decenii ale secolului XIX-lea, când în majoritatea localităților românești se înființează așa-numitele „Reuniuni de cântece și citire”. În cadrul reuniunilor se desfășoară activitatea culturală, corul bisericesc-lumesc, teatrele de amatori, formațiile de călușari, iar în perioada interbelică apar și fanfarele.⁹⁴

În primii ani după cel de-al doilea război, întreaga activitate culturală a românilor voivodineni a fost coordonată de Uniunea Culturală a Românilor, înființată în anul 1945 de noile autorități din țară cu scopul realizării politicii culturale a regimului comunist. Pe la mijlocul anului 1948, activitatea culturală trece în competența Uniunii Societăților Culturale din Voivodina – secția pentru români. Începând cu anii cincizeci și șaiszeci, odată cu începutul procesului de liberalizare a tuturor sferelor vieții, se crează condiții prielnice ca și minoritatea română din Voivodina să profite de noua situație, ca urmare a politicii culturale și naționale aplicate de autoritățile comuniste, cu scopul propagării ideologiei comuniste și încadrarea tuturor minorităților în sistemul socio-politic și cultural introdus în țară.⁹⁵

SOCIETATEA CULTURALĂ „DOINA” DIN ALIBUNAR

Corul

La Alibunar activitatea culturală organizată începe odată cu înființarea „Reuniunii de cântece” (Pevačko društvo) în anul 1886, care în anul 1923 se numește „Zora” fiindcă au fost incluși deopotrivă și români și sârbi, iar până în anul 1872, cele două etnii au avut biserică și preot comun. Corul este compus din 28 membri, iar

⁹³ Ilie Baba, *140 de ani de activitate culturală*, „Libertatea”, 28 august 2010, p. 8

⁹⁴ Mircea Măran, *Localități bănașene*, Panciova, Timișoara, Editura „Libertatea”, Editura „Augusta”, 2003, p. 7

⁹⁵ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 16

dirijor a fost învățătorul Teodor Petrișor (venit din România).⁹⁶ Primul cor mixt românesc condus de Iulian Popovici a fost înființat în anul 1895. În timpul primului război mondial corul și-a întrerupt activitatea. Reuniunea de cântări și citire „Doina” a fost înființată în 1923 (după unii autori în 1925), în cadrul Bisericii Ortodoxe Române din localitate. Din anul 1930, în fruntea corul s-a găsit țăranul Stevan Almăjan, apoi fiul său Vichentie –Chenta Almăjan, care conduce corul până în anul 1935. În anul 1907 corul participă la concursul corurilor de la Biserica Albă, iar în 1912 la Festivalul corurilor bănațene de la Timișoara.⁹⁷

Din anul 1935, la pupitrul dirijoral a revenit Petru Lațcu și conduce corul până în anul 1965. În perioada anilor 1943–1946 în fruntea corului se găsește învățătorul contractual Alexandru Crișan, iar corul atinge apogeul sub bagheta lui.⁹⁸

După al doilea război mondial, corul din Alibunar desfășoară o activitate bogată.

Pe lângă corul bisericesc care până la sfârșitul celui de al doilea război mondial a fost și cor laic, în 1946 și-a început activitatea corul mixt laic înființat și condus de învățătorul Octavian Trifu. În anul 1951 Zăria Bârnea (elev al Școlii Normale din Vârșeț) a înființat și dirijat corul mixt al elevilor și tinerilor din localitate, iar mai târziu instruieste și fanfara.

Printre coriști perioadei postbelice s-au distins: Ștefan Gean Găicioni (a cântat la cor 72 de ani), Jivan Jăcă Stângu, Dimitrie Lațcu (dirijor-corist), Nicolae Olaru, Gheorghe Murgu, Zăria Bârnea, Nicolae Simici, Iosif Gean, Nicolae-Nica Olariu, Paia Rujan, Pau Olaru, Trăian Negru, Trăian Bârnea, Moise Cornea – Arapu, Valeriu Caragea, Pavel Stângu, Moisă Dalea, Iosif Lațcu, Trăian Clepan, Gavrilă Bojin, Filip Șoșdean, Nicolae Duluj, Petru Șămanț, Mihai Olaru, Ioța Bocșan, Paia Zăria, Cornel Baba, Milan Roșu, Ion Gherga, Moisă Stângu, Dimitrie Marina, Trăian Mengher, Octavian (Tavi) Clebet, Păun Boroancă, Ioța Olaru, Zăria Berlovan, Ion Bojin, Petru Sabin, Gheorghe Gean, Trăian-Trifu Trăica, Dimitrie Murgu, Gheorghe Lațcu, Iosif Gean, Dimitrie Gătăianț, Pau Stângu, Cornel Iovanov, Iosif Olaru, Iosif Bojin și alții.⁹⁹

Corul mixt în anii cincizeci ai secolului trecut a numărat 40 de coriști. Din repertoriul corului „Doina” din Alibunar amintim: *În poeniță, Trageți hora, Haz de necaz, Negruța, Cătălina* și altele.¹⁰⁰

⁹⁶ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, p. 101

⁹⁷ Costa Roșu, *Corurile noastre bănațene*, Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 47

⁹⁸ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, Novi Sad, I.P. Prosveta, 1974, p. 41

⁹⁹ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, p. 109

¹⁰⁰ *Almanahul „Libertatea”*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2006, p. 94–98

Fanfara

Fanfara din Alibunar înființată în 1923 este a treia fanfară românească din Voivodina (după cele din Coștei și Deliblata) în cadrul Reuniunii „Doina”. Inițiativa a aparținut dr Ioan Jianu, jurist și deputat popular, Emil Jianu, comerciant, Nicolae Popovici, preot și Adam Gherga, țaran. Primul instructor al fanfarei a fost Pantelie Drăghici din Coștei, apoi Petru Lațcu, iar din 1930 dirijor este țaranul Stevan Almăjan. Între anii 1943–1947 în fruntea fanfarei se găsește învățătorul Alexandru Crișan.¹⁰¹ În perioada 1947–1950 un instructor excelent al fanfarei „Doina” a fost dirijorul de origine italiană Alberto Berto Manzzano. Din anul 1950 și până în 1954, succesiv au pregătit fanfara Octavian Trifu, Petru Jurca (Vlaicovăț) și Zăria Bârnea junior, iar din anul 1954 a revenit Petru Jurca, care timp de 43 de ani a condus formațiunea muzicală. Pe parcursul anilor fanfara „Doina” s-a prezentat la numeroase manifestări culturale, festivaluri, aniversări și funeralii. Amintim: Vârșeț, Begheiți, Ecica, Sărcia, Uzdin, Vladimirovaț și altele.¹⁰²

În perioada 1945–1962 membrii fanfarei „Doina” au fost: Andrei Șoșdeanu-Puiu (piculină), Nicolae Ciura (flaut-taragot), Nicolae Trifu, Aurel Roșu, Petru Țăran, Filip Șoșdean (clarinet), Iovan Niță – Iacob, Trăian Picioane, Octavian Clepan, Petru Roșu, Iosif Olaru, Stefan Gean (toți au cântat la fligorn), Valeri Jura, Iosif Bojin, Trăian Costici, Gheorghe Gean, Dimitrie Ghegea (bas, fligorn), Nicolae Mărgan (eufon), Trăian Popa, Gheorghe Murgu, Ioța Mengher, Nicolae – Nica Olaru, Petru Toth (trompete), Valeriu Iovanov, Trăian Gean, Moise Cornea-Arapu, Petru Mureșan, Pavel Stângu (bas), Iosif Tămaș, Pișta Vereș (toba mică), Ilia Gean (corn, bas și talere), Iosif Bojin-Bagea (talere), Milan – Lani Roșu, Gheorghe Gean Stănci (toba mare), Moisă Gean, Vichentie Trifu, Cornel Iovanov, Petru Muntean, Iosif Lațcu și Nicolae Murgu.¹⁰³

Orchestra

La Alibunar, deja în anul 1925 a existat un taraf de tambure care a interpretat melodii sârbești. În perioada postbelică, prima orchestră de muzică populară românească a fost înființată în anul 1950. Inițiatorii au fost Iosif Berlovan (conducătorul), Octavian Trifu și Zăria Bârnea. Orchestra a fost numită „Doina” și încadrată în S.C. „Doina” și SC „Nušić”. Mai târziu orchestra își schimbă denumirea în „Unirea”.¹⁰⁴

În perioada anilor 1950–1962, din orchestră au făcut parte următorii instrumentiști: Iosif Berlovan – tata Leca (dirijor), Vichentie Almăjan (vioară), Zăria

¹⁰¹ Ibidem

¹⁰² Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vrșac, Editura Viša škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2008, p. 179

¹⁰³ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, p. 113

¹⁰⁴ Informații furnizate de la Pompiliu Sfera din Alibunar în etate de 79 de ani (2010)

Bârnea (învățător, violină și chitară), Todor Ghilezan (violină), Momcilo – Moma Șilimonovici (chitară), Iosif Rașcu (violină), Milan Iorgovan (violă), Petru Bojin Fini (vioară), Ilia Gian (contrabas), Valerin Jura (țambal și taragot), Vasile Dan – Vaia (țambal), Viorica Rașcu (violonistă), Predrag Bata Rojici, Milutin Mile Todorov, Toma Șain, Sava Cole Krstici, Petru Jenaru din Satu Nou (toți au cântat la acordeon).¹⁰⁵

Formația de dansuri

În perioada anilor 1950–1955 a existat o formație de „călușari” cu următorii membri; Iosif Almăjan (vătaf), Gheorghe – Murgu, Filip Lipa Berlovan, Iosif Olaru, Traian Popa, Nicolae Olaru, Mihai Bojin, Zăria Gean Ciucu, Nicolae Gean, Nicolae Ciura, Moise Borcă și Iosif Lațcu. În anul 1950 este reînființată formația de dansatori alcătuită din elevi de la școlile medii; Eufrozina Cornea, Zăria Bârnea, Emilia Stan, Iosif Gean, Elena Caragea, Pavel Stângu, Emilia Popa, Traian Popa, Viorica Lațcu, Aron Lațcu, Măria Berlovan, Ion Broștean, Emilia Berlovan, Iosif Olaru, Gheolina Broștaneanț, Nicolae Ciura, Măria Șoșdean și Ștefan Gean.¹⁰⁶

Formația de teatru

În perioada postbelică, amatori artei Thalia în cadrul SC „Doina” în anul 1948 pun în scenă piesa *Haplea la stăpână*. Cea mai intensă activitate teatrală s-a desfășurat între anii 1950–1960. În perioada de glorie, printre alte piese, au fost puse în scenă și: *Moș Moisa Păcurarul*, *Lumea*, de Branislav Nușić, *Piatra din casă* de V. Alecsandri, *Puiul codrului* de Nicolae Țintariu, *O scrisoare pierdută* și *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, *Doamna ministru* de Branislav Nușić, *Țiganul boier*, *Făt Frumos* și altele.¹⁰⁷ În anul 1958 s-a ajuns la fuziunea celor două secții (românească și sârbească) de teatru.¹⁰⁸ Dintre actorii amatori care s-au remarcat la realizarea acestor piese amintim: Iovan Niță Iacob, Aurel Roșu, Ioța Tamoș, Roman Sfera, Petru Lațcu (învățător), Ilia Gean, Emilia Barbu (învățătoare), Virginia-Ginuța Popovici (învățătoare), Petar Radojčić, Filip Lipa Berlovan, Gheorghe Bosioc (învățător), Milutin – Mile Todorov, Iosif Berlovan, Filip Bojin (învățător), Todor Ghilezan, Constantin Ureche (învățător), Livia Ardelean – Bojin, Trăian Traicu, Victoria și Octavian Trifu, Vinca Crăciun, Ana Barbu, Iosif Almăjan, Trăian Picioane, Ana Oca, Mărioara Cornea – Berariu, Petru Buțu, Reji Kovaci și alții.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, p. 115

¹⁰⁶ Ibidem

¹⁰⁷ „*Libertatea*”, 26 octombrie 1958, p. 7

¹⁰⁸ „*Libertatea*”, 26 aprilie 1959, p. 5

¹⁰⁹ Gligor Popi și alții, *Monografia Alibunarului*, Vârșeț, Editura Comunității Românilor din Serbia, Alibunar, 1998, p. 129

În primele decenii postbelice s-au remarcat următorii președinți ai SC „Doina” din Alibunar: Valer Caragea, Gheorghe Bosioc, Octavian Trifu.

Comitetul societății în anul 1951 avea în componență 21 persoane și anume: Octavian Trifu, președinte, Gheorghe Bosioc, vicepreședinte, și membrii: Valer Caragea, Constantin Ursache, Filip Bojin, Gheorghe Roșu, Pătru Lațcu, Dimitrie Gherga, Dimitrie Miloș, Zăria Trifu, Gherghe Murgu, Aurel Roșu, Pepi Lațcu. În calitate de conducători de secții în comitet au intrat: Petru Jura, Pătruț Lațcu, Zăria Bârnea, Marina Stefan, Victoria Trifu, Dalea Moise și Iosif Berlovan. Comitetul de control a fost alcătuit din trei persoane: Luca Gherga, Gherghe Stan și Vinuca Crăciun. Secția de dramă funcționa cu 24 membri, fanfara 18, corul mixt 38, grupul de folclor 22, orchestra 8 membri activi.¹¹⁰

SOCIETATEA CULTURAL ARTISTICĂ „MIHAI EMINESCU” DIN COȘTEI

Corul

Viața culturală la Coștei a reprezentat unul dintre principalele focare ale culturii românilor din Serbia. În anul 1869 ia naștere corul românesc, condus de învățătorul Petru Maiogan. În primul deceniu de activitate, corul cânta pe o voce, iar dezvoltarea corului s-a realizat în timpul dirijorului Ioan Manea de la Chizătău, care formează un cor pe patru voci. Între 1885–1897 corul este condus de Ion Maleta și Ilie Ureche, apoi în fruntea corului se găsește Iosif Micu până în 1921. În perioada 1921–1930 corul este dirijat de Pantelie Drăghici, iar din 1930 până în 1935 de Ion Jumanca. Pantelie Drăghici revine la conducerea corului din 1936–1945. În următorii trei ani (1945–1948) corul este condus de Cornel Petrică, Cornel Bălica și Gheorghe Pitic, iar din 1949–1951 de Petru Lăpădat, urmând, Ion Rotariu Cordân.¹¹¹

Din repertoriul corului amintim printre altele: *Cântec de leagăn*, *Frunzuliță iasomie*, *Negruța*, *Din șezătoare*, *Pe marginea Dunării*, *Pupi de flori*, *Răsunet din Banat*, *Floare bănățeană*, *Doinitorii români*, *Bată-te bade norocul*, *Hai Ioane*, *Viață nouă* și altele.¹¹²

Corul în anul 1948 se încadrează în SC „Mihai Eminescu” aducând un palmares impresionant. Pe parcursul anilor a obținut succese răsunătoare. Amintim: obținerea medaliei de aur, a diplomei mari de onoare și a diplomei mici de onoare la Expoziția Generală de la București (1906), sărbătorile „Astrei”, iar după cel de-al doilea război mondial obține mari succese, la festivalurile și trecerile în revistă la care participă constant. Corul din Coștei participă la câteva ediții ale Festivalului Socie-

¹¹⁰ „Libertatea”, 7 ianuarie 1952, p. 4

¹¹¹ Marius Bizerea – Mișu, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, Coștei, Editor SC „Mihai Eminescu”, 1969, p. 87–92

¹¹² „Orizonturi coșteiene”, Coștei, nr. 1, august 2010, p. 7

tăților de Muzică din Voivodina de la Ruma și aproape la toate edițiile Festivalului de Folclor și Muzică Românească din Voivodina, obținând placheta festivalului, adică cel mai bun cor participant.¹¹³

În perioada anilor 1943–1962 în secția de cor au fost încadrați următorii coriști: Avram Anca, Gheorghe Atnagea, Nistor Atnage, Traian Bălan, Aurel Bălica, Cornel Bălica, Păuniță Balmez, Ionel Barbu, Avram Borca, Ionel Borca, Ilia Buda, Todor Cătană, Ionel Conrad, Gheorghe Cugia, Ionel Cugia, Avram Drăgan, Ionel Drăgan, Ionel Drăghici, Mihai Dragodan, Jarco Duda, Ion Fera, Ion Frățilă, Ionel Frățilă, Ionel Ghizel, Iosif Goica, Aurel Iencea, Păuniță Ilia, Lazăr Imbroane, Cornel Jivan, Nicolae Juian, Roman Lupei, Ion Maiogan, Șandru Maiogan, Cornel Maleta, Păuniță Miclea, Aurel Mioc, Ion Mitra, Gheorghe Mozor, Ionel Novac, Mircea Novac, Ilia Ogrin, Ionel Oșteanu, Alexandru Păuță, Ilie Voin, Păuniță Pincu, Iosif Pită, Gheorghe Pitic, Titu Pitic, Aurel Popovici, Todor Puiu, Cornel Rău, Ion Rotariu, Nicolae Roxa, Chirilă Sava, Dimitrie Sava, Traian Selejan, Ion Simu, Cornel Stepan, Ion Stepan, Aurel Țera, Ionel Țera, Ionel Trăilă, Coriolan Ureche, Iacob Ureche, Ionel Ursu, Lazăr Vladislav și alții.¹¹⁴

Fanfara

Fanfara din Coștei s-a înființat în anul 1910 și este prima fanfară românească din Voivodina. Tot la Coștei, în 1911 a fost ridicată prima „Casă națională” în această parte a Banatului, care a devenit sediul „Reuniunii”.¹¹⁵ La Aeromitingul de la Vârșet, în 1913, unde a venit Aurel Vlaicu de la Orăștie și a fost întâmpinat de fanfara din Coștei. În octombrie 1944 s-a ordonat ca toți fanfariștii să se atașeze luptătorilor pe frontul din Srem, însă majoritatea fanfariștilor se refugiază în diferite localități, în fanfara militară rămânând doar Nicolae Buda și Titu Voin din Coștei. În perioada 1944–1947 fanfariștii din Coștei au rămas practic fără instrumente. Odată cu instalarea dirijorului Ion Rotariu Cordân în fruntea fanfarei începe o activitate fructuoasă, se organizează cursuri în anul 1955 la instrumente pentru 30 de tineri. Tot în acest an, la Festivalul Fanfarelor din Banatul de sud, fanfarei din Coștei îi revine premiul I. Fanfariștii din Coștei participă la toate manifestările importante și paradele sportului. La parada sportului de la Kragujevac, participă în două rânduri (1956 și 1958), iar în anul 1959 reprezintă R.P. Serbia la marea paradă a sportului iugoslav.¹¹⁶ Ca martor ocular al evenimentelor, Ion Rotariu Cordân afirmă: „În aer liber a fost instalată o scenă enormă, iar printre miile de oameni se găseau șefi de

¹¹³ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 36

¹¹⁴ Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, Coștei, Editor SC „Mihai Eminescu”, 1969, p. 108–110

¹¹⁵ Mircea Măran, *Localități bănățene*, Panciova – Timișoara, Editura „Libertatea”, Editura „Augusta”, 2003, p. 21

¹¹⁶ „Orizonturi coșteiene”, Coștei, nr. 1, august 2010, p. 7

*stat, diplomați, miniștri și președintele Tito. Seara fanfara a concertat și pe Stadionul Armatei Populare Iugoslave (Belgrad), în compania republicilor înfrățite!”*¹¹⁷

Membrii fanfarei din Coștei, 1940–1955: Ion Muntean, Titu Voin, Aurel Belgea, Traian Belgea, Ionel Ghizel, Ionel Albu, Viorel Selejan, Lăzărică Luca, Gheorghiiță Mircea, Păuniță Pincu, Traian Mărgan, Tiberiu Prodan, Nicolae Buda, Cornel Stepan – Ciciu, Gheorghe Pârvulovici, Ion Magda, Ion Frățilă – Puița, Ion Frățilă, Cornel Fera, Avram Bălăgean, Sima Lăpădat, Petru Toma, Ilia Ogrin, Cornel Colojoară, Mircea Novac, Ion Jurca, Ion Rotariu, Ilia Buda, Cornel Jivan, Ion Simu, Ionel Oșteanu și Nistor Maleta (32 de instrumentiști).

Generația 1955: Andrei Laza, Ion Magda, Valeriu Ursu, Milan Țârnîlă, Mircea Iencea, Ion Iencea, Milă Maleta, Ion Ghizel, Ion Simu, Ionel Albu, Cornel Colojoară, Pavel Liuba, Avram Drăgan, Ilia Buda, Ionel Țera, Cornel Dobroi, Nistor Novac, Petru Atneaga, Milă Novac, Cornel Jivan, Romulus Gașpăr, Nistor Maleta, Ionel Oșteanu, Sima Voin, Gheorghe Atneaga, Gheorghe Lăpădat și Traian Trăilă (27 instrumentiști).¹¹⁸

Orchestra

Orchestra din Coștei a funcționat în cadrul SC „Mihai Eminescu” din localitate, iar împreună cu alte secții ale societății a vizitat toate satele românești din Voivodina, fiind prezentă la numeroase manifestări culturale ale Banatului, provinciei și republicii.¹¹⁹

În perioada postbelică, membrii orchestrei au fost: Frățilă Niță, Drăgan Ion, Berlovan Aurel, Rotariu Ion, Dalea Teodor, Iancu Ionel, Magda Ion, Țârnîlă Milan, Iencea Mircea, Nicola Valeriu, Trăilă Traian, Simu Ion, Adegă Chirilă, Buda Ilia, Stepan Lucian, Ursu Valeriu, Bojana Avram și Voin Titus.

Cei mai cunoscuți dirijori au fost: Niță Frățilă, Mircea Iencea și Rotariu Ion.¹²⁰

Formația de dansatori

La Coștei încă în 1902 exista o formație de căluceri în cadrul „Reuniunii de citire și cântări”. Conducătorul, coregraful și vătaful acesteia era arhicunoscutul dirijor de fanfare și coruri, Iosif Micu. Echipa de dansatori în perioada de la eliberare și până în 1962 a fost condusă de următorii coregrafi amatori: Ion Rotariu, Iuliana Ardelean, Ionel Conrad, Sofia Conrad, Elena Minda, Cornel Mata și Ion Vladisav.¹²¹

Tot în această perioadă cei mai activi membri ai secției folclorice au fost: Berlovan Gheorghina, Bojana Ioneaua, Bojana Bobița, Colojoară Doina, Craiovan Doina, Lagea Gheorghina, Lupei Aurelia, Maleta Blondina, Novac Delia, Rotariu

¹¹⁷ Informații furnizate de Ion Rotariu Cordân, în etate de 81 ani (2010)

¹¹⁸ Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, Coștei, Editor SC „Mihai Eminescu”, 1969, p. 113

¹¹⁹ „*Libertatea*”, 24 octombrie 1961, p. 7

¹²⁰ Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, p. 120

¹²¹ „*Almanah Libertatea 1996*”, Panciova, 1996, p. 170

Aurora, Lupei Anușa – Pitic, Sava Vioara, Trăilă Vioara, Cera Maria, Țera Delia, Țera Aurica, Vinu Maria, Marina Livia, Berlovan Aurel, Adam Ilia, Butan Ion, Iencea Roman, Lupei Viorel, Mozor Gheorghe, Iencea Maxim, Pitic Ion – Boacă, Bălan Aurel, Fortuz Petru, Stepan Octavian, Voin Ion, Vladislav Ion, Țera Ionel, Selejan Coriolan, Iencea Ion și alții.¹²²

Secția de dramă

Dragostea de teatru la Coștei s-a dezvoltat în sânul societății corale. În anul 1882, trupa de teatru din Coștei prezintă prima piesă de teatru din repertoriul cult *Nunta țărănească* de Vasile Alecsandri. După război, actorii pun în scenă următoarele piese de teatru:

- 1945–1946: *O scrisoare de pe front și Văduva cu farmece*;
- 1947: *Iancu Jianu* de Matei Millo, iar Societatea de pompieri pune în scenă piesa de teatru *Piatra din casă* de Vasile Alecsandri;
- 1948: *Un individ suspect* de Branislav Nušić și *Năpasta* de Ion Luca Caragiale;
- 1949: *Ochii Anișoarei*;
- 1950: *Mințiile în cap* de V. Pavišević și *În peșit* de A. Cehov;
- 1951–1952: *Putea să fie și mai rău* și *Ursul* de A. Cehov, precum și *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale;
- 1953: *Lumea* de B. Nušić;
- 1954: *Dr* de Branislav Nušić;
- 1955: *Elixirul tinereții* de A. Cehov;
- 1956: *Răposatul* de B. Nušić;
- 1957: *Omul care a văzut moartea* de Victor Eftimiu;
- 1958–1959: *Soacra cu trei nurori* și *Casa din colț* de B. Georgevici;¹²³
- 1961: *Mințiile în cap* de Pavicević;
- 1962: *Nunta fără voie* de Nicoleta Polverejan.

La începutul anilor șaizeci ai secolului trecut, formația de teatru de pe lângă SC „Mihai Eminescu” nu se mai numea „secție de dramă”, ci „Teatru de amatori”. Piese de teatru din literatura iugoslavă au fost traduse de regizorul Chirilă Păuța – Neica și de soția sa Sofia Păuța.¹²⁴

Regizorii teatrului de amatori din Coștei: Chirilă Păuța – Neica, Ion Maleta – Birbece, Ilia Maleta, Pavel Șchiopu, Ion Bălan, Ionel Țera și alții.

Din actorii consacrați în scenă și talentați amintim: Ion Petrică, Ana Ignea, Ionel Anca – Prvu, Titu Pitic, Lucian Stepan, Ionel Stepan – Măjanu, Mircea Novac,

¹²² Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, p. 122

¹²³ Mariana Stratulat și alții, *Monografia trupei de teatru „Neica” din Coștei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2007, p. 34–41

¹²⁴ Ibidem

Cornel Bălică, Eufrozina Bălică, Doina Oșteanu, Cornelia Ilia, Aurelia Imbroane, Olimpia Doban, Petru Toma, Gheorghe Mozor, Avram Borca, Ion Țera, Ion Fiatovici, Adam Țăran, Măria Sricea, Nistor Novac, Ion Berlovan, Axentie Imbroane, Ionel Conrad, Sofia Conrad, Ion Reu, Amalia Reu, Ion Rotariu Cordân, Mihai Cugia – Lăcustă, Nicolae Vinu, Maria Putnic, Valeriu Țârnilă, Maria Păuța – Gașpăr, Maria Novac – Buboiaie, Trăian Țera, Petru Atnagea – Blagoie, Vioara Buda, Persa Gurilă, Mărioara Anca, Victoria Maleta, Gheorghe Ureche, Coriolan Selejan, Ion Damian – Zaza, Aurel Ciobanu, Ionel Dobroi etc.

Când este vorba de președinții SC „Mihai Eminescu” din Coștei (1945–1962), îi amintim: Victor Trailovici, Avram Maleta, Octavia Trailovici, Mircea Iencea, Miron Maleta, Traian Selejan, Chiriță Păuța, Ionel Conrad, Ionel Țera, Teodor Șandru și Ion Berlovan.¹²⁵

SOCIETATEA CULTURAL ARTISTICĂ „ION CREANGĂ” DIN MESICI

Corul

La inițiativa membrilor fanfarei „Turturica” pe 26 decembrie 1948, la Mesici se înființează SC „Ion Creangă”.¹²⁶ Aici a existat un cor bărbătesc la sfârșitul secolului XIX-lea, care a cântat cântări bisericești și laice, iar dirijor a fost Lazăr Petronie – Burdu. În timpul primului război mondial corul n-a activat, iar după război corul a fost refăcut și instruit de Pantelimon Drăghici – Pantelie (Coștei), apoi conducerea corului este preluată de cantorul Todor Petroane – Cica din localitate. După moartea tragică a acestuia din timpul războiului, corul timp de zece ani își întrerupe activitatea.

În anul 1954 este consemnată o scurtă refacere a vieții corale, când învățătorul Gheorghe Nicolaievici a reînființat corul, dar în cursul anului 1955 prin plecarea sa din sat, corul își încetează activitatea definitiv.

În această perioadă în cadrul corului au evoluat: Nistor Lațcu, Eugen Muncean, Lazăr Petroane, Eugen Drăghici, Lazăr Bălan, Sima Lațcu, Ionel Ranisav, Traian Truia, Achim Truia, Stefan Răduț, Eremia Savu, Avram Bou, Petru Drăghici, Nicolae Vinu, Gheorghe Petroane, Iosif Căzan, Lazăr Ivașcu, Trăian Ivașcu, Iovan Stoican, Ioniță Petroane, Alexa Iacov, Gheorghe Groza, Lazăr Barbu, Păun Bou și alții.¹²⁷

Fanfara

Fanfara „Turturica” a fost și a rămas una dintre cele mai renumite și mai apreciate fanfare românești din Voivodina și nu numai. Înființată la 28 februarie 1934, la inițiativa sătenilor: Păun Bou, Lazăr Popaie, Eugen Drăguță, Sima Lațcu și Lazăr Ivașcu. Primul instructor al fanfarei „Turturica” a fost Todor Mihai, originar

¹²⁵ Marius Bizerea, Viorel Selejan, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, p. 114

¹²⁶ „*Libertatea*”, 9 ianuarie 1949, p. 3

¹²⁷ „*Semănătorul*”, Vârșeț, Vicariatul Ortodox Român, 1986, p. 36

din Pârneaura, iar după aproape un an fanfara este preluată de învățătorul Petru Lăpădat din Vlăicocăț. Începând cu anul 1935 și până în anul 1982, formațiunea muzicală a fost condusă de Păun Bou, țăran din localitate.¹²⁸

Ascensiunea fanfarei a fost bruscă. După doi ani de la înființare (1936), participă la Festivalul Corurilor și Fanfarelor de la Timișoara. Întreaga formațiune muzicală din noiembrie 1944 a participat în cadrul orchestrei militare a Diviziei a V-a Crăinene, la luptele finale pentru eliberarea Iugoslaviei (1944–1945). Fanfara, respectiv unitatea a fost trimisă pe frontul din Srem, în Bosnia și Herțegovina, Slavonia, Croația și până în Slovenia, (Triest și Krușca) însoțind Armata Roșie și partizanii lui Tito. Astfel, fosta Iugoslavie a fost eliberată în sunetele fanfarei din Mesici, ai cărei instrumentiști nu au știut să fredoneze decât marșuri și cântece patriotice românești. În această perioadă conducător a fost Milan Vlaine, iar instructor Henco.¹²⁹

„Turturica” a fost prezentă pe scena Festivalului Fanfarelor din Voivodina încă de la prima ediție. Este demn de amintit locul I la întrecerea fanfarelor din Voivodina, manifestație organizată la Vârșeț în 1950, tot la fel locul I (la egalitate de punctaje cu fanfara din Panciova) la întrecerilor fanfarelor din Banatul de Sud, în anul 1959, precum și numeroase premii, diplome și mențiuni.¹³⁰

În perioada postbelică, fanfara era alcătuită din următorii instrumentiști: Nicolae Vinu, Trăian Ivașcu, Iovan Dragostin, Iovan Putnic, Nicolae Ivan, Trăian Novac, Simeon Drăguță, Lazăr Ivașcu, Ioniță Petroane, Iovan Putnic, Avram Bou, Gheorghe Putnic, Gheorghe Ghizel, Aurel Iordan, Gheorghe Groza, Iovan Micșa, Iovan Stoican, Achim Truia, Petru Drăghici, Trăian Truia, Eremia Savu și Ionel Bou.

În această pitorească localitate românească din zona de codru a Banatului, orchestra „Perinița” s-a înființat în anul 1964, iar secția de folclor în primele decenii postbelice a funcționat periodic sub conducerea lui Păun Bou.¹³¹

Secția de dramă

În cadrul SC „Ion Creangă” în anul 1949, s-a înființat grupa de diletanți care la competițiile din anul 1950 în centrul Iablanca s-a prezentat cu comedia *Ursul* de A. P. Cehov, iar în următorii ani a participat ocazional.¹³²

Membrii secției de dramă în perioada anilor 1945–1962: Iovan Drăgostin, Gheorghe Petroane, Gheorghe Căzan, Stefan Răduț, Cornelia Craiu, Ana Rujeu și alții.

¹²⁸ Dorinel Stan, *Am învățat de la cântecul păsărilor*, „Cuvântul românesc”, nr. 60/octombrie 2004, p. 8

¹²⁹ *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, IV*, Vârșeț, Editor Societatea de Limba Română din P.S.A. Voivodina, 1977, p. 13

¹³⁰ Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996)*, vol II, Panciova, Editura „Libertatea”, 1998, p. 351

¹³¹ Informații furnizate de Răduț Stefan din Mesici, 74 ani, (2010)

¹³² Miodrag Miloș, „*Fascinația scenei*”, Panciova, Libertatea, 1997, p. 14

Președinții SC „Ion Creangă” din Mesici: Păun Bou, Nicolae Vinu și Lazăr Ivașcu.¹³³

SOCIETATEA CULTURALĂ „VESELIA” DIN GLOGONI

Corul

Corul din Glogoni a fost înființat în 1909, fiind condus de Gheorghe Idvorean – Șchiopu. După primul război mondial, în anul 1920, corul și-a reluat activitatea sub conducerea învățătoarei de origine germană, Heti Kraus, iar din 1925, corul este dirijat de Sergei Staici. În anul 1932, corul este dirijat de Vasile Serafim, iar în anul 1934, Ion Boaru și Ion Minea înființează la Glogoni Reuniunea de cântece și citire „Armonia”.¹³⁴

SC „Veselia” a luat naștere imediat după terminarea războiului. În această perioadă corul este dirijat de Stefan Vereșan învățător, care părăsește localitatea în anul 1953 când conducerea este din nou încredințată lui Vasile Maroc, care dirijează corul până în anul 1957, când rămâne fără dirijor și astfel își întrerupe activitatea. Corul obține rezultate remarcabile în perioada postbelică, îndeosebi la trecherile în revistă la Panciova și Covăcița.¹³⁵

În repertoriu, corul avea următoarele piese: *Trecui valea mort de sete, Din sezătoare, Măi Ioane, Ioane, Când eram pe vremea mea, Logojana* și altele. În anumite intervale de timp din cauza divergențelor au existat două coruri, care de fiecare dată la scurt timp s-au unificat.¹³⁶

Corul din Glogoni avea următoarea componență: Vasa Rogean, Aurel Oprea, Ionel Cristea, Stelian Bungea, Vasa Dimitrievici, Traian Stoian, Ion Mândrău, Cornel Idvorean, Nicolae Idvorean, Viorel Mățu, Vasa Voștinari, Nicolae Boaru, Vasa Besu – Șciau și alții.¹³⁷

Fanfara

Fanfara SC „Veselia” se înființează în anul 1938, iar primul instructor a fost Iosif Văranianțu – Titu din Râtișor. Membrii fanfarei au fost încadrați în rândurile armatei de eliberare, participă în luptele finale pentru eliberarea Iugoslaviei din toamna anului 1944. Împreună cu fanfara din Mesici a format fanfara militară a Brigadei I Craineană, apoi a trecut în Divizia a V-a Craineană. Instrucția a fost realizată de Milan Vlăin și Nekvinda Hinc. Până la sfârșitul celui de al doilea război mondial a parcurs un drum de 1500 kilometri.¹³⁸

¹³³ Informații furnizate de la Aurel Păsulă, 80 ani.

¹³⁴ Ilie Baba, „Glogoni, pagini de istorie culturală”, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 59

¹³⁵ „Libertatea”, 7 martie 1976, p. 8

¹³⁶ Societatea de Limba Română din P.S.A. Voivodina, cea de-a V-a sesiune jubiliară a S.L.R., rezumatele comunicărilor, Vârșeț, 1977, p. 5

¹³⁷ Ilie Baba, *Glogoni, pagini de istorie culturală*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 61

¹³⁸ Ibidem

În anul 1954, fanfara a fost condusă de tânărul student Valeriu Boleanțu până în anul 1956, când el își continuă studiile. În perioada anilor 1954–1956 fanfara activează ocazional, iar din toamna anului 1956 dirijor devine Roman Cristea. Doi ani mai târziu (1958), în fruntea fanfarei vine Vasile Marianu, împrăștiind repertoriul. Activitatea fanfarei se stinge în anul 1959.¹³⁹ Fanfara s-a prezentat aproape în toate satele românești din Voivodina, participând la diferite întreceri și emulații culturale și obținând numeroase premii. Din bogatul repertor al fanfarei din Glogoni amintim: *Hej Sloveni*, *Vulturul*, *Tot pe drum*, *Robotnički marș*, potpuriul *Bagă*, *Doamne, luna-n nori*, *Șezătoarea*, *Cătălina* și alte cântece și marșuri românești. În cadrul fanfarei s-au distins următorii instrumentiști: Roman Cristea, Traian Mățu, Vasile Subotici, Ionel Minea, Nicolae Idvorean, Ionel Cristea, Ionel Voștinar, Nicolae Mărianu, Vasile Dimitrievici, Ion Mândrău, Nicolae Topală, Vasile Babeu, Idvorean Viorel, Ginu Roman, Cina Mugurel, Muncean Vasile, Stoicu Viorel și alții.¹⁴⁰

Orchestra

Orchestra populară „Veselia” s-a înființat din fosta fanfară „Veselia”, în decembrie 1959, care își încetează activitatea, iar orchestra este compusă din instrumente de suflat care au servit fanfarei. Orchestra populară a participat la toate manifestările cultural-artistice organizate în cadrul județului, la întreceri și treceți în reviste organizate în satele bănățene, precum și la festivaluri intercomunale, iar în câteva rânduri a cucerit locul de frunte.¹⁴¹

Primul instructor și dirijor al orchestrei a fost Valeriu Boleanțu, apoi orchestra este condusă de Vasa Maran, iar din 1971 Dinu Roman. Interesant este, că orchestra la început a cântat muzică ușoară, ca mai târziu să se orienteze spre muzica populară.¹⁴²

Orchestra din Glogoni se prezintă la Festivalul de Muzică și Folclor de la Uzdin, Festivalul de Muzică Populară din Banatul de Sud (Vârșeț) și la Festivalul Societăților Muzicale din Voivodina, la Ruma etc. Printre instrumentiștii care au desfășurat o activitate bogată în cadrul orchestrei amintim: Aurel Oprean, Aurel Idvorean, Vasile Marian, Ginu Roman, Viorel Idvorean, Ion Mândrău și Traian Stoian. Viorel Idvorean, membru al orchestrei s-a evidențiat ajungând membru în fanfara din Belgrad, iar Nicolae Idvorean a intrat într-o orchestră de muzică simfonică din Germania.¹⁴³

¹³⁹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, Novi Sad, Editura IP Prosveta, 1974, p. 66

¹⁴⁰ Roman Cristea, *Activitatea corului și fanfarei din Glogoni*, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Editor S.L.R. din P.S.A. Voivodina, Vârșeț, 1977, p. 142–152

¹⁴¹ Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, *Libertatea 1945–1995 ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 142

¹⁴² Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 68

¹⁴³ Ilie Baba, *Glogoni, pagini de istorie culturală*, p. 68

Formația de dansatori

Odată cu înființarea corului, în cadrul lui a luat naștere și formația de călușari. Ani de-a rândul, funcția de vătaf a îndeplinit-o, Vasile Idvorean. Secția de folclor a SC „Veselia” a obținut pe parcursul anilor succese remarcabile. Au participat la treceri în revistă, festivaluri, emulații, precum și la jubilee, concursuri etc. Formația de dansatori a fost condusă de Doina Marian.

Repertoriul echipei de folclor cuprindea jocuri populare românești, sârbești și macedonene. Echipa de dansuri naționale număra 20 de tineri și tinere.¹⁴⁴

Secția de dramă

În perioada interbelică, când și-a reluat activitatea corul, a început să activeze și secția de teatru, care este prezentă la diverse manifestări culturale alături de fanfară și cor. După terminarea celui de al doilea război, și-a reluat activitatea și secția de teatru din Glogoni, care participă la întrecerile din: Alibunar, Satu Nou, Cuvin, Iancaid, Uzdin, Clec și din alte așezări. În intervalul de timp 1945–1962, secția avea în repertoriul său piesele: *O noapte furtunoasă*, *O persoană suspectă* [*Un individ suspect*], *Deputatul*, *Drumul de fier*, *Inspectorul școlar*, *Mințile în cap*, *Omul de rând*, *Cine alege, culege* și altele.¹⁴⁵

La reușitele secției și-au dat contribuția actorii: Aurel Idvorean, Ionel Stoicu, Gheorghe Munteanu, Aurel Oprean, Aurel Bunămasă, Nicolae Dan, Mira Lukić, Niță Lăutaș, Iconia Cuzman, Ana Marionțu etc.¹⁴⁶

SOCIETATEA CULTURALĂ „ALBINA” DIN IABUCA

Corul

În anul 1923, la inițiativa preotului Valeriu Perin din Glogoni și a activistului cultural Ilie Brăgean se înființează corul sub bagheta lui Ion Mioșcu și Trifu Cocora din Petrovasâla. La început corul a fost alcătuit din 27 membri. La Iabuca a mai activat un cor, în paralel, dirijat de Paia Perin-Cilincu. O dată cu venirea învățătorului Trăian Doban, conducerea este preluată de el. În anul 1944, pleacă învățătorul Doban, iar corul și-a întrerupt activitatea.¹⁴⁷

Orchestra

Orchestra de muzică populară s-a afirmat în satele din jur, grație muncii pline de abnegație a învățătorului Alexandru Gavrilovici.

¹⁴⁴ „Libertatea”, 16 iulie, 1964, p. 7

¹⁴⁵ *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina IV*, Vârșeț, Editor Societatea de Limba Română, 1977, p. 216

¹⁴⁶ Ilie Baba, *Glogoni, pagini de istorie culturală*, p. 79

¹⁴⁷ Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, Vrșac, Editura Viša škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2008, p. 73

Formația muzicală a avut următoarea componență: Traian Perin – acordeon, Ghiță Vuc și Vasa Tabac – contrabas, Ilie Vasilie – vioară, Niță – țambal și lăutarul Guță.¹⁴⁸

Formația de dansatori

Secția de folclor în perioada postbelică număra 25 de membri. Repertoriul cuprindea jocuri populare ale mai multor popoare din fosta Iugoslavie cu accentul pe folclorul românesc. Grupa de călușari: Traian Balcu – Gherga, Nicolae Gherga, Laza Perin – vătaf, Roman Raicu, Ilie Perin, Constantin Brăgian și Traian Palici.¹⁴⁹

Secția de dramă

Secția de teatru a Casei de Cultură activa din anul 1956, condusă de învățătoarea Slavița Tomici. Secția număra 12 membri activi. Amintim actorii acestei secții: Vasa Brădean, Ginu Balcu, Sava Balin, Nicolae Perin, Maria Perin, Anghelina Brădean, Traian Perin, Aurel Perin, Ion Gherga, Ilie Brăgian și alții.

Dintre piesele care au fost jucate amintim: *Femeia rea*, de I. S. Popovici, *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, *Inspectorul școlar* de K. Trifkovici și alte piese.

În cadrul Societății Culturale „Albina” din Iabuca n-a existat fanfară, iar dintre președinții societății amintim: Miron Gherga și Roman Perin. În cadrul întrecerilor comunale din Panciova, denumite „Alegem cel mai vesel sat”, amatorii culturali obțin frumoase rezultate.¹⁵⁰

SOCIETATEA CULTURALĂ „GEORGE COȘBUC” DIN VOIVODINȚ

Corul

Primele manifestări muzicale organizate la Voivodinț datează din anii 1885, când în acest sat ia naștere corul format din 27 de persoane. Primul instructor a fost Pavel Simion din Vrani. Mai târziu este angajat Iosif Micu din Coștei și Iulian Capeț – Duțu. Din anul 1905 preotul Ioan Andreescu conduce corul, iar viața culturală în această localitate ia avânt. Dirijorii din localitate au fost: Ion Miclea, Iulian Capeț, Cornel Țera, Cornel Petrică, Moise Sima, Ion Panciova și Mircea Barbulov.¹⁵¹

După al doilea război, la scurt timp, corul, condus și instruit de învățătorul Cornel Petrică își reia activitatea. În toamna anului 1957, Mircea Barbulov este numit învățător la Voivodinț și reînființează un cor mixt de 70 persoane. Corul participă în multe localități din Voivodina concertând și în România. La întrecerile corale din Vârșet (1947), cucerește locul I, iar la trecerile în revistă din Covăcița (1948) locul III. În perioada postbelică avea în repertor următoarele piese: *Sârba în căruță*

¹⁴⁸ „Libertatea”, 29 aprilie, 1956, p. 6

¹⁴⁹ Ilie Baba, *Glogoni, pagini de istorie culturală*, p. 117

¹⁵⁰ Ilie Baba, *Glogoni, pagini de istorie culturală*, p. 117

¹⁵¹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 146

de Gheorghe Danga, *Cătălina* și *Cimpoiașul* de Iosif Velceanu, *Noi, țărani de la munte*, *Trageți hora*, doine din Banat, suite de cântece populare *Dorul meu pe unde zboară* de Andrei Mureșanu, *Cântecul lăutarilor*, *Codrule, codruțule*, *Tu, mândruță bănațeană*, *Înfrățire* de Iosif Velceanu, *Se coc grânele* de Ion Vidu, *Peste deal*, *Plugul*, *Strungul și condeiul*, *Trandafir de pe răzoare*, *Cimpoiașul*, *Negruța* și altele.¹⁵²

Pe parcursul activității sale, corul din Voivodinț a fost dirijat de 20 de dirijor dintre care doi din Coștei, unul din Chizătău, iar ceilalți din localitate.

Fanfara

Fanfara din Voivodinț s-a înființat în anul 1927 fiind alcătuită din 27 de membri, iar un an mai târziu statutul este aprobat de autorități. Primul instructor a fost Iacob Belogea din Broșteni. Fanfara a fost înregistrată sub numele de „Doina Banatului”. Temporar, fanfara după plecarea instructorului, este instruită de Pantelie Drăghici din Coștei, iar până la urmă bagheta o preia Colojoară Niță, conducând fanfara timp de două decenii fără întreruperi. În anul 1937 se pune temeliile Căminului Cultural. La eliberarea Iugoslaviei au participat următorii fanfariști din Voivodinț: Ionel Almăjan – Capeț (Lulă), Cornel Goicu – Cornici, Todor Gaita – Bizok, Tiberiu Gaita, Cornel Marila – Andri și Sima Ghizel.¹⁵³

Începând cu anul 1947 dirijor al fanfarei este tânărul Ionel Almăjan – Capeș. Repertoriul fanfarei a fost bogat și variat: *Garofița*, suită *Hora Orăviței*, *Axionul 21 Mai*, *Pe dealurile Croației*, *Marș olimpic*, *Plimbare prin Belgrad* și altele.

În perioada postbelică instrumentiștii fanfarei au fost: Partin Luca – Milian, Ion Miloia – Rusalin, Todor – Dica Dejan, Cornel Lădan – Grăvilă, Sima Moise, Lazăr Mata, Ion Micu – Dubrovan, Ion Almăjan – Lulă, Sima Țăran, Ion Țărnă, Todor Marina – Rugoane, Nicolaie Miloia, Cornel Panciovan – Bodia, Ion Miută – Curcubău, Todor Dicu – Drăgan, Todor Panciovan – Brânzău, Iosif Meilă – Ciulan, Todor Vladisav – Cincu, Todor Berbola, Ion Lădan – Pipară, Cornel Gaita – Măgălină, Ion Dragodan – Popeia, Todor Laza – Daș, Sima Țera – Cărciu, Părtin Panciovan – Miută, Brutus Butan – Șciogan, Cornel Marila – Andrei, Ion Colojoară – Mărcia și Ion Minda (Lazăr Mata).¹⁵⁴

În anul 1950 la Concursul de coruri și fanfare din Vârșeț, fanfara din Voivodinț împarte locul I cu fanfara din Râtișor. Fanfara pe parcursul anilor ia parte la multe manifestări culturale, aniversări și treceri în revistă din Voivodina, la Vârșeț și Novi Sad.¹⁵⁵

¹⁵² Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, Vârșeț, Editura CRS, 2007, p. 228

¹⁵³ Costa Roșu, *Activitatea permanentă a amatorilor din Voivodinț*, „Libertatea”, Panciova, 9 noiembrie 1976, p. 9

¹⁵⁴ „Lumina”, nr. 4/aprilie, 1949, p. 52–63

¹⁵⁵ „Libertatea”, 19 noiembrie, 1952, p. 5

Orchestra

În direcția înființării orchestrei s-au depus eforturi considerabile. Astfel, învățătorul Mircea Barbulov a procurat câteva instrumente, formând o mică orchestră, însă ea a activat doar câțiva ani. Încercări în perioada 1950–1962 au mai fost, amintim pe învățătorul Ionel Panciovan și Ionel Butan, dar nu s-a reușit, iar în următorii câțiva ani a încetat să activeze.¹⁵⁶

Formația de dansatori

Voivodințul este cunoscut pe plan cultural în special prin formațiile sale de dansatori, participante la numeroase manifestări cultural-muzicale, atât în Voivodina cât și pe teritoriul fostei Iugoslavii și României.¹⁵⁷ Primele echipe de folclor au fost înființate în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea. În anul 1932, la Voivodinț se înființează două formații de căluceri. Cinci ani mai târziu (1937), învățătorul Gurie Ursulescu include în formația pe care o pregătește și câteva fete. În anul 1938 grupa de căluceri o preia instructorul și vătaful Ionel Maleta – Prta. Învățătorii Mircea și Catița Barbulov încep instruirea unei noi echipe de dansatori, devenind un cuplu de coregrafi bine cunoscut în rândul românilor din Serbia, dar și mai larg. Secția de folclor participă la diverse manifestări cu montajul folcloric *Nunta la Voivodinț*. Membrii echipei de folclor erau: Sima Dejan – Acim, Eugenia Preda – Trifu, Cornel Vuia, Măria și Vioara Gașpăr, Ionel Panciovan, Ecaterina Ofelia Velici, Virgil Lădan, Maria Lațcu, Ion Panciovan, Voichiță Todor – Stoia, Cornel Mata – Mania, Vioara Carcea – Goană, Luminița și Viorel Panciovan, Mărioara și Ion Sfera, Blondina Panciovan, Doina Lagea, Livioara Berbola, Cornelia și Ștefan Văcariu, Ion Moisă, Gheorghe Lagea, Aurelia și Ionel Butan, Iuliana Sfera, Dorel Sfera și alți dansatori care n-au activat permanent.¹⁵⁸

Formația de teatru

Începutul vieții teatrale la Voivodinț este strâns legată de cor, în cadrul căruia activa un grup de recitatori diletanți. Perioada între cele două războaie mondiale a fost semnificativă pentru dezvoltarea vieții teatrale la Voivodinț. De menționat este contribuția învățătorilor Liciov și Vuia. După terminarea celui de al doilea război mondial, la Voivodinț în anul 1948 se desfășoară *Întrecerea grupelor de teatru*, iar localitatea gazdă se clasează pe primul loc.¹⁵⁹ Formația de teatru în perioada 1945–1952 a prezentat următoarele piese de teatru: *Cine-i hoțul*, *Mințile-n cap* – Pavicevici, *Trei doctori*, *Inspectorul școlar*, *Nunta fără voie*, *Soare și ploaie*, *O oră de odihnă* și altele.

¹⁵⁶ Cornel Mata, *Monografia Voivodințului*, p. 286

¹⁵⁷ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 190

¹⁵⁸ Cornel Mata, *Monografia Voivodințului*, p. 281–285

¹⁵⁹ „*Libertatea*”, 8 mai, 1951, p. 5

Componența formației de teatru în zilele de glorie ale activității (1950–1960): Avram – Avrămel Vuia, Sima Moise – Împăratu, Ion – Micu Dubovan, Traian Iepure – Chera, Sima Gădișan – Pera, Dimitrie – Titu Ivanov, Ștefan – Piciu Vasilev, Ion Capeț – Lulă, Petru Vucicu – Pâțu, Victoria Mata – Piglu, Todor Mata – Manea, Ioneaua Gădișan, Elena – Lena Baica, Ion – Nelu Panciovan, Petru Oprea, Todor – Dica Meilă, Ionel Isac, Ion Țarnilă, Ionel – Luca Sârbu, Livius Atnagea și alții.¹⁶⁰

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „CRIȘANA” DIN CUVIN

Corul

Corul bisericesc român a luat ființă în anul 1873, când s-a despărțit biserica românească de cea sârbească. Inițiatorul a fost preotul Pavel Botoș, iar primul conducător al acestui cor a fost învățătorul Dimitrie Codrean. În anul 1889 se ajunge la transformarea corului bărbătesc în cor mixt, organizat de preotul Iosif Morariu. Tot în acest an învățătorul Dimitrie Codrean înființează în cadrul școlii un cor de copii pe două voci. Oficial corul este înregistrat în anul 1899 și număra 80 de persoane.

În perioada interbelică sub conducerea învățătorului Petru Băla se obțin rezultate deosebite. Începând cu anul 1940, corul este dirijat de Traian Coracu, care mai târziu devine cunoscut interpret de muzică populară al Postului de Radio Novi Sad.¹⁶¹

O amplă activitate corul din Cuvin desfășoară în primii ani postbelici. În anul 1952 aniversează jubileul de jumătate de veac de existență, iar în 1949 SCA „Crișana” și-a sărbătorit semicentenarul. Din repertoriul corului din Cuvin în perioada postbelică amintim: *Tudorița, În poeniță, Negruța, Floare bănățeană* și altele.¹⁶²

După plecarea lui Traian Coracu în 1963 la Teatru Popular Românesc din Vârșeț, corul din Cuvin își încetează definitiv activitatea, activând doar corul bisericesc.

Membrii corului în perioada postbelică 1946–1962: Trandafir Jepcea, Lazăr Țăran, Pătru Coracu, Vani Berneciu, Ioan Bunda, Ilie Sarmăș, Ion Bucaciu, Gheorghe Cârciu, Achim Țârnea, Dan Bela, Cornel Bela, Mita Sarmăș, Vasa Olariu, Achim Sarmăș, Ilia Bela, Ilia Țăran, Ilia Sarmăș, Vasa Țârnea, Aurel Cocora, Nicolae Cocora, Stevan Radivoi, Ionică Fara, Ilia Drencea, Stevan Olaru, Cornelia Sarmăș, Zina Trailov, Volumnia Fara, Maria Bălan, Lucreția Bagera, Silvia Obei, Aurel Jepcea, Loli Bălan, Lucian Fara, Livia Olaru, Cornelia Sarmăș, Maria Jepcea, Vasa Bogdan, Marici Bunda, Desideru Mohora, Dimitrie Cioloca, Traian Coracu, Steluța

¹⁶⁰ Cornel Mata, *Monografia Voivodinului*, p. 270

¹⁶¹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene, Contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 49

¹⁶² „Lumina”, nr. 3/1953, p. 53

Coracu, Matei Mohora, Axentia Andrievici, Frosină Bogdan, Vioara Radivoi, Steluța Bunda, Cornelia Mohora, Caranfila Balan, Olimpia Mohora, Anuța Coracu, Cornelia Bălan, Elena Balan, Dominica Corac și Maria Sârbu.¹⁶³

Orchestra

În secolul al XX-lea apare orchestra care în această parte tradițional este numită „bandă de lăutari”. Cei mai cunoscuți instrumentaliști au fost: Dimitrie Mita Sarmăș, Săsan Păuneascu, Costa Părmescu, Trandafir Jepcea, Filip Cibescu, Ilia Bucaci, Sever Bundrea și alții.

În perioada postbelică orchestra a făcut parte din SCA „Crișan” din Cuvin, cu care s-a prezentat la manifestări culturale în localitățile Nicolinț, Uzdin, Pozarevac, Vârșeț, Panciova, Glogoni etc¹⁶⁴

Formația de dansatori

În faza incipientă în cadrul corului exista grupă de folclor și teatru. Secția de folclor în perioada postbelică de obicei a fost coordonată de cadre didactice: Achim Sarmăș, Aurel Drăghici, Hortenzia Bălan, Sporea Aurel și alții.¹⁶⁵ Secția de folclor în repertoriu avea: „Sârba”, „Bătuta”, suite din Banat și Ardeal.

La un festival care a avut loc la Pozarevaț (1949) grupa de folclor a SCA „Crișana” s-a plasat pe primul loc. În această perioadă s-au prezentat în medie cinci serbări anual.¹⁶⁶

Formația de teatru

Trupa de teatru a funcționat la început în cadrul corului. În perioada interbelică formația de teatru din Cuvin desfășoară o amplă activitate, astfel în anul 1938 a debutat teatrul amator cu piesa *S-a stricat lumea* de Nicolae Țântariu. În perioada de după al doilea război mondial, odată cu înființarea Teatrului Popular Român la Vârșeț 1949, ca actori profesioniști sunt angajați Sever și Vida Bunda până în anul 1953, iar Traian Coracu a fost angajat până în anul 1960. Sever Bunda a scris câteva piese de teatru, iar în 1951 revista „Lumina” a publicat piesa *Procedeu nechibzuit*.¹⁶⁷ În această perioadă la Cuvin s-au jucat următoarele piese de teatru: *Belgradul, cândva și azi, Năpasta, Mirandolina, Doamna ministru, O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută* și altele. În cadrul secției au activat actorii: Sever Bunda, Veronica Drăghici, Ilia Cioloca, Olimpia Mohora, Lucia Fori, Vida Bunda, Ilia S. Bunda, Aurel Drăghici, Iovan Bunda, Livius Jepșa, Măria Cioloca, Lucian Fara, Dan Bela, Vasa Bucaciu, Viorica Roșu, Cornelia Mohora, Mita Corac, Costică

¹⁶³ Zaharija Mohora *Rumuni u Kovinu*, Kovin, Editura Bela, 2009, p. 94

¹⁶⁴ Zaharija Mohora *Rumuni u Kovinu*, Kovin, Editura Bela, 2009, p. 94

¹⁶⁵ „*Libertatea*”, 12 februarie, 1952, p. 5

¹⁶⁶ „*Libertatea*”, 20 iunie, 1949, p. 3

¹⁶⁷ „*Lumina*”, nr. 1/ianuarie, 1951, p. 32–39

Mania, Ștefan Trifu, Zăria Sarmăș și alții. În zilele noastre comunitatea românească din Cuvin a devenit neorganizată cultural și spiritual.

Președinții SCA „Crișana” au fost: Ioan Raita, Vasile Bunda, Ilie Cocora, Avram Sarmăș, Panteleimon Zepcea și Desideriu Mohora.¹⁶⁸

SOCIETATEA CULTURAL-INSTRUCTIVĂ „DOINA” DIN RÂTIȘOR

Corul

Viața culturală la Râtișor începe să se dezvolte cu înființarea primului cor în anul 1878 de către învățătorul Proclope, care în 1904 se transformă în cor mixt, numit „Doina”, instruit de Traian Fira. Corul este reînființat în 1921 sub bagheta dirijorului de coruri Iosif Vrăneanțu. În perioada anilor 1925–1941 corul și întreaga activitate culturală sunt dirijate de învățătorul Sava Petrovici, care instruește coruri și în alte localități bănățene. În perioada postbelică, corul este condus de învățătorul Gheorghe Nicolaevici, iar după plecarea lui la Vârșeț, corul din Râtișor și-a întrerupt definitiv activitatea.¹⁶⁹

Fanfara

Fanfara SCI „Doina” din Râtișor s-a înființat în anul 1925, având 28 de instrumentiști. Primul instructor și dirijor a fost Sava Petrovici, urmând țăranul Adam Doneci și din nou Sava Petrovici. După terminarea celui de al doilea război mondial, fanfara este condusă de Gheorghe Nicolaevici, iar din 1947 dirijorul fanfarei devine Petru Roman, până prin anii optzeci ai secolului trecut. Fanfara participă la numeroase emulații, vizitând multe localități din Voivodina și Serbia. Repertoriul cuprinde potpuriuri de cântece populare românești și sârbești, marșuri și uverturi.¹⁷⁰

În perioada postbelică fanfara a fost alcătuită din următorii instrumentiști: Cornel Coja, Iosif Graore, Nicolae Coja, Maxim Donecea, Trăian Gătăianț, Mihai Vasici, Jebelean Adam, Ioan Drega, Iosif Miuță, Ionel Bălan, Petru Ulman, Nicolae Anca, Iovan Voina, Florea Pitic, Petru Roman, Ionel Rău, Andrei Voina, Trăian Colar, Iosif Frățilă, Nicolae Anca și alții.

Orchestra

Secția de orchestră s-a înființat în perioada postbelică în cadrul SCI „Doina”. Conducătorii orchestrei au fost: Dumitru Cioban și Petru Ciorba.

Orchestra „Doina” din Râtișor avea în componență următorii membri: Iosif Iova, Floria Pitic, Petru Sciogan, Gheorghe Lăpădat, Lăoi Dimitrie, Iștvan Căldăraș, Toma Căldăraș, Ioji Șain și Ionel Novac.¹⁷¹

¹⁶⁸ Zaharia Mohora, *Rumuni u Kovinu*, p. 163

¹⁶⁹ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 124

¹⁷⁰ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 121

¹⁷¹ Informații furnizate de Pitic Floria din Râtișor, în etate de 75 ani, (2010)

Secția de folclor

În perioada de după război secția de folclor a fost condusă de Victoria Bojin Trifu. Membrii secției de folclor în această perioadă au fost: Mândra Magda, Eleonora Muncean, Măria Pitic, Victoria Luchici, Petra Sornian, Iosif Coja, Alexandru Despot, Cornel Coja, Iosif Iova, Andrei Mara.¹⁷²

Secția de teatru

Grupă de diletanți (recitatori de monoloage) a existat în cadrul corului, iar în perioada după al doilea război mondial, secția de diletanți se prezintă la trecerile în revistă din anii 1948–1958. Interesant de amintit este că o perioadă de timp secția de dramă a funcționat independent de SCI „Doina”, iar în urma criticilor și presiunilor s-a reîntors în societate.¹⁷³

Conducătorii secției de dramă au fost Iovan Drega, Coja Cornel și Iova Iosif. Membrii secției de teatru au fost: Iovan Drega, Iovan Sulea, Iosif Coja, Cornel Coja, Viorel Drăgodan, Maxim Donecea, Cătălina Șublea, Vichița Turcoane, Floria Pitic, Iosif Iova, Adam Donecea și alții.¹⁷⁴

SOCIETATEA CULTURALĂ „DOINA” DIN MARCOVĂȚ

Corul

Corul din Marcovăț, ca și celelalte coruri bănățene, a luat naștere în biserică. Este înregistrat oficial în 1868 sub denumirea de corul vocal al plugarilor, numărând aproximativ 60 de persoane, avându-l ca dirijor și instructor pe învățătorul Petru Iștvan, deoarece la inițiativa dânsului s-a înființat corul. Corul din Mărcovăț este cel de al treilea cor după vechime din Banatul istoric și cel mai vechi din așa-zisul „Banat sârbesc” (înaintea lui au fost înființate corurile din Lugoj și Chizătau în anul 1857).¹⁷⁵ Petru Iștvan a rămas în fruntea corului doar câteva luni, continuându-și activitatea sub conducerea lui Constantin Liuba, timp de nouă ani. Din anul 1880 și până în preajma primului război mondial corul este dirijat de Ioan Isaia, apoi Nicolae Nicolaevici și din nou de Isaia până în anul 1927. În perioada interbelică, corul este periodic condus de preoții Trăian Bojin și Ion Spăriosu. Până în anul 1931, corul este dirijat de Iosif Iorga care înființează și un cor mixt, dar își încetează activitatea după plecarea conducătorului.¹⁷⁶

În perioada postbelică, la pupitrul corului vine Mihai Moise care a terminat cursurile de dirijor la Lugoj, organizate de Reuniunile de Muzică din Timișoara și

¹⁷² Ibidem

¹⁷³ „Libertatea”, 27 februarie, 1953, p. 4

¹⁷⁴ Informații furnizate de Pau Voina din Râtișor în etate de 54 ani (2009)

¹⁷⁵ Daniel Gaita, *Corul din Marcovăț, cel mai vechi*, „Cuvântul românesc”, nr. 74/2006, p. 12

¹⁷⁶ Costa Roșu, *Din jurnalul unei societăți culturale*, „Libertatea”, 14 august 1976, p. 9

Lugoj. Corul din Marcovăț desfășoară în continuare o activitate susținută. Participă la manifestări cultural-artistice ale românilor voivodineni (Vârșeț, Biserica Albă, Panciova), la concursurile organizate la Novi Sad, Uzdin, Vârșeț etc. În repertoriul său a cultivat lucrări de Vidu *Răsunetul Ardealului*, *Negruța*, *Hora*, „*Drăgoi*”, *Bănățeană*, de Iosif Perian, *Mă suii în deal la Cucă*, precum și alte compoziții.¹⁷⁷

În continuare prezentăm numele coriștilor în perioada 1946–1962: Iulius Sârbu, Ionel Baica, Romulus Rujeu, Vasile Rujeu, Pau Rujeu, Valeri Sârbu, Adămiță Micleu, Pavel Sava, Iosif Ruga, Ionel Micleu, Vasilică Micleu, Vasile Fiat, Gheorghin Serman, Vasile Damian, Mihai Serman, Damaschin Banda, Niță Tăroată, Simeon Mihai, Romu Andrei, Viorel Gaita, Iosif Nicolaevici, Petru Micleu, Ionel Banda, Doman Moise, Pavel Craiu, Lică Ruga, Titi Penda, Vasile Damian, Romu Munia, Vasile Birdian, Vichentie Preda, Vichentie Adam, Vasile Nicolaevici, Pau Micleu, Iosif Fortuz, Mihai Moise, Aurel Birdean, Iovan Vinu, Gheorghe Serman, Ion Andrei, Biță Blagoie, Simeon Gaita, Petru Fiat, Radu Maxa, Titi Ureche, Gheorghe Peica, Titu Isailu, Gheorghe Ogrim, Victor Isailu, Ilia Andrei și Romu Moise.¹⁷⁸

Fanfara

La inițiativa învățătorului Victor Bojin și a inginerului Iulius Moise este înființată fanfara, pentru care au fost cumpărate instrumente din fosta Cehoslovacie în anul 1926. Biserica a donat jumătate din suma necesară pentru achiziționarea instrumentelor, iar cealaltă jumătate a fost colectată de la săteni.

Primul conducător și dirijor a fost Petru Jurca din Vlaicovăț. După un an, formațiunea muzicală este condusă de Mihai Moise. Fanfara din Marcovăț își continuă activitatea până în zilele noastre, participând la diverse manifestări cultural-muzicale și festivaluri.¹⁷⁹

Membrii fanfariști în perioada anilor 1945–1962 au fost: Vichentie Moise, Iovan Ogrin, Achim Dămian, Niță Tăroată, Gheorghin Sărman, Ion Ogrin, Gheorghe Ogrin, Gheorghe Beica, Vasile Micleu, Pavel Adam, Titi Ureche, Adam Ruga, Iovan Vinu, Vasile Fortuz, Petru Fiat, Vasile Fiat, V. Brnici, Jiva Almăjan, Ionel Țera, Romu Moise, Pavel Jurca, Gheorghe Jurca și alții.¹⁸⁰

Secția de folclor

Paralel cu fanfara și corul, la Marcovăț și-a desfășurat activitatea și echipa de dansatori ai cărei coregrafi au fost în general învățătorii și țăranii din localitate. Amintim: Romulus Rujeu și Todor Mare. Performanțele cele mai importante au

¹⁷⁷ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, (...) p. 17

¹⁷⁸ Vasile Răduț, *Scurte date despre trecutul și prezentul localității Mărcovăț*, 1995, manuscris în posesia autorului, p. 23

¹⁷⁹ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 94

¹⁸⁰ Vasile Răduț, *Scurte date despre trecutul și prezentul localității Mărcovăț*, p. 29

început să le obțină începând cu anul 1962, când coregrafii secției de folclor, învățătorii Doina și Stefan Drăgilă, au pus accentul pe interpretarea dansurilor autentice. Secția de folclor a SC „Doina” din Marcovăț a participat la Festivalul de Muzică și Folclor de la Vârșeț, Festivalul Societăților Muzicale din Voivodina de la Ruma, Festivalul de Muzică și Folclor al Românilor din Voivodina etc¹⁸¹

Secția de teatru

În cadrul SC „Doina” funcționa secția de dramă, care pe parcursul anilor s-a prezentat la întrecerile secțiilor de teatru românești. La întrecerile preliminare în anul 1950, Marcovățul a fost unul din centrele în care s-au desfășurat întrecerile. În acest centru, locul I a revenit amatorilor gazdă cu spectacolul *Sluga Jernej* de I. Cankar.¹⁸²

Secția de teatru pe parcursul anilor a prezentat piesele: *Ură și dragoste*, *Nunta fără voie*, *În vis*, *Talpa iadului*, *Nu-i pentru cine se pregătește* și altele. Cei mai activi membri au fost: Romu Rujău, Țera Ionel, Todor Blaj, Petru Fiat, Ionel Ureche, Titu Isailu și alții.¹⁸³

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „STEAUA” DIN OVCEA

Corul

Inițiativa formării unei societăți corale a pornit de la preotul Traian Popescu în anul 1933, când se înființează primul cor, avându-l instructor pe Ioan Boariu – Clonia din Glogoni. Există păreri potrivit cărora corul a fost înființat în 1935, dar documentele vremii atestă anul 1933, când corul și-a început activitatea.¹⁸⁴

Următorul dirijor al corului a fost Paia Cilincu din Iabuca, iar în anul 1938, corul s-a dizolvat și membrii lui au trecut la corul bisericesc. După 1945, corul n-a mai organizat programe culturale și concerte, fiind cor bisericesc. Totuși, în anul 1957 s-a înjghebat un cor împreună cu membrii talentați ai formației de pompieri sub bagheta lui Roman Dehelean – Crăscinău. Amintim unele piese interpretate de cor: *Bănățana*, *Mândruța cu casa-n colț*, *S-a dus cucu*, *La fântână*, *La izvor* și altele.

Componența formației corale în perioada de după 1945 a fost următoarea: Pătruț Ursu – Biba, Traian Septeu, Ghiță Popescu – Cotricești, Roman Dimitrievici, Roman Dehelean – Crăscinău, Aurel Drăgoi, Traian Septeu, Ionel Dehelean – Hrțu,

¹⁸¹ „Libertatea”, 12 octombrie, 1976, p. 10

¹⁸² Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1999, p. 13

¹⁸³ „Libertatea”, 14 septembrie, 1954, p. 6

¹⁸⁴ În scrisoarea preotului Traian Popescu, din 4 ianuarie 1934, către Protopopiatul Ortodox Român din Satu Nou, sub numărul 60 ex. 1930 se spune: „V-am fost raportat despre înființarea corului bisericesc din Ovcea. Vă comunic și de data aceasta, că tinerii coriști se mențin în același număr, se țin regulat la școală și cântă în biserică cu mare plăcere, cu toate că au dușmani, dureri, din sânul parohienilor noștri” (Arhiva protopopiatului din Satu Nou).

Pătru Ginu, Valeriu Bursa, Aurel Copșan, Roman Drăgoi, Vasa Fuiuru, Todor Rodean, Laza Ginu, Traian Murari – Sârbu, Todorică Pascu, Ionel Săcădace, Ioța Brăgean, Damian Dehelean, Roman Dehelean – Luțu, Pavel Gheța, Ion Roșu – Nițu, Damian Ildvorean, Ionel Borcea, Cuzman Peteu Gică, Traian Jivan – Tămaș, Roman Brăgean – Icobiești și alții.¹⁸⁵

Orchestra

În anul 1954 la Ovcea a fost amenajat Căminul Cultural, iar pentru o activitate amplă era nevoie și de o orchestră populară. Tot în acest an, la inițiativa tânărului violonist Traian Deheleanu – Glumă, se adună lăutari iscusiți (Aurel Săcădace, Ion Cina etc) în total șase, iar pe parcurs de un an (1955), orchestra numără 11 membri. Primul concert a fost susținut pe 8 Martie 1955 în localitate.¹⁸⁶

Orchestra „Steaua” din Ovcea a dus faima localității participând la treceri în revistă și festivaluri de amatori comunale, regionale și provinciale. În anul 1956 participă la Festivalul societăților de amatori de pe teritoriul comunelor din Belgrad și cucerește locul I. Participă și la Festivalul societăților culturale din Voivodina (Ruma), Festivalul de Muzică și Folclor al Românilor din Voivodina. În anii următori înregistrează noi succese la Festivalul Internațional de folclor autentic de la Zagreb (1970).¹⁸⁷

Din anul 1959, încep înregistrările la Radio Novi Sad, iar mai târziu la televiziune. Muzicienii merituosi care au făcut celebră orchestra „Steaua” de-a lungul anilor au fost: Trăian Deheleanu – Glumă (vioară), Aurel Săcădace (vioară), Ion Cina (Vioară), Roman Brăgean (vioară), Dimitrie Brăgean – Tie (vioară), Roman Ivcovici (violă), Ionel Borcea (contrabas), Gheorghe Raicu (acordeon), Trăian Săcădace (acordeon), Ionel Hegean – Ghiga (acordeon), Vasile Militariu (acordeon), Ionel Cina (timbal), Cuzman Dehelean (violă), Todor Banci (contrabas).¹⁸⁸

Secția de folclor

În cadrul SC „Steaua” activau trei echipe de dansatori. Echipele de folclor au fost instruite de învățătoarea Păunița Lăutaș și Aurica Tomici. Formația de dansatori a atins un nivel înalt artistic, datorită coregrafilor specialiști din Belgrad, precum Vera Doling, Vera Ristici, Pava Georgevici și Traice Simenovski. La începutul anilor șazeci ai secolului trecut, echipele de dansatori din Ovcea au fost considerate printre cele mai bune formații românești de folclor.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea, pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 2007, p. 62

¹⁸⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 112

¹⁸⁷ Costa Roșu, *Amatorii ovcei foarte activi*, „Libertatea”, 3 octombrie, 1976, p. 11

¹⁸⁸ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea, pagini de istorie culturală și spirituală*, p. 70

¹⁸⁹ „Libertatea”, 9 octombrie, 1976, p. 11

Secția de teatru

La Ovcea, activitatea teatrală a început în cadrul corului bisericesc, iar primii actori erau coriști. În perioada postbelică, secția de teatru a SC „Steaua” din Ovcea a prezentat următoarele piese: *Duhurile*, *Sluga Iernej*, *Dreptul său*, *O noapte furtunoasă*, *Puștile doamnei Caran*, *Școala logodnicilor* de Radu Flora, *S-a stricat lumea și pace* și altele.

Membrii secției de teatru ai SC „Steaua” au fost: Roman Brădeanu, Ion Dimitrievici, Catița Mândrău, Traian Dehelean – Luțu, Lazăr Ginu, Ionel Dehelean – Hrțu, Ionel Dehelean – Iva, Vlada Nanu, Laza Ginu, Cuzman Ocolișan, Ion Dimitrievici, Vasa Geacov, Teodora Stefan, Dominica Militaru, Ana Brăgean, Viorel Ghiga, Miron Perin, Ghiță Bolianțu – Cacia, Virginia Drăgoi, Steluța Murari, Mărioara Raicu, Mărioara Dogan, Vintilă Vărădean, Viorel Septeu, Traian Dehelean – Burlan, Ileana Onciu, Ana Crsta, Marinica Popovici, Dorica Brăgean, Livica Dehelean și alții.

Primul președinte al SC „Steaua” a fost entuziastul Roman Drăgoi, apoi a urmat Traian Deheleanu – Glumă, Nicolae Popescu – Acim și Dimitrie Popovici – Cocioabă. În cadrul societății au mai funcționat secția artiștilor plastici, recitatori, grupul vocal și biblioteca.¹⁹⁰

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „ION CREANGĂ” DIN DOLOAVE

Corul

Primul cor în localitatea Doloave s-a înființat în anul 1892, dar anterior prin anii 1860–1862 ar fi existat un cor bisericesc, însă lipsesc datele scrise cu referință la perioada când au luat naștere. La începutul anului 1903, învățătorul Romulus Roman a deschis o colectă și reorganizează corul bisericesc și laic, iar în anul 1904 prezintă prima petrecere populară.¹⁹¹

Viața culturală se intensifică, numărul coriștilor se majorează și se organizează concerte. După plecarea lui Romulus Roman de la Doloave (1924), urmează o perioadă de un deceniu de stagnare a corului, care în 1931 își reia activitatea sub conducerea dirijorului Sava Ancuțescu. După al doilea război mondial corul își continuă activitatea, iar în fruntea lui au mai fost: Todor Vidac, Zăria Bârnea, Ion Dănilă și Ion Dănilă Vrancu. Începând cu anul 1947, corul este încadrat în SCA „Ion Creangă”, iar paralel funcționează și corul bisericesc.¹⁹²

¹⁹⁰ Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea, pagini de istorie culturală și spirituală*, p. 65–67

¹⁹¹ *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina V*, documente, Zrenianin, Editor Societatea de Limba Română din PSA Voivodina, 1979, p. 431

¹⁹² Mircea Măran, *Localități bănuțene*, Panciova și Timișoara, Editura „Libertatea” și Editura „Augusta”, 2003, p. 26

Membrii corului în perioada 1958–1963: Iovan Dănilă, Livius Martinov, Traian Roman, Mugurel Vasile, Livius Uroșev, Constantin Dănilă, Milan Uroșev, Jiva Uroșev, Arun Lazarov, Livius Bâtca, Mita Sava, Sava Mihailov, Pavel Cârsta, Lazăr Petru, Dorel Drăgilă, Viorel Drăgilă, Lazăr Pența, Dragomir Cârciu, Mugurel Boitar, Sever Uroșev, Alexandru Cătălină, Arsa Cicoș.¹⁹³

Fanfara

Fanfara din Doloave este una din primele fanfare românești din Voivodina, înființată în anul 1923. Pe parcursul existenței fanfara în câteva rânduri a fost reorganizată. În primii ani după eliberare, formațiunea muzicală este instruită de Petru Jurca care timp de patru luni instruiește 22 de instrumentiști. În anul 1950, fanfara este dirijată de Jovan Danilă – Vanci și participă la Festivalul provincial al fanfarelor din Novi Sad, cucerind locul II în Voivodina. Între anii 1949–1953 ocupă cinci ani consecutiv locul I la întrecerile cercului Panciovei. Din acest motiv, i-a revenit cinstea să defileze cu ocazia Sărbătorii de 1 Mai cinci ani (1949–1953) la Belgrad, pe Terazije, în fața președintelui Tito. Defileurile au fost înregistrate de Casa de film „Avala-Film” din Belgrad și prezentate ca filme documentare. La Festivalul Fanfarelor din Uzdin (1950), fanfara din Doloave ocupă locul II. În vara anului 1951, la întrecerea Provincială a Fanfarelor din Novi Sad, unde au participat fanfarele tuturor naționalităților din Voivodina, formațiunea muzicală din Doloave cucerește din nou locul II în Voivodina.¹⁹⁴

În anul 1954, conducerea fanfarei este preluată de Ion Capeț, care înființează și una nouă cu care participă la întrecerile comunale din Panciova, la manifestările din Dunele de nisip ale Deliblații etc. Începând cu anul 1959, când Ion Capeț pleacă din sat, fanfara este condusă din nou de Iovan Dănilă. La concursul „Cel mai vesel sat” din comuna Panciova, în anul 1963 câștigă locul I învingând gazdele. Din păcate, perioada următoare este una de stagnare.¹⁹⁵

Între anii 1949–1960, cei mai activi membri ai fanfarei din Doloave au fost: Alexandru Cătălina, Aurel Uroș, Tana Negovan, Stevan Iovanov, Sava Petrișor, Jivan Lazarov – Coșteianțu, Milan Uroș, Iovan Denilă – Milu, Gheorghe Giacov, Mugurel Martinov, Trăian Rotar, Iovan Dănilă – Vanciu, Jivan Lazarov – Lațu, Toma Lazarov, Petru Dănilă, Aurel Bela, Ilia Uroșev, Bogdan Cozac, Viorel Drăgilă, Arun Lazarov, Ilia Rotar și Livius Negovan.¹⁹⁶

¹⁹³ Micșa Moise și alții, *Doloave, contribuții la istoricul vieții culturale*, Novi Sad, Editura SLR, 2003, p. 53

¹⁹⁴ George Giacov-Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2003, p. 49–56

¹⁹⁵ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodinep*. 64

¹⁹⁶ Micșa Moise și alții, *Doloave, contribuții la istoricul vieții culturale*, Novi Sad, Editura SLR, 2003, p. 51

Secția de folclor

Grupe de folclor au fost constituite și din membri de naționalitate sârbă care au activat. Coreografe au fost învățătoarele, Flora Viorica, Mișă Vioara și Muntean Ana.¹⁹⁷

În multe rânduri secția de folclor a participat alături de celelalte secții la diverse manifestări culturale, emulații și festivaluri. În anul 1947, formația de dansatori „Călușarii” este instruită de Sava Petrișor și Mugurel Martinov. În această secție au fost activi: Sava Vidac, Livius Martinov, Laza Petrov, Toma Danilă, Victor Trailov, Jiva Coșteianțu, Iovan Rotar – Lăpădat, Uroș Bălu, Aurel Uroș – Leli, Traian Rotar, Jiva Lazarov – Lațcu și Laza Cârșiu. În perioada anilor 1946–1962, formația de dansatori a participat la toate festivalurile de folclor din Panciova, Zrenianin și Novi Sad. În anul 1950, la Novi Sad cucerește locul II în Voivodina, iar la Panciova ocupă tot locul II la Festival de Muzică și Folclor din Banatul de Sud.¹⁹⁸

Orchestra

Pe lângă fanfară, cor și formația de dansatori, în cadrul SCA „Ion Creangă”, rezultate remarcabile obține și orchestra de muzică populară. Orchestra din Doloave s-a înființat în anul 1959, la inițiativa lui Gheorghe Giacob, iar dirijor a fost Dănilă Iovan – Vanci. În sânul orchestrei se formează muzical Sima Răcăștean, solist vocal și Jica Martinov ca solist instrumentist la acordeon, iar Mugurel Dănilă – Petcu și Duașan Bâtca sau evidențiat în cadrul orchestrei. Orchestra număra 16 membri.¹⁹⁹

Secția de teatru

Activitatea teatrală la Doloave, la început în cadrul corului, apoi echipa de diletanți, iar din anul 1946 învățătoarea Ana Flora (sora lui Radu Flora) s-a ocupat cu secția de teatru. Pe lângă Ana Flora, secția de teatru a fost coordonată și de Viorica Flora din Satu Nou, Vichentie Micleu și Lucreția Boldovină.

În primele decenii după eliberare, trupa de teatru pe lângă SCA „Ion Creangă” din Doloave a jucat următoarele piese de teatru: *Drum de fier*, *Maestrul Căproni*, *Nevasta mea, fie îngerii cu ea*, *Persoana suspectă*, *Bărbierul satului*, *Alegătoarea sau (Cine alege și culege)*, *Elixirul tinereții* și altele. Membrii secției de teatru în perioada postbelică au fost: Melania Lazarov, Sava Petrișor, Cornelia Cătălină, Liuba Uroș, Ilie Ancuțescu, Dana Rusovan, Miusca Boldovină, Lucreția Babeț – Misălău, Ileana Vasile – Șchiopu, Maria Ardelean, Bogdan Petrov, Toma Negovan, Gheorghe Giacob, Alexandru Cătălină, Jiva Lazarov, Viorel Babeț, Letiția Năod.²⁰⁰

¹⁹⁷ „Libertatea”, 8 ianuarie 1953, p. 5

¹⁹⁸ George Giacob-Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, p. 50

¹⁹⁹ Micșa Moise și alții, *Doloave, contribuții la istoricul vieții culturale*, p. 55

²⁰⁰ Ibidem

În perioada de glorie a societății (1950–1960) președinții SCA „Ion Creangă” au fost: Ilie Bazaveta, Victor Todor, Ancuțescu Ilie (Titu), secretar, Todor Victor, iar bibliotecar Stoianco Todor.²⁰¹

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „LUMINA” DIN IANCAID

Corul

Corul din Iancaid pe parcursul anilor a cunoscut perioade de ascensiune, stagnare, parțial și de întrerupere a activității. De fiecare dată a găsit forțe necesare de-ași continua activitatea culturală. Corul a fost înființat în anul 1870 de învățătorul Nicolae Magda (tatăl muzicianului Valeriu Magda din Ecica). După plecarea lui, corul este dirijat de L. Oprean până în anul 1879, iar apoi un interval scurt de cor se ocupă Gheorghită Cârsta. După o perioadă îndelungată de pauză, în anul 1925, la inițiativa lui Teodor Gruiescu, Rista Idvorean și Iulian Besu, corul și-a reluat activitatea. Până în anul 1932, în fruntea corului îl găsim pe învățătorul Cornel Minda. În această perioadă corul este dirijat și de învățătorul Sever Brânda și Vasile Muntean. În anul 1937 corul își reia activitatea sub bagheta învățătorului Ioan Buza, care conduce corul până în anul 1943.²⁰²

Din această perioadă bagheta este preluată de Ion Matei, un alt învățător entuziast. Urmează o activitate culturală intensă, corul participă la întrecerile corale de la Zrenianin (1949) și Melenci (1950), iar din 1952 corul este dirijat de învățătorul Petru Besu.²⁰³

În perioada anilor 1946–1960 din numărul mare de coriști îi amintim pe cei mai activi: Petru Muntean – Nicăsănu, Simion Muntean – Nionu, Todor Petri – Strasăr, George Ioviță – Giura, Todor Sfranciog – Ghirtu, Ion Idvorean – Curtu, Pavel Rodean – Ghiță, Todor Jebelean – Stiepan, Valeri Oprean – Izvoreni, Todor Drăgan, Ion Rodean – Nicu, Ion Drăgan – Iuni, Vasile Ioviță – Coman, Gheorghe Minea – Neascu, Valeri Minea, Adrian Nistor – Aca, Pavel Jebelean – Păluț și mulți alții.²⁰⁴

Orchestra

În perioada interbelică, la Iancaid tarafurile de muzică populară conduse de Pancia Păun și Vasile Idvorean – Cucu cântau la hora satului, joc și alte petreceri. După cel de-al doilea război mondial, Pancia Păun a înființat o orchestră din care mai fac parte, Ion Buțcu și Ion Idvorean, iar mai târziu orchestra este condusă de Roman Minea. Pe parcursul anilor, orchestra SCA „Lumina” din Iancaid participă

²⁰¹ Adunarea Generală a SC „Ion Creangă” din Doloave, „Libertatea”, Vârșeț, 7 ianuarie, 1953, p. 5

²⁰² Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, (...), p. 13

²⁰³ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 155

²⁰⁴ Florin Ursulescu, *Iancov Most – Iancaid*, Novi Sad, editura Educa, 1997, p. 95

la Festivalul De Folclor și Cântece Populare, treceri în revistă, manifestări culturale și vizitează mai multe localități.²⁰⁵

Secția de folclor

În anul 1933, la Iancaid din inițiativa tinerilor învățători Sever Brânda și Vasile Muntean ia naștere echipa de dansuri. Echipa de folclor a fost alcătuită din tineri și tineri cuprinși cu vârsta între 13–16 ani. În repertoriul secției de folclor al SCA „Lumina” amintim: *Ardeleana, Sârba, Jocul din Iancaid*, suite din Banatul de pustă etc Dintre coregrafiile care s-au evidențiat amintim: Luțiana Besu, Valeriu Rodean și Valeriu Nistor.²⁰⁶

Cel mai mare succes l-a obținut echipa de dansuri autentice condusă de învățătoarea Steluța Iovița în 1976, care a reprezentat minoritatea la Festivalul Internațional de Folclor Autentic de la Zagreb (Croatia).²⁰⁷

Secția de teatru

În perioada interbelică teatru se juca mai mult ocazional la Iancaid. În cadrul serbărilor în localitate se prezentau și scenete vesele. În primul deceniu postbelic, secția de teatru pe lângă SCA „Lumina” avea o activitate constantă. Secția de teatru a fost pregătită de învățătorii Iulius Craiu, Titus Barbu și Luțiana Gruici. În anul 1950 la Ecica, în cadrul întrecerilor comunale au cucerit locul II cu piesa „Mințile-n cap”. În această perioadă, amatorii care au activat în cadrul secției au fost: Tănase Muntean – Beda, Tănase Muntean – Boboș, Vasa Besu, Cornel Ioviță, Ion Drăgan – Juni, Petru Nan, Sima Grujici, Saveta Besu, Chița Muț, Felicia Martin, Ion Idvorean și alții.²⁰⁸

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „DOINA” DIN BISERICA ALBĂ

Corul

Biserica Albă a fost un centru economic, artistic însemnat, dar și un centru cultural-artistic puternic românesc. Românii s-au organizat din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pe 12 martie 1879 au convocat adunarea de constituire a „Corului vocal român”. Primul președinte a fost Vasile Radulovici, iar dirijor Friedrich Brunetti. În tot timpul existenței, corul activează organizat, cu statute aprobate și dirijori calificați, îmbogățindu-și repertoriul cu compoziții noi. În anul 1882 devine dirijor Anton Straus, fiind urmat de Iacob Schiemichen timp de opt

²⁰⁵ Ibidem

²⁰⁶ „Lumina”, nr. 1–2/27 februarie 1955, p. 6

²⁰⁷ Costa Roșu, *La Iancov Most, tradiție și activitate amatoricească bogată*, „Libertatea”, 23 iulie 1976, p. 5

²⁰⁸ Florin Ursulescu, *Iancov Most – Iancaid*, p. 96

ani. În perioada anilor 1909–1925, corul este condus de Alexandar Ristici, iar în anul 1923 dirijor devine dascălul Romulus Roman. După eliberare un scurt timp corul este dirijat de Alexandru Maioșan din Voivodina apoi de profesorul Coriolan Bugariu (1952) și ultimul dirijor, Constantin Suru, profesor de muzică, după care se stinge activitatea culturală românească în Biserica Albă.²⁰⁹

Unii dintre membrii corului (Anica Eremici și dr Constantin Lăpădat) au devenit membri ai Operei din Cluj. Totuși, în perioada postbelică s-a simțit reducerea membrilor corului, ca o consecință a numărului tot mai mic de români la Biserica Albă. În această perioadă cea mai mare manifestare locală s-a organizat în anul 1952, la aniversarea 75 ani de la înființarea corului, cu un program bogat și variat.²¹⁰

După cel de-al doilea război mondial, corul funcționează în cadrul SCA „Doina”, iar președinte este Ioan Câmpureanu. Repertoriu al corului din Biserica Albă amintim: *Cântec de primăvară* de C. Porumbescu, serenada *Dor lin* de Muller, *Unde sunt eroii* de Th. Georgescu, *Mulți ani* de Brunetti, *Hora dorobanților la Grivița* de Eduard Neudorfler, *Botezul* de A. Scheffer, *Dor de sat* de Glinco, *Negruța* de Ion Vidu, *Steagul nostru* de C. Porumbescu, *Hora Daciei* de T. Popovici, *Dorul Ardealului* de Timotei Popovici, *Mărio*, *Măriuță* de Al. Ristici, precum și lucrări a altor autori: I. Vasilescu, G. Ventura, I. Vorobchievici, I. Veliceanu, N. Ionescu, F. Barbu, I. Mureșan, E. N. Nejedli, N. Stern, I. Kokh, P. Masagni și alții.²¹¹

Corul a efectuat turnee concertând la Oravița, Timișoara, Ciacova, Vârșeț, Panciova, prin satele românești din Voivodina etc. Corul a avut o strânsă legătură cu corul german și corul sârbesc din localitate, precum și cu alte coruri. În perioada postbelică (1945–1956), membrii corului din Biserica Albă au fost: Ilia Mogoa, Alexandra Ieremici, Catița Voina, Catița Maldaș, Valeria Olaru, Mărioara Stoianovici, Miriana Corcan, Natalia Savici, Mărioara Guța, Ana Șnaider, Elena Isac, Anca Mihailovici, Sultana Mutașcu, Minerva Guțuli, Bodeo Elena, Roșă Iacob, Nicolaevici Agnica, Sava Margan, Jurcu Barbulescu, Costa Barbulescu, Nicolae Pauneascu, Aurel Isac, Nicolae Bocșan, Gheorghina Guțu, Timotei Ardelean, Ioan Voina, Gheorghe Frumos, Vasile Stolojan, Alexandru Despi, Luca Pâscov, Mihai Coracu, Simeon Răduță, Gheorghe Cordan, Ioan Gădaș, Radovan Țăran, Guțu Lidia și alții.²¹²

Secția de teatru

Prima reprezentație teatrală a corului vocal român s-a ținut pe 31 decembrie 1885, sub denumirea *Germanii în Africa*. Din acest an din repertoriul societății nu au lipsit reprezentații teatrale. În perioada interbelică piesele teatrale s-au prezentat

²⁰⁹ Gligor Popi, *Românii din Biserica Albă*, Vârșeț, Editura CRS, 2006, p. 68–71

²¹⁰ „*Libertatea*”, 17 octombrie, 1952, p. 5

²¹¹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, (...)p. 26

²¹² Arhiva istorică din Biserica Albă, cutia V, Corul vocal român

cu regularitate în localitate și în afara ei. În perioada postbelică, animatorii vieții teatrale au fost în primul rând învățătorii dar și țărani talentați. În anul 1949, printre cele mai bune șase secții românești de teatru se găsește și cea din Biserica Albă.²¹³

În unele localități cu populație românească precum Iancaid, Ovcea, Cuvin, Mara-morac, Omolița, Iabuca și Biserica Albă nu s-au înființat fanfare sau încercările au eșuat fără a lăsa amprentă în viața culturală a românilor din Voivodina.²¹⁴

În anii 1951–1954, conducerea SCA „Doina” din Biserica Albă avea următoarea componență:

- Ivașcu Ion – președinte
- Bura Maria – secretar
- Panescu Nicola – casier
- Madas Ion – arhivar și bibliotecar
- Olariu Valeria – membru
- Barbulescu Jarko – membru
- Guțu Ilia – membru
- Ardelean Pompiliu – membru
- Șnaider Ana – membru
- Stoianovici Maria – membru
- Nedelcovici Rada – membru²¹⁵

SOCIETATEA CULTURALĂ „ION CREANGĂ” DIN MĂRGHITA

Corul

Activitatea culturală la Mărghita începe odată cu înființarea corului pe două voci în anul 1885 de către învățătorul Ioan Naia, care-l instruește și conduce până în anul 1922, când este numit dirijor Dimitrie Zgârgea. Întors de la Timișoara unde a frecventat un seminar pentru instructori și dirijori de cor, Vasa Păsulă preia corul pe care îl pregătește până în anul 1942. Din acest an, Dimitrie Vasile – Mita dirijează corul și îl conduce până în anul 1958, când corul încetează să mai funcționeze, decât foarte rar, ocazional, iar în 1968 corul și-a încetat definitiv activitatea. În acest răstimp, foarte mulți coriști pleacă la muncă provizorie în străinătate, ceea ce duce la stingerea treptată a activității. Corul în repertoriu avea următoarele piese: *Funebrele*, *Marș sârbesc*, *Toată lumea*, *Cimpoiul*, *Călușorul*, *de doi*, *Hora primăverii*, *Imnul studenților*, *Mulți ani*, *Păcurarul la oi*, *Româncuța*, *Negruța* etc.²¹⁶

Corul bărbătesc este compus din 32 de coriști. La Mărghita a activat în perioada interbelică și un cor mixt, condus cu multă îndemânare de învățătorul Nicolae

²¹³ Arhiva istorică din Biserica Albă, cutia IIIa, Corul vocal român

²¹⁴ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 184

²¹⁵ Arhiva istorică din Biserica Albă, cutia IIIa, Corul vocal român

²¹⁶ Olimpia Pancaricean, *Mărghita, pagini de istorie culturală*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 41

Raicu. Corul bărbătesc din Mărghita a participat la trecerea în revistă a corurilor de la Vârșeț, organizată de UCR. În anul 1958, Panta Cebzan reorganizează corul mixt, iar după plecarea lui la Vârșeț, această formație artistică își încetează activitatea.²¹⁷

Fanfara

În anul 1925 la Mărghita ia naștere fanfara compusă din 16 persoane. Conducător a fost Ioan Naia, iar primul instructor al acestei formații a fost Romulus Nicu din Coștei. Instrumentele au fost procurate de la Apatin. Pe parcurs numărul activiștilor se majorează la 24 de instrumentiști. A existat o disciplină severă în ceea ce privește frecventarea orelor de instrucție. Abaterile s-au pedepsit. După plecarea lui Romulus Micu din sat, fanfara este instruită de Dimitrie Vasile – Proca. Formațiunea muzicală participă la aproape toate trecerile în revistă din Voivodina, iar 1936 și la întrecerile de coruri și fanfare de la Timișoara, prilejuită de Marea Olimpiadă a Corurilor și Fanfarelor din întreg Banatul.²¹⁸

În anul 1956 la Festivalul voivodinean de orchestre și fanfare cucerește locul II. Din anul 1952–1961 formațiunea muzicală din Mărghita este dirijată de Mihai Pascu, iar din 1964 conducător devine Moise Pascu.²¹⁹

Paralel cu plecarea unor membri la muncă provizorie în străinătate, fanfara își încetează activitatea, participând doar la ceremonii funebre. Dintre cei mai activi membri ai fanfarei din Mărghita amintim: Dimitrie Vasile, Mihai Păsulă, Livius Arman, Iovan Cocora, Petru Sfera, Pau Păsulă, Ion Pascu, Moise Zgârgea, Traian Păsulă, Nicolae Doba, Vichentie Sfera, Petru Groza, Viorel Zgârgea, Moise Păsulă, Mita Groza, Ion Arman, Ion Groza, Nicolae Sporea și alții.²²⁰

Secția de folclor

Echipa de călușari din Mărghita este una dintre primele echipe de pe meleagurile bănățene, la început formată din 13 țărani. După înființarea SC „Ion Creangă” activitatea culturală primește un nou imbold, iar în secțiile de teatru, orchestră și dansuri au activat aproape aceleași persoane. În cadrul SC „Ion Creangă” a activat și Ansamblul Folcloric al Tineretului, care a fost format din 9–11 perechi de dansatori, cu repertor de jocuri românești, sârbești și maghiare. Coregrafi au fost Micșa Nicolae și Sofia Pascu-Zgârgea.²²¹

În cadrul școlii s-au pregătit dansuri cu elevii în fiecare marți, fiind incluși români, sârbi, maghiari și slovaci. Cei mai activi membri ai secției de folclor au

²¹⁷ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene* (...) p. 44

²¹⁸ Costa Roșu, *Din jurnalul unei societăți culturale: La Mărghita activează doar fanfara*, „Libertatea”, Panciova, 17 octombrie, 1976, p. 8

²¹⁹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 93

²²⁰ Olimpia Pancaricean, *Mărghita, pagini de istorie culturală*, p. 50

²²¹ „Libertatea”, 5 martie, 1951, p. 4

fost: Liubița Păsulă, Sofia Zgârgea, Florica Popov, Stana Păsulă, Valeria Pascu, Rujița Pascu, Dimitrie Țăran, Moise Vasile, Vesa Păsulă, Ion Păsulă, Dimitrie Crăciun, Traian Păsulă – Geană.²²²

Orchestra

Iniințarea SC „Ion Creangă” reprezintă continuarea vieții culturale a fanfarei, la fel pentru secția de teatru, secția de folclor și orchestra. Dirijorul orchestrei în perioada postbelică devine, Moise Vasile, iar membrii au fost: Moise Vasile, Gruia Popov, Traian Păsulă, Nica Iepure, Dimitrie Țăran, Vesa Păsulă, Iosif Păsulă, Ștefan Sfera, Dimitrie Pascu, Tie Păsulă și Mihai Riță.²²³

Secția de teatru

După al doilea război mondial, secția de teatru a desfășurat o activitate mai intensă, incluzând din primii ani fetele în rolurile feminine, ceea ce nu s-a întâmplat în această perioadă în majoritatea așezărilor românești din Voivodina, unde în general rolurile feminine erau jucate de bărbați sau se căutau piese doar cu roluri masculine. Secția de dramă număra circa 20 de persoane. Amintim: Bojin Ana, Vasile Maria, Popov Sofia, Păsulă Liubița, Traian Musta, Pau Nicolae, Vasa Păsulă (Lungu), Păsulă Vesa (Vesoni), Vasile Moise, Petru Zgârgea, Gruia Popov, Dimitrie Crăciun, Rujița Pascu, Panta Cebzan, Lavinica Doba, Ion Păsulă, Sofia Pascu, Valeria Pascu, Stana Păsulă etc.²²⁴

În răstimp de două decenii, secția de teatru a pus în scenă: *O noapte furtunoasă*, *Ștrengarul satului*, *Locuința comună*, *Mărul*, *Moise Păcurarul*, *Jandarmul*, *Scoala logodnicilor*, *Însurătoare și măritiș*, *Mintile-n cap*, *Nu mă însor*, *Drum de fier*, *Persoana suspectă*, *Putea să fie și mai rău*, *La Mulți Ani!* și altele.²²⁵

SOCIETATEA CULTURAL-INSTRUCTIVĂ „GEORGE COȘBUC” DIN OREȘAȚ

Corul

Începuturile vieții culturale la românii din Oreșaț sunt legate de despărțirea ierarhică, respectiv înființarea primului cor în anul 1913 de Ioan Mităr. Timp de 21 de ani conducerea și instruirea corului din Oreșaț este încredințată lui, iar din 1934 este numit dirijor preotul Ion Ivașcu, care conduce corul până în anul 1960. În această perioadă activitatea corului din Oreșaț se stinge.²²⁶ Periodic corul din

²²² Olimpia Pancaricean / *op. cit.* p. 54

²²³ Ibidem

²²⁴ Panta Cebzan, *Aspectele și probleme vieții culturale din Mărghita*, „Libertatea”, 30 martie, 1951, p. 4

²²⁵ „Libertatea”, 14 februarie, 1958, p. 9

²²⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 112

Oreșat a fost dirijat și de Almăjan Ion. La începutul anilor cincizeci ai secolului trecut, corul din cadrul SC „George Coșbuc” era format din zece membri, care în zilele de sărbători bisericești cântau în corul bisericii pe o voce, așa încât formația era mai de grabă un grup vocal.²²⁷

Fanfara

Fanfara din Oreșat a fost înființată în anul 1926 de preotul Ion Mităr, cu sprijinul conducătorului corului Ion Almăjan – Sami. Fanfara a participat duminical la horă în sat la festivități, manifestări, înmormântări etc Fanfara la început este alcătuită din 15 membri. Primul instructor al formației muzicale a fost Iacob Berloghea, țăran din Răcăjdia (România). După el, conducerea fanfarei a fost preluată de Ion Almăjan până în anul 1962, când dirijorul fanfarei devine Mile Babeț, țăran din localitate.²²⁸

În perioada 1944–1945 împreună cu unii membri ai fanfarelor din Grebenaț și Crușita, în total 20, staționați la Biserica Albă apoi la Panciova activează ca fanfară militară. Din bogatul repertoriu amintim: *Cu cântecul și jocul prin Voivodina* de Voitechovski, *Pe ogor*, *Toarce lele* de Ion Vidu, *Marșul libertății*, suite de cântece și jocuri populare sârbești și românești.²²⁹

Membrii fanfarei au fost: Ioniță Ostoici – Bilă, Andrei Crăciun – Chirilă, Mirco Băbăț, Vasile Samoilă – Slava, Isidor Almăjan, Miloico Guga, Mitar Băbăț, Milutin Băbăț – Milă, Mirco Opricici – Batri, Velia Chicoș, Damian Băbăț, Costa Bugariu, Vuia Vuicici – Nică, Ion Almăjan – Șanu, Ion Bălan și Dușan Dragodan.²³⁰

Secția de folclor

Secția de folclor din cadrul SC „George Coșbuc” s-a bucurat de unele succese obținute. La întrecerile grupurilor de folclor din Biserica Albă în anul 1949 a ocupat locul I. Secția de folclor a fost ajutată și pregătită de învățătorul Ion Matei și Velico Opricici. În următorii ani, din cauza numărului mic de români nu s-a putut forma o grupă de folclor care să-i reprezinte cu succes pe românii din localitate.²³¹

Secția de teatru

Secția de dramă s-a înființat după eliberare, iar la întrecerile din anul 1949 au obținut locul trei. Coordonatorul secției a fost învățătorul Samoilă Trăian. În următorii ani secția de teatru nu mai activează, iar motivele sunt multiple.²³²

²²⁷ „Libertatea”, 5 august, 1951, p. 4

²²⁸ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 119

²²⁹ „Libertatea”, 27 aprilie, 1951, p. 4

²³⁰ „Libertatea”, 11 mai, 1994, p. 11

²³¹ Ion Laza, *Despre activitatea Societății Culturale din Oreșat*, „Libertatea”, 5 august, 1951, p. 5

²³² „Libertatea”, noiembrie, 1953, p. 5

SOCIETATEA CULTURALĂ „UNIREA” DIN SELEUȘ

Corul

Activitatea corală la Seleuș a început odată cu numirea învățătorului Ilie Bojin, care înființează în anul 1884 primul cor școlar pe două voci. Primul cor organizat a fost înființat în anul 1907. În 1910 în fruntea corului vine fiul lui Ilia Bojin, învățătorul Victor Bojin. În această perioadă corul numără 35 de membri și cântă atât la biserică, cât și la sărbătorile din localitate.²³³ Paralel cu acest cor, la Seleuș, Traian Bojin, student la teologie, a înființat un cor al studenților și elevilor.

În anul 1912 învățătorul Victor Bojin înființează un cor mixt care cântă pe patru voci, compus din 25 de membri. Tot învățătorul Victor Bojin reorganizează, împreună cu preotul Gheorghe Șdicu în anul 1924 corul, format acum din 19 membri. Din anul 1926, Victor Bojin se retrage, iar Gheorghe Șdicu este ales conducător. În perioada interbelică corul activează ocazional, evoluând și sub bagheta învățătorului Nicolae Bojin (1930–1934), a țaranului Petru Laza – Cionvică. Începând cu anul 1937, sub bagheta dirijorului Todor Șandru, corul activează cu succes.²³⁴

În toamna anului 1938, corul este instruit de Vichentie Cornea, iar după doi ani de Teodor Șandru. În anul 1942, învățătorul Ion Samoilă organizează la Seleuș un cor pe trei voci, care desfășoară o activitate susținută abia după terminarea războiului. În primii ani în perioada postbelică, corul este reorganizat și condus în anul 1946 de Nicolae Surducean, apoi de Constantin Arhire, numărând peste 35 de membri activi. Din 1947 corul activează în cadrul SC „Unirea”, având dirijor pe Vasile Ocolișan.²³⁵

Cele mai mari succese s-au înregistrat în perioada anilor 1950–1957, sub bagheta învățătorului Ion Bojin. După retragera lui Ion Bojin, corul rămâne ceva timp fără dirijor, iar ulterior a fost ales Păun Popa – Turcu. Treptat se reduce numărul membrilor și activitatea stagnează. În anul 1958 își întrerupe activitatea. În următorii ani, se fac încercări dar fără mare succes.²³⁶

În perioada 1947–1958 membrii corului din Seleuș au fost: Iosif Gheorghe – Tăican, Nicolae Păsulă, Iosif Baba, Trăian Baba – Todor, Păun Baba – Babici, Păun Popa, Iosif Mândrea – Ceale, Nicolae Otonoga, Ion Magda, Petru Marina, Păun Popa, Iosif Ivan, Pau Guțu, Niță Surducean, Moise Baba-Ipu, Păun Cărăbaș, Stefan Otonoga, Nicolae Cioloca, Ioniță Baba-Barbiș, Ion Popa, Ioniță Baba-Didiș, Ion

²³³ „Tibiscus”, Uzdin, nr. 1(62), ianuarie, 1997, p. 4

²³⁴ Aurel Bojin, *Seleuș, Biserica Ortodoxă Română*, Seleuș, Editor Adunarea Comunei Alibunar, 2000, p. 101

²³⁵ „Libertatea”, 19 februarie, 1967, p. 10

²³⁶ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene, (...)* p. 66

Bojin, Nicolae Surduceanu, Petru Otonoga, Toma Rujan, Tomiță Marina, Ilie Căta, Ion Mândrea, Ion Miclea, Nicolae Magda, Trăian Gheorghe-Vilimir și alții.

Din repertoriul corului amintim cântecele: „Cu Tito”, „Lugojana”, „În poieniță”, „Ce stai bade” de Oancea, „Andalizia” (spaniolă), „Marșul vânătorilor” de Weber, „Pe-al nostru steag”, „Nu-i, nu-i bădiță, nu-i”, „Mândră țară e Banatul” și altele.²³⁷

Fanfara

Fanfara din Seleuș s-a înființat în 1937, iar instrumentele pentru fanfară au fost procurate în 1936. Instructori și conducători de fanfară: Todor Șandru, Nicolae Păsulă (Mărghita), Petru Jurca (Vlăicovăț), Ioniță Baba-Didiș, Iosif Nica-Bâru, Ion Magda, Ion Bojin, Păun Popa-Turcu și Păun Baba. În faza incipientă fanfara număra 29 de instrumentiști. Fanfara înregistrează o activitate mai fructuoasă după al doilea război mondial când participă la numeroase serbări în localitate, Alibunar, Banatski Karlovac, Novi Koziak, Ilangea, Uzdin, Dunele de Nisip ale Deliblății, Vârșeț, Vlaicovăț, Ovcea, Satu Nou, Maramorac, Locve, Ianoșic, Sutiesca, Begheiți, Nicolinț, Doloave, Straja, Coștei etc.²³⁸

În perioada postbelică desfășoară o activitate foarte rodnică, devenind una din cele mai bune fanfare din Banat. Fanfara a cântat la nunți, manifestări culturale, emulații, festivaluri. Un neajuns al conducerii Societății culturale a fost că nu s-au înprospătat rândurile fanfarei cu cadre noi, ceea ce a determinat să scadă interesul tinerilor pentru secția de fanfară.²³⁹

În primul deceniu postbelic, membrii fanfarei au fost: Ioniță Marina, Toma Rujan, Păun Baba-Babici, Nicolae Popa-Zăca, Ion Mândrea, Ionel Miclea, Moise Baba, Ion Popa, Iosif Ivan, Pau Guțu, Ion Magda, Nicolae Otonoga, Petru Marina, Ioniță Baba-Barbi, Nicolae Cioloca, Păun Popa, Ioniță Baba-Diniș, Ion Bojin, Petru Otonoga, Iosif Gheorghe-Tăican, Iosif Baba, Stefan Otonoga, Nicolae Guțu, Păun Cărăbaș, Iosif Gheorghe, Traian Gheorghe-Vilimir, Lae Roșu, Trifu Baba, Ion Berlovan, Stefan Gătăianț, Nicolae Demenescu și alții.

Din bogatul repertoriu amintim: *Ecoul în munți, Războieni, Regiment belgian, Porumbacul, Nunta lui Figaro, Marșul partizan, Tot pe drum* de Niculescu, *Rapsodia sârbească* de A. Cijik, *Amintirea lui Stevan Mokranjac* și altele.²⁴⁰

Retrăgându-se din calitatea de conducător al fanfarei Ioniță Baba-Diniș în locul lui formațiunea muzicală este instruită de Ion Magda timp de doi ani (1960–1962), dar acesta ulterior părăsește fanfara devenind liderul unei secte religioase. Din anul

²³⁷ Aurel Bojin, *Seleuș, un secol de activitate culturală 1884–1984*, Editor Comunitatea Locală Seleuș, 1990, p. 85

²³⁸ „Cuvântul românesc”, nr. 102–103/2008, p. 38

²³⁹ „Libertatea”, 5 februarie, 1953, p. 5

²⁴⁰ Aurel Bojin, *Seleuș, un secol de activitate culturală 1884–1984*, p. 126

1962, conducător devine Păun Popa care instruieste tineri, participând la evenimente culturale din localitate și din afara ei.²⁴¹

Orchestra

În cadrul SC „Unirea” secția de orchestră a fost foarte activă. Încă din cele mai vechi timpuri muzica bănățeană era răspândită în această localitate unde existau lăutari prestigioși. Amintim: Ion Durăin, Trifu Nica, Ion Nica-Bâru și alții. În perioada postbelică tarafele se transformă în orchestre de muzică populară. Membrii orchestrei SC „Unirea” din Seleuș au fost: Avram Ciripa, Van Dumbravă-Biciu, Ion Laza-Cionvică, Iosif Marina-Pod, Baba Ion-Dudă, Iosif Nica-Bâru, Costa Popa, Petru Popa, Drăguța P. Ciripa, Nicolae Bebi – Păuneascu etc. Interesant este că în cadrul orchestrei au evoluat și femei.²⁴²

Secția de folclor

Dansurile populare au o tradiție foarte veche în Seleuș. Primele jocuri au fost „Călușarul”, „Bătuta”, iar mai târziu „Ardeleana”. În anul 1907 exista o formație de călușari în cadrul „Reuniunii de cântări și citire”. Un lucru interesant la Seleuș îl prezenta alegerea vătafilor. Evident erau selectați cei mai buni dansatori și aveau datoria, din generație în generație, să-și lase urmași. În perioada postbelică, la inițiativa bătrânilor activiști culturali, în activitatea culturală s-au inclus și fetele din sat. Dansatorii-călușari au înregistrat succese frumoase sub conducerea vătafului Iovan Sămăilă-Brăia. Au participat la Alibunar, Barițe, Uzdin, Sân-Mihai, apoi la Festivalul de Muzică și Dansuri Populare organizat în anul 1948 la Alibunar la care cuceresc locul I în comună, fiind premiați și în anii următori 1949 și 1950.²⁴³ Secția de folclor în 1950 participă la Festivalul Uniunii Societăților Culturale din cercul Alibunar la Banatski Karlovac și la Festivalul Provincial al Tineretului (Novi Sad).

Dintre călușerii seleușeni amintim: vătaful Brăilă, Păuță Samailă-Piru, Ion Berlovan-Belca, Petru Fiat, Trifu Baba, Traian Gheorghe-Vilimir, Nicolae Roșu, Stefan Vanu și alții.

Secția de dansatori a SC „Unirea” din Seleuș în perioada 1945–1962 a fost alcătuită din următorii membri: Anuica Bojin, Draga Oprea, Mărioara Egheduș, Lina Mircea, Liubița Stefan-Vanu Gătăianțu, Nicolae Păsulă, Ion Gătăianțu-Muciocu, Petru Fiat, Păușu Samailă-Piru, Traian Gheorghe-Vilimir, Traian Marina și alții. Coordonați: Ion Bojin. După anul 1960 întreaga secție de folclor de pe lângă Societatea Culturală „Unirea” a activat doar ocazional nerealizând succese deosebite.²⁴⁴

²⁴¹ Teodor Șandru, *Fanfara din Seleuș, mai ales în fazele ei de început*, în vol. III, „Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina”, Zrenianin, Editor SLR, 1976, p. 203

²⁴² Aurel Bojin, *Seleuș, lăutarii de altădată*, Seleuș, Editor Comunitatea Locală Seleuș, 2001, p. 27–46

²⁴³ „Libertatea”, 14 mai, 1950, p. 3

²⁴⁴ Ibidem

Secția de teatru

Viața teatrală la Seleuș a luat ființă în anul 1907 în cadrul „Reuniunii de cântece și citire”, având în cadrul ei o secție de teatru care era cea mai activă. Începuturile teatrale erau însă modeste. În cadrul secției de dramă, care număra opt membri, n-au fost incluse femei, iar rolurile lor au fost interpretate de bărbați. Mai târziu, femeile se includ în secție, în primul rând soțiile cadrelor didactice.²⁴⁵ Secția de teatru în răstimpul anilor 1910–1914 își mărește numărul membrilor. După eliberare (1945), grupa de diletanți, înființată la 24 februarie 1945, la inițiativa Teatrului Popular al Voivodinei (secția pentru teatrele de amatori din Novi Sad), avea peste 20 de membri de naționalitate română și sârbă sub conducerea învățătorilor Constantin Arhile și Ivan Raici. La trecerile în revistă a grupurilor de amatori ținute în 1946 la Alibunar, Seleușul ocupă locul I pe cerc, iar în anul 1947 locul III.²⁴⁶

La îmbunătățirea secției teatrale pe parcurs au contribuit învățătorii: Doina Ocolişan, Vasile Ocolişan, Constantin Arhile, Ivan Raici, Persida Bosioc, Măriuța Sfera etc. La începutul anului 1949 Niță Surducean și Ion Rujan au frecventat cursurile de instructori de la Vârșeț. Secția de teatru se prezintă în 1952 la Serbările Populare ale Românilor din Voivodina la Vârșeț.²⁴⁷

În primele două decenii postbelice la Seleuș s-au jucat printre altele următoarele piese: *Ultima zi a bazei Moscova*, *O scrisoare de pe front*, *O seară amuzantă* de I. Bocșu, *Carantina* de C. Negruzzi, *Și dracul se teme* de Nicolae Panait, *Leana* de E. Tăzlăuanu, *Tândală și Păcală*, *Maistor Păpuc* de I. Pas, *Căsuța veche* de E. Tăzlăuanu, *Analfabetul* de B. Nușici, *Pustile doamnei Korar* de Bert Brenht, *Mama* de Mile Klaici, *Rate cu repetiție*, *O discuție veselă* de I. Nazorov, *Tache și Mache*, *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, *Naștenca* de A. Cehov, *Năpasta* de I. L. Caragiale, *Locuința comună* de Dragutin Dobriceanin, *Însurătoare și mărișia*, *Haplea la stăpân*, *Musca* de B. Nușici, *Doi hoți*, *Max peșitorul*, *În peșit*, *Omul care și-a văzut moartea* și altele.

Tot în această perioadă actori amatori au fost: Constantin Arhire, Ion Marcovicean, Ion Laza, Dușan Paievici, Sima Fira, Păun Laza, Niță Surducean, Nicolae Magda, Ion Magda, Nicolae Bugilan, Iosif Graure, Iosif Baba, Moise Mândrea, Todor Baba-Giugeanu, Păun Sârbu, Maria Miclea, Iovan Sikimici, Gheorghe Rujan, Ghiță Bojin, Păun Guțu-Aga, Trifu Baba, Maria Jivan, Lală Marcovicean, Viorica Roșu, Păuțu Samoilă, Draga Cușcean, Traian Gheorghe-Vilimir, Chia Baba, Anuica Baba, Iosif Broștan, Petru Laza-Cionvică, Darinca Guțu, Emil Nitranski, Ion

²⁴⁵ „Lumina”, nr. 5–6, 1953, p. 47

²⁴⁶ Ion Marcoviceanu, „Spectatorii și programul”, „Libertatea”, Vârșeț, 18 februarie, 1951, p. 4

²⁴⁷ „Libertatea”, 19 aprilie, 1952, p. 9

Berlovan-Belca, Stefan Vamu-Gătăianț, Petru Fiat, Trifu Otonoga, Draga Baba-Bokici, Draga Samailă-Caragea, Măria Bojin-Rădac și alții.²⁴⁸

SOCIETATEA CULTURALĂ „FRĂȚIE ȘI UNITATE” DIN IABLANCA

Corul

În anul 1896 ia naștere la Ianblanca corul bărbătesc bisericesc, înființat de învățătorul din localitatea Ciuchici (România). Corul și „Reuniunea” au prezentat concerte și în satele de codru din jur. În anul 1921 corul din Iablanca a fost reorganizat de învățătorul Savu, iar în cor cântau 60 de coriști. În perioada 1928–1935 corul a fost condus de învățătorul Simeon Câmpeanu (Biniș). Din anul 1935 până în 1940 corul a fost condus de localnicii Nicolae Bălan și Vârtolomie Mia-Bălan. În timpul celui de al doilea război mondial, corul a activat periodic sub bagheta învățătorului Lazăr Rachitovan.²⁴⁹

În perioada postbelică (1948), dascălul Ionel Conrad înființează pentru prima dată un cor mixt al tineretului. Corul participă la competițiile organizate de Uniunea Culturală Română și la alte emulații. În perioada 1948–1953 corul devine inactiv. În perioada anilor 1953–1965 dirijorul Titus Drăghici-Bârcă reușește să mobilizeze vechii coriști și cu forțe noi reia activitatea.²⁵⁰

Din anul 1958 corul nu mai desfășoară o activitate culturală organizată, iar în anul 1965 este instruit de Lazăr Bălan și pe parcursul numai a câțiva ani își încetează definitiv activitatea. Corul bisericesc timp de trei decenii a evoluat sub bagheta lui Bertolomeu Mia Bălan (tatăl scriitorului Ion Bălan). Repertoriul corului a fost vast și variat, iar piesele corale erau semnate de compozitori români.²⁵¹

Fanfara

Fanfara din Iablanca s-a înființat în anul 1927, iar instrumentele au fost achiziționate de biserică. La început era formată din 21 de instrumentiști. Primul instructor al fanfarei a fost Iosif Micu din Coștei, apoi fanfara este preluată de Nicolae Bălan. Interesant este că aceeași membri ai corului au fost și membrii fanfarei. Din anul 1940 până în 1972, fanfara a fost condusă de Titus Drăghici, când se stinge din viață.²⁵²

Doi membri ai acestei fanfare au fost încadrați în fanfara militară a Armatei Populare Iugoslave care a participat în luptele finale pentru eliberarea țării (1944–1945). În acest context s-au luat și instrumentele fanfarei din Iablanca și date spre folosință orchestrei militare a Diviziei I Crăinene. În perioada postbelică, fanfara din Iablanca a fost nevoită să-și cumpere instrumente noi. Formațiunea muzicală

²⁴⁸ Aurel Bojin, *Seleuș, un secol de activitate culturală 1884–1984*, p. 94–98

²⁴⁹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 74

²⁵⁰ „Cuvântul românesc”, nr. 70/2005, p. 11

²⁵¹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene*, (...) p. 52

²⁵² Mărioara Țera Sfera, *Fanfara „Doina” doinește dorurile noastre*, în *Almanah „Libertatea”*, 1996, p. 166

participă la emulațiile organizate la Vârșeț, Zrenianin și Ruma, cât și la celelalte manifestări culturale ale românilor din Voivodina, Festivalul de Folclor și Muzică Românească etc.²⁵³

În perioada de glorie (1949–1958), membrii fanfarei au fost: Titus Drăghici, Sava Ion, Trăian Bou, Basarabă Nicolae, Sava Ion, Avram Putnic, Lazăr Bălan, Milan Ranisav, Aurel Lădan, Ion Savu-Câiu, Todor Bojin, George Barbu, Vartolomie Bojin, Lazăr Țunia, Vasile Putnic și alții.²⁵⁴

Orchestra

Din rândul fanfarei, grație entuziasmului țăranilor Nicolae Basarabă, Avram Putnic și Lazăr Bălan în anul 1962 s-a înființat orchestra populară a SC „Frăție și Unitate”, denumită „Unitatea”.²⁵⁵

La înființare, orchestra a fost compusă din opt instrumentiști, iar pe parcurs s-a ajuns la 16 membri, atât români cât și sârbi. Conducătorii orchestrei populare au fost: Nicolae Basaraba, Avram Putnic, Lazăr Bălan și Branco Vasici.²⁵⁶

Cei mai activi membri ai orchestrei au fost: Lazăr Bălan, Gheorghe Barbu, Petroane Cornel, Branko Vasici, Avram Putnic, Iovan Matei, Titus Drăghici, Ion Birgean, Nicoluță Basarabă și alții.²⁵⁷

Secția de folclor

O dată cu înființarea corului, s-a pus bazele „Reuniunii de cântări și muzică”. Pe lângă cor s-a înființat biblioteca, echipa de căluceri, grupa de dansatori, grupa de diletanți și taraful lui Ion Barbu-Lăza.

În perioada 1945–1962 secția de folclor este alcătuită din următorii membri: Trandafir Bojin, Mărioara Bojin, Viorel Savu, Spasoie Barbu, Atanasie Barbu, Felicia Barbu, Steluța Momirov, Viorica Jivojin, Bogoliub Mihailovici, Radovanka Lazin, Veliuca Voicici, Barbu Ionel, Vlaicu Dimitrie, Ștruț Aurelia etc.²⁵⁸

Secția de teatru

În cadrul corului a existat o grupă de diletanți care a distrat publicul cu monoloage, dialoge și comedii ușoare. O dată cu înființarea SC „Frăție și Unitate”, secția de teatru devine tot mai activă, participând la întrecerile cercuale câțiva ani consecutiv. Între anii 1956–1958 la Iablanka a existat un teatru de păpuși în cadrul școlii generale. Teatrul a funcționat sub conducerea Pravoslavei Pozici.²⁵⁹

²⁵³ Mircea Măran, *Românii din Voivodinap*. 66

²⁵⁴ Informații furnizate de Lazăr Novac din Iablanka în etate de 58 ani (2009)

²⁵⁵ „*Libertatea*”, iulie, 1987, p. 14

²⁵⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 74

²⁵⁷ Informații furnizate de Drăghici Gheorghe din Iablanka în etate de 75 ani (2010)

²⁵⁸ Idem

²⁵⁹ Idem

În această perioadă (1948–1962) membrii secție de teatru au fost: Avram Putnic, Cornelia Novac, Milan Ranisav, Atanasie Barbu, Petronanie Cornel, Trăian Bou, George Barbu, Nicolae Basarabă, Vasile Jiva, Novac Cornelia și alții.²⁶⁰

SOCIETATEA CULTURALĂ „FLACĂRA” DIN TORAC

Corul

Despre o viață corală organizată la Torac putem vorbi prin anii 1880 când se înființează un cor bărbătesc la Toracul-Mare, iar în 1888 și un cor bărbătesc la Toracu-Mic. Corul este instruit de învățătorul Atanasiu Lipovan (România), apoi de învățătoarea Ileana Clean și învățătorul Sava Maxim, care conducea corul bisericesc și două coruri de copii.²⁶¹

În anul 1911, dirijorul corului devine Ioan Petrovici funcționând timp de zece ani. În anul 1933, corul este înregistrat sub denumirea de „Corul vocal bisericesc ortodox român – Doina”. Începând cu anul 1934 corul este dirijat de cunoscutul Vichentie Petrovici Bocăluț, care timp de zece ani a desfășurat o activitate rodnică. Corul în perioada anilor 1942–1945 este condus de învățătorul Nicolae Polverejan, iar din 1945 de Todor Baloș-Șprota. În Toracul Mic funcționa paralel și un cor lumesc, iar majoritatea coriștilor activau în ambele coruri.²⁶²

O curiozitate este că în anul 1909 au funcționat chiar șase formații corale, trei la Toracu-Mare și trei la Toracu-Mic. Mai târziu toate aceste coruri fuzionează și se formează două coruri. În anul 1913 se înființează Reuniunea Culturală „Armonia”, cor mixt, iar la Toracu-Mic cor bărbătesc.²⁶³

Corul a fost dirijat în perioada 1945–1950 de Alexandru Leca-Frișcan, în 1952–1958 de Iancu Pau, iar în perioada 1952–1958 conducător a fost Pavel Lică Crișan. Paralel cu cele două coruri bisericești, funcționau și coruri lumești care în anul 1950 au fuzionat într-un singur cor. În anul 1952, învățătorul Ion Lațcu înființează și un cor mixt cu 50 de membri, iar corul bărbătesc număra peste 100 coriști activi. În anul 1958, coriștii din Torac participă la primul festival coral din Republica Serbia, la Niș și cucerește locul I. Corul bărbătesc al SC „Flacăra” în 1956 aniversează 75 ani de activitate, iar corul s-a prezentat cu 150 de persoane.²⁶⁴

Plecarea lui Ion Lațcu a lăsat un gol în activitatea corului când este vorba de succese. Corul SC „Flacăra” din Torac prezenta serbări culturale, organiza turnee în satele bănățene, participa la întrecerile și trecherile în revistă cercuale, la manifestările ocazionale, emulații și festivaluri.²⁶⁵

²⁶⁰ Informații furnizate de Lazăr Novac din Iablanca în etate de 58 ani (2009)

²⁶¹ Gligor Popi, *Parohia și biserica din Toracu-Mic*, Novi Sad, Editura Fundației, 2001, p. 128

²⁶² Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene (...)* p. 30

²⁶³ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 50

²⁶⁴ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, București, Editura Danubius, 1999, p. 57

²⁶⁵ „Libertatea”, nr. 5/1991, p. 10

Din piesele corale amintim: *Foaie verde de trifoi, Să trăiască primul plan eroic, Când vîi seara de la grâu, Trandafir de pe răzoare, Internaționala, O brad frumos, Trandafir de pe cetate, Răsunet din Banat, Are mama fată mare, Balada Iancului, Rapsodia Română, În poiniță, Voinicii și altele.*²⁶⁶

În perioada anilor 1945–1962 membrii corulu mixt au fost: Pavel Baloș-Ciali, Petru Ocolișan-Măciuc, George Ocolișan-Țicu, George Milotin-Dorău, Pavel Crișan-Ciciric, George Baloș-Pipi, Ion Văianțu, George Cipu-Legu, Todor Păuneascu-Tigazda, Vichentie Stoit-Șârbu, Ion Stoit-Putu, Todor Baloș-Toșa, Pavel Fluture-Bujoru, Ion Lelea-Cioară, Lazăr Ocolișan-Dubi, Savu-Musteț Florica, Ursu – Frișcan Parascheva, Popi Fluture Florica, Frișcan-Gruncici Nina, Cicală Brândușa, Ardelean-Țârvenkovschi Magdalena, Gruiescu Bujoara, Ghilezan-Filip Rusalina, Baloș-Bure Maria, Secoșan-Spăriosu Cătița, Giurgiu-Frișcan Cornelia, Secoșan-Lațcu Mărioara, Frișcan Emilia, Popi Ana, Groza Anuța, Mic Anghelina, Rașa Doina, Lică Crișan-Ciciric, Tudor Petrovici-Căsiri, Chentă Tripon-Vițu, Săveta Dămian-Curtu, Tudor Ursu, Sima Martin-Andraș, Sabin Subu-Iosoni, Panti Drăgoi, Maxim Izghereanu-Bițu, Vasa Căci, Ion Giuchici, Todor Păunescu Tomolică și Pavel Dejan.

Corul bărbătesc (1956): Belințan Tudor, Iancu Ion, Ocolișan Lazăr, Baloș George, Petrovici Ion, Fluture Pavel, Crișan Lică, Cina Toma, Baloș Pavel, Avram Tănăsie, Fluture Tudor, Petru Nicolae, Lelea Ion, Baloș Chentă, Baloș Vasa, Păuneascu Chentă, Șchiopu Sima, Căci Vichentie, Crișan Pavel, Ursu Cira, Bibu Todor, Avram Chentă, Bure Livius, Spăriosu Pavel, Milotin George, Petrovici Todor, Iancu Pavel, Baloș Ion-Șprota, Ursu Ion, Spăriosu Dămian, Baloș Todor, Bucur George-Ivan, Păunescu Todor, Tripon Chentă, Petrovici Ion, Stoit Ion, Giurgiu Vicotor, Păunescu Todor, Stoit Chentă, Lelea Todorică, Baloș Pavel, Ursu Sima, Ocolișan Petru, Frișcan Simion, Avram Vichentie, Petrovici Vichentie, Martin Sima, Ursu Todor, Sechoșan Iosif, Babescu Iosif, Văianțu Ion, Inacuț Aurel, Izgherean Maxim, Fluture Vichentie, Ocolișan Ion, Păunescu Ion-Ceicu, Bucur Ion, Ursu Chentă, Albu Costa-Freanț, Subu Pavel, Bută Andrei, Baloș Ionel, Baloș Ion, Văianțu Pavel, Bure Todor, Frișcan Ion, Spăriosu George, Iorga Ion, Izgherean Pavel, Baloș Todor-Gică, Secoșan Costa-Peciu, Negru George, Dumitru Panta, Baloș Todor-Șprota, Baloș Chentă, Baloș Dămian-Branica, Albu Nicolae, Sechoșan Iosif-Didi, Ocolișan Todor-Culaș, Ghiță Todor-Săcu, Murur Ion, Murur Pavel, Cipu Mihai, Lelea Iosif, Secoșan George, Secoșan Avram, Popi George, Baloș Sima, Frișcan Tiberiu, Gheța Pavel, Baloș Todor-Toșa, Păunescu Todor-Pătroni, Minea Ion, Ocolișan Dămian, Ocolișan George, Avram Ion, Cipu George și Iacob Viorel.²⁶⁷

²⁶⁶ Gligor Popi, *Parohia și biserica din Toracu-Mic*, p. 133

²⁶⁷ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, p. 142

Fanfara

Fanfara Societății Pompierilor Voluntari din Torac a luat naștere în anul 1937, sub conducerea instructorului Pătru Păsulă din Mărghita. Din anul 1948 până în 1953 fanfara n-are o activitate constantă ci sporadică. În anul 1954 se reorganizează în cadrul SC „Flacăra” și este dirijată de Nicolae Iorga din Vlăicovăț. În acest răstimp, fanfara numără circa 40 membri activi cuprinși cu vârsta între 10–35 ani.²⁶⁸

În anul 1954 din lipsă de partituri, torăcenii expediază o scrisoare la Paris, pentru a obține nici mai mult nici mai puțin decât *Rapsodia Română* în La major de George Enescu, care se afla în perioada respectivă la Paris. Maiestrul trimite partiturile pentru orchestră, urmând să scrie aranjamentele pentru fanfară. Din păcate, ierarhia comunistă nu a mai permis semnarea unui nou contract cu dirijorul Nicolae Iorga, iar fanfara a început să intre în agonie și să se stingă.²⁶⁹

O perioadă fanfara a fost condusă de Niță Savu, țăran din localitate, iar după reorganizarea din 1963, fanfara este din nou dirijată de Nicolae Iorga. Fanfara participă la evenimente importante în localitate și în afara ei, la Melenți, Uzdin, Ecica, Vlăicovăț etc.

În continuare îi amintim pe instrumentiștii fanfarei torăcene instruite de dirijorul Nicolae Iorga: Octavia-Viorel Fluture (piculină), Costa Cârznic și Ion Gheța (flaut), Paia Cicală și George Murgu (clarinet „S”), Pavel Dejan și Todor Giuchici (clarinet „B”), Iosif Rașa, Ion Crișan, Petru Negru și Ion Radivoi (fligorn), Pavel Gheață, Tiberiu Frișcan și Vichentie Păunescu (eufoniu), Ion Marian și Pavel Petrovici (trompetă), Todor Stoit, Pavel Filip, Emanuel Molcuț și Todor Baloș (trompetă „S”), Pompiliu Botean, Emil Iacob și Sima Popi (althorn), Ion Iancu și Todor Totan (bas), Pavel Savu (bas „F”), Pavel Petru și Ion Subu (bas „B”), Todor Nicoli (toba mare), George Rașa și Ion Bucur (talere), George Sarmăș, Niță Ursu și Ion Izgherean (toba mică).²⁷⁰

Fanfara, pe parcursul existenței sale, trebuia să dea o contribuție de 15% din câștig fondatorului, adică Societății de Pompieri.²⁷¹

Orchestra „Lira”

Toracul pe parcursul istoriei a avut mulți lăutari afirmați și consacrați. În anul 1927 a luat ființă la Toracu-Mic orchestra de coarde „Lira”, iar fondatori au fost: Teodor Giurgiu-Tonci, Pavel Zeicu-Puia, Vichentie Avram-Folomoc și Panteia Ardelean-Păncioc. În primul deceniu de activitate orchestra de muzică populară

²⁶⁸ Ibidem

²⁶⁹ Horia Lelea, *A fost odată o fanfară*, „Cuvântul românesc”, nr. 64/2005, p. 13

²⁷⁰ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, p. 97

²⁷¹ Ion Pavel Iacob, Ion Cira Petrovici, *Societatea Pompierilor Voluntari din Torac (Begheții) 1930–2005*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2006, p. 20

„Lira” obține rezultate frumoase, turnee în România și înregistrări la Postul de Radio Belgrad.²⁷²

Dirijorul orchestrei „Lira” a fost Vichentie Petrovic-Bocăluț. După cel de-al doilea război mondial, „Lira” își împropățează rîndurile cu noi talente: Todor Baloș-Gică, Victor Giurgiu-Tonci, Lucian Petrovici-Bocăluț, Alexandru Frișcan-Leca, Costa Frișcan-Agapi, Lazăr Gruia-Zicu, Pavel Megia prin fuzionare cu orchestra „Ciocârlia”, iar apoi cu: Teodor Bure-Bunoane, Vichentie Ungur-Magiar, Pavel Petru-Belințanu, Teodor Petrovici-Cășiriu, George Ocolișan-Bibu, Emil Petrovici-Cășiriu, Sima Baloș-Răncuț, Pantea Petrovici-Ginu, Petru Socoșan-Beșa etc²⁷³

În anii șaizeci ai secolului trecut, orchestra condusă de Lucian și Vichentie Petrovici participă la festivalurile de la Kikinda, Baimoc, Festivalul Voivodinean de la Ruma și festivalurile de folclor din întreaga Iugoslavie: Koper, Piran, Izola și Split. În anul 1966 a participat la turnarea filmului *Ora 25* de Virgil Gheorghiu în regia lui Henry Verneille, apoi participă la emisiunea „Lepa Voivodina” (Voivodina frumoasă) înregistrată pentru TV București.²⁷⁴

Repertoriul orchestrei a fost bogat și variat, amintim: doine, cântece de petrecere, melodii de joc, ardelene, de doi, învârtite, hore, axioane, marșuri, romanțe, tangouri și valsuri. De exemplu: *Țărăncuță, țărăncuță, La căsuța albă, Deschide, deschide fereastra, Dunărea albastră, Ardeleana lui Bocai, Ardeleana lui Licu, Doina lui Durain*, fragmente din Rapsodia Română de George Enescu.²⁷⁵

Orchestra „Ciocârlia” din Toracu-Mare

În anul 1946, învățătorul Dumitru Ciobanu și țăranul Alexandru-Leca Frișcan, înființează la Toracu-Mare orchestra de muzică populară „Ciocârlia”. La început orchestra întâmpină greutăți din lipsa unor instrumente. Primul instructor al orchestrei „Ciocârlia” a fost Peter Kanistus.²⁷⁶

Orchestra a fost alcătuită din următorii instrumentiști: Alexandru Leca Frișcan (dirijor), Petru Bugar (violina a II-a), Ion Frișcan-Oțu (acordeon), Pavel Petru-Belin (violină contra), Gheorghe Petru (violă), Peter Canistus (chitară), Todor Alasu (contrabas), Costa Frișcan-Agapi (acordeon), Todorică Frișcan, Lazăr Gruia-Zicu, Pavel Megea-Bucădespumă și Mihai Stan. În anul 1961 orchestra „Ciocârlia” se fuzionează cu orchestra „Lira” din Toracu-Mic formând o puternică orchestră a Toracului în cadrul SC „Flacăra”.²⁷⁷

²⁷² Teodor Muntean, *Almanahul Libertatea 2003*, Panciova, Editura „Libertatea”, 2002, p. 95–97

²⁷³ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 194

²⁷⁴ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 51

²⁷⁵ *Almanahul Libertatea 2003*, „Libertatea”, 2002, p. 98

²⁷⁶ Traian Doban, *Aspecte culturale din Begheiți-Torac*, „Libertatea”, noiembrie, 1953, p. 3

²⁷⁷ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, p. 124

Secția de folclor

Din cele mai vechi timpuri jocul și folclorul la Torac s-a cultivat, la început în cadrul corului, iar „călușerii” au fost foarte apreciați. Printre cei mai buni călușeri au fost: Todor Argileanu, Andrei Sabu-Laica, Avrămuță Preda și alții. Grupa de folclor din cadrul SC „Flacăra” era condusă de învățătorii: Nicolae Polverejan, Ion Lațcu, Groza Anuța, Sima Petrovici și Ionel Negru. Echipa de folclor a fost alcătuită de 20 de perechi de tineri și tinere cuprinse cu vârstele 17–19 ani.²⁷⁸

Echipa de folclor a SC „Flacăra” a participat la Parada de 1 Mai la Belgrad în fața tribunei președintelui Tito, iar echipele au fost constituite din următorii membri: Ionel Negru – Gherta Geraldina, Panti Drăgan – Ileana Păunescu, Andrei Bare – Chiluța Frizeșan, George Murgu – Nuța Frișcan și Cornel Baloș – Veronica Albu.²⁷⁹

În Torac exista două echipe de dansuri (Toracu-Mare, Toracu-Mic), care pe parcursul activității au pregătit următoarele dansuri populare: *Țărăncuța*, ardeleane, sârbe, *Logojana*, *Ciuleandra*, *Ciocârlanu de munte* și suite sârbești.

În anul 1955, echipa de folclor a SC „Flacăra”, coregraf Cornelia Giurgiu Frișcan, număra 15 perechi, călușarii conduși de Avrămuț Secoșan-Preda numărau 16 membri. Membrii secției de folclor în această perioadă au fost: Ileana Subu, Catița Ursu, Genuța Crișan, Lenuța Văianțu, Doina Iancuț, Ana Bontilă, Florica Filip, Viorica Popi, Parascheva Stoit, Florica Baloș, Mărioara Zeicu, Anghița Secoșan, Panti Drăgoi, Ionel Negru, Andrei Bută, Maxim Izghereanu, Costa Căci, George Cipu, George Milotin, Tiberiu Frișcan, Pavel Giulvezan-Ciurea, Todor Popi, Vichentie Păunescu, Vichentie Fluture etc.²⁸⁰

Secția de teatru

În sânul SC „Flacăra”, secția de dramă, (cum a fost numită) an de an pregătea câte o piesă cu care se prezenta publicului din localitate și din afara localității. O problemă frecventă o reprezenta inactivitatea femeilor în secție. Responsabil cu această secție au fost, de obicei învățătorii: Cicală Brândușa, Voina George, Oală Ion, Cârsteț Mărioara, I. Petrovici și alții.

La Torac s-au jucat următoarele piese de teatru: *Lumea*, *Titanic Vals*, *Locuință comună* de D. Dobriceanin, *O scrisoare pierdută*, *Drum de fier*, *O noapte furtunoasă*, *Inspectorul școlar* de Trifkovic și altele.²⁸¹

Unica formă de activitate culturală amatoricească în care Toracul nu a realizat performanțe este teatrul.²⁸²

²⁷⁸ „Libertatea”, 19 octombrie 1957, p. 7

²⁷⁹ Ibidem

²⁸⁰ Pavel P. Filip, *Toracul de lângă Timișel*, p. 142

²⁸¹ „Libertatea”, 9 aprilie 1953, p. 5

²⁸² Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Editura ICRV, 2009, p. 162

În anul 1952 SC „Flacăra” avea următoarea conducere: președinte – Ion Giuchici, membrii Comitetului de conducere: Milațiu George, Petrovici Todor, Murgu Ion, Crișan Mihai, secretar – Baloș Ion. Comitetul de control – Baloș Todor, Iacu Pavel și Frișcan Nicolae. Conducătorii secțiilor: cor bărbătesc – învățătorul Veresan Ștefan, cor mixt – înv. Lațcu Ion, orchestră – Petrovici Vichentie – Băcăluță, fanfara – înv. Oală Ion, teatru – înv. Cicală Brândușa, folclor – Voina George, universitatea populară – Groza Anuța și Giurgi Cornelia, iar pentru bibliotecă – Gruiescu George.²⁸³

SOCIETATEA CULTURALĂ „TUDOR VLADIMIRESCU” DIN SÂN-MIHAI – (LOCVE)

Corul

Primul cor bărbătesc din Sân-Mihai a fost înființat în anul 1884 de învățătorul Pantelimon Dajdea. În următorii ani este dirijat de Constantin Sâlca și Miută. La început corul număra 25 de membri activi, iar în 1906 corul numără 40 de persoane.²⁸⁴

În perioada 1918–1923 corul este condus de Gheorghe Datcu. Odată cu reînființarea SC „Reuniunea tinerimii” corul își desfășoară activitatea sub egida acestei societăți. Până în anul 1926, corul este dirijat de Timotei Muntean, iar din acest an, corul este instruit de Vasa Lotrean-Ciuru până în anul 1932, când timp de cinci ani își întrerupe activitatea. La începutul anului 1937 se reorganizează în cadrul „Bibliotecii parohiale” sub bagheta lui Vasa Ardeleanu.²⁸⁵

În perioada postbelică, începând cu anul 1947 corul este încadrat în SC „Tudor Vladimirescu” și instruit de Ion Flora între anii 1947–1953. Timotei Tomici preia corul din 1953 până în 1970.

La întrecerile comunale (Alibunar) în anul 1948, corul ocupă locul II în comună. În anul 1956 s-a înființat corul mixt de către învățătorul Ion Florea. În această perioadă membrii corului au fost: sopran – Lia Stanciu-Ciolac, Iuliana Stanciu-Brânză, Doina Ardelean-Gogeanu, Serafin Ana, alt – Doina Veverița-Pupu, Ana Purcar, Victoria Ardelean, Sara Oltean, tenor I – Iosa Răcuț-Dilă, Ion Muntean-Fleacă, Ion Țăran-Moroșâlă, Petru Țăran-Rață, tenor II – Ion Sfera-Poponi, Dumitru Vălean-Nășici, Ion Dajdea-Pilici, Ion Gătăianț, Gheorghe Stanciu, Costa Popa, bariton – Simeon Câmpean-Lache, Ion Vălean, Panta Câmpean, Vasa Ghătăianț-Vlaicu, Gheorghe Pecurar-Drăgoi, bas – Sidor Vereș, Vasile Ianașel-Stoicu, Gheorghe Coșar, Petru Cebzan-Cucu, Gheorghe Ștefan și alții.²⁸⁶

²⁸³ „*Libertatea*”, 16 ianuarie 1952, p. 4

²⁸⁴ Mircea Măran, *Localități bănățene*, Panciova și Timișoara, Editurile „Libertatea și Augusta”, 2003, p. 49

²⁸⁵ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene, contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1992, p. 38

²⁸⁶ Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, Novi Sad, Editura „Libertatea”, 1999, p. 208

Fanfara

Fanfara s-a înființat în anul 1935 cu 30 de membri în cadrul „Reuniunii” instruită de Ion Almăjan din Oreșuț. În timpul celui de al doilea război mondial instrumentele fanfarei au fost luate de autoritățile militare comuniste și folosite pentru necesitățile formațiilor militare.²⁸⁷ Din dirijorii fanfarei din Sân-Mihai amintim: Pavel Păcurar, iar din 1953 până în 1954 Petru Lăpădat, învățător din Vlaicovăț. Între anii 1954–1956 fanfara este condusă de Todor Mohan, țăran din localitate, iar în perioada anilor 1956–1962 dirijor este Isidor Vereș țăran din localitate. În această perioadă fanfara își întrerupe activitatea și nu a mai cântat decât numai ocazional la înmormântări.²⁸⁸

Rămași fără instrumente, sâmienții își achiziționează instrumente noi abia în anul 1953 și astfel fanfara își reia activitatea. Repertoriul a fost compus din hore, axioane, jocuri pe loc, ardelene, învârtite și marșuri. (*Marșul partizanilor*, *Mărășești*, *Vultur* etc). Până în anul 1960, fanfara a ținut repetiții la Casa Culturală, iar apoi în sala pompierilor.

Fanfara în perioada postbelică avea următoarea componență: clarinet – Ion Dajdea, Ion Cojocar, Ion Ardelean, Ion Ardelean-Casiru, flaut – Todor Mohan, Sima Mohan, Ion Ardelean, piculină – Ilie Lotrean, fligorn – Petru Ghina, Ilie Mohan, Ion Mundrean-Rogoz, Sidor Vereș, Ion Ardelean-Tălă, Ilie Stanciu, bas-fligorn – Dumitru Lotrean, Panta Muntean, Gheorghe Pecurar, Panta Câmpean, trompetă – Ion Țăran-Nănuță, Gheorghe Ardelean, bas mare – Vasa Lotrean, Ion Ardelean, Gheorghe Tomici, Ion Mohan-Bandri, cinele – Vasa Lotrean, Ion Ardelean, Gheorghe Tomici, Bata Rista, toba mare – Nica Oca.²⁸⁹

Orchestra

Orchestra populară a S.C. „Tudor Vladimirescu” a luat naștere la sfârșitul anului 1949 sub instruirea învățătorului Petru Besu. După Petru Besu, instructor este Gheorghe Gatăianț-Vasică, iar din 1964 Vasa Pavlov-Bermanțu.²⁹⁰ Orchestra în anul 1951 participă la Festivalul de folclor și muzică populară al Banatului de sud, la Varșeț. În faza incipientă orchestra a fost compusa din 7 membri, iar pe parcurs numărul constant s-a mărit ajungând la nouăsprezece. În perioada anilor 1960–1970 la Festivalul din Varșeț obține locul II și locul III. La emulațiile din comuna Alibunar în două rânduri cucerește locul de frunte.²⁹¹ Componența orchestrei: Vasa Pavlov, Ion Ștefan, Panta Ardelean, Costa Popa, Ion Vălean, Vasa Ardelean,

²⁸⁷ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 83

²⁸⁸ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 86

²⁸⁹ Informații furnizate de Ioniță Muntean din Sân-Mihai, în etate de 63 ani (2010)

²⁹⁰ „*Libertatea*”, 21 ianuarie, 1954, p. 5

²⁹¹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 88

Ion Mohan, Gheorge Gătăianț-Vasică, Ionică Ardelean, Nica Bandi, Panta Muntean, Ion Țăran, Sidor Vereș și alții.²⁹²

Secția de folclor

Secția de folclor din cadrul S.C. „Tudor Vladimirescu” în perioada postbelică avea cea mai intensă activitate și performanțe pe măsură. Formațiile de dansatori au fost ani în șir deținătoarele numeroaselor premii și mențiuni cucerite la diverse manifestări cu caracter cultural și festivaluri. Cea mai mare contribuție la rezultatele excepționale și succesul amatorilor în domeniul dansurilor populare a dat-o învățătoarea Rodica Todoran ca dansatoare, animatoare și coreografă.²⁹³

Printre cei mai activi membri ai formației de dansuri populare îi amintim: Petru Șoșdean, Todor Scumpia, Maria Mohan, Steluța Dajdea, Maria Gârbav, Nina Muntean, Monica Todoran, Panta Veverița, Lazăr Cârdu, Traian Todoran-Pechi, Gheorghe Tomici etc. Repertoriul era unu variat: Jocuri din Banat, Jocuri sârbești, Jocuri din Oltenia „La joc”, „Seara la nuntă” etc. În anul 1946 echipa de „Căluceri” au fost compusă din: Ion Vălean, Ion Cioban, Panta Budală, Traian Văcar, Simeon Câmpean, Vasa Ardelean, Ionică Gătăianț, Ion Dajdea, Ion Cojocar, Patru Țăran, Micu Vălean, Iosa Mundrean și alții.²⁹⁴

Secția de teatru

După cel de al II război mondial, în anul 1946 învățătoarea Delia Jurca este foarte activă în plan cultural și organizează viața teatrală în comunitate. Primele piese au fost scenete scurte. Secția de teatru ducea lipsă de texte. În primii ani postbelici la Sân-Mihai s-au jucat următoarele piese: *Inspectorul școlar* de B. Nusici, tradus de Simeon Todoran, *Conul Leonida față cu reacțiunea* de I.L. Caragiale, *S-a stricat lumea și pace*, *Bursucul în fața tribunalului* de P. Cocici, *Revizorul școlar* de N. Trifcovici (Secția de teatru cu aceasta piesă la întrecerile secțiilor de dramă la Nicolinți obține locul II), *Analfabetul*, *Musca* etc)²⁹⁵

Pe parcursul anilor 1946–1962 în cadrul secției de teatru și-au dat contribuția actorii amatori: Ion Cioban-Săcuciu, Petru Sfera-Vili, Simeon Todoran, Traian Văcar, Simeon Câmpean, Ilie Țăran-Andrialbu, Costa Popa, Delia Jurca, Silvia Oalge-Cibi, Persa Ceaveț-Cionvica, Ana Stanciu, Lazăr Rachitovan, Tiberiu Cârdu, Gheorghe Coșorciu, Cornel Trocea, Simeon Muntean-Cilu, Leana Stanciu, Aurel Stefan, Viorica Rachitovan, Sidor Vereș, Doina Mihailov, Ginuța Pintor, Ghiță Mihailov, Florica Ștefan, Maria Iacobescu și alții.²⁹⁶

²⁹² Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, p. 207

²⁹³ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenjanin, Editura ICRV, 2009, p. 83

²⁹⁴ Informații furnizate de Ionița Muntean din Sân-Mihai, în etate de 63 ani (2010)

²⁹⁵ „*Libertatea*”, 1 Ianuarie, 1948, p. 4

²⁹⁶ Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve ieri și astăzi*, p. 206

Primul președinte al S.C. „Tudor Vladimirescu” a fost Panta Cebzan, apoi au urmat Ion Ardelean-Debarna, Ion Cioban, Tibi Cârdu și alții.²⁹⁷

SOCIETATEA CULTURALĂ „VALERIU DOCNA” DIN SATU NOU

*„Iubirea de cântec purtate pe buze
Și-n inimi păstrată cu dor,
Plugarii cântând doina din frunză
Înfințat-au la Satu Nou cor.”*
(citat din imnul corului)

Corul

Activiștii culturali s-au străduit și la Satu Nou să formeze o formație corală, urmând exemplul altor sate din Banat. La inițiativa învățătorului Petru Mioșcu în anul 1870 ia ființă corul bărbătesc. Activitatea corală Petru Mioșcu a îndrumat-o timp de cinci ani, iar din anul 1876 dirijorul corului este învățătorul Ștefan Albu. În anul 1882 se înființează (după doi ani de pauză), alt cor sub conducerea învățătorului Petru Stoica. Augustin Bontilă înființează un cor de „diletanți” care activează timp de cinci ani, iar învățătorul Ioan Gașpar preia conducerea corului.²⁹⁸

În anul 1901 s-a înființat Școala confesională, iar învățător a devenit Nicolae Miută, care a preluat și conducerea corului din 1911–1922. În perioada anilor 1922–1947 corul este condus de Nicolae Fiștea.²⁹⁹ Din anul 1947, corul este încadrat în S.C. „Valeriu Docna”, iar conducerea corului o preia Vasile Lazăr-Slacina. Activitatea corală începută și dusă de înaintași, în anul 1957 trece sub bagheta lui Sava Stoian-Noicu, solist vocal la Radio Novi Sad. În secția corală au fost încorporați majoritatea membrilor corului bisericesc. Autoritățile doreau ca acest cor să fie doar corul S.C. „Valeriu Docna”, dar coriștii au participat, totuși, cu regularitate și la serviciile Sfântei Liturghii, neputându-se înjgheba un cor care să participe doar la viața culturală amatoricească a satului. Corul s-a prezentat la cele mai importante întreceri și festivaluri din Voivodina. Un eveniment important s-a întâmplat în anul 1940 de Sf. Rusalii. Coriștii și-au manifestat dorința să aibă un steag sfințit care să îi călăuzească în biserică, pe scenă etc. Astfel, naș al steagului a fost ambasadorul României la Belgrad, Victor Cădare.³⁰⁰

Coriștii din 1947–1962: Ghiță Radovancev-Piri, Vițu Balnojan, Nicolae Rusuloi, Vasile Gavrilov, Radovan Ancaițan, Gheorghe Mic, Sava Smolean-Pârcoșanu, Aurel Cebzan, Sava Gicanov, Iovan Țăpârdea, Nicolă Lazăr-Gioaică, Iovan Flora, Ghiga Balnojan-Șchiopu, Efta Mandreș, Pavel Flora, Ioța Bugarin, Traian Malița,

²⁹⁷ Ibidem

²⁹⁸ Ilie Baba, *140 de ani de activitate corală*, „Libertatea”, 29 august, 2010, p. 8

²⁹⁹ Simeon Lăzăreanu, *O activitate corală bogată de-a lungul timpului*, „Libertatea”, 11 septembrie, 2010, p. 8

³⁰⁰ „Libertatea”, 19 august, 2010, p. 8

Ghiga Mălaimare, Ghiță Țăpârdea, Trăian Ghilezan, Aurel Jenariu, Ioța Flora-Burcea, Stevan Jenariu, Stevan Boleanțu-Vladu, Ionel Păunescu, Vasa Mălaimare, Todor Giula, Iovan Beca, Trăian Togeraș, Stevan Mălaimare, Ghiță Tască, Petru Bogdan-Niemia, Mita Rusovan, Sava Beca, Nuțu Malița, Ilie Rusovan, Traian Ion, Lazăr Ardelean-Ulă, Efta Sudom, Ghiță Bugarin-Taiu, Trandafir Pârvu, Petru Duinea, Ionel, Țăran, Ioța Petrovici-Maciu, Ioța Cădar, Sava Ardelean, Ilie Beca, Vasa Smolean, Ioța Jenar și Mita Stanciu.³⁰¹

Fanfara

Inițiativa înființării fanfarei la Satu Nou a pornit de la trei entuziaști: Lazăr Ortopan(comerciant), Lazăr Stamena-Țuchi (croitor) și Ioța Pomană-Frau (agricultor). În anul 1936 se înființează formațiunea muzicală, care număra 22 de instrumentiști. Primul instructor a fost cunoscutul Nicolae Iorga. La plecarea sa din localitate, conducător al fanfarei este ales Gheorghe Bolianțu-Șiușiu.³⁰²

În toamna anului 1944, pe frontul din Srem au fost înrolați în Brigada Craineană a Diviziei a V-a și câțiva membrii ai fanfarei din Satu Nou: Pavel Todoran, Gheorghe Malița-Pidol, Roman Sabov, Arun Jenar-Ciucur, Stevan Ardelean-Puiu, Lazăr Blaj, Sava Doiceanin-Dogan. La întrecerile fanfarelor organizată la Vârșet, fanfara "Cultura" din Satul Nou cucerește locul I. În anul 1960 fanfara se împropătează cu tinere talente, instruiți de Iovan Doșlea. La întrecerile fanfarelor din anul 1956, fanfara "Cultura" din Satu Nou s-a plasat pe locul II. În repertoriul fanfarei "Cultura" au fost piese muzicale: „În pădure” de Niculescu potpuriu, „Cu cântecul și jocul prin Voivodina”, „Sečanje na Mokranjca”(amintiri despre Mokraniaț) de Voitehovschi și altele.

Membrii fanfarei „Cultura” (1947–1962): Roman Mălaimare – flaut, Roman Sabov – altor, Nicolită Lazăr – ionfon, Sava Smolean – bas, Ionică Ardelian – basfligorn, Rodo Țăran-Ditu – tobă, Milan Doiceanin – bas-fligorn, Vasile Todorov – trompetă, Vasile Govedar-Vladu – altron, Vasile Smolean – toba mare, Iovan Crăinean – flaut, Nicolită Cebzan – clarinet, Vasile Freanț – flaut, Gheorghe Cebzan – clarinet, Ioța Țăran-Dițu – clarinet, Nicu Coici – basfligorn, Iovan Bogdan-Niema – bas, Nuțu Comnoșan – altorn, Petru Mandreș – trompetă, Gheorghe Roxa – clarinet, Trăian Toscă – toba mare, Trăian Flora-Onu – trompetă, Cornel Danilov – cinele, Ghiță Bogdan – trompetă, Sava Perneac-Potaie – cinele, Iefta Mic-Boroancă – clarinet, Trăian Stamena – Piccolo și Petrică Nicodin – basfligorn. Activitatea fanfarei se desfășoară fără întrerupere până în zilele noastre.³⁰³

³⁰¹ Ilie Baba și Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou*, Satu Nou, Editor Casa de Cultură Satu Nou, 2002, p. 73–75

³⁰² „Foaia bobocilor”, periodic al românilor din Satu Nou, anul-XIV (2007), nr.21–22, p.11

³⁰³ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou*, p. 149–155

Secția de folclor

Echipa de călușari la început în cadrul corului a executat „călușariul”, „bătuta” și „baraboilul”. Secția de dansuri a fost instruită de Teodor Ticu, Tia Elena și Viorica Flora și număra 18 membri. S.C.”Valeriu Docna” nu avea o secție permanentă de folclor.³⁰⁴

Cei mai activi membri ai secției de folclor au fost: Ana Ardelean, Aurelia Sculean, Mărioara Bogdan, Livia Beca, Anghelina Ilin, Nena Magear, Viorica Bogdan, Viorica Tabac, Aurelia Stoian, Petru Bogdan, Ana Flora, Anghelina Lăuțaș, Paunița Lăuțaș, Aurel Rosculeț, Aurel Gavrilă, Radu Flora, Tănase Iovanov, Pavel Blagoie și alții.

Secția de teatru

Teatrul la Satu Nou datează din a doua jumătate al secolului al XIX-lea. În anul 1921, corul este condus de Nicolae Fiștea, începe să funcționeze o secție de teatru. În timpul celui de-al doilea război mondial, la 7 aprilie 1944, studenții Petru Flora, Vioara Drencea, Ana Gașpar și Ionel Bogdan au prezentat piesa *Gardul fermecat* de Nicolae Țânțariu din Petrovăsâla. În perioada postbelică și până în 1956 activitatea teatrală se intensifică simțitor în cadrul S.C. „Valeriu Docna”. Odată cu desființarea Teatrului Popular din Vârșeț, s-a ajuns la stingerea trupelor de teatru, printre care și trupa de teatru din Satu Nou.³⁰⁵

Piese de teatru prezentate de secția de teatru S.C.” Valeriu Docna”, au fost următoarele: *Ursul analfabetul*, *Inspectorul școlar*, *Nuntă fără voie* de Maria Todor, *Jubileul*, *Gardul fermecat*, *Mințile-n cap* de S.Pavici, *Un individ suspect* de B. Nușici, *Belgradul cândva și acum* de B.Nușici, *Elixirul tinereții* de A.P.Cehov, *O noapte furtunoasă* de I.L.Caragiale, *Năpasta* de I.L.Caragiale, *Locuința comună* de D. Drobianin.³⁰⁶

Lista actorilor în perioada 1948–1960: Sever Bunda, Vida Bunda, Miu Ardelean, Moldovan Sabov, Iovan Omorean-Gălan, Sever Șdicu, Viorel Moldovan, Anuica Moldovan, Elena Drencea, Catarina Lăuțaș, Nicolae Rusuloi-Colă, Luciana Gruici, Vasile Flora-Lie, Iuliana Țicu, Sava Giaconov, Traian Tomici, Aurica Tomici, Doina Fara, Mariți Balnojan-Iți, Iovan Ardelean-Ulă, Viorica Orza, Viorica Roșculeț, Traian Dogan-Ianu, Ionică Crăinean, Lenuța Chirca, Ana Martinov, Sava Țăran-Corilă, Traian Samoilă, Elena Drencea, Vasile și Olga Sfera, Viorel Bolianțu-Paima...³⁰⁷

³⁰⁴ „Libertatea”, 19 ianuarie, 1964, p. 7

³⁰⁵ Ilie Baba, Valentin Mic, *Pagini de cultură și spiritualitate ale românilor din Satu Nou*, p. 190

³⁰⁶ Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, Panciova, Editura „Libertatea”, 1999, p. 7–16, „Libertatea”, februarie, 1955, p. 4

³⁰⁷ Informații furnizate de Ilie Baba din Satu Nou

SOCIETATEA CULTURAL ARTISTICĂ „PROGRESUL” DIN PETROVASÂLA

Corul

Viața culturală corală la Petrovasâla primește forme organizate în anul 1902, când a luat naștere corul bărbătesc. Primul dirijor al corului fiind Dimitrie Gârda din Chitățău,. În perioada interbelică, corul cunoaște perioade de accesiune dar și de criză. În această perioadă corul este condus de Trifu Tăbac și Ion Mioscu.³⁰⁸ În anul 1940–1945 corul este dirijat de Mihai Avramescu, care numără peste 100 de persoane. În perioada postbelică corul este condus de Ilia Tuțu, iar corul laic de învățătorul Trifu Barbu, Ghiță Mioșcu și învățătorul Octavian Secheșan. În anul 1948, Nicolae Vârzoc înființează corul bărbătesc laic pe patru voci, alcătuit din 50 de persoane, iar în 1953 înființează corul mixt. În acest răstimp interesul pentru activitatea corală scade dramatic, iar numărul celor interesați este tot mai mic. În anul 1957 bagheta de dirijor este preluată de Train Coracu, însă numărul coriștilor este mic. La începutul anilor 60, corul laic din Petrovasâla își întrerupe activitatea rămânând doar corul bisericesc.³⁰⁹

Corul din Vladimirovaț a avut următorul repertoriu: *Marșul soldaților, Doinitori români, Marșul lui Tudor, Bolen leji, Negruța, Logojana, Răsunet din Banat, Cătălina, Sârba, În poeniță, Cimpoiășul, Pescarul, Cu Tito în frunte* etc.

Corul mixt condus de Nicolae Vârzoc era alcătuit din următorii membri: Petru Șteflea, Ghiță Bunda, Petru Secheșan (Ticăluță Goagă), Nicolae Mengher, Boșca Ghegea, Didu Murgu, Todor Pența (Doman), Ilia Barbu, Alexa Mohan (învățător), Trifu Musta, Iosif Crăciun (Migea), Avram Pența, Gheorghe Ruian, Lena Jivan Gherciu, Maria Cuzman (învățătoare), Maria Gherga (învățătoare), Conița Ivan (Goară), Valeria Peicu, Maria Giacovici (învățătoare), Marioara Matei (învățătoare), Chiuța Ivan (Goară), Elena Secheșan, Sofia Pența, Maria Mohan, Doina Vârzoc (învățătoare), Nicolae Draxin și alții.³¹⁰

Fanfara

Trifu Pența (Tica) împreună cu Constantin Damian au pus bazele înființării fanfarei la Petrovasâla. Fanfara a fost înființată în cadrul Reuniunii de citiri și cântări „Doina” în anul 1928. La început, fanfara a fost instruită de dirijorul Sava Petrovici din Râtișor. După dirijorul Savu Petrovici dintre conducători și dirijori de

³⁰⁸ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene, contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc*, Panciova, Libertatea, 1992, p. 62

³⁰⁹ „Almanah” *Libertatea*, 1996, Panciova, 1997, p. 161

³¹⁰ Mircea Măran, *Vladimirovaț (Petrovasâla), pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Aldom, 1998, p. 32

fanfară îi enumerăm într-o ordine cronologică posibilă pe: Ion Stan, Trică Tăbac, Trifu Barbu, Pieruță Vilimir, Alberto Monzano, Avram Pența, Trifu Rașa, Ilia Tutu și Tută Rașa.³¹¹

În perioada postbelică au fost numeorase vizite în alte localități, participarea la trecera în revistă în anul 1953 la Ruma, în același an participă la parada de 1 Mai de la Belgrad. În anul 1949, fanfara este încadrată în Societatea Pompierilor din localitate dar pentru un timp limitat. Formațiunea muzicală în perioada următoare nu s-a mai înprospătat cu cadre tinere, în decursul anilor 60 ai secolului trecut se micșorează numărul fanfariștilor prin trecerea în neființă a celor vârsnici și emigrări în occident. După moartea bătrânului dirijor Avram Pența, fanfara ocazional doar la înmormântări se prezintă, condusă de Todor Secheșan Bojic. Fanfara „Doina” din Petrovăsâla a colaborat strâns cu corul, formațiile de călușari și cu actorii amatori din localitate.³¹²

Membrii fanfarei din Petrovăsâla, anii 1960: Nicolae Barbu (bas), Traian Pența (trompetă), Ioniță Slabu (bas flighiarn), Petrică Micodin(bas flighiarn), Pătru Gruba-Vreciu (bas flighiarn), Licuță Tutu (bas), Niță Pătruț(flaut), Trăian Barbu (flaută), Ticaluță Costoni (clarinet), Ghiță Tutu (clarinet), Ghiță Barbu (clarinet), Gheorghită Goară (flighiarn), Iosăm Olar (flighiarn), Jiva (flighiarn), Iosăm Migea (piculă), Ghiță Cincu (piculă), Petrică Țutu (piculă), Ion Velici (felgeie-cineli), Pătru Novac (tobă).³¹³

Orchestra Populară

După al II-lea război mondial apar interpreți instrumentiști-vocali și instrumentiști, încadrați la început în tarafurile de lăutari, iar mai târziu în orchestrele populare ale Căminului cultural. Pe lângă interpreți la instrumente cu coardă apar tot mai mulți interpreți la acordeon și la instrumente de suflat. Dintre acordeoniști, se evidențiază Petru Dimitrie Măngula, Nicolae Coteș-Ciurcan și Trifu Dămian, dar în special Petru Avrămescu Vilimir, care duce faima Petrovăsălei peste ocean, în America de Nord.³¹⁴

Orchestra populară „Tinerețea” s-a înființat în anul 1963 în cadrul Căminului din așezare. Conducătorul orchestrei a fost Petru Avrămescu Vilimir, iar orchestra la început număra 22 de membri printre care amintim: Ticuță Golea (contrabas), Ghiță Bojic Cijmașul (vioara), Ghiță Miosu (vioară), Lică Bercea (braci), Lucian Cârnea (braci), Petru Glanda-Maxa (vioară), Lae Chisărău (taragot), Pipi Barbeș-Șciopu (acordeon), Ghiță Crăciun-Șamu (acordeon și contrabas), Ticăluță Chișărău

³¹¹ „Familia”, ianuarie-martie, 2009, nr. 1–2, p.3

³¹² Gheorghe Bosioc, *Nicolinț, pagini de istorie culturală*, Novi Sad, „Libertatea”, 1998, p. 167

³¹³ „Familia”, aprilie-iunie 2009, nr. 3–4, p. 4

³¹⁴ P. Barbeș, *Din trecutul orchestrelor populare din Petrovasâla*, „Familia”, nr.3, septembrie 1994, p. 2

(braci), Petrică Voica (braci), Ticaluță Chișalăn (braci), Ticăluță Secheșan-Goaga (țambal) etc.³¹⁵

Secția de folclor

În prima jumătate a secolului trecut formațiile de dansatori erau formate în special de bărbați, care dansau tradițional dansuri populare, „Călușarul” și „Bătuta”. În perioada postbelică, în anul 1951, formația de călușari participă la Festivalul Intrenațional de la Zagreb. Cei mai apreciați vătafi au fost: Trifu Barbu (Tută), Roșu și Ioniță Velici-Pisli. În această perioadă încep și fetele să se includă în formațiile de dansatori, la început dansau singure, fără băieți.³¹⁶

Din cauza căsătoriilor premature greu se puteau forma perechi de tineri. Echipa de folclor a cultivat dansurile populare autentice: „Călușarul”, „Bătuta”, „Hora”, „De doi”, „Învârtita”, „Poșovaica”, „Axionul”, „Cârligul” și numeroase altele.³¹⁷

Dintre călușari activi la începutul perioadei postbelice îi amintim pe: Ghiță Ghericiu, Iosif Olar, Ticăluță Murgu, Roman Jivan-Gegiu, Păun Olar, Gheorghită Ivan-Goară, Licuță Țuțu, Petrică Secheșan Cioloca, Ionel Barbu, Trăian Jivan-Boraci, Tică Rașa, Ghiță Omorean, Ioniță Velici, Ghiță Dalea, Ioniță Barbu, Lelița Barbu, Nichita Secheșan-Sorui. Conducătorii: Petru Glanda-Maxa, Trăian Coracu.³¹⁸

Secția de teatru

Secția de teatru și-a început activitatea în cadrul „Reuniunii Corului Vocal Bisericesc Lumesc”. Piese s-au prezentat în cadrul serbărilor. În perioada de după 1945, continuă viața teatrală la Petrovasâla cu prezentarea pieselor de teatru ușoare, iar pe parcurs amatorismul teatral cunoaște noi forme de dezvoltare organizată, conform cu o coordonare a vieții culturale la românii din Voivodina. Totuși, ideologia comunistă avea rolul decisiv în viața culturală. Societățile culturale au fost obligate în anul 1947 să înființeze secții de dramă în scurt timp.³¹⁹

Și la Vladimirovaș secția de diletanți s-a înființat în anul 1947 pe lângă S.C. „Progresul”. În anul 1948 la întrecerile secțiilor de teatru care au loc în mai multe centre, în centrul din Petrovasâla, localitatea gazdă câștigă, dar nu se prezintă la întrecerile finale. Susținătorii și organizatorii vieții culturale și teatrale din Petrovasâla erau învățătorii: Nicolae Vâlzoc, Doina Vâlzoc, Ana Ardelean, Cornel Ardelean, Maria Jivcu etc. Trupa de teatru (diletanți) a prezentat următoarele piese de teatru în primele două decenii postbelice *O noapte furtunoasă* I.L.Caragiale, *Alfabetul*

³¹⁵ Mircea Măran, *Vladimirovaș (Petrovasâla), pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Fundației, 1998, p. 78

³¹⁶ Mircea Măran, *Vladimirovaș (Petrovasâla) 1908–2008*, Panciva, Editura „Libertatea”, 2008, p. 173

³¹⁷ „Libertatea”, aprilie, 1995, p. 4

³¹⁸ Informații furnizate de Pentru Glanda din Petrovasâla, 65 de ani (2010)

³¹⁹ „Calendarul popular”, Panciova, Editura „Libertatea”, 1979, p. 113

de B. Nușici, *Copilul Științei* de Cehov, *Piatra din casă* de Alecsandri, *La mulți ani* de K.Trifcovici, *Copilul comunal* de B. Nușici, *Locuința Comună* de Dobricanin, *Puștile doamnei Carrar* de Bertold Brecht, *Arvinte și Pepelea* de V. Alescsandri, *Școala logodnicilor* de Radu Flora, *Creditorii*, *Năpasta* de I.L. Caragiale și altele.³²⁰

Amintim în continuare pe cei mai activi actori ai secției de teatru din cadrul S.C. „Progresul”: Gheorghe Ruian, Ionel Drăguș, Trăian Pavlu, Nicolae Vârzoc, Maria Jivcu, Ion Rotariu, Maria Geacovici, Mărioara Jeravliev, Gheorghe Șorgean, Minerva Perin, Nicolae Chernicean, Minuța Lata, Ion Bucur, Stela Căta, Doina Jivan, Reghina Bobescu, Lenuța Golea, Tiberiu Gruba și alții.³²¹

SOCIETATEA CULTURALĂ „ION HELIADE RĂDULESCU” DIN NICOLINȚ

Corul

„Reuniunea de cântări greco-ortodoxă română” din Nicolinț s-a înființat în 1891, condusă de Pau Farca, originar din Vărădia. După trei ani, conducătorul corului devine Nicole Nică-Bosioc din localitate, care conduce corul până în anul 1921. După moartea subită a acestuia, instruirea corului este încredințată învățătorului Traian Petcu care desfășoară activitatea organizată numai doi ani din cauza condițiilor nefavorabile. În această perioadă se stabilesc plățile conducătorului de cor, obligațiile, comportarea la repetiții, serbări și chiar zilnică. O activitate mai amplă corul desfășoară începând cu anul 1935 și până în 1941 când este angajat învățătorul Petru Patoceanu din România. În urma semnării Convenției dintre România și Iugoslavia, adică venirea învățătorilor contractuali noul cor pe patru voci a numărat circa 80 de persoane.³²²

În timpul celui de al doilea război mondial, în fruntea corului s-au aflat învățătorii Ion Matei și Octavian Trifu care au organizat și un cor mixt al țișanilor. Urmează o vie activitate sub bagheta învățătorului Nicole Vârzoc. În perioada anilor 1953–1958 corul din Nicolinț a fost instruit de țăranul Trifu Pincu, iar între anii 1958–1960 de învățătorul Gheorghe Nicolaievici care înjgheabă un cor mixt de 74 de coriști (11 învățători au fost incluși). Din păcate, în următorii ani activitatea corală a fost modestă și treptat ea încetează. Maestrul Ion Corneanu a încercat să reînființeze formațiile corale, împreună cu orchestra de muzică populară, însă fără succes și continuitate.³²³ Numele învățătorilor coriști: I. Sârbu, V. Miclea, M.

³²⁰ Mircea Măran, „Vladimirovaș (Petrovasâla), pagini de istorie culturală”, Novi Sad, Editura Fundației, 1998, p. 49

³²¹ Ibidem

³²² Gheorghe Bosioc, *Nicolinț, pagini de istorie culturală*, p. 9–19

³²³ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene: contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc*, p. 20

Ardelean, G. Morina, E. Popa, I. Cuzma, M. Bârnea, L. Ardelean, A. Coracu, E. Miclea și Gherghe Nicolaievici.³²⁴

Corul din 1960: Florean Mărgan, Cornel Manciu, Antonie Cioloca, Nicolae Drăganic, Ion Turcoane, Petru Cojocar, Tima lui Poc, Zăhăria Pincu, Moise Miclea, Trăian Turcoane, Nicolae Drăgănici, Pau Pascu, Adam Tomiță, Ion Manciu, Trăian Cioloca, Cuzman Minda, Ion Turcoane și alții.³²⁵

Fanfara

Fanfara „Doina” din Nicolinț a fost înființată în anul 1936 la inițiativa preoților Teodor Petrică și Teodor Ciobanu. Au fost achiziționate 26 de instrumente de origine cehoslovacă. Primul instructor a fost Petru Jurca din Vlaičovăț iar mai târziu Stoian- Stole Stoianovici din Vârșeț, care a instruit fanfara militară. Este demn de menționat faptul, că instructorii zilnic au fost așteptați cu trăsura la gară de câte un fanfarist în baza orarului stabilit, iar iarna cursurile începeau de la 8 dimineața și țineau până la 14. Aceasta este o dovadă a entuziasmului de altădată. În perioada anilor 1941–1945, fanfara este dirijată de Vasile Brailă din Grebenaț, iar din 1945–1951 în fruntea formațiunii muzicale se găsesc Teodor Șandru și Trifu Vincu. Fanfara participă ani în șir la emulații, serbări organizate în sat sau în alte localități, dar și la tradiționalul joc din fața primăriei, la înmormântări etc. Fanfara în anul 1951 și-a înjgebat o nouă formație cu care lucrează Trăian Bojin Micu. O perioadă scurtă (1957) din nou fanfara este condusă de Trifu Vincu, iar între anii 1958–1960 conducătorul fanfarei este Gheorghe Nicolaievici. După ieșirea acestuia la pensie, fanfara este tot mai inactivă. Formațiunea muzicală la competițiile de la Alibunar, Vladimirovaț și Vârșeț obține numeroase mențiuni și premii.³²⁶

Membrii fanfarei în perioada anilor 1952–1960: Nicolae Broșteanț, Petru Cojocar Răitaru, Viorel Chericioban, Ion Turcoane, Trăian Surcea, Pătru Picioane, Dumberăvan Cornel, Mărgan Ivițoni, Liviu Cinci Boltac, Nicolae Turcoane Costoni, Vichentă Turcoane Murgulești, Valeriu Liuba, Viorel Turcoane, Nicolae Cinci Boltac, Liviu Mărgan, Tiberiu Grosu, Vichentă Otan, Pătru Ambruș Truia, Cornel Nieli Liuba, Stevan Gian Costoni, Nicolae Liuba Cobaț, Cornel Muncian, Valeriu Chericioban Ghirciată, Ionel Pincu Turcu, Trăian Liuba-Măcsân, Ion Liuba și alții.³²⁷

Orchestra

La Nicolinți a existat un taraf încă de la finea secolului trecut. În anul 1952 la Nicolinți a fost înființat un mic taraf din care făcea parte: Nicolae Vârzoc, Trifu

³²⁴ „Satul 899”, Nicolinț, periodic al CRS, nr 8, 1997, p. 6

³²⁵ Protopop Andrei Turcoane, *Monografia parohiei Nicolinți*, Editura CRS, 2006, p. 151

³²⁶ Mircea Măran, *Localități bănațene*, Panciova, Editura „Libertatea”, August, 2003, p. 61

³²⁷ Anton Eberst, *Muzicki amateri Vojvodine*, p. 100

Pincu (vioară), Vichentă Miclea (chitară), Trăian Turcoane (acordeon). Șapte ani mai târziu, la inițiativa unui grup de activiști culturali, se pune temelia orchestrei în cadrul S.C. „Ion Heliade Rădulescu”. În faza incipientă, orchestra este condusă de experimentatul Ion Matei, care și-a dat contribuția la avansarea și propășirea vieții muzicale și culturale românești. Orchestra a fost alcătuită în următoarea componență: Ion Matei, Ionel Corneanu, Trifu Pincu și Liviu Cinci-Boltac (vioară), Vichente Miclea (chitară), Ionel Turcoane (acordeon), Iosif Sârbu (contrabas), Octavian Blaj (țambal) și alții. Începând cu anul 1960, câțiva ani, Trifu Pincu se află în fruntea orchestrei, iar din anul 1962 mai mult de trei decenii, orchestra este dirijată de marele entuziast Ionel Corneanu, care înființează și orchestra școlii, alcătuită din 12–18 elevi.³²⁸

La început orchestra număra șapte membri, iar pe parcurs au fost cel mai mult optsprezece membri. Orchestra la festivalul din Alibunar în trei rânduri consecutiv cucerește locul I. Ea a concentrat la Uzdin, Vârșeț, Panciova, Sombor, Novi Becei, Belgrad și în alte localități.³²⁹

Formația de folclor

În cadrul trupei de teatru a existat o trupă de dansatori care a interpretat dansurile: „Bătuta”, „Călușerul” și „Hora Călușerilor”. Coreografii formațiilor de folclor au fost învățătorii: Maria Dolinga, Vichentă Miclea, Gheorghe Marina, Elena Miclea și alții.³³⁰ Secția de folclor încadrată în cadrul Societății Culturale, în repertoriu aveau „Bătuta”, „Hora Sinaia”, „Ardeleana”, „Mureșanca”, potpuriu din zona de codru și pustă a Banatului.³³¹

SOCIETATEA CULTURAL ARTISTICĂ „PETRU ALBU” VÂRȘEȚ

Corul

Muzica corală a fost apreciată de românii din Vârșeț din cele mai vechi timpuri, iar în anul 1912 s-a înființat un cor mixt de 40 de persoane, care a activat până în anul 1914. Corul își reîncepe activitatea în anul 1922, sub bagheta lui George Băiaș.³³²

În perioada postbelică, Alexandru Maiogan reorganizează corul vârșețean, iar în anul 1952 în fruntea corului vine Coriolan Bugariu. În anul 1955, corul este preluat de Ion Matei, Gheorghe Velici și Ion Lelea fiind încadrat în S.C. „Petrul Albu”.³³³

³²⁸ Gheorghe Bosioc, *Nicolinț, pagini de istorie culturală*, p. 32

³²⁹ „*Libertatea*”, 7 decembrie, 1959, p. 7

³³⁰ „*Lumina*”, nr. 4–5/1960, p. 42

³³¹ Maria Dolinga, S.C. I. E. *Rădulescu din Nicolinț și-a reînceput activitatea*, „*Libertatea*”, 4 noiembrie 1955, p. 5

³³² „*Nădejdea*”, Vârșeț, ianuarie, 1928, p. 3

³³³ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene (...)* p. 71

În perioada interbelică la Vârșeț își desfășoară activitatea chiar patru coruri românești și anume: corul bisericesc bărbătesc, corul de femei, corul studenților și corul de copii. Corul român al Școlii Normale în perioada postbelică, sub bagheta profesorului Coriolan Doban obține rezultate remarcabile. În anul 1956 participă la Festivalul corurilor școlilor normale din Voivodina, la Sombor. În această perioadă se pune în scenă opereta *Crai Nou* de Ciprian Porumbescu. În anul 1961, corul secției românești este selectat să reprezinte Serbia la primul Festival coral al ansamblurilor de tineret de la Celje (Slovenia). Corul s-a prezentat cu trei cântece: *Pesma o slobodi* (Cântec de libertate) de Radovan Gobeč, *Floare Bănățeană* de George Goian și *Logojana* lui Ion Vidu.³³⁴ În perioada anilor 1948–1960 corul a fost alcătuit din următorii cântăreți: Spăriosu Doina, Tăpălagă Anuța, Rachici Maria, Doban Paraschiva, Maier Iosefina, Indvorean Vioara, Mihailovici Lucia, Danciu Iuliana, Șamanț Anita, Cuzma Iconia, Bocșan Lili, Ilia Cornelia, Imbroane Aurelia, Ursulescu Ana, Drăgoi Ana, Almăjan Mira, Maiogan Victoria, Avramescu Xenia, Botoș Ghiorghina, Iulca Magda Evița, Matei Maria, Petroane Maria, Petrovici Silvia, Nicolaievici Florica, Culoșin Xenia, Cornea Aurora, Rabia Milița, Bălan Beba, Flora Ana, Buza Sofia, Pelici Maria, Vainhart Florica, Jebelean Aurelia, Cinca Amalia, Nicolaievici Rujita, Drăgoi Mărioara, Condali Mărioara, Petcu Delia, Dudă Ana, Gaita Aurelia, Radu Lisi, Bălica Iosefina, Popi Iuliana, Păuța Vioara, Ghizel Geta, Petrișor Emilia, Popescu Andra Persuica, Țera Gordana și Miclea Valeria. Practic, corul a fost un ansamblu puternic de femei.³³⁵

Orchestra

În octombrie 1949 în urma Adunării generale se înființează orchestra S.C. „Petru Albu”, dirijată de Sever Bunda care totodată a fost prima orchestra de corzi formată în cadrul unei societăți culturale. Orchestra este reorganizată în anul 1960 la inițiativa învățătorului Panta Cebzan, iar responsabil pentru formația orchestrală a fost Ion Matei.³³⁶

În anul 1961, orchestra este dirijată de Gheorghe Velici, având în componență 14 persoane, iar periodic a mai fost condusă și de Vasile Brăilă. Orchestra a participat la toate festivalele de muzică populară în Voivodina, la festivități, la Panciova și Ruma. A prezentat programe culturale, muzicale, în fiecare localitate din Banat (românească și mixtă). Repertoriul orchestrei cuprindea cântece și jocuri populare românești precum și cântece și jocuri a altor naționalități din fosta Iugoslavie.³³⁷

³³⁴ Eugen Cinci, *Consonanțe vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003, p. 129

³³⁵ Ibidem

³³⁶ Parascheva Doban și alții, *Hora Luceferilor*, Vârșeț, CRS, 1998, p. 16

³³⁷ Informații furnizate de Pantelimon Cebzan din Vârșeț în etate de 87 ani (2008)

Membrii orchestrei S.C. „Petru Albu” până în perioada anilor 1962 au fost: Gheorghe Velici, Ion Matei, Pantelimon Cebzan, Petru Dimitrie, Alexa Buligă, Ioța Bagiu, Ioniță Frențiu, Ionel Turcoane, Nicolae Vinu, Petru Constantin și Petru Avramescu.³³⁸

Secția de teatru

În cadrul S.C. „Petru Albu” în faza incipientă responsabilă pentru secția de dramă a fost Paraschiva Doban, iar din 1960 Mihai Avramescu. În această perioadă secția de teatru avea 12 membri, iar în 1962 a avut 35 de membri. Pe parcursul anilor s-au prezentat următoarele piese de teatru: „Năpasta” de I.L. Caragiale, „O noapte furtunoasă” I.L. Caragiale, „Jocul de-a vacanța”, „Sosesc deseară”, „Concurs” de M. Mitrovici.³³⁹

Un gol mare s-a simțit în viața teatrală a românilor din Voivodina odată cu desființarea Teatrului Popular Românesc din Vârșeț. În cadrul secției de teatru a S.C. „Petru Albu” (azi „Luceafărul”) acționau și foști actori ai Teatrului Popular Român care locuiau în oraș: Nicolae Polverejan, Aurelia Imbrone-Bugariu, Ion Petrică, Trifu Măceș, Oalge Cornel, Ursulescu Eftimin. Secția de dramă a S.C. „Petru Albu” era una din cele mai bune în comparație cu alte trupe de teatru din Voivodina și din alte societăți, în primul rând datorită faptului că dispunea de cadre afirmate în artă teatrală.³⁴⁰

Dintre membrii activi ai secției de teatru amintim: Nicolae Polverejan, Iulian Rista Bugariu, Emil Filip, Aurelia Bugariu, Viorica Bojin, Ion Petrică, Radomir Muncean, Silvia Șamanț, Vasile Lotreanu, Maria Gheorghe, Cornel Murgu, Pavel Șamanț, Elena Stoicovici, Florica Dragodan, Iconia Barbu, Aurelia Imbroane, Mircea Popi și alții.³⁴¹

S.C. „Petru Albu” avea și **secția de folclor** condusă de Maria Dolinga, și **secția literară** coordonată de Ion Bălan. În anul 1962 comitetul de conducere era format din: Gligor Popi-președinte, Trăian Doban-vicepreședinte, Ion Buză-secretar, Andrei Trifon-casier, Ioan Crișan, Livia Polverejan, Ion Pavlov, Trăian Turică, Aurelia Jebelean, Avram Panciovan, Gheorghe Lința, Doina Turcoane, iar Comitetul de control a fost format din: Sima Petrovici, Tiberiu Petcu, Cornel Țera.³⁴²

³³⁸ Eugen Cinci, *Consonanțe vârșețene*, p. 72

³³⁹ Parascheva Doban și alții, *Hora Luceferilor*, p. 168

³⁴⁰ „Lumina”, nr 2–3/1989, p. 107

³⁴¹ Ibidem

³⁴² Parascheva Doban și alții, *Hora luceferilor*, Vârșeț, CRS, 1998, p. 169

SOCIETATEA CULTURAL ARTISTICĂ „DOINA” DIN UZDIN

Corul

Corul din Uzdin a luat ființă în anul 1898, la inițiativa învățătorului Augustin Precup, care devine primul instructor și dirijor al corului. Corul mixt număra 80 de persoane care cu timpul se transforma în cor bărbătesc.³⁴³ După moartea învățătorului Augustin Precup în anul 1907, conducerea corului este preluată de Augustin Bontilă. Un an mai târziu, este adus în fruntea corului iscusitul dirijor, Costa Manea din Chizătău, care conduce corul până în anul 1912, iar după plecarea lui bagheta este preluată de tânărul Petru-Petruț (Birău). După primul război mondial, corul își reia activitatea sub bagheta preotului Romul Poja, până în anul 1919 când pleacă din Uzdin în România. În perioada anilor 1922–1925, corul este dirijat de Traian Bojin, originar din Seleuș, care l-a botezat „Doina”.³⁴⁴ În anul 1930 se înființează și un cor mixt al elevilor și studenților, condus de Iovița Spăriosu. Corul bărbătesc, începând cu anul 1932, este preluat de țăranul Iova Șoșdean, care îl reorganizează, corul ajungând să numere 96 de membri. În anul 1936 corul întreprinde primul turneu în România. În cadrul Școlii generale, Petru Mezin a înființat și un cor școlar care, după cel de al doilea război mondial, a obținut rezultate remarcabile. În perioada postbelică, se înființează un cor în cadrul organizației pompierilor, sub bagheta învățătorului Petru Mezin. Corul participa la toate întrecerile și trecerile în revistă din comună și cerc. Conducătorul Iova Șoșdean este dirijor activ al corului până în anul 1949, când devine și dirijorul fanfarei, secția pompierilor voluntari. Indiferent de faptul că se îmbolnăvește, pierzându-și parțial auzul, lucrează și cu corul de teamă ca să nu se desființeze.³⁴⁵

Începând cu anul 1958, corul își desfășoară activitatea în cadrul Căminului Cultural. Amintim numele celor mai activ coriști: Ignea Subu, Adam Bulic, Todorică Mezin, Todor Mezin, Moisa Șocardă, Pera Pârvu, Iova Băbuț, Moisa Vinca, Iosif Spăriosu, Ioța Spăriosu, Pavel Crețu, Vasa Șuboni, Gherghe Vasile, Iova Neagu, Ilie Șocardă, Iovan Groza, Vasa Șunda, Nicolae Bagiu și Vasile Dolamă (tenor), Ion Bojin, Vasa Nicodin, Ion Condan, Todor Lupulescu, Iovan Botică, Sima Cocora, Vidu Stoia, Moisa Băbuț, Ioța Vereșan, Adam Bochianț, Trăilă Spăriosu, Iovița Cocora, Iancu Crețu, Adam Șocardă, Nicola Toma, Adam Șamanț, Emil Vereșan, Trifu Crețu, Todor Stoia, Iomiță Dămenescu, Costa Șoșdean, Gherghe

³⁴³ Potrivit dateor prezentate de Vasile Barbu, *Activitatea corală la Uzdin, 1885–1990*, Monografie, Uzdin, Editura „Tibiscus”, p. 3–8, la Uzdin a existat un cor bisericesc încă din prin ani 1884–1885, instruit de învățătorul Nicolae Onciu.

³⁴⁴ Petru Mezin, *Corul din Uzdin la opt decenii*, *Analele Societății de Limba Română* 11–12/1983, p. 134

³⁴⁵ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene (...)* p. 57

Bulic, Iosif Bagiu, Ioan Todor, Tie Petrovici, Ioța Obăgean, Petru Neagu, Nicola Dalea, Sima Dalea, Vasa Bagiu, Iova Spăriosu, Nicola Epure, Adam Șamanț, Sima Șuboni, Petru Mezin și Adam Bălan (bas) și alții.³⁴⁶

Orchestra

Între anii 1951–1952 s-a înființat Orchestra populară „Doina” formată din instrumentiști deja cunoscuți precum: Crăciun Motorjescu, Gherghe Țăran-Dragă, Gheorghe Puia – Ciaica, Sima Bălan, Ioța Țăran, Ion Petroi, iar mai târziu s-au alăturat violonistul Petru Șamanț, cunoscut și ca solist vocal, doinitor al cântecelor populare bănățene.³⁴⁷

Din bogatul repertoriu al orchestrei, amintim unele cântece specifice: *Sus e luna-n două coarne*, *La ogor de primăvară*, *Teiule, foaie rotată*, *Foaie verde de secară*, *Spune, mândro, drept și bine*, *Hora de la Suceava*, *Hora Daciei*, *Poartă mândro ce-i purta*, *Hora codrului*, *Ardeleana ca-n Banat*, *Busuioc*, *foaie cântată*, *Lele de la Orăștie*, *Spune, mândro, spune mie* etc.³⁴⁸

În anul 1959, sub bagheta lui Todor Ghilezan, Orchestra „Doina” era alcătuită din 25 de membri. Pe parcursul anilor, orchestra a concertat în toate localitățile bănățene, astfel în cinci rânduri participa la Festivalul Societăților Culturale de la Ruma, de nouă ori participa la Festivalul de Folclor al Banatului de Sud din Vârșeț, apoi la trecerile în revistă de la Zagreb, la un festival internațional din București, realizând numeroase înregistrări pentru radiou și televiziune atât din fosta Iugoslavie cât și din România.

În acest răstimp primește numeroase mențiuni și diplome pentru activitate.³⁴⁹ Entuziaștii activiști culturali din Uzdin sunt inițiatorii numeroaselor forme culturale a spiritualității românilor din Serbia. Orchestra „Doina” ia inițiativa de înființare a Festivalului de Muzică și Folclor al Românilor din Voivodina, în anul 1959.³⁵⁰

Fanfara

Fanfara din Uzdin s-a înființat în anul 1947 la inițiativa Societății de pompieri, adică a președintelui Nicolae Cadărian. Timp de mai mulți ani fanfara activează în cadrul Societății de pompieri, iar o perioadă funcționează independent.³⁵¹

Primul dirijor al fanfarei a fost învățătorul Alexandru Crișan urmat de Iova Șoșdean și Petru Jurca din Vlaicovăț, iar din 1950, fanfara este condusă de Alberto Monzano, muzician de origine italiană, care se află în fruntea ei până la stingerea

³⁴⁶ Ibidem

³⁴⁷ Mircea Măran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 197

³⁴⁸ Gheorghe Dolamă, *Câteva cuvinte despre orchestra „Doina” din Uzdin*, „Libertatea”, 12 aprilie, 1954, p. 5

³⁴⁹ Anton Eberst, *Muzicki amateri Vojvodine*, p. 141

³⁵⁰ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 170

³⁵¹ „Libertatea”, 30 martie, 1960, p. 6

sa din viață (1957). În anul următor fanfara este dirijată de Vasa Măroc din Glogoni, iar în anii următori treptat își întrerupe activitatea, odată cu înființarea orchestrei de muzică populară „Doina” din localitate.³⁵²

Secția de teatru

Uzdinul este localitatea care a contribuit cel mai mult la ridicarea nivelului artistic și la dezvoltarea mișcării teatrale amatoare la românii din Voivodina. Activiștii amatori din Uzdin au reprezentat minoritatea noastră în mai multe rânduri la diferite întreceri și festivaluri ale teatrelor din Voivodina și Serbia. La spectacolele publice ale corului s-au prezentat unele piese teatrale puse în scenă de preotul Traian Bojin în anul 1922.³⁵³

În perioada postbelică, în noile condiții Secția de dramă se reorganizează începând cu anul 1946. În perioada anilor 1945–1962 pe scena din Uzdin au fost montate următoarele piese: *Recruții* de Ioan Sirianu-Milova, *S-a stricat lumea* de N. Țințaru, *Ochii Anișoarei*, *Mințile-n cap* de S.Popovici, *Inspectorul școlar* de Trifcovici, *Visul* de Cehov, *Nevasta mea, fie îngeri cu ea* de Țințariu, *Cine alege... culege* de C. Trifcovici, *Trai domnesc* de Emil Suciu. *Scrisoare de dragoste* de Trifcovici, *Doua surde* de Florian Cristescu, *Ginere-n casă* de Țințariu, *Bursucul în fața tribunalului* de P. Kocici, *O noapte furtunoasă* de I.L.Caragiale, *Rivalele* de Ana Brodele, *Însurăm pe Victor* de Guerini, *Persoana suspectă* de B.Nusici, *Rădăcini adânci* de James Gow și Arnold D' Usseau, *Mona* de Mile Klopčici, *Elixirul tinereții* de A.Cehov, *Hangița* de Carlo Goldoni, *Năpasta* de I.L.Caragiale, *Familia îndoliată* de B. Nusici, *Dr* de B.Nusici, *Plângi patrie iubită* de Alan Patan, *D-ale carnavalului* de I.L.Caragiale, *Omul care a văzut moartea* de Victor Eftimiu, *Ion* de Mihail Sorbul, *Trenul blindat 14–69* de Vsevolod Viaceslavovici Ivanov, *Poveste studențească* de M.Sorbu și altele.³⁵⁴

Anul 1953 a reprezentat apogeul activității teatrale la Uzdin, fiind puse-n scenă șapte spectacole. Printre cei mai activi membrii ai secției de teatru din cadrul S.C.”Doina” din Uzdin îi amintim: Petru Puia-Murariu, Livia Mezin, Iovan Toader, Anuica Bâlțeanu, Petru Mezin, Iova Șoșdeanu, Iovan Spăriosu, Elena Vukov, Gherghie Rista, Ana Puia, Adam Crețu-Broceta, Petru Stoia-Velf, Parascheva-Chia Nicodin, Petru Șoșdeanu, Maria Miți-Săcula, Adam Dolcean, Ion Bâlțeanu, conducătorul secției, Todor Crețu, Aurora Sporea, Vasile Crețu, Elena Vrăneanțu, Moise Barbu, Adam Fâra, Vasile Iie Borca, Adam Gujbă, Grigorie Dolamă, Valeriu Leli-Grosu, Trăilă Vinca, Iova Dalea, Ion Bâlțeanu, Ioța Vinca, Vasile

³⁵² Anton Eberst, op. Cit. *Muzicki amateri Vojvodine*, p. 139

³⁵³ „Lumina”, nr.6–7/1988, p. 59

³⁵⁴ „Lumina”, nr.3/1948, „Lumina”, nr.1–2/1951, „Lumina”, nr 5–6/1987

Crețu, Livia Mezin, Silvia Balnojan, Adam Dolcean, Nicola Lupulescu, Ieremia Șamanțu, Adam Fără, Maria, Manți Mikici și mulți alții.³⁵⁵

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „AUREL VLAICU” DIN SĂLCIȚA

Corul

Conform datelor existente, în anul 1876, la Sălcița a fost înființat corul bărbătesc bisericesc de țăranul Vortolomie Vulcu – Brăica, care conduce corul timp de 22 de ani. În anul 1898, corul este dirijat de fiul său Iova Vulcu până în anul 1923, când este preluat de urmașul său Pătru Vulcu. În fruntea corului din Sălcița s-a menținut timp de 47 ani (1970). În această perioadă înregistrează succese remarcabile.³⁵⁶ În semn de omagiere, în anul 1909 a fost ridicată o cruce de marmură albă în amintirea coriștilor „Reuniunii de Citire, Cântece și Muzică”, care au participat la Marea Expoziție de Coruri Amatoricești de la București. Pe cruce au fost inscripționate numele coriștilor și al dirijorului. Crucea a dăinuit până în anul 1950, când activiștii Partidului Comunist au distrus-o.³⁵⁷ În perioada postbelică corul era compus din 60 de persoane: Moise Serman, Costa Jian, Vasile Voin, Nistor Uzoni, Nistor Ion, Petru Ionașcu, Gheorghe Vulcu, Petru Vulcu, Costa Serman, Aurel Vucan, Axentie Popovici, Pătru Vinu, Pătru Ușurel, Iova Ușurel, Pătru Uzoni, Milă Uzoni, Iova Ionașcu, Gheorghe Papoie, Ion Vinu, Iosom Ienin, Adrian Vinu, Ioniță Popovici, Gheorghe Ionașcu, Pătru Ionașcu, Mihai Cacovan, Eufemia Bera, Maria Cacovan, Vioara Ianeș, Eva Voin, Măria Vinu, Lena Serman, Măria Uzoni, Drăghia Ana, Mărioara Drăghia, Valeria Vinu, Maria Vinu, Ana Papes, Cornelia Bosioc, Gheorghina Vinu, Pauna Manciu, Florentina Sava, Gheorghina Râta, Marioara Vulcu, Marioara Uzoni și alții.³⁵⁸

Orchestra

La Sălcița, orchestra de muzică populară s-a înființat în anul 1940 de Pătru Vulcu – Brăica care a fost și primul dirijor.³⁵⁹

În primele două decenii postbelice, orchestra avea următoarea componență: Pătru Vulcu (dirijor) Pătru Cacovan – Miaipavel, Aurel Ușurel – Ursălă, Gheorghe Vinu – Bufană, Gheorghe Ciorba, Todor Vinu – Cimponieriu, Pătru Vinu – Gianta

³⁵⁵ Petru Șoșdeanu, *Activitatea teatrală la Uzdin (contribuții)*, Uzdin, Editura „Tibiscus”, 1998, p. 133–141

³⁵⁶ Gheorghe Vulcu – Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, Sălcița, 2005, p. 43–46

³⁵⁷ „Libertatea”, 28 martie 2009, p. 10

³⁵⁸ Informații furnizate de Gheorghe Vulcu – Șefu, 65 de ani (2009)

³⁵⁹ „Almanah Libertatea” 2010, Panciova, Editura „Libertatea”, 2009, p. 34

și Ion Vulcu – Dochiia. Periodic în orchestră a funcționat cunoscutul dirijor de muzică Todor Petroane din Mesici.³⁶⁰

Fanfara

Prin colectă s-au comandat instrumentele pentru fanfară la Graslitz, în fosta Cehoslovacie. În anul 1923 s-a înființat fanfara din Sălcița, iar primul dirijor a fost conducătorul corului Pătru Vulcu.

În perioada de după al doilea război mondial, fanfara își continuă activitatea, încadrându-se noi membrii, iar formațiunea muzicală participă la manifestări culturale, la nunți, petreceri familiare, înmormântări, serbări etc. Între anii 1945–1962, membrii fanfarei din Sălcița au fost: Pătru Vulcu, Todor Uzoni, Gheorghe Voin, Gheorghe Bera, Todor Vinu, Ion Vulcu, Ușurel Aurel, Ion Bojin, Ion Vinu, Gheorghe Țaran, Ion Mihai, Ion Vinu – Cocoloi, Pătru Măducu, Axentie Bera, Ion Vulcu – Zeca, Gheorghe Ciorba, Ion Cacovan, Gheorghe Vinu – Micu, Gheorghe Vinu – Bufana, Pătru Vâlcu, Alexandru Măducu și alții.³⁶¹

Secția de teatru

Mișcarea teatrală s-a dezvoltat odată cu dezvoltarea vieții culturale în ansamblu. La început secția teatrală numără puțini actori. Bărbații interpretau și rolurile feminine. La afirmarea secției teatrale din cadrul SCA „Aurel Vlaicu” a contribuit învățătorul contractual Ion Bălteanu.

Numele actorilor amatori care au activat în secția de dramă: Gheorghe Vulcu – Mărina, Gheorghe Ianeș – Angia, Gheorghe Bera – Milioneru, Tiberiu Voin – Guda, Pătru Măducu, Ion Sava – Rambu, Axentie Bera – Goabănă, Vergil Manescu, Ion Stoian – Sobolu, Ion Vulcu – Zeca, Ana Drăghia, Maria Vinu, Mărioara Bera – Uzoni, Florentina Bera – Sava, Floarea Cacovan, Mărioara Popa – Vulcu, Floarea Uzoni – Șobolu, Elena Papeș – Sârbaci, Gheorghina Râta – Voin și alții.

Dintre piesele prezentate de secția de teatru amintim: *Mințile-n cap*, *O noapte furtunoasă*, *Năpasta*, *Gardul fermecat*, *Spiridon – slugă la doi stăpâni*, *Maistor Căproni*, *Ursul* și altele.³⁶²

Secția de folclor

În cadrul SCA „Aurel Vlaicu” a fost înființată secția de folclor, cordonată de învățătorii din localitate. Membrii secției de folclor au fost: Savu Florentina, Elena Vinu, Eva Voin, Gheorghina Nicolaevici, Floarea Gârbaci, Domnica Vinu, Valeria Vulcu, Elena Gerbaci, Maria Uzoni, Cornelia Bosioc, Florentina Uzoni, Valeria Țaran, Gheorghina Râta, Valeria Gherbaci, Ion Uzoni, Ion Giugia, Pătru Popa, Ion

³⁶⁰ Informații furnizate de Gheorghe Vulcu – Șefu

³⁶¹ Gheorghe Vulcu – Pleșu, *Monografia satului Sălcița*, p. 49–53

³⁶² Ibidem

Vulcu, Valeri Țăran, Traian Uzoni, Gheorghe Vinu, Ion Vinu, Pătru Uzoni, Gheorghe Uzoni, Ion Cacovan și alții.³⁶³

SOCIETATEA CULTURALĂ „MIHAI EMINESCU” DIN STRAJA

Corul

Existența unui cor bărbătesc la Straja se menționează a fi fost între anii 1886–1887. În anul 1905 se înființează corul bărbătesc compus din 70 de persoane. Primul instructor a fost Iosif Micu din Coștei, urmând agricultorul Ion Băiaș – Burcu din localitate, care este în fruntea corului până în 1925. Dirijorul Băiaș este înlocuit de Gheorghe Bugă până în preajma celui de al doilea război mondial. Din anul 1945 și până la mijlocul anilor nouăzeci ai secolului trecut, dirijorul corului din Straja a fost Ștefan Bugă – Vucicu.³⁶⁴

În anul 1931 a fost înființat un cor mixt de către preotul Ion Mităr, până în 1941, iar în primii ani după cel de al doilea război mondial de învățătorul Petru Petrovici, respectiv de Ștefan Bugă.

Din bogatul repertoriu amintim: *Floare bănățeană* de G. Goian, *La șezătoare* de T. Brediceanu, *Sârba* de Gh. Danga și altele.

La întrecerile comunale în câteva rânduri cucerește locul de frunte. Corul mixt numără 57 de coriști. În anul 1949, la întrecerile semifinale ale corurilor românești, cucerește locul de frunte.³⁶⁵ În perioada postbelică cei mai activi coriști au fost: Petru Nicolaevici, Trică Gheorghe, Ion Valon, Bocșan Ion, Bălan Ion, Bugă Romulus, Goica Todor, Craiovan Olga, Scânteii Elena, Barbulov Ionel, Bugă Ion, Grivei Gheorghe, Suru Ioviță, Manescu Ion, Schintei Gheorghe, Trocea Ion, Suchici Alexandra, Isac Maria, Băiaș Gheorghe, Rusta Ionel, Bugă Steia, Goia Gheorghe, Ciortan Ion, Bocșan Iosif, Ardelean Iosif, Nicolaevici Ana etc.³⁶⁶

Fanfara

Fanfara SC „Mihai Eminescu” a fost înființată în anul 1925, având la început 14, iar mai apoi 22 membri. Primul instructor a fost Iosif Micu din Coștei, care a condus fanfara până în 1927, când conducerea formației muzicale este preluată de Ion Burcu. În anul 1937 fanfara se reîmprospătează cu fanfariști tineri sub instruirea lui Nicolae Iorga din Vlăicovăț. În primii ani postbelici fanfara n-a avut dirijor angajat stabil, iar după posibilități a fost instruită de muzicieni pensionari de la fanfara militară din Vârșeț, Valcav Valek și Aloiz Zaha.³⁶⁷

³⁶³ Informații furnizate de Petru Vinu din Sălcița de 69 ani (2010)

³⁶⁴ www.strajabanat.com

³⁶⁵ „*Libertatea*”, 17 aprilie 1958, p. 7

³⁶⁶ Informații furnizate de Omoran Ion – Clițu, 65 ani (2010)

³⁶⁷ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 130

Începând cu anul 1949, fanfara este condusă cu mare succes de Iosif Roman. O scurtă perioadă fanfara a fost pregătită de Costa Ghiriță, numărând 23 de membri. La întrecerile fanfarelor din Grebenaț (1949) și în Biserica Albă (1950), cucerește locul II.³⁶⁸

În primele decenii postbelice, fanfara avea următoarea componență: Ion Băiaș, Roman Iosif, Omoran Gligorie, Licăreț Ion, Schintei Aurel, Gurilă Ion, Schintei Ion, Goica Trăian, Rusta Nicolae, Fustaș Sava, Grivei Aurel și alții.³⁶⁹

Orchestra

Orchestra în cadrul SC „Mihai Eminescu” s-a înființat abia în anul 1967. La început avea 10 instrumentiști, iar pe parcurs numărul maxim a fost 17. Orchestra a luat ființă la inițiativa lui Todor Baloș, care devine primul dirijor. Pe parcursul anilor orchestra obține rezultate demne de invidiat.³⁷⁰

Secția de folclor

Viața culturală în perioada postbelică în localitățile românești a luat un avânt puternic. De remarcat este faptul că la Straja participarea fetelor în activitatea societății culturale nu s-a lovit de prejudecăți prezenta probleme. Secția de folclor a fost condusă după război de cadrele didactice: Iuliana Dragodan, Suru Constantin și L. Craiovan. Secția folclorică numără 30 membri și era împărțită în echipa bărbătească și echipa mixtă.³⁷¹

Printre călușari s-au evidențiat: Bocșan Iosif, Mănescu Ion, Isac Costa, Tismenaru Ion și Manescu Ion. Echipa de folclor: Bugă Iuliana, Nicolaevici Ana, Isac Maria, Schintei Ileana, Licăreț Iuliana, Turturea Viorica, Bălan Ion, Schintei Mitru, Craiovan Gheorghe, Drăgălin Ion, Cizmaș Gheorghe, Pascu Ofelia și alții.³⁷²

Secția de teatru

Secția de teatru din cadrul SC „Mihai Eminescu” a participat la toate trecerile în revistă în perioada postbelică. Secția de dramă numără 20 de membri. Amintim unele piese de teatru, prezentate de amatorii străjeni în localitate și în așezările bănățene: *Maistorul Căproni*, *Doamna mea* de N. Țânțariu, *Popa Cira și popa Spira* de S. Sremaț, *Femeia rea* de S. Popovici, *Copilul științei* de Cehov, *Mințile-n cap* de M. Popovici, *Gardul fermecat* etc. Mai târziu, în cadrul Zilelor de Teatru al Românilor din Voivodina, secția de teatru de amatori din Straja obține succese

³⁶⁸ www.strajabanat.com

³⁶⁹ Informații furnizate de Omoran Ion – Clițu

³⁷⁰ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 131

³⁷¹ Cornel Bălica, *Cine stagnează activitatea Societății Culturale din Straja*, „Libertatea”, 27 octombrie 1955, p. 6

³⁷² Ibidem

considerabile și datorită angajamentului scenic și regizoral al lui Ion Omoran.³⁷³ Începuturile activității teatrale datează de prin anul 1923, iar în lipsa căminului cultural toate manifestările culturale se desfășurau în sala particulară zisă „La Buți”.

Actorii principali în perioada anilor 1945–1962 au fost: Ileana Tismenar, Ana Bocșan, Iuliana Nicolaevici, Gheorghiță Bugă, Gheorghe Iepure, Nicolae Urzescu, Ghiță Fustaș, Ioniță Barbulov, Vârlan Ion, Isac Miluță, Costăș Gheorghe și alții.³⁷⁴

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „ION LUCA CARAGIALE” DIN SĂRCIA

Corul

Despre o activitate corală la Sărcia se poate vorbi odată cu înființarea corului, în anul 1891 de instructorul Traian Talmeș din Făget. În perioada dintre cele două războaie mondiale, corul se reorganizează sub bagheta dirijorului Șandru Petrică din Jamul Mic.³⁷⁵

În anul 1929 corul este condus de Iancu Ognian – Grelu, apoi de Valeri Oală Valera. În perioada interbelică corul este dirijat de învățătorii Gurie Ursulescu din Ecica și Petru Lungu din Grebenaț. O perioadă marcantă în activitate corul a desfășurat sub bagheta învățătorului Alexandru Maiogan, iar după plecarea lui corul este dirijat de Valeriu Oală. În anul 1953, corul este dirijat de învățătorul Nicolae Suci, iar din anul 1965 își întrerupe activitatea.

Din repertoriul corului din Sărcia amintim piesele corale: *Copiii Daciei, În poieniță, Hai odor, Ciobănașul, Frunză-n prun, frunză sub prun, Pe-al nostru steag* și altele.³⁷⁶

Un puternic cor bisericesc a instruit preotul Bujurel Lupșici (1944–1962).³⁷⁷ În perioada postbelică cei mai activi coriști au fost: Iancu Ognian – Grelu, Aron Pancaricean – Boabe, Iovan Lupșor – Iovănică, Petru Jivoi – Pluscu, Iancu Pancaricean – Boabe, Livi Lăpădat, Iosif Bolgea – Grădinariu, Iancu Jivoi – Ciucu, Iancu Condan – Săgoni, Iosif Jurj – Neciu, Ion Jurj – Raboș, Todor Mioc, Pătru Voin – Raca, Tima Lăpădat – Rus, Lonti Folean, Valeri Jivoi – Beconi, Ion Miloș – Crump, Iosif Miloș – Puiu etc.³⁷⁸

Fanfara

Formațiunea muzicală – fanfara a fost înființată în anul 1929, iar primul instructor a fost Lazăr Maistoru din Coștei. În anii următori se evidențiază condu-

³⁷³ Ibidem

³⁷⁴ *Cuvântul românesc*, nr. 49–50/2003, p. 28

³⁷⁵ Informații furnizate de Iancu Murărescu din Sărcia de 71 de ani (2010)

³⁷⁶ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene* (...)p. 74

³⁷⁷ „Libertatea”, 31 august, 1991, p. 7

³⁷⁸ Informații furnizate de Margareta Miloș de 64 de ani (2009)

cătorul Valeri Oală – Valera și Pavel Raicu – Bubulesa. Periodic fanfara a fost instruită și de învățătorul Nicolae Suci, iar în perioada anilor 1950–1960, fanfara este dirijată de Petru Jurca din Vlăicovăț și de Iezdimir Popovici, cadru didactic.³⁷⁹ În anul 1953, fanfara participă la Ruma, Zrenjanin și concentrează pe parcursul anilor în majoritatea localităților bănățene.

În perioada postbelică fanfara era compusă din următorii instrumentiști: Valeri Oală – Valera, Pavel Raicu – Bubulesa, Iancu Ognien – Grelu, Lazăr Oală – Lică, Iosif Ognean – Tobasu, Pavel Folean – Bundi, Petru Sârbovan, Petru Ognean – Grelu, Ion Cicală – Gioca și alții.³⁸⁰

Orchestra

În perioada interbelică și la Sărcia (Sutieska) existau tarafuri de muzicanți, amintim: Pepa, Iambor și Nuțu, care cântau atât la „joc” cât și la serbările prezentate în localitate și în afara localității.³⁸¹

Mai târziu, în cadrul SCA „Ion Luca Caragiale” s-a încadrat orchestra, înzestrată cu instrumente. În perioada anilor 1950–1962, orchestra a fost alcătuită din următorii instrumentiști: Nicolae Bugariu – Iambor (vioară), Iosif Căldăraș – Oțu (vioară și țambal), Ion Ognean – Nuțu (vioară), Sandu Bodrojan (vioară), Ion Folean – Tucu (vioară, clarinet, contrabas), Vasile Stoia – Ie (violă), Pavel Lăpădat – Pâla (acordeon), Lonti Foleon – Barbu (acordeon), Gligorie Onuț – Dida (acordeon), Ion Giuchici – Forțon (țambal, taragot), Ion Cicală – Gioca (acordeon, taragot) și alții.³⁸²

Secția de folclor

În anul 1920 se amintește la Sărcia o echipă de „căluceri”, vătaf fiind Pavel Jebeleanu. La început jocul se organiza în curtea bisericii, mai târziu după al doilea război mondial în căminul cultural. În perioada 1950–1962 ca instructori și vătafi cunoscuți amintim: Pavel Folean – Bundi și Iancu Murărescu.

Printre cei mai activi căluceri amintim: Meilă Bocșan, Traian Lăpădat, Ion Popovici – Gaigăr, Viorel Condan – Șaitan, Ionel Popi – Ganea, Iancu Murărescu și alții.

În acest răstimp, coregrafi au fost: Ion Rotariu, Mărioara Miloș, Iancu Murărescu și Viorel Petrovici.³⁸³

Secția de folclor avea următorii membri activi: Petru Rotariu, Mărioara Miloș, Ion Pancaricean – Para, Gheorghe Popi, Saveta Popi, Meilă Bocșan, Creata Bocșan,

³⁷⁹ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 156

³⁸⁰ Informații furnizate de Iancu Murărescu

³⁸¹ „*Almanah Libertatea*” 1996, Panciova, Editura „Libertatea”, 1995, p. 174

³⁸² Ibidem

³⁸³ Ion Miloș, *Realizări, probleme și perspective culturale din Sutiesca*, „Libertatea”, 27 noiembrie 1959, p. 5

Ion Popovici – Gaigăr, Petru Rotariu, Ion Jivoin – Nienie, Constanța Miloș, Ion Pancaricean – Para și alții.³⁸⁴

Secția de teatru

În perioada de după anul 1945, activitatea teatrală la Sărcia se extinde. În următoarele două decenii s-au jucat piesele: *Un individ suspect* de B. Nușici (regia Ilia Jurjovan), *Inspectorul școlar* de K. Trifkovici (regizor Iosif Lăpădat – Bagea), *Analfabetul* de B. Nușici și *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale (regia de Ion Miloș), *Elixirul tinereții*, *Piatra din casă*, *Sluga Iernei*, *Femeia rea*, *Năpasta* (regia de Iulian Ristea), *Locuința de închiriat* de S. Ciorovici (regia de Iancu Pancaricean) etc.³⁸⁵

În perioada amintită, membrii secției de teatru au fost: Ion Miloș – Picu, Aurica Miloș, Iosif Ciolac – Chibriță, Viorel Lăpădat – Mircea, Milan Oală, Cârsta Moșescu, Iosif Bolgea – Grădinariu, Viorel Lăpădat – Mircea, Iosif Ciolac – Chibriță, Milan Oală, Ion Miloș – Picu, Olga Suci, Mărioara Miloș, Iancu Murărescu și alții.³⁸⁶

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ DIN OMOLIȚA

Corul

Corul bărbătesc din Omolița ia naștere în anul 1910, sub conducerea preotului Nicolae Popovici, apoi dirijarea corului este preluată de preotul Lucian Lungu. În timpul războiului și-a încetat activitatea, iar în 1925 este reorganizat de Pantelie Drăghici din Coștei, sub formă de cor mixt. Totuși, cea mai mare contribuție și cele mai importante succese corul obține avândul în frunte pe entuziastul Coriolan Fara. În anul 1958 el se stinge din viață, iar corul își încetează activitatea, dispărând orice formă de activitate culturală românească în localitate.³⁸⁷

Din repertoriul corului amintim următoarele piese muzicale: *Negruța*, *Trecui valea mort de sete*, *Cătălina*, *Logojana* și altele.³⁸⁸ Corul a concentrat în multe sate românești din Voivodina: Deliblata, Glogoni, Doloave, Seleuș, Petrovasâla, Sân-Mihai, Satu Nou, Alibunar, Begheiți etc. În câteva rânduri participă la întrecerile corale din Panciova.³⁸⁹

Conducerea societății, secția de folclor, secția de teatru

Comitetul de conducere al SC din Omolița în perioada anilor cinzeci ai secolului trecut a avut următoarea componență: Sava Mioșcu – președinte, Fara Gheorghe –

³⁸⁴ Ibidem

³⁸⁵ „Libertatea”, 7 martie 1955, p. 4

³⁸⁶ Informații furnizate de Viorel Lăpădat din Sărcia de 70 de ani (2010)

³⁸⁷ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 131

³⁸⁸ *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina vol. IV*, Vârșeț, Editura SLR, 1977, p. 215

³⁸⁹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene* (...)p. 70

vicepreședinte, Liuba Crăinean – casier și încă doi membrii, Mărginca Minuță și Fara Aurel.

Responsabil pentru secția de teatru a fost Crăinean Liuba (învățător), iar pentru secția folclorică coordonator a fost Moise Sava.³⁹⁰

SOCIETATEA CULTURAL-INSTRUCTIVĂ „AVRAM IANCU” DIN SREDIȘTEA MICĂ

Corul

Primul cor la Srediștea Mică a fost organizat de preotul Mihai Juică la sfârșitul secolului al XIX-lea.³⁹¹ După o perioadă de stagnare, în anul 1918, corul este reorganizat de preotul Ioan Orăvițanu, care-l conduce până după cel de al doilea război mondial. În anii următori, în fruntea corului îi găsim pe preoții Alexandru Vărăgian (care a organizat și un cor mixt), Emil Grădinaru și Vasile Serafim.³⁹²

După plecarea lui Vasile Serafim (1953), timp de șapte ani, corul își întrerupe activitatea, iar din anul 1960 este încadrat în SCI „Avram Iancu” sub bagheta lui Todor Mihai, până în anul 1971 când definitiv își întrerupe activitatea.³⁹³

În perioada postbelică cei mai activi coriști au fost: Todor Mihai, Micu Ionel, Varagian Octavian – Gagă, Alexandru Cacovan, Căta Alexa, Rit Iovan, Cata Iovan, Anca Ionel, Dumitru Iovan, Dima Pau, Muncian Iovan și alții. Din bogatul repertoriu amintim: *Bănățeana*, *Ciobănașul*, *Hai, Mărie, Mă suii în deal la cucă*, „*e-ajuns, române, calvarul etc.*”³⁹⁴

Fanfara

La inițiativa preotului local Alexandru Vărăgian, în anul 1927 au fost aduse 20 de instrumente la Pârneaora din Apatin, luând naștere formațiunea muzicală sub denumirea „Privighetoarea codreanului”. După moartea preotului Alexandru Vărăgian în 1929, fanfara este dirijată timp de un an de Iovan Muncian – Cârsta, iar din 1930, fanfara este preluată de Mihai Todor, licean la Caransebeș, care a dirijat fanfara până în 1944, când au fost confiscate toate instrumentele.³⁹⁵ Astfel, activitatea fanfarei a fost întreruptă în anul 1945 când autoritățile militare comuniste au preluat instrumentele și date fanfarelor militare participante la lupte pentru eliberarea țării. Dumitru Roman a fost singurul instrumentist din fanfară care a participat benevol pe front și în felul acesta nu s-a despărțit de instrument.

³⁹⁰ Gligor Popi, *Societatea Culturală din Omolița*, „Libertatea”, 14 februarie 1955, p. 5

³⁹¹ „Libertatea”, 22 mai, 1972, p. 11

³⁹² Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 146

³⁹³ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 88

³⁹⁴ Informații furnizate de Cacovan Alexandru de 84 ani (2009)

³⁹⁵ „Cuvântul românesc”, nr. 49–50/2003, p. 10

După al doilea război mondial fanfara, din lipsă de instrumente și-a întrerupt activitatea timp de 27 de ani, adică până în anul 1971, când s-au procurat 21 de instrumente și astfel și-a reluat activitatea formațiunea muzicală. Repertoriul fanfarei a fost foarte variat și bogat. Din cântecele specifice fanfarei „Privighetoarea codreanului” amintim: *Hora fetei*, *Măzărica lui Șaica*, *Axionul lui Buligă* etc. Este vrednic de amintit că fanfara a evoluat aproape în toate așezările românești din Voivodina, la Vârșeț și Belgrad.³⁹⁶

În anul 1945 fanfara avea următoarea componență: Todor Mihai, Mihai Șorgean, Ioniță Gipu, Ionel Țăran, Petru Roman, Iovan Iancu, Iovan Iovan – Baie, Todor Bobici, Ioșăm Muncian, Nicolae Gârbaci, Nistor Bobici, Ion Dănilă, Tia Petroni, Cornilă Muncian, Ion Dima, Iovan Savu și Pătru Muncian.³⁹⁷

Secția de folclor

În perioada postbelică, în cadrul SCI „Avram Iancu” a fost înființată secția de folclor. Responsabili pentru secție au fost: Dima Pau, Ion Matei și Nenadov Cornelia.³⁹⁸

În perioada anilor (1946–1960) membrii secției de folclor au fost: Grbaci Mărioara, Muncian Cruna, Șorgean Mărioara, Muncian Victoria, Nermeșan Iosif, Dima Pau, Gheorghina Șorgean, Micu Ionel, Muncian Florentina, Șorgean Gheorghina, Nedin Pera, Anca Măria, Șcherlac Calman, Mircea Tita, Bobici Măria, Livia Berlovan și Mărioara Nedin.³⁹⁹

Secția de teatru

În cadrul SCI „Avram Iancu” exista o secție de dramă, care pregătea piese de teatru atât pentru localnici cât și pentru întrecerile secțiilor de teatru la care, cu regularitate, participa în primul deceniu postbelic. Amatorii din Srediștea Mică au pregătit următoarele piese: *Lena* de S. Pontele, *Ursul* de A. P. Cehov, *Mințile-n cap* de M. Pavicici, *Analphabetul* de B. Nușici, precum și numeroase scenete și scheciuri: *În fața cortinei*, *Țiganul la telefon*, *Comerciantul și norodul* etc.

Remarcabili prin talent actriceșt nativ au fost: Iovan Berlovan, Iovan Dima, Mihai Șoșdean, Titu Borca, Iovan Dima – Arvinte, Ion Dima – Roșu și Gheorghe Dumitru.⁴⁰⁰

³⁹⁶ „Glasul Cerbiciei”, nr. 3/2008, p. 5

³⁹⁷ Ibidem

³⁹⁸ Dorinel Stan, *Avram Iancu la Pârneaora*, „Cuvântul Românesc”, nr. 49–50/2003, p. 10

³⁹⁹ Informații furnizate de Micu Ionel din Srediștea Mică, 78 de ani (2010)

⁴⁰⁰ „Libertatea”, 22 martie, 1946, p. 4

SOCIETATEA CULTURALĂ „LIBERTATEA” DIN CLEC

La începutul secolului al XX-lea, la Clec (localitate cu un număr relativ mic de români) s-a înființat un cor românesc, care, în perioada de după al doilea război mondial, și-a reluat activitatea în cadrul SC „Libertatea”.⁴⁰¹ Corul bărbătesc avea în repertor cântecele: *Zis-a badea* de Musicescu, *Peste țara iugoslavă*, *Logojana*, *Răsunet din Banat* și altele. În cadrul societății funcționa și secția de folclor, care avea în repertor dansurile: *Bătuta*, *Călușorul*, *De doi și Poșovaica*.

Un timp scurt a activat și secția de teatru. Totuși, numărul mic de români a fost cauza principală a activității sporadice culturale și care pe parcursul anilor a dispărut în totalitate.⁴⁰²

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „PROGRESUL” DIN VLAICOVĂȚ

Corul

La Vlăicovăț primul cor s-a înființat încă din anul 1875, alcătuit din 60 de persoane. Corul este condus de preotul George Popoviciu până în 1880 când Ion Manea din Chizătău reușește să formeze un cor mixt puternic de 80 de persoane. Totuși, după doi ani pleacă Manea, iar activitatea corală în Vlăicovăț se stinge și este reanimată abia după primul război mondial, în 1919 de învățătorul Nicolae Boldea.⁴⁰³ În perioada anilor 1921–1931 corul este dirijat de Petru Jurca, iar cunoscutul dirijor Nicolae Iorga este în fruntea corului până în anul 1954. După eliberare, corul din Vlăicovăț a activat în cadrul SCA „Progresul”. O perioadă scurtă (1954–1956) dirijorul corului a fost preotul Iosif Iorga, iar apoi din nou evoluează sub bagheta lui Nicolae Iorga, până în anul 1971, când își încetează activitatea.⁴⁰⁴

Din repertoriul corului amintim: *Sârba în căruță*, *La hotare*, *Imnul femeilor*, *Lugojana*, *În poeniță*, *Dor de țară* etc.⁴⁰⁵

Fanfara

În perioada interbelică, concret pe 14 iunie 1925, ia naștere fanfara din Vlaicovăț, care numără la început 26 de instrumentiști. În primii ani este instruită de Pantelie Drăghici din Coștei, apoi de Nicolae Iorga din localitate, care pe parcurs devine un important instructor de fanfare în Banat. Vremelnic fanfara este

⁴⁰¹ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 31

⁴⁰² „Libertatea”, 12 februarie, 1950, p. 5

⁴⁰³ Mircea Măran, *op. cit.* p. 183

⁴⁰⁴ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene (...)* p. 27

⁴⁰⁵ Jiva Almăjan, *Reîmprospătarea vieții culturale la Vlaicovăț*, „Libertatea”, 17 martie, 1954, p. 3

condusă și de Petru Jurca, țăran din Vlaicovăț (1926–1931). Dirijorul Nicolae Iorga a înființat și condus fanfarele din Straja (1937), Satu Nou (1937), Doloave (1940), Begheiți (1954–1957) și fanfara pompierilor din Vârșeț (1957–1958).⁴⁰⁶

Cel mai mare succes formațiunea muzicală îl obține în perioada interbelică participând la serbarile Uniunii Corurilor și Fanfarelor din Banat, de la Timișoara în 1936.

Repertoriul fanfarei a fost bogat și variat, amintim: „Hej sloveni”, „Marșul partizan”, „Tot pe drum”, „Hora regruților”, „Buciumul”, „Cântec din Ardeal”, hore, axioane, de doi, bătute și altele.⁴⁰⁷

În perioada postbelică fanfara a fost alcătuită din următorii instrumentiști: Iorga Dimitrie, Gheorghe Cătană, Imbroca Andrei, Bălan Andrei, Coroia Pavel, Gean Stefan, Rachitovan Todor, Albu Nicolae, Bălan Gheorghe, Bălan Nicolae, Rabor Gheorghe, Bou Lazăr, Drăgoi Iosif, Sârbu Viorel, Bălan Victor, Ureche Caius, Ureche Nicolae, Putnic Petru, Iorga Nicolae, Roman Valer, Drăghici Iovan, Surmian Luca, Mara Petru, Drăghici Petru, Popa Petru și alții.⁴⁰⁸

Secția de teatru

Secția de teatru din cadrul SCA „Progresul” din Vlaicovăț s-a reactivat odată cu înființarea societății în perioada postbelică. În faza incipientă lipsa femeilor în secție a îngreunat activitatea. Secția de diletanți din Vlaicovăț obține frumoase succese la întrecerile din 1950 în centrul de calificare din Râtișor, plasându-se printre cele patru secții selectate în finală. Trupa de teatru din Vlaicovăț, după opinia juriului, și-a dat contribuția la reușita piesei.⁴⁰⁹

Amintim unele piese de teatru prezentate de trupa din Vlaicovăț: *Trei doctori*, *Deputatul popular* de B. Nușici, *Analfabetul*, *Inspectorul școlar* de K. Trifkovici, *Piatra din casă* de V. Alecsandri etc.⁴¹⁰

În perioada postbelică cei mai activi actori ai secției de teatru au fost: Maria Drăgoi, Cătălina Drăgoi, Țera Ionel, Imbroca Mita, Marina Gheorghe, Dragan Iosif, Bălan Andrei și alții.

În perioada postbelică responsabil pentru secția de folclor a fost Ion Mătușa, respectiv pentru formația de căluceri.⁴¹¹

⁴⁰⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 145

⁴⁰⁷ „*Libertatea*”, 4 martie, 1959, p. 4

⁴⁰⁸ Informații furnizate de Gheorghe Iorga, 63 ani (2010)

⁴⁰⁹ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 134

⁴¹⁰ Miodrag Miloș, *Fascinația scenei*, p. 14–16

⁴¹¹ Informații furnizate de Gheorghe Iorga din Vlaicovăț (2010)

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „PETRU ALBU” DIN DELIBLATA

Corul

Viața culturală în Deliblata începe prin înființarea corului în anul 1898 și aprobarea statutului, respectiv programului de activitate. La început și până în 1910, corul este instruit de învățătorul Gheorghe Bujigan. În această perioadă realizează progrese însemnate. În perioada anilor 1910–1919 dirijorul corului din Deliblata este învățătorul Iosif Bogdan. O scurtă perioadă este condus de Desideriu Cioc, iar din 1921 corul evoluează sub bagheta dirijorului Iosif Micu din Coștei.⁴¹² Succese remarcabile corul din Deliblata obține între anii 1922–1944, sub bagheta lui Todor Jurjovan. În perioada postbelică corul este preluat de profesorul Trandafir Jurjovan, care înființează și corul mixt. În anul 1954 fuzionează SCA „Petru Albu” cu SCA „Marganovici”. Corul este compus din 60 de membri și prezintă 4–5 concerte anual. În anul 1947 înregistrează câteva cântece la postul de Radio Belgrad.⁴¹³

La trecerile în revistă din Deliblata (1948), corul cucerește locul întâi. Repertoriul corului a fost foarte variat cuprinzând piese corale atât ale autorilor români, cât și ale autorilor iugoslavi. Corul participă la aproape toate manifestările culturale semnificative ale minorității la Vârșeț, Cuvin, Doloave, Omolița, Panciova etc.⁴¹⁴

În perioada de după al doilea război mondial, cei mai activi coriști au fost: Panta Semian, Bălan Cale, Ilic Luscu, Clebeț Stefan, Butoarcă Ilia, Butoarcă Miron, Bălan Toma, Jebelean Mitru, Corolan Popovici, Arun Marcan, Jivcov Victor, Jurjovan Todor și alții.⁴¹⁵

Fanfara

În perioada interbelică se înființează fanfara din Deliblata, timpuriu, în anul 1921, ca a doua fanfară românească din Voivodina (după Coștei). În primii ani formațiunea muzicală este condusă de Iosif Micu, Romulus Micu și Pantelie Drăghici. Între anii 1922–1930 dirijorul fanfarei este Todor Jurjovan, iar din anul 1936 este instruită de Svetislav Roici. După reorganizarea fanfarei în anul 1951, dirijor devine Trandafir Jurjovan până în 1957, când pleacă la Novi Sad, în funcția de realizator muzical al postului de Radio Novi Sad.⁴¹⁶

⁴¹² Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 41

⁴¹³ „Femeia nouă”, nr. 10–11/1951, p. 8–9

⁴¹⁴ „Anuar bisericesc 1991”, Vicariatul Ortodox Român din Banat, Iugoslavia, Vârșeț, p. 9

⁴¹⁵ Informații furnizate de Victor Ivcov din Deliblata de 80 de ani (2010)

⁴¹⁶ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 58

Cel mai mare succes înregistrat și performanță a fanfarei încadrată în SCA „Petru Albu” este cucerirea locului I la Festivalul Fanfarelor de la Požarevac din anul 1953. Formațiunea muzicală participă cu regularitate la manifestările culturale din localitate, concentrează în majoritatea localităților cu populație românească din Voivodina.⁴¹⁷

Membrii fanfarei din Deliblata în perioada postbelică: Zăria Hica, Zăria Piera, Jurjovan Iova, Sava Bujgan, Sava Bălan, Jebelean Vasile, Arun Mărcan, Jurjovan trandafir, Pomană Laza și alții.⁴¹⁸

Secția de teatru

În cadrul SCA „Petru Albu” din Deliblata funcționa secțiile de teatru și folclor. Cele două secții s-au prezentat la întrecerile organizate de instituțiile românești. Piese care s-au jucat pe scena din Deliblata au fost: *Scrisoarea de dragoste* de Trifkovici, *Persoana suspectă* de B. Nușici, *Revizorul școlar*, *Mințile-n cap* etc. Secția de folclor în repertoriu avea dansurile: *Bătuta*, *Călușorul*, *De doi*, *Sârba*, *Poșovaica* și *Kolo*.⁴¹⁹

În teatrul profesionist, Aurelia Bujgan, originară din Deliblata, a fost prima artistă din Voivodina angajată la Teatrul Național din București.⁴²⁰

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „NICOLAE BĂLCESCU” DIN BARIȚE (SÂN-IANĂȘ)

Corul

Corul din Barițe a fost înființat în anul 1923, la inițiativa lui Cornel Tomici. A luat ființă în cadrul bisericii. Primul conducător a fost țăranul Alexandru – Șandru, originar din Jamul Mare (România). După doi ani, în fruntea corului este ales Cornel Tomici. În perioada interbelică, corul a evoluat și sub bagheta lui David Micșa. În perioada postbelică, până în anul 1953 dirijorul corului este Traian Ghilezan.⁴²¹

Mai târziu, conducător și instructor devine Vănică Cornea, care împrăștiează corul cu noi cântece și cântăreți. În următorii ani activitatea corală se întrerupe sau sporadic este reluată.⁴²²

⁴¹⁷ Gheorghe Giacob, *Fanfarele românești din Banatul iugoslav*, [Deliblata], „Libertatea”, 20 ianuarie, 1996, p. 24

⁴¹⁸ Informații furnizate de Victor Ivcov din Deliblata de 80 de ani (2010)

⁴¹⁹ „Libertatea”, 12 februarie, 1950, p. 4

⁴²⁰ Mircea Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 139

⁴²¹ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene* (...) p. 62

⁴²² „Libertatea”, 6 iunie, 2009, p. 16

Fanfara

La Sân-Ianăș, în iarna anului 1936 a fost înființată fanfara „Șoimii”. Fanfara la început avea 23 de membri, iar după război este încadrată în SCA „Nicolae Bălcescu”. Primul instructor și dirijor a fost Dimitrie Vasilie din Mărghita. A urmat Mita Prota până în 1937, când fanfara este condusă cu succes de săteanul Ion Tomici.⁴²³

Instrumentele au fost achiziționate pe banii adunați prin colectă, dar existau fanfariști care aveau instrumente proprii. Pe parcursul anilor, au fost prezenți la toate evenimentele culturale din localitate și afara localității. Cu regularitate au participat la întrecerile și trecerile în revistă ale fanfarelor. În anul 1944 s-au prezentat la întrecerile fanfarelor la Vârșeț, unde în concurența a douăzeci de formațiuni muzicale ocupă locul I. În perioada postbelică fanfara treptat se stinge, iar în anul 1978 și-a reluat activitatea, fiind reorganizată sub conducerea preotului Traian Ghilezan.⁴²⁴

Secția de teatru

În perioada postbelică, secția de teatru a funcționat în cadrul Societății. La început și la Barițe rolurile feminine au fost distribuite bărbaților. Piesele care s-au jucat în primele decenii postbelice au fost: *Aprindeți moartea* de M. Avramescu, *Ochii Anișoarei* de D. Levin, *Fericirea* de C. Panstovski, *Puterea dragostei*, *Ștengarul satului*, *Analfabetul* și altele.⁴²⁵

În continuare prezentăm numele celor mai activi actori în cadrul secției de teatru: Petru Cornea, Ionel Crăcina, Micșa Ion, Mohan Vichentie, Micșa Mic, Nistor Petru, Tăpălagă Alexandru, Mica Mărgan, Măria Tăpălagă și alții.⁴²⁶

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „ROMANȚA” DIN MARAMORAC

Corul

Organizarea întregii vieți culturale în faza incipientă și la Maramorac, ca de altfel în majoritatea localităților voivodinene, a fost în competența dascălilor și preoților locali. Primul cor la Maramorac a fost înființat de învățătorul Adam Bojin în anul 1906, alcătuit din 44 de membri. În perioada interbelică, corul este dirijat de învățătorul Savu Nicolaevici și Nicolae Bocșan, cunoscut activist cultural.⁴²⁷

⁴²³ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 44

⁴²⁴ Olimpia Pancaricean, Popasuri bărițene, „Libertatea”, 6 iunie, 2009, p. 16

⁴²⁵ „Libertatea”, 21 februarie, 2009, p. 14

⁴²⁶ Informații furnizate de Petru Cornea din Sân-Ianăș de 62 de ani (2010)

⁴²⁷ Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, p. 88

În perioada postbelică, corul este reorganizat și instruit de Sever Bunda până în anul 1948, când este condus de Aurel Mândruț, țăran din localitate. Un succes remarcabil, corul din Maramorac înregistrează în anul 1956 la întrecerile corale de la Panciova, la care corul din localitate sub bagheta lui Aurel Mândruț obține locul întâi.⁴²⁸ La finele anului 1958 SCA „Romața” și SCA „Žarko Zrenjanin” (sârbească) fuzionează, dar interesul pentru cor scade treptat.⁴²⁹

Orchestra

În anul 1941 învățătorii Bocșan și Văcărescu înființează prima orchestră românească – taraf având ca frunțași lăutarii: Alexandru (Șandor) Barbu, Ioța Barbu – Pitu și Nistor Barbu – Tomiță. După cel de al doilea război mondial, la inițiativa cadrelor didactice Sever Bunda și Nicolae Bocșan, se reorganizează orchestra în anul 1946. Denumirea orchestrei a fost „Romața”, la început secție aparte, iar mai târziu se încadrează în SCA cu același nume.⁴³⁰

La început, orchestra este condusă de Sever Bunda, iar în perioada anilor 1949–1953, dirijorul orchestrei este Aurel Mândruț, țăran din Maramorac. Membrii permanenți și de bază ai orchestrei în perioada postbelică: Sever Bunda, Iosif Barbu, Alexandru Barbu, Nistor Barbu și Petru Pascu. În primii ani de după război, orchestra a înregistrat cele mai frumoase rezultate în cadrul SCA „Romața”.

Orchestra participă la toate serbările locale și din așezările învecinate, la trecherile în revistă comunală și regională.⁴³¹

Secția de teatru

O activitate amplă în perioada postbelică a desfășurat și secția de teatru cu o tradiție bogată. Rezultate deosebite au fost obținute de formația de teatru, cu referință la anul 1948, când actorii amatori din Maramorac au cucerit locul întâi la întrecerile formațiilor de teatru ale românilor din Voivodina, cu piesa *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale, în regia lui Nicolae Bocșan. Trupa de teatru din Maramorac a reprezentat minoritatea română la concursul provincial de teatru care s-a desfășurat la Novi Sad.⁴³²

În repertoriul secției au fost următoarele piese: *Persoana suspectă* de B. Nușici, *Însurătoarea* de Gogoli, *Belgradul cândva și astăzi* de B. Nușici, *Dacia Felix* de M. Avramescu, *Coștana* de Bora Stankovici și altele.

⁴²⁸ Costa Roșu, *Corurile noastre bănățene* (...) p. 64

⁴²⁹ „Libertatea”, 18 martie, 1962, p. 8

⁴³⁰ Informații furnizate de Lucian Bogdan, de 72 ani din Cuvin (2010)

⁴³¹ Anton Eberst, *Muzički amateri Vojvodine*, p. 98

⁴³² Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945–1952*, p. 121

Artiștii amatori care s-au afirmat în perioada anilor 1945–1962: Sever Bunda, Alexandru Barbu, Sofia Cianovici, Gheorghe Barbu, Vida Bunda, Nicolae Bocșan, Florica Trepaia, Sava Nicolaevici, Beleuță Milan și alții.

Prin plecarea lui Nicolae Bocșan la Vârșeț, în anul 1949, activitatea teatrală și culturală a românilor din Maramorac intră într-o perioadă de stagnare.⁴³³

Secția de folclor

Imediat după înființarea SCA „Romanța”, secția de folclor a fost condusă de învățătorul Livius Florin și Lucia Năod.

Cei mai activi membri ai formației de folclor au fost: Iovan Cinci, Păun Durda, Arsa Bocșan, Iosăm Mândruț, Petru Năod, Pătru Paulița, Nicolae Florica, Alexandru Barbu etc.

Formația de folclor participă la serbările din localitate, la trecerile în revistă și aniversări. Societatea Culturală din Maramorac nu a avut fanfară. Dintre președinții SCA „Romanța” care s-au evidențiat îi amintim pe Florica Nichiță și Aurel Mândruț.⁴³⁴

SOCIETATEA CULTURAL-ARTISTICĂ „GEORGE COȘBUC” DIN GREBENAȚ

Corul

Tradiția corală la Grebenaț își are rădăcini adânci. Încă în anul 1870 ia ființă primul cor bărbătesc, condus de Vasile Trăilă. Din 1898, conducerea ansamblului vocal o preia Grigore Bosioc din Berliște (România), care reorganizează corul, ce cântă pe patru voci. Gr. Busuic a pregătit patru dirijori, care mai târziu vor deveni purtătorii făcliei culturale din localitate. Astfel, primul care a preluat dirijarea corului a fost Ilie Olariu, urmând Ilie Gligoru. În anul 1910, corul este dirijat de Petru Lupu, în vârstă de numai 18 ani. Sub conducerea lui, corul funcționează până în anul 1930, când în fruntea corului din Grebenaț vine Simeon Păuncu.⁴³⁵

După eliberare, în 1947, Simion Trăian – Păuncu reorganizează corul mixt care funcționează până în 1956, când își încetează activitatea, iar în anul 1962 își reia activitatea sub bagheta aceluiși dirijor. Datorită acestuia corul mixt din Grebenaț începe să se afirme tot mai mult. Participă la serbările din localitate, la Festivalul Muzicii Corale din Vârșeț, la trecerile în revistă de la Covăcița și Biserica Albă. Simeon Trăian rămâne în fruntea corului din Grebenaț până la sfârșitul anului 1973, când încetează din viață, iar corul este dirijat de Ilie Păuncu. De la înființare

⁴³³ Petru Buzeica, *Zece ani de activitate culturală a Societății „Romanța” din Maramorac*, „Libertatea”, 15 martie, 1955, p. 4

⁴³⁴ Informații furnizate de Lucian Bogdan, Cuvin

⁴³⁵ „Libertatea”, 3 februarie, 1996, p. 14

și până după cel de al doilea război mondial, corul din Grebenaț a activat în cadrul SC „Plugarul”, iar în perioada postbelică, în cadrul SCA „George Coșbuc”, alături de fanfară și formația de folclor.⁴³⁶

În perioada postbelică, membrii corului bărbătesc din Grebenaț au fost: tenor I – Todor Dan, Ilie Suciuc, Aurel Țințariu, Ioan Păuncu, Vichentie Păuța, Adam Bojin, Ioan Florea; tenor II – Irimia Jivan, Ioan Lupu, Petru Blaj, Aurel Stefan, Eftimie Blaj, Aurel Ciusu, Ioan Negovan; bariton – Trăian Păcurar, Ilie Chilom, Petru Dan, Ilie Oltean, Aurel Panta, Nicoleta Voin, Iosif Boldovină; bass – Ilie Bogdan, Bucure Cărea, Trăian Iencea, Ilie Greoniantu, Mihai Jiva, Coriolian Naidașan, Ovidiu Vuiciu.⁴³⁷

Fanfara

La îmbogățirea vieții culturale la Grebenaț a contribuit în mare parte și fanfara, înființată în anul 1924 și instruită de Iacob Berlogia din Broșteni (România). Începând cu anul 1930, formațiunea muzicală este condusă de Petru Lupu. Până în preajma celui de al doilea război mondial fanfara a activat ca secție a SC „Plugarul”, iar după 1945 este încadrată în SCA „George Coșbuc” din Grebenaț.⁴³⁸ La mijlocul anilor treizeci ai secolului trecut, fanfara este dirijată de Gheorghe Cărea până în 1962, apoi de Simion Păuncu iar mai târziu de Ilie Păuncu. Totuși, cea mai bogată activitate a desfășurat-o după război, când a interpretat câteva turnee prin localitățile voivodinene. A participat și la serbările românilor de la Vârșeț, la trecerile în revistă de la Biserica Albă, Banatska Palanka, Belgrad, Ruma și Novi Sad.⁴³⁹

În perioada anilor 1945–1962 cei mai activi membri ai fanfarei din Grebenaț au fost: Gheorghe Cărea, Petru Lupu, Bucure Cărea, Ion Lupu, Octavian Dan, Ilia Greoniant, Aurel Ciosu, Ion Chilom, Traian Iencea, Traian Novac, Ilia Anca, Traian Popa, Ilia Păuncu, Ilia Vizir, Ilia Borca, Ilia Adam, Ion Racolț, Ion Boldovină, Trăian Lăpădat, Ion Minda, Ilia Avram, Mihai Jila, Nicolae Voin, Adam Bojin și alții.⁴⁴⁰

Secția de folclor

În perioada interbelică, Gligorie Busuioc (dirijorul corului) a pregătit pentru prima dată la Grebenaț cunoscutul dans popular românesc „Călușarii” care se păstrează și astăzi, fiind prezentat în fiecare an la așa-numitul Carnaval cu măști – Fășanca, de altfel, manifestare preluată de la nemții din Biserica Albă.⁴⁴¹ La

⁴³⁶ Miodrag Miloș, *Contribuții la cercetările privind activitatea amatoriască la românii din PSA Voivodina*, „Lumina” nr. 2–3/1989, p. 109

⁴³⁷ Informații furnizate de Alexandru Șain din Grebenaț de 35 ani (2010)

⁴³⁸ Anton Eberst, *Muzički amatori Vojvodine*, p. 70

⁴³⁹ „Libertatea”, 7 ianuarie, 1976, p. 7

⁴⁴⁰ Informații furnizate de Ilia Avram din Grebenaț de 65 ani (2010)

⁴⁴¹ „Lumina”, nr. 2–3/1989, p. 109

manifestările prilejuite cu această ocazie participă și amatorii culturali din localitate, în special cu dansurile călușarilor.⁴⁴²

Grupa de folclor a SCA „George Coșbuc” a fost compusă din 24 de membri. Grebencenii cu dansuri autentice s-au prezentat în diverse localități bănățene și la Festivalul tradițiilor folclorice de la Vârșeț și Panciova.⁴⁴³

Secția de teatru

După terminarea primului război mondial, secția de diletanți teatrali din cadrul corului devine tot mai activă. După o regulă nescrisă, serbările culturale publice se dădeau de patru ori pe an. În cadrul lor erau prezentate monoloage, dialoge și piese de teatru. După cel de-al doilea război mondial, când activitatea amatoricească pornește pe alt făgaș, se semnalează un început de activitate și la Grebenaț, ai cărui amatori se prezintă la întrecerile secțiilor de dramă românești din Voivodina.⁴⁴⁴

În perioada postbelică, la Grebenaț au jucat teatru următorii actori amatori: Maria Martin, Paraschiva Pătariu, Gheorghe Curea, Ilie Chilom, Ieremia Jivan, Zaharie Corcan, Teodor Dan, Cornelia Minda, Maria Păuța, Maria Popa, Emilia Stefan, Simion Naidășan, Ghiță Nicu, Simeon Băutură și alții.

Este interesant, pentru perioada respectivă, numărul mare de actrițe amatoare care au activat la Grebenaț, ceea ce n-a fost caracteristic pentru multe alte localități românești.

Orchestra se înființează mai târziu, iar SCA „George Coșbuc” din Grebenaț avea și o secție de etnografie, pe care a condus-o învățătoarea Sofica Șdicu.⁴⁴⁵

⁴⁴² După părerea lui dr. Mircea Măran, Grebenațul este unica localitate în care încă nu s-a pierdut străvechiul dans al călușarilor. Fășancul se desfășoară anual în ultima săptămână înaintea Postului Paștelui, care mai cuprinde și ritualul mascării locuitorilor cu măști cât mai originale și neobișnuite, pentru a se afirma, dar și pentru a șoca.

⁴⁴³ Păun Broșteanu, *Activitatea culturală la Grebenaț*, „Libertatea”, 18 aprilie, 1954, p. 5

⁴⁴⁴ „Lumina”, nr. 2–3/1989, p. 110

⁴⁴⁵ Tiberiu Mohora, *Numai munca intensivă aduce roade*, „Libertatea”, 27 mai, 1958, p. 6

CONCLUZII

Cultura ca temelia identității etnice a românilor, de pe o parte, reprezintă perpetuarea și dezvoltarea capacității de creație culturală a comunității românești, într-un cadru instituționalizat adecvat, iar pe de altă parte, a însemnat schimbul de valori culturale între minoritățile naționale din Serbia, desăvârșirea legăturilor inter-etnice de parteneriat. Activitatea culturală, ca moștenire socială, reprezintă ansamblul de valori, comportamente și instituții ale grupului uman în cazul românilor din Serbia, moștenit, respectiv împărtășit în plan social.

Există o cultură unică, specifică românilor din Serbia, care s-a format în scopul dezvoltării sentimentului de apartenență la o societate solidară, plurilingvistică și multiculturală. Viața cultural-artistică a românilor din Voivodina a acumulat în timp imagini multiple, unele idilice, altele oportuniste, fațete care pot tulbura starea spiritelor incerte, dar care în același timp schițează liniile de cadru ale profilului etniei românești și exprimă principalul argument al rațiunii de a exista în specificul voivodinean. Activitatea cultural-artistică a fost singura formă organizată de activitate culturală care a persistat într-un spațiu cultural aparte și în timp, conturat de lupta pentru păstrarea identității culturale, spirituale și proprii, cultivarea și apropierea de modelul culturii și civilizației românești, prin școală, biserică, presă și cultură în ansamblu. Perioada postbelică a însemnat continuarea activității culturale, într-o perioadă foarte imprevizibilă și în condiții noi, impuse de situația socio-politică și economică din țară, dar și de relațiile internaționale, respectiv reorganizarea vieții culturale.

După al doilea război mondial, un factor determinant în animarea, organizarea în evoluția vieții cultural-artistice a românilor din Voivodina au devenit instituțiile culturale (Uniunea Culturală a Românilor, Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru români și Asociația Culturală a Serbiei) la a căror inițiativă, activitatea culturală a prosperat în diverse forme, contribuind la conservarea ființei naționale românești în Voivodina. Un accent aparte se pune asupra culturii de masă, iar amatorismul ca formă a culturii populare și a artei larg răspândite a luat un avânt vertiginos.

În urma reorganizării vieții culturale, în anul 1945 și-au reînceput activitatea corurile și fanfarele românești, iar în anii următori s-au înființat grupe de diletanți și echipe de folclor, se deschid biblioteci și cămine culturale, iar din 1947 încep întrecerile societăților culturale, care se transformă pe parcurs în emulații și alte forme cultural-artistice de răspândire a culturii. În privința teatrului sătesc, Societățile

culturale ale românilor din Voivodina – în consens cu (modelul bănățean) al culturii etnografice rurale – abordează un repertoriu divers (mai ales comedii, dar și drame) pornind de la *condeierii plugari* (precum Nicolae Vucu Secășeanu – *Nuntă fără voie*) până la dramaturgi clasici ai literaturii române, sârbe și universale (Caragiale, Nușici, Cehov), ori autori contemporani din epoca respectivă (aceștia din urmă „recomandați” după criterii de ordin tematic, dar mai ales după cele etico-morale ale noii ideologii).

Fanfarele, orchestrele, corurile au avut o importanță covârșitoare, iar prin aceste forme de manifestare românii voivodinieni au perpetuat și-au dat strălucire atât muzicii culte, cât și folclorului românesc. Prin activitatea cultural-artistică desfășurată, s-a reușit să se creeze de-a lungul timpului trainice punți de legătură între români și popoarele și minoritățile din fosta Iugoslavie. În ceea ce privește fanfarele – formă deosebit de prestigioasă în cultura rurală bănățeană – acestea au trecut printr-o epocă dramatică la sfârșitul războiului când comuniștii au preluat puterea. Atunci în multe cazuri, instrumentele au fost confiscate (sau rechiziționate pentru noile fanfare militare), iar dirijorii și fanfariștii cei mai activi au fost mobilizați și trimiși pe front și doar arareori au fost trecuți cu instrumente cu tot în rândurile noilor fanfare militare. În proporție mai mică, fenomenul concentrărilor și mobilizărilor în acea perioadă dramatică afectează și pe cei mai activi dirijori și membri ai corurilor sătești, ceea ce ar putea conduce la ipoteza unei acțiuni premeditate a noilor autorități (aceasta având un rol preventiv într-o posibilă viitoare strategie mai dură a politicii naționalităților – care, din fericire n-a ajuns să fie opțiunea pentru varianta titoisă a socialismului). O altă tentativă ideologică a autorităților comuniste în privința corurilor sătești a fost aceea de a le limita participarea lor în calitate de coruri bisericești la seerviciul religios pentru a da răspunsuri liturgice; tentativa aceasta (nu exclusivă pentru etnia românească) urmărea să descurajeze chiar participarea parțială (prin unii coriști) la întărirea corurilor bisericești. Un exemplu elocvent în această privință este cel din Satu Nou.

În fiecare etapă istorică, românii din Serbia au avut și au practicat o cultură autentică, cu un profil propriu și cu o individualitate puternică, s-au afirmat pe plan național și internațional, iar activitatea culturală a fost un proces creator de valori și un factor modelator de conștiință națională și umană. Publicistica românească a gestionat educativ și a devenit un stimulent pentru trecerea de la etapa amatoriască la cea profesională și promovarea culturii și identității naționale. Societățile culturale și trecerile în revistă din Voivodina au făcut posibilă interpătrunderea de valori, de ethos și mentalitate etnică și colaborarea multiculturală între comunitățile din provincia aceasta. Românii din Voivodina au avut o perioadă de afirmare relativ scurtă, dar marcantă, în Teatrul profesionist, apoi au înființat Festivalul de Muzică și Folclor al Românilor din Voivodina, Festivalul Teatrelor de Amatori, Festivalul Fanfarelor

și Festivalul Copiilor... care au rămas și în continuare sunt cele mai prestigioase, valoroase și mărețe manifestări de amploare ale neamului românesc din Serbia.

Procesul de liberalizare a tuturor sferelor vieții, început în anii șaizeci ai secolului trecut, odată cu deschiderea spre occident a Iugoslaviei și normalizarea relațiilor cu Pactul de la Varșovia, a creat condiții prielnice de dezvoltare comunitară în Voivodina, încadrarea individului în ansamblul cultural, în limitele acceptate și raționale ale valorilor universale, naționale și multietnice.

O ultimă concluzie importantă – și care ne-a fost de mare folos în cercetarea perioadei de referință și în elaborarea lucrării – a fost atitudinea deosebit de activă a presei culturale (în deosebi cea scrisă), reviste, cotidiene, a oamenilor implicați, intelectualilor români din Voivodina de marcă (de la Radu Flora la Gligor Popi, a scriitorilor, a intelectualilor satelor), ei înșiși și participanți și susținători ai activității societăților cultural-artistice; așadar de subliniat este că poziția acestora a fost una de implicare organică, inedită și permanentă în toate aspectele și la toate nivelurile vieții culturale comunitare, iar viața culturală a minorității românești bănățene a avut de câștigat în îmbunătățirea calității și în armonizarea organizării ei și a instituțiilor, în găsirea unor forme, metode și modalități tocmai prin faptul că, deși implicată, poziția celor mai mulți oameni de presă români dar și sârbi a fost obiectivă, echilibrată și mai ales critică. Aceste calități, imprimate în aspectul documentar al publicațiilor cercetate, ne-au permis o reconstituire faptică și evenimentală detaliată a perioadei de referință și, în același timp, vie și suficient de reliefată, care ne-a permis să descifrăm elemente și sensuri ale fondului idealic al unei epoci complexe, dificile și tensionate, și să desprindem sugestii revalorificabile și de actualitate pentru proiecte prezente și viitoare.

BIBLIOGRAFIE

1. Agache, Catinca, *Literatura română în țările vecine 1945–2000*, Iași, Princeps Edit, 2005
2. Almăjan, Rodica, *Învățămintul românesc din Voivodina*, Zrenjanin, Editura ICRV, 2010
3. Amlăjan, Slavco, *Metagalaxia minoritară*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1996
4. Baba, Ilie, Mic, Valentin, *Ovcea – pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom, 2007
5. Baba, Ilie, Mic, Valentin, *Pagini de cultură și spiritualitate – Satu Nou*, Editor Casa de Cultură Satu Nou, 2002
6. Baba, Ion, *Lexiconul artiștilor plastici români contemporani din Iugoslavia*, Panciova, Editura Libertatea, 1999
7. Baloș, Gheorghe, *Căsătoriile timpurii*, Vârșeț, Editura Libertatea, 1954
8. Barbu, Daniela, Vasici, Nenad, „Osnovna škola „Moša Pijade“ Gudurica”, Vârșeț, Editor Gradska Biblioteka, 2006
9. Barbu, Vasa și alții, *Pe aripile inspirației*, Panciova, Editura Libertatea, 2008
10. Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc I, II*, București, Editura Minerva, 1981/1983
11. Bârlea, Ovidiu, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedia Română, 1974
12. Belča, Dušan, *Sentimentalno putovanje kroz južni Banat*, Vršac, Editor Biblioteka orașănească, 2009
13. Bizeria, Marius, Selejan, Viorel, *Monografia corului din Coștei (1869–1969)*, Editor S.C. „Mihai Eminescu”, 1969
14. Bojin, Aurel, *Biserica Ortodoxă Română*, Seleuș, Libertatea, 2005
15. Bojin, Aurel, *Lăutarii de altădată*, Seleuș, Editor Comunitatea Locală Seleuș, 2000
16. Bojin, Aurel, *Un secol de activitate culturală*, Seleuș, Editor Comunitatea Locală Seleuș, 1990
17. Bosioc, Gheorghe, *Nicolinț – pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1998
18. Caietele S.L.R., *Microsesiunea științifică: 60 de ani de activitate a secției în limba română la Liceul din Vârșeț*, Novi Sad, editura S.L.R. 1996
19. Caietele S.L.R. – *șase decenii de la înființarea secției cu limba de predare română la Școala Normală din Vârșeț*, Novi Sad, editura S.L.R., 1998.
20. Cinci, Eugen, *Consonanțe Vârșețene*, Vârșeț, Editura CRS, 2003

21. Dedijer, Vladimir, *Josip Broz Tito*, Beograd, Editura Prosveta, 1953
22. Doban, Parascheva și alții, *Hora luceferilor*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1989
23. Dragičević-Šešić, Milena, Stojković, Branimir, *Cultura, menagement, mediere, marketing*, Timișoara, Fundația Interart Triade, 2002
24. Eberst, Anton, *Muzički amateri Vojvodine*, Novi Sad, Editura IP Prosveta, 1974
25. Filip, Pavel P., *Toracul de lângă Timișel*, București, Editura Danubius, 1999
26. Flora, Radu, *Literatura română din Voivodina, panorama unui sfert de veac (1946–1976)*, Panciova, Editura Libertatea, 1971
27. Flora, Radu, *Relațiile sârbo-române, noi contribuții*, Panciova, Libertatea, 1968
28. Flora, Radu, *Folclor literar bănățean*, Panciova, Libertatea, 1975
29. Gataianț, Pavel, *Comunitatea Românilor din Iugoslavia*, Novi Sad, Libertatea, 1996
30. Gataianț, Pavel, Bagiu, Panta, *Locve ieri și astăzi*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1989
31. Gătăianț, Pavel, *Redacția programului în limba română 1949–2004: contribuții la monografie*, Novi Sad, Consiliul Național Român, 2004
32. Giacob, Gheorghe – Smoleanu, *Cronica amatorismului la românii din Doloave (1879–2000)*, Panciova, Editura Libertatea, 2003
33. Gojkov, Grozdanka și alții, *Kompetencije učitelja i vaspitača, Vârșet*, Editor Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2008
34. Hedeșan, Otilia, *Folclorul, ce facem cu el*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2011
35. Iacov, Pavel, Ion, Petrovici, Cira, *Societatea pompierilor voluntari din Torac (Begheiți) 1930–2005*, Panciova, Editura Libertatea, 2006
36. Ioan-Aurel, Pop, Ioan, Bolovan, *Istoria României*, Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român, 2004
37. Ioan, Viorel, Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004
38. Ioan, Viorel, Boldureanu, *Folcloristică și etnologie*, Timișoara, Editura Mirton, 2003
39. Ioan, Viorel, Boldureanu, *Cultura tradițională orală*, Timișoara, Editura Marineasa, 2007
40. Ioan, Viorel, Boldureanu, *Universul legendei*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2003
41. Jovanovici, Romanța, *Graiurile oltenești din Banat*, Panciova, Editura Libertatea, 2006
42. Jurma, Gheorghe, *Descoperirea Banatului*, Reșița, Editura Timpul, 1944
43. Lelea, Ion, *Categorii funcțional-tematice și structurale ale folclorului iugoslav și românesc*, Novi Sad, Editura SLR, 1995
44. Leu, Valeriu, Costa, Roșu, *Cronici bisericești – manuscrise din Banat, secolele XIX–XX*, Zrenjanin, Editura ICRV, 2009
45. Magdu, Lia, *Proza scriitorilor români din Voivodina*, Panciova, Editura Libertatea, 1986
46. Maluckov, Mirjana, *Rumuni u Banatu – Etnografska monografija*, Novi Sad, 1985

47. Maran, Mircea, *Contribuții istorice bănățene*, Novi Sad, Departamentul pentru Învățământ al Consiliului Național al Minorității Naționale Române din Serbia, 2005
48. Maran, Mircea, *Cronicari petroviceni*, Panciova, Editura Libertatea, 2006
49. Maran, Mircea și alții, *Lăutarul Ion Durain*, Vladimirovaț-Seleuș, 2005
50. Maran, Mircea, *Localități bănățene*, Panciova, Timișoara, Editura Libertatea, Augusta, 2003
51. Maran, Mircea, *Vladimirovaț (Petrovasâla) pagini de istorie culturală*, Novi Sad, Editura Fundației, 1998
52. Maran, Mircea, *Vladimirovaț – Petrovasâla 1908–2008*, Panciova, Editura Libertatea, 2008
53. Mata, Cornel, *Monografia Voivodinului, Vârșeț*, Editura C.R.S., 2007
54. Mates, Leo, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd, Editura Prosveta, 1976
55. Mengher, Ionela, *Lumina (1947–1997) – studiu monografic*, Panciova, Editura Libertatea, 2004
56. Micșa, Moise și alții, *Doloave – Contribuții la istoricul vieții culturale*, Novi Sad, Editura SLR, 2003
57. Mihovil, Tomanol, *Srpsko pozorište u Vojvodini I-II*, Panciova, Editor Arhiva Istorică din Panciova, 2006
58. Milin, Miodrag, Stepanov, Ljubomir, *Srbi iz Rumunije u Baraganskoj golgoti*, Vârșeț, Editor Uniunea Sârbilor din România, 2002
59. Mitrović, Kosta, *Pod kulom vršačkom*, Novi Sad, Editor Savez Udruženja Boraca NOP-a Srbije, 1969
60. Miodrag, Miloș, *Fascinația scenei*, Panciova, Editura Libertatea, 1994
61. Mohora, Zaharia, *Rumuni u Kovinu*, Kovin, 2009,
62. Negru, Adrian, *Ghid prin istoria culturii române*, Vârșeț, Editura Vișa Șkola za Obrazovanje Vaspitača, 2005
63. Negru, Adrian, *Impulsurile timpului*, Panciova, Libertatea, 2002
64. Ovidiu, Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Univers, 1974
65. Pancaricean, Olimpia, *Mărghita – pagini de istorie culturală*, Zrenianin, Editura Institutului Cultural al Românilor din Voivodina, 2009
66. Petrović, Branko, *Istorija Jugoslavije 1918–1978*, Beograd, Editura Neolit, 1980
67. Petrović, Branko, Zelević, Mončilo, *Agonija dve Jugoslavije*, Beograd, Editura Neolit, 1991
68. Popa, Stefan N., *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Panciova, Editura Libertatea, 1988
69. Popa, Vasko, *Pesme*, Editura Draganić, 2008

70. Popi, Gligor și alții, *Monografia Alibunarului*, Alibunar, Editura C.R.S., 2008
71. Popi, Gligor, *Parohia și biserica din Toracul Mic*, Novi Sad, Editura Fundației, 2001
72. Popi, Gligor, *Românii din Banatul sârbesc*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993
73. Popi, Gligor, *Românii din Banatul iugoslav, 1918–1941*, Timișoara, Editura de Vest, 1996
74. Popi, Gligor, *Românii din Banatul sârbesc (1941–1996), vol. II, Panciova, Editura Libertatea, 1998*
75. Popin, Andrei, *Manual de dansuri naționale românești, Vârșeș*, Editura Frăție și Unitate, 1951
76. Popović, Jovan, Sterija, *Dela, Beograd*, Editura Draganić, 2006
77. Popov, Jelena, *Drama na vojvodjanskom selu (1945–1952)*, Novi Sad, Editura Platoneum, 2002
78. Roșu, Costa, *Bibliografia românilor din Iugoslavia, vol. I, Bibliografia săptămânalului Libertatea (1945–1995)*, Panciova, Editura Libertatea, 1995
79. Roșu, Costa, *Bibliografia românilor din Iugoslavia, vol. II, Bibliografia săptămânalului Libertatea (1945–1995)*, Panciova, Editura Libertatea, 1997
80. Roșu, Costa, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1989
81. Roșu, Costa, *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului și jocului băănățean*, Panciova, Editura Libertatea, 1990
82. Roșu, Costa, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Panciova, Editura Libertatea, 2004
83. Roșu, Costa și alții, *Libertatea 1945–1995, ani de memorie jurnalistică*, Panciova, Editura Libertatea, 1995
84. Samoilă, Mircea, *Tragedia Alibunarului*, Alibunar, Editura C.R.S., 2004
85. Spăriosu, Drăgălin, *Uzdin – contribuții istorice*, Novi Sad, Editura Floare de Latinitate, 2005
86. Spăriosu, Trăilă, *Învățămintul primar românesc din Banatul iugoslav în secolul XX*, Panciova, Editura Libertatea, 1982
87. Srečko, Mileker, *Istoriya grada Pančeva*, Panciova, Editor Arhiva Istorică din Panciova, 1925
88. Srečko, Mileker, *Povesnica slobodne kraljeve varoši Vršac*, Editor Muzeul orășanesc din Vârșeș, 2005
89. Stratulat, Mariana, Gașpăr, Marin, *Monografia Coșteiului 1361–2011*, Panciova, Editura Libertatea, 2011
90. Stratulat, Mariana și alții, *Monografia trupei de teatru „Neica” din Coștei*, Panciova, Editura Libertatea, 2007

91. Stănilă, Iosif, *Un fenomen bănăţean: ţăranii scriitori, ţărani gazetari, ţărani compozitori*, Reşiţa, Editura Timpul, 1994
92. Şoşdeanu, Petru, *Activitatea teatrală la Uzdin*, Uzdin, Editura SLA Tibiscus, 2002
93. Todorov, Milan, *Banatske rapsodije – Istorija Zrenjanina i Banata*, Novi Sad, 2001
94. Turcoane, Andrei, *Monografia parohiei Nicolinţi*, Nicolinţ, Editura C.R.S., 2006
95. Ungureanu, Cornel, *Imediata noastră apropiere*, Timişoara, Editura Facla, 1980
96. Ursulescu, Florin, *Iancov Most – Iancaid, trecut şi prezent*, Novi Sad, Editura Libertatea, 1997
97. Vărădean, Vasile, *Cântecul la el acasă*, Timişoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1996
98. Velcean, Iosif, *Corurile şi fanfarele române din Banat*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1929
99. Vranešević – J. Branislav, *Uloga i značaj prvih vršackih socijalista u političkom životu Vojvodine*, Vršac, Editura KOV, 1974
100. Vulcu, Gheorghe – Pleşu, *Monografia satului Sălciţa*, Vârşeţ, 2005
101. Zaberca, Vasile, Mircea, *Românii de peste fruntarii*, Panciova, Editura Libertatea, 2003
102. Živković, Dragoljub, *Maramorak u prostoru i vremenu*, Panciova, Editor Comuna Panciova, 2006
103. Zorić, Savo, *Iz istorije Vršca*, Vârşeţ, biblioteka oraşănească, 1964

PUBLICAȚII

ANALELE SOCIETĂȚII DE LIMBA ROMÂNĂ – apar la Zrenianin din anul 1968 (au apărut 13 numere) până în 1983 și este editat de Societatea de Limba Română (S.L.R.), în prezent nu apare. *Analele Societății de Limba Română*, nr. 1, 1970, nr. 3–4, 1973, nr. 6, 1975, nr. 8, 1977, nr. 9, 1978, nr. 11–12, 1983.

ANUAR – publicat de Institutul Cultural Român din Voivodina, apare la Zrenianin din 2009, apare în prezent.

ANUAR BISERICESC – apare după cel de al doilea război mondial editat de Protopopiatul Vârşețului. Din anul 1971 este editat de Protopopiatul Ortodox Român, iar în ultimul deceniu apare cu denumirea de „Calendar Creștin Ortodox”, editat de Episcopia Daciei Felix.

BORBA – cotidian, apare din 19 februarie 1922, îl editează Partidul Comunist Iugoslav, Zagreb. Odată cu destrămarea Iugoslaviei, continuă să apară ca publicație comerciantă la Belgrad.

CALENDARUL NĂDEJDEA – publicat de redacția ziarului *Nădejdea* în fiecare an din 1927, până în anul 1944 este organul oficial al Partidului Român și apare la Vârşeț.

COMUNIST – publicație lunară publicată de Partidul Comunist Iugoslav și Partidul Comunist Croat. A apărut la Belgrad în perioada anilor 1974–1990.

CRONICA INSTITUTULUI – periodic al Institutului Cultural Român din Voivodina, apare la Zrenianin din 2009.

CUVÂNTUL ROMÂNESC – a început să apară în anul 1991, la început trimestrial, publicat de Comunitatea Românilor din Iugoslavia la Novi Sad, iar din anul 2000 apare lunar, editat de Comunitatea Românilor din Serbia. Localitatea apariției ziarului este Vârșeț/Zaieciar până în anul 2009, în prezent nu apare.

DNEVNIK – cotidian sârbesc care apare la Novi Sad începând cu 1 ianuarie 1953, editat de Comitetul Provincial de Eliberare Națională a Voivodinei, apare și în prezent.

DOLIĆ – periodic al Comunității Locale Crvena Crkva (Biserica Roșie), apare din anul 2002 până în prezent. Dolić, Mesna Zajednica Crvena Crkva, VI, 18–19, 2009, VII, 24–25, 2010, VIII, 4–5, 2011.

FAMILIA – primul număr a apărut la Vladimirovaț (Petrovasâla) în anul 1910, revista este editată de Biserica Ortodoxă Română din localitate. Începând cu anul 1994, apare trimestrial până în prezent la Vladimirovaț.

FEMEIA NOUĂ – primul număr apare în anul 1950 la Vârșeț. Fondatorul revistei a fost Frontul Antifascist al Femeilor din Voivodina, iar editorul Casa de Presă și Editură „Libertatea” din Vârșeț. Revista apare lunar, până în luna ianuarie 1954.

FLOARE DE LATINITATE – revistă de cultură și spiritualitate românească, editată de Consiliul Minorității Naționale Române din Serbia. Apare din anul 2004, de patru ori pe an și până în prezent. Localitatea apariției este Novi Sad. „Floare de latinitate”, Novi Sad, anul II, nr. 1 (5), 2005; anul III, nr. 3 (11), 2006; anul V, nr. 3(20), 2008; anul VII, nr. 2, 2011.

FOAIA BOBOCILOR – periodic, primul număr apare în decembrie 1993 la Satu Nou ca supliment al filialei C.R.I. din localitate, într-o perioadă apare ca supliment al publicației „Tibiscus”, apare în prezent.

GAZETA LITERARĂ – revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România, apare la București, săptămânal, în perioada 18 martie 1954–3 octombrie 1968.

GLASUL CERBICIEI – revistă periodică de istorie și cultură a românilor din Serbia, publicată de „Românii Independenți din Serbia”, începând din anul 2008, până în prezent. Localitatea apariției este Vârșeț.

LETOPIS MATICE SRPSKE – primul număr apare în anul 1825 la Novi Sad, publicat de Matica Srpska (Matca Sârbească) și până în prezent.

LIBERTATEA – săptămânal în limba română publicat de Casa de Presă și Editură „Libertatea” (Vârșeț/Panciova), începând din 27 mai 1945. Săptămânalul apare și în prezent, fiind singura publicație românească din Serbia care a rezistat în timp.

LIBERTATEA LITERARĂ – apare ca supliment literar și artistic al ziarului „Libertatea”, începând din luna aprilie 1946 și până în anul 1947.

LUMINA – revistă de literatură, artă și cultură, fondată de Cercul Literar *Lumina*, editată de Casa de Presă și Editură *Libertatea*, începând din luna ianuarie 1947 și apare în prezent. Revista a apărut ca publicație lunară, într-o perioadă de șase ori pe an, iar în prezent de patru ori pe an. Până în anul 1963, revista apare la Vârșeț, iar apoi la Panciova.

- Colecția „Lumina”, XV, 1961; nr. 2, 1971; nr. 1, 1973; anul XXVIII, nr. 2, 1974; nr. 5, 1975; nr. 1–2, 10, 1976; nr. 10–11, 1982; nr. 3, 1984; nr. 4, 10–11, 1985; anul XL, nr. 5–6, 9–10, 1986; nr. 9–10, 1987; nr. 6–7, 8, 10–12, 1988; anul XLIII, nr. 1, 4–5, 1989; anul CLIV, nr. 1–3, 4–5, 9–10, 1990; anul XLV, nr. 1–3, 7–8, 1991; anul XVIII, nr. 4, 1995; nr. 1, 1998; anul LV, Serie nouă, nr. 6–8, 2002; anul LIX, Serie nouă, nr. 1, 2006.
- MEDJUNARODNA POLITIKA* – apare la Belgrad în anul 1950 și până în anul 1981, organ al Partidului Comunist Iugoslav.
- MLADA KULTURA* – publicație lunară de literatură și cultură. Primul număr apare la Belgrad în anul 1940. Din nou apare în anul 1952 și până în anul 1957 la Belgrad. În prezent nu apare.
- NĂDEJDEA* – cea mai importantă publicație în perioada interbelică a românilor din Serbia, primul număr apare la 24 aprilie 1927 la Vârșeț și se stinge în octombrie 1944. Nădejdea este organul oficial al Partidului Român.
- PIRAMIDA* – revistă de cultură, investigație și atitudine, publicată de Institutul Cultural al Românilor din Voivodina. Apare la Zrenianin din anul 2010.
- POLITIKA* – Una din cele mai vechi publicații în balcani. Cotidianul apare din 25 ianuarie 1904, la inițiativa lui Vladislav Ribničar, ca organ al Partidului Comunist (Socialist) în perioada postbelică, apare și în prezent.
- RENAȘTEREA BĂNĂȚEANĂ – PARALELA 45* – supliment cultural, săptămânal al cotidianului „Renașterea bănățeană” ce apare la Timișoara din februarie 1990 până în prezent, iar suplimentul din 1993.
- SATUL 899* – publicație periodică a filialei C.R.I. (C.R.S.) din Nicolinț, apare în martie 1993 sub auspiciile Comunități Locale din Nicolinț, iar începând cu nr. 5/95 ziarul devine periodic al Comunității Locale Nicolinț.
- SEMĂNĂTORUL* – apare din 1978, editat de Vicariatul Ortodox Român din Banatul Iugoslav, la Vârșeț, până în martie 2001, iar din 2002 apare publicația „Străjerul”, editată de parohia Straja ca supliment la „Semănătorul”.
- SLOBODNA VOJVODINA* – publicație apărută la Novi Sad, săptămânal editat de Comitetul Provincial de Eliberare Națională a Voivodinei între anii 1942–1952. În prezent apare ca publicație centrală a partidului Liga Social-democrată a Voivodinei.
- TEZAUUR BĂNĂȚEAN* – periodic al Marelui Festival de Folclor al Românilor din Voivodina – Serbia, apare din 2009, editat de Consiliul festivalului.
- TIBISCUS* – este primul ziar sătesc, care apare în august 1990. Ziarul este editat de Cenaclul Literar „Tibiscus” din Uzdin. Începând cu nr. 30 „Tibiscus” se prezintă ca o publicație periodică lunară, apare și în prezent.
- TRADIȚIA* – revistă de etnologie și folclor a Societății (Fundației) de Etnografie și Folclor din Voivodina, apare la Novi Sad din anul 1995 și până în prezent.

FONDURI ARHIVISTICE

- Arhiva Bibliotecii din Cuvin, Kuvín
- Arhiva Comunității Locale din Marcovăț
- Arhiva Comunității Locale din Pârneaora
- Arhiva Istorică din Biserica Albă (cutia IIIa, V, Corul vocal Român)
- Arhiva Muzeului din Vârșeț (Fondul SKPDV)
- Arhiva din Panciova (Fondul SKPD orașul Panciova 1948–1954 și Fondul școala generală din Seleuș)
- Arhiva Protopopiatului din Satu Nou
- Arhiva S:C.A. *Petru Albu (Luceafărul)*, Vârșeț
- Internet website: www.strajabanat.com

ILUSTRATII

A doua generație de fanfariști din Nicolint – 1951-1952

Corul din Biserica Albă

Corul mixt al SC „Frăție și Unitate” din Iablanca

Corul SCA „George Coșbuc” din Voivodinț

Corul SCA „Mihai Eminescu” din Coștei

Corul vocal al SCI „Avram Iancu” din Pârneaora, 1962

Fanfara Coștei

Fanfara din Coștei la Kragujevac, 1956

Fanfara din Iablanca, 1940

Fanfara din Seleuş, 1952

Fanfara din Seleuș, 1967

Fanfara „Progresul”, Vlaicovăț

Fanfara „Turturica” a SCA „Ion Creangă”

Fanfara Vlaicovăț

Formația de călușari a SCA „George Coșbuc” din Voivodinț

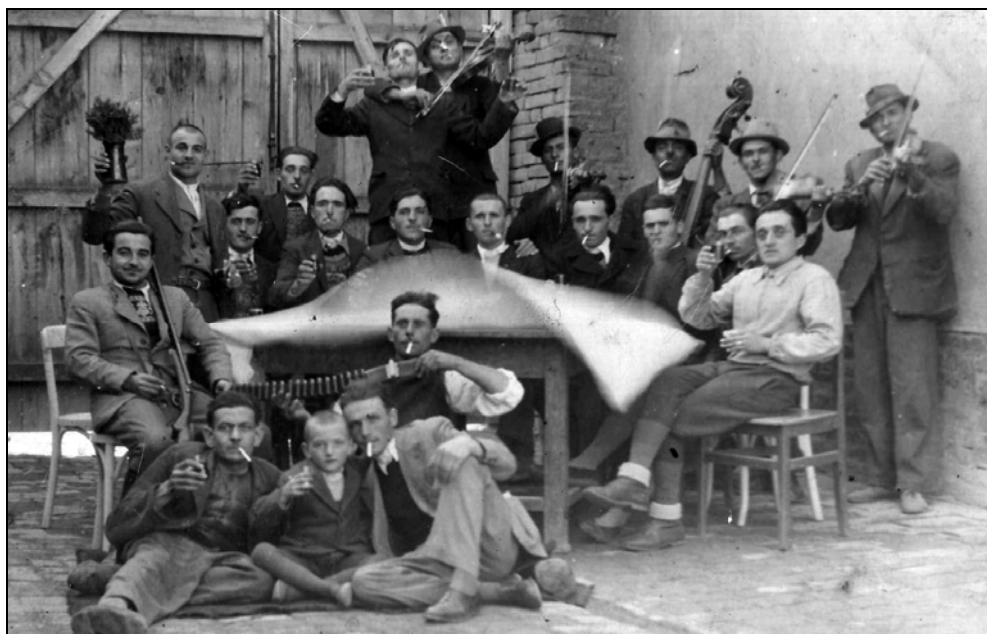
Formația de folclor din Srediștea Mică

Membrii SCI „Avram Iancu” din Srediștea Mică, 1949

Secția de folclor a SCA „George Coșbuc” din Voivodinț

Taraful SCA din Nicolinț, 1947

Teatrul Popular Românesc din Vârșeț

Dorinel Stan s-a născut la 1 februarie 1973, la Srediștea Mică (Pârneaora) lângă Vârșeț. Școala Generală o termină în localitatea natală și la Vârșeț unde termină Liceul Pedagogic, iar în 1993 absolvă Academia Pedagogică din Vârșeț, profilul studii – propunător în învățământul pe clase, apoi Școala Superioară de Pedagogie și Facultatea de Învățători din Belgrad – secția în limba română. În 21 ianuarie 2012 la Facultatea de Limba Română, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara susține teza de doctorat "Socitățile cultural-artistice românești din Voivodina 1945-1962" și obține titlul științific de doctor în filologie, domeniul – studii culturale.

În perioada 1996 – 2000 este învățător la Școala Generală din Mesici, profesor și bibliotecar la Școala Generală "Olga Petrov Radišić" din Vârșeț.

Dorinel Stan este redactor șef fondator al unicei reviste cu profil istoric și cultural al românilor din Serbia "Glasul Cerbiciei", care apare sub egida Asociației Civice "Românii Independenți din Serbia" (RIS) din anul 2008. În perioada anilor 2000 - 2010 este redactor adjunct la "Cuvântul Românesc", publicație centrală a organizației "Comunitatea Românilor din Serbia" (CRS). Este președintele Asociației "Românii Independenți din Serbia" înființată în 2010 la Vârșeț, vicepreședinte al organizației de interes obștesc "Comunitatea Românilor din Serbia" și membru al Ziariştilor Români de Pretutindeni.

Dorinel Stan este primul român din Serbia care obține o bursă de la Institutul Cultural Român (ICR) din București pentru românii din jurul României, în scopul proiectului de cercetare. Autor a peste 100 de articole axate pe cultura și istoria românilor din Serbia, colaborând la mai toate ziarele și revistele care apar în limba română, precum și la diverse publicații din România și Republica Moldova.

Trăiește la Srediștea Mică și este căsătorit cu Natalia Caulea Stan.

ISBN: 978-973-595-463-5

